

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

AFGANİSTANLI ŞAİR HUDA VERDİ'NİN KISSALARI
ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Samet SARIKURT

Danışman

Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR

Nevşehir

Ocak, 2023

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI

AFGANİSTANLI ŞAİR HUDA VERDİ'NİN KISSALARI
ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Samet SARIKURT

Danışman

Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR

Nevşehir

Ocak, 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Projeyi Hazırlayan

Samet SARIKURT

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Afganistanlı Şair Huda Verdi’nin Kıssaları Üzerine Dil İncelmesi” adlı yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Samet SARIKURT

Danışman

Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR danışmanlığında Samet SARIKURT tarafından hazırlanan “Afganistanlı Şair Huda Verdi’nin Kıssaları Üzerine Dil İncelmesi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.
...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman : Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR .....

Üye : Doç. Dr. Meryem ARSLAN .....

Üye : Doç. Dr. Neşe HARBALİOĞLU .....

ONAY:

Bu projenin kabulü Enstitü etim Kurulunun ...../...../..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tüm alıŐma s¼recim boyunca bana olan sonsuz inanç ve g¼venleriyle maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, varlıklarıyla her zaman g¼ bulduğum kıymetli annem Necla SARIKURT'a ve babam Ömer SARIKURT'a, teŐekk¼r ederim.

Lisans ve y¼ksek lisans eğitimim s¼resince bilgisinden istifade ettiğim, baŐarı basamaklarını ıkmamda emeğini, katkısını ve g¼lgesini hiçbir zaman eksik etmeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ'a teŐekk¼r ederim.

Bu alıŐma s¼resince varlığını ve desteğini her daim hissettiğim, tezle ilgili sorunlarımda beni sabırla dinleyen, bu sorunları giderebilmem de s¼rekli zaman ayıran ve yardımcı olan, bana olan inancını, g¼venini ve destekleyici s¼zlerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli danıŐmanım Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR'a teŐekk¼r ederim.

**AFGANİSTANLI ŞAİR HUDA VERDİ'NİN KISSALARI ÜZERİNE DİL
İNCELMESİ**
Samet SARIKURT
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
Ocak 2023
Danışman: Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR

ÖZET

Afganistan'ın tarihî geçmişi oldukça eskidir. Yolların kesişim noktası olduğu için tarih boyunca stratejik önemini her zaman devam ettirmiştir. Afganistan coğrafi konumu nedeni ile diğer milletler gibi Türklerin de, tarih boyunca yaşamış olduğu bir coğrafyadır. Dolayısı ile günümüzde de birçok Türk boyu bu coğrafyada yaşamaktadır.

Afganistan'da yaşayan bu Türk boylarının içinde, en önemlisi ve en fazla nüfusa sahip olanları şüphesiz Özbek ve Türkmenlerdir. Ali Şir Nevâyî, Hüseyin Baykara, Zahiruddin Muhammed Babür Şah gibi Çağatay Edebiyatı'nın önemli şahsiyetleri bünyesinde taşıyan bu coğrafya, edebî olarak da onların mirasını devam ettirmektedir. Âdeta Geç Dönem Çağatay Edebiyatının devamı niteliğinde olan Afganistan Özbek ve Türkmen edebiyatının, günümüzdeki en önemli edebî muhiti kuzey Afganistan'dır. Huda Verdi'nin eseri 20. yüzyıla ait bir halk hikâyesidir. Nazım kısımları olmakla birlikte daha çok mensur olarak yazıya geçirilen bu hikâyenin müstensihî Huda Verdi'dir.

Çalışma giriş, inceleme, metin, dizin ve sonuç bölümleri şeklinde hazırlanmıştır. Giriş bölümünde Çağatay ismi, Çağatay Türkçesi, Çağatay Türkçesinin Dönemleri, Son Dönem Çağatay Türkçesi ve Geç Dönem Çağatay Türkçesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Huda Verdi'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümünde, eserin dil özellikleri ve metin transkripsiyonlu şekli verilmiştir. Sonuç bölümünde ise yapılan tüm bu çalışmalar değerlendirilerek maddeler halinde verilmiştir. Ekler bölümünde ise orijinal metin ve dizin bölümünde de metinde geçen kelimelerin gramatikal dizini verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistanlı Şair Huda Verdi, Geç Dönem Çağatay Türkçesi, Dil Özellikleri, Dizin.

**AFGANİSTANLI ŞAİR HUDA VERDİ'NİN KISSALARI ÜZERİNE DİL
İNCELMESİ**

Samet SARIKURT

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,
Ocak 2023**

Danışman: Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR

ABSTRACT

Afghanistan has a long history. Since it is the intersection point of roads, it has always maintained its strategic importance throughout history. Due to its geographical location, Afghanistan is a geography where Turks, like other nations, have lived throughout history. Therefore, many Turkish tribes still live in this geography today.

Among these Turkish tribes living in Afghanistan, the most important and most populated ones are undoubtedly Uzbeks and Turkmens. This geography, which includes important figures of Chagatai Literature such as Ali Şir Nevâyî, Hüseyin Baykara, Zahiruddin Muhammed Babür Shah, continues their literary legacy. The most important literary environment of Afghanistan Uzbek and Turkmen literature, which is almost a continuation of Late Period Chagatai literature, is northern Afghanistan. Huda Verdi's work is a folktale from the 20th century. Huda Verdi is the copyist of this story, which is mostly written in prose, although there are verse parts.

The study has been prepared in the form of Introduction, Review, Text, Index and Conclusion sections. In the introduction, information is given about the name of Chagatai, Chagatai Turkish, the periods of Chagatai Turkish, Late Period Chagatai Turkish and Late Period Chagatai Turkish. In the second part, information about Huda Verdi's life and literary personality is given. In the third part, the language features of the work and its transcription form are given. In the conclusion part, all these studies are evaluated and given in articles. In the appendix section, the grammatical index of the words in the text is given in the original text and in the index section.

Keywords: Afghan Poet Huda Verdi, Late Chagatai Turkish, Linguistic Features, Index.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Çağatay Adı.....	5
1.2. Çağatay Türkçesi.....	6
1.3. Çağatay Türkçesinin Dönemleri.....	7
1.4. Son Dönem Çağatay Türkçesi.....	9
1.5. Geç Dönem Çağatay Türkçesi.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

HUDA VERDİ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Huda Verdi'nin Hayatı	11
2.2. Edebî Kişiliği.....	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELENEN METNİN DİL ÖZELLİKLERİ

3.1. Dil Özellikleri.....	14
3.2. Metin	31
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	85
EKLER.....	90
Ek 1: Orijinal Metin.....	90
Ek 2: Dizin.....	132
ÖZ GEÇMİŞ	

KISALTMALAR

C	: Cilt
çev.	: Çeviren
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
K.K.	: Kaynak Kişi
bk.	: Bakınız
...	: Eserde tahrip olup okunamayan yerler
Ar.	: Arapça
Öl.	: Ölüm tarihî
Far.	: Farsça
Peş.	: Peştunca
Er.	: Ermenice
Fr.	: Fransızca
İtal.	: İtalyanca
Moğ.	: Moğolca
Lat.	: Latince
İşaretler	
>	: Bu Şekle gider.
<	: Bu şekilden gelir, bir dilden başka bir dile geçiş.

- ~ : Değişken şekil
- : Gramer tahlilinde fiil kökü ve fiil köküne gelen ek
- + : Gramer tahlilinde isim kökü ve isim köküne gelen ek
- D, G, K** : Gramer tahlilinde sırasıyla d/t, g/ğ , k/ķ ünsüz değişimlerini gösterir.
- // : Fonem parantezi
- *
- ?
- Ø : İşaretsiz / eksiz
- || : Mecazlık ve yan anlam

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

آ, ا	a, ā
ا	e
ء	‘
ب	b,p
بـ	p
ت	t
ث	s
ج	c, ç
چ	ç
ح	h
خ	ħ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ʃ
ص	ʂ
ض	ɖ, ʒ
ط	ʈ
ظ	ʈ
ع	‘
غ	ɡ
ف	f
ق	k
ك	k, g
ل	l
م	m
ن	n
نک	ŋ

و	v o, ö, u, ü ō, ū
ه	h, e
ل	la, le, lā
ي, ى	y/i, ı, ī

GİRİŞ

Çağatay Türkçesi 15. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıla kadar devam eden, Orta Asya grubuna mensup, Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci döneminin adıdır. Batı Türklüğünün sınırlarını çizen Karadeniz, Kafkas Dağları, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda kalan ve Müslüman olan tüm Kuzey ve Doğu Türklüğü, 15. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar aynı yazını kullanmışlardır. Bu durumun tek istisnası ise Kırım Hanlığı olmuştur. 1475 yılında Osmanlı idaresine girdikten sonra bu hanlıktaki Türklerin yazı dili Osmanlı Türkçesi olmuştur (Ercilasun, 2015: 400). Çağatay Türkçesi, Türk-İslam yazı dilinin üçüncü dönemini oluşturur (Erdem Uçar, 2011: 1). Çağatay Türkçesi, diyalektolojik ve ortografik açıdan etkili olmak kaydıyla azalarak da olsa 20. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür (Berbercan, 2020: 139). Daha sonra yerini Özbek ve Yeni Uygur Türkçesine bırakmıştır (Karasu, 2021: 174).

Çağatay Türkçesinin dönemlerine ayrılmasında farklı tasnifler vardır. Önde gelen tasnifler; Köprülü (1945), Eckmann (2003) ve Samoyloviç'e aittir. Genel kabul görmüş olan tasnif, Eckmann'ındır. Eckmann (2003: 17) Çağatay Edebiyatını Klasik Öncesi Dönem, Klasik Dönem ve Klasik Sonrası Dönem olarak üç dönemde ele alır. Klasik Öncesi Dönem, 15. yüzyılın başlarından Nevâyî'nin Garâ'ibü's-sıgar divanını tertibine kadarki süredir. Klasik Dönem, 1465-1600 yılları arasını kapsar. Klasik Sonrası Dönem ise 1600-1921 yılları arasındadır (Eckmann, 2003: 17).

Çağatay Türkçesi tasniflerindeki en dikkat çekici nokta, bitiş tarihindeki ortak fikirdir. Tüm araştırmacılar Çağatay Türkçesinin bitiş tarihini 21. yüzyıl başı, özel bir olay olarak ise 1921 Bolşevik ihtilali yılı olarak ifade eder. Bu tarih tam bir çizgi olarak belirtilmiş olsa da Gedik (2019: 1847) Çağatay Türkçesinin son döneminin, Geç Dönem Çağatay Türkçesi olduğunu belirtir. Berbercan (2020: 137) Geç Dönem Çağatay Türkçesi ürünlerinin 18. ya da 19. yüzyıla ait edebî ürünler olduklarını dile

getirir. Gedik (2019: 1847) Geç Dönem Çağatay Türkçesini geçiş olarak yorumlar. Çağatay Türkçesinin zbek ve Yeni Uygur Türkçesine geçişinin bu dönemde olduğunu aktarır. Geç Dönem Çağatay Türkçesine yönelik araştırmalar son yıllarda artış göstermektedir. Altın (2021), Zengin (2017), Turan (2016), Turan (2019), Küçük (2019), Berbercan (2020), Turan (2021), imen (2020), Alper (2021), Tamir (2022), Karaoğlu (2020), Alemdar (2021), Kabadayı (2021), lmez (2020), Din (2021), Ildırı (2017), ayan (2015), Kaçar (2021), Gedik (2019), ger'e (2022) ait çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Bu araştırmalara konu olan eserlerin tamamına yakınına yurt dışında ulaşılmıştır. Kabadayı (2021: 147) Çağatay Türkçesinin özellikle son dönemine ait eserlerin Türkiye kütüphanelerinde yok denecek kadar az olduğunu ifade eder. Türkistan coğrafyasındaki kütüphaneler ise bu dönem eserleri açısından zengin sayılabilecek niteliktedir.

Geç Dönem Çağatay Türkçesinde incelenen metinlerde yazılma tarihi olarak günümüze en yakınlarından biri Kabadayı'nın (2021) incelediği Hikyat-ı İskender şah adlı eserdir. Kabadayı (2021) Kazakistan Mill Kütüphanesindeki Çağatay Türkçesi metinlerini incelemiştir. Yazım tarihi açısından günümüze en yakın eser, Hikyat-ı İskender şah'dır. Kabadayı, 2021: 142). Kabadayı esersin 1900'lerin başlarına ait olduğunu düşünür. Sebebi ise eserin yazıldığı kğit türüdür.

Afganistan zbek Edebiyatı, Çağatay Edebiyatının devamıdır. Afganistan, siyasi baskılara ve işgallere maruz kalmıştır. Oğuz (2004) Afganistan'da ekonomik ve siyasi iktidarsızlık, basın-yayın organının yokluğu, ulaşım sıkıntıları ve ülkenin geri kalmışlığına değinir. Ülkenin çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ulaşım imknları sınırlıdır. Kültür ve sanat faaliyetleri yok denecek kadar azdır. Maddi yokluğa rağmen Afganistan'da ağatay Türkçesinin izleri canlıdır. Maddi yetersizlikler, dış dünyadan kopukluk ve kültürel etkileşime kapalılık, ağatay Türkçesinin bu bölgede kaybolmasını engellemiştir. Kullanılan dil, değişime uğramamış, farklı dillerin etkisine girmemiştir. Yaklaşık kırk yıldır iç savaştan dolayı bilgi kaynaklarına ulaşım sorunludur. Çağatay Türkçesine ilişkin olarak ülkenin kırsal kesimindeki bilgi ve kültür kaynağı hakkında bilgi yoktur. Fakat dilleri üzerinde etki gösterecek, bozulmaya neden olabilecek uzun süreli etkilerden uzak kalabilmiştir. Bu durum, ağatay Edebiyatı özelliklerinden dil kurgusunun, biçim özelliklerinin, fonetik

yapısının kopmamasını sağlamıştır. Bu çalışmada incelenen ‘Huda Verdi’nin Kıssaları’, Afganistan’ın Belh iline bağlı Mezar-ı Şerif bölgesinde bulunmuştur. Belh ili Afganistan ölçeğinde bile geri kalmış bir şehirdir. Şehir Afganistan’ın kuzeyinde Özbekistan’ın güneyinde, Amuderya kıyısındadır. Kırsal bir bölgedir. Afganistan’ın ana yerleşim yerlerine uzaktır. Şehre ulaşım sınırlıdır. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Belh ve Mezar-ı Şerif bölgesine göç yok denecek kadar azdır. İmkânları kısıtlı, kırsal yerleşim yerine göçün olmaması da doğaldır. Araştırmacının görev yaptığı 2019-2021 yıllarında dahi günlük elektrik kesintisi ortalama 15 saati bulmaktadır. Bu tablo, günümüz şartlarında izahı zor olsa da gerçektir. Halk, dış dünyadan kopuktur. İzole durumdadır. Bu durum halkın gelenek-görenekleri, âdetleri, dillerinde değişimin olmasını engellemiştir. Halkın kültürüne, diline etki eden etken yoktur. Bu nedenlerle Çağatay Türkçesine ait dil özellikleri korunabilmiştir.

Tez kapsamında incelenen eserin yazım tarihinin 1965-1975 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Eserin yazarı, Huda Verdi’dir. Eserin teyidi oğlu Abdul Salimi ve torunu Nabi Salimi tarafından yapılmıştır. Eserin, Huda Verdi’ye ait olduğunu aktaran kişiler kaynakça kısmında sunulmuştur. Huda Verdi, oğlu Abdul Salimi’nin beyanına göre 1920 doğumludur. Huda Verdi, Abdul Salimi’nin beyanına göre 1920’de doğduğunu defalarca belirtmiştir. Eser, Huda Verdi’nin ilk çalışmasıdır. Huda Verdi, Abdul Salimi’nin ifadelerine göre medrese eğitimi almıştır. Daha sonra Afganistan’ın Şibirgan ilçesine bağlı Akça köyünde 1-6. sınıf arasında normal eğitim almıştır. Huda Verdi, otuzlu yaşlara geldiğinde rüyasında bir âlim görür. Rüyasındaki bu âlimden etkilenecek dinî kitaplara yönelmiştir. Zamanla dinî bilgileri halka anlatmaya başlamıştır. Bu amaçla Türkmen ve Özbek köylerini gezmiş, halkı dinî açıdan bilgilendirmeye çalışmıştır. Huda Verdi, bu köylerde dinlediği efsaneleri, bilgileri, halk hikâyelerini yorumlayarak yeni metinler yazmaya başlamıştır. Huda Verdi’nin bu süreci kaynak kişiler tarafından bildirilmiştir. Tüm kaynak kişiler aynı bilgileri aynı tarihlerle vermiştir.

Huda Verdi’nin incelenen kitabının başlığı yoktur. Kitap, aşk hikâyesini konu edinmiştir. Huda Verdi, mahlas olarak ‘Nurullah’ı, kız için mahlas olarak da Gülbike’yi kullanır. Kıssalar başlığı konma sebebi kitabın küçük hikâyeler içermesidir. Kaynak kişilerin aktardığına göre eserin yazım tarihi 1970’dir. Fakat

tarihteki sapmalar dikkate alındığında 1965-1975 aralığı hata payını düşürür. Huda Verdi'nin ölüm tarihi 1990 yılıdır.

Kıssalar kitabı yazım, gramer ve dil yapısı, kelime tercihleri yönünden Çağatay Türkçesi özellikleri taşır. Eserin önemi, yazım tarihi ile Çağatay Türkçesi arasındaki ilişkidir. Çağatay Türkçesi tüm tasniflerde 1921 yılında genel olarak ise yirminci yüzyılın ilk yarısında sona erer. Hâlbuki Huda Verdi'nin Kıssalar eserinin yazım tarihi 1965-1975 yılları arasındadır. Bu itibarla, eser alana ilişkin farklı, yeni bir bakış kazandıracaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇAĞATAY TÜRKÇESİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1.Çağatay Adı

‘Çağatay’, Cengiz Han’ın ikinci oğlunun (öl. 1242) ismidir (Yıldırım, 2017: 26; Rahimi, 2018: 674). Kelime, ilk dönemlerde Çağatay Han ailesini ve bu sülalenin kurduğu devleti tanımlayan bir terimken daha sonra Çağatay sülalesinin egemenliğindeki topraklarda yaşayan Türk ve Türkleşmiş toplulukları ifade eden terim olarak kullanılmıştır (Eckmann, 1958: 116; Yıldırım, 2017). Timur hâkimiyetinde ise edebî Türk lehçesi ve lehçenin oluşturduğu Orta Asya Türk edebiyatını karşılamıştır. Topluluk, millet ve dil karşılıklarının yanı sıra Çağatay ismi, mekân ismi olarak da kullanılmıştır. Kuzeydoğu İran'da Çağatay adında dağ (Eckmann, 1958: 115-117) ve İran Horasan'ında Sebzar'a bağlı Çağatay adlı bir bölge (Mirniya, 1369: 30, 53) vardır.

Kelime, aile, topluluk, yer adı gibi amaçlarla kullanılmıştır. En yaygın kullanımı dil ve edebiyat içerikleridir. Köpürülü (1945: 270), Çağatayca’yı en geniş manası ile Moğol istilasından sonra Cengiz çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altınordu imparatorluklarının medeni merkezlerinde 13.-14. asırlarda inkişaf eden ve Timurular devrinde bilhassa 15. asırda klasik bir mahiyet alarak, zengin bir edebiyat yaratan edebî Orta Asya lehçesi olarak tanımlar. Ercilasun (2015: 403) Nevâyî’nin dönemin edebî dilinin *Çağatay lafzı* olarak adlandırıldığını belirtir.

Çağatay Türkçesi, Batılı bilim adamları arasında ilk defa 1867 yılında Vámbéry'nin *Çagataische Sprachstudien* adlı eserinde yer almıştır. Eserde Çağatay Türkçesi şeklindeki terim, belli dönemler içinde yer alan tarihî bir yazı dili olarak değil, Batı ve Doğu Türkistan'daki eski ve yeni yazı dillerini, özellikle de Özbek Türkçesini de içine alan bir yazı dili olarak değerlendirilir (Canpolat, 2002: 769-776).

1.2.Çağatay Türkçesi

Çağatay Türkçesi, 11. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Orta Asya Türk-İslam yazı dilinin üçüncü dönemini oluşturur (Erdem Uçar, 2011: 1). Çağatay Türkçesinin etki alanı geniş bir coğrafyadır. Beş yüzyıldan uzun bir süre Türkistan, Sibirya, İdil ve Hindistan'daki Türk devletlerinin ve halklarının ortak dili olmuştur (Karasu, 2021: 174). 15. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devleti dışında kalan Asya'daki Doğu Türklüğünün yazı ve konuşma dilidir (Argunşah, 2021: 15). Ercilasun da (2020: 93-101) Çağatay Türkçesinin etki alanı üzerinde durmuş; dilin Osmanlı ve Azerbaycan sahası dışında kalan bütün Müslüman Türklerin (Doğu ve Kuzey Türklerinin) ortak yazı dili olduğunu ifade etmiştir. Yıldırım (2017: 26), Çağatay Türkçesinin etki alanını ayrıntılı olarak tanımlamış, coğrafi sınırlarını Karadeniz, Kafkaslar, Hazar Denizi ve Orta İran'ın kuzey ve doğusunda kalan ve Müslüman olan bütün kuzey ve Doğu Türklüğü olarak ifade etmiştir.

Köprülü (1945: 270), Çağatay Türkçesini tarihî süreci ve etki alanını öne çıkararak tanımlamıştır. Köpülü'ye (1945: 270) göre Çağatay Türkçesi, en geniş anlamıyla Moğol istilasından sonra Cengiz'in çocukları tarafından kurulan Çağatay, İlhanlı ve Altın-Ordu İmparatorluklarının merkezlerinde 13-14. yüzyıllarda gelişen; Timurlular devrinde özellikle de 15. yüzyılda klasik bir mahiyet alarak zengin bir edebiyat yaratan edebî Orta Asya lehçesidir. Diğer tanımlardan farklı olarak Köprülü (1945) Çağatay Türkçesini 'lehçe' olarak tanımlar.

Çağatay Türkçesi üzerine yapılan tanımlarda Erdem Uçar (2013) dili daha çok nitelikte ifade etmiştir. Argunşah (2021) ve Rahimi (2018: 70) de Çağatay Türkçesinin yazı dili özelliği üzerinde durmuştur.

Çağatay Türkçesinin kurucu, ön hazırlık devresi olarak nitelendirilebilecek lehçe Harezmi Türkçesidir (Berbercan, 2020: 139). 15. yüzyılın başlarında geçerli olarak Ali Şir Nevâyî'yi hazırlayan Erken Dönem Çağatay Türkçesini, Harezmi Türkçesinin devamı olarak nitelendirmiştir (Berbercan, 2020: 139).

Çağatay Türkçesi, eserleri ve dil malzemeleri açısından oldukça zengindir. Döneminde meydana getirilen eserler, zengin dil malzemesi açısından günümüzde yapılan Türk dili çalışmalarına kaynaklık etmektedir (Soydan, 2017, 344). Ölmez (2020), Dinç (2021), Ildırı (2017), Çayan (2015), Kaçar (2021), Karasu (2021), Kabadayı (2021), Gedik (2019) tarafından yürütülen çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Çağatay Türkçesinin sona erdiği tarih konusunda uzlaşma vardır. Hemen hemen tüm tanımlarda Çağatay Türkçesinin sona erme dönemi 20. yüzyılın başları olarak ifade edilir.

15. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar varlığını sürdüren Türk diline ilişkin en yaygın terim Çağatay Türkçesidir. Dil için, “Doğu Türkçesi” ve “Eski Özbekçe” terimleri de kullanılmışsa da Çağatay Türkçesi yaygınlığına ulaşamamıştır (Argunşah, 2021: 18). Bu edebî Orta Asya lehçesini ifade etmek için kullanılan *Çağatay tili* ve *Çağatay türkîsi* terimleri, Timurular zamanında, Timurular devletinde ortaya çıkan Türk yazı dili anlamını kazanmıştır. Buna rağmen 15. ve 16. yüzyıla kadar yazar ve şairler, *Çağatayca* sözcüğünü bu anlamda hemen hemen hiç kullanmamıştır. *türkî, türk(i) tili, türkî lafzı, türk elfâzı, türkçe, türkçe til* gibi genel terimleri tercih etmişlerdir (Ölmez, 2007: 175-176). Bertel’s, Şerbak, Baskakov, Resetov gibi Sovyet Türkologlar İkinci Dünya Savaşından bu yana “Çağatay Türkçesi” yerine Orta Asya İslami Türk yazı dilinin Çağatay döneminden önceki devirlerini de içine alan “Eski Özbekçe” terimini kullanmışlardır. Resetov, “Eski Özbekçe” yanında “Kadim Özbekçe” terimini de kullanır (Erdem Uçar, 2011: 3).

Çağatay Türkçesine ilişkin terim çokluğunun sebebi, Çağatay Türkçesinin içinde yer aldığı Türk dilinin diğer disiplinlere göre daha karmaşık bir tarihsel geçmişe sahip olması ve bu bilim dalını temsil eden edebiyatların hepsinde uzmanlaşmada sıkıntı yaşamalarıdır (Nakiboğlu, 2019).

1.3.Çağatay Türkçesinin Dönemleri

Çağatay Türkçesi, 15. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar varlığını sürdürmüştür (Tekin, 2011). Çağatay Türkçesinin dönem tasnifinde farklı görüşler vardır. Öne çıkan dönem tasnifleri Köprülü (1945), Eckmann (2003) ve Samoyloviç’e aittir. Çağatay Türkçesine ilişkin ilk tasnif Samoyloviç tarafından Leningrad’da (Petersburg) 1928 yılında yapılmıştır (Eckmann 2003: 14). Bu çalışmanın önemli sonuçlarından diğeri, “Çağatayca” teriminin kullanılmasıdır. Samoyloviç, Orta Asya bölgesindeki dili

“Çağatayca” olarak tanımlamıştır (Eckmann 2003: 14). Erdem Uçar (2011: 5) Samoyloviç’in tasnifini Çağatay Türkçesinin kabul görmüş hâli olarak tanımlar.

Köprülü (1963: 275-316) Çağatay Türkçesi’ni beş döneme ayırır:

- I. İlk Çağatay Devri (XIII.-XIV. Asırlar)
- II. Klasik Devrin Başlangıcı (Nevâ’î’ye kadar) (XV. Asrın ilk yarısı)
- III. Klasik Çağatay Devri (Nevâ’î devri) (XV. asrın son yarısı)
- IV. Klasik Devrin Devamı (Babur ve Şeybanlılar Devri) (XVI. asır)
- V. Gerileme ve Çökme Devri (XVII.-XIX. asırlar)

Köprülü’nün tasnifini kabul eden akademisyenlerden biri Eraslan’dır (1993: 169).

Eckmann, Çağatay Türkçesine yönelik ciddi katkılar sunmuştur. Eckmann (2003: 17) Çağatay Edebiyatını Klasik Öncesi Dönem, Klasik Dönem ve Klasik Sonrası Dönem olarak üç dönemde ele alır. Klasik Öncesi Dönem, 15. yüzyılın başlarından Nevâyî’nin Garâ’ibü’s-sıgar divanını tertibine kadarki süredir. Tamir (2022: 823) de Eckmann’ın tasnifini kapsamlı bulur. Dönemin başlıca temsilcileri Sekkâkî, Lutfî, Yusuf Emirî, Atâyî, Haydar-ı Tilbe, Seyyid Ahmed Mirza, Gedâyî, Yakînî, Ahmedî’dir. Bu dönem, Harezmi-Altınordu Türkçesi ile Nevâyî dili arasında geçiş özelliği taşır (Canpolat, 2002, 769-776; Erdem Uçar, 2011: 7-13).

Klasik Dönem, 1465-1600 yılları arasındadır. Dönem, “Nevâyî-Baykara Dönemi” olarak da bilinir (Erdem Uçar, 2011: 14). Dönemin önde gelen temsilcileri; Ali Sir Nevâyî, Hüseyin Baykara, Hâmidî, Muhammed Salih, Seybanî, Ubeydî ve Babur sayılabilir (Erdem Uçar, 2011: 14-32)

Klasik Sonrası Dönem ise 1600-1921 yılları arasındadır (Eckmann, 2003: 17). Orta Asya’nın çeşitli adlar altında süren iki yüz elli yıllık siyasi birliği 16. yüzyılın sonlarında Şeybanî hükümdarı Abdullah Han’ın ölümü ile sona erer ve Şeybanî Hanlığı Hive, Hokand ve Buhara Hanlıkları olmak üzere üçe ayrılır. Bu hanlıklar arasındaki iç savaşlar, kültür hayatında da etkisini gösterir; güçlü şair ve yazarların yetişmemesi sebebiyle Çağatay Edebiyatı gerilemeye baslar, zamanla yerini Özbek diline bırakır (Eckmann, 2003b: 208-243).

Eckmann'ın tasnifinin temelini Nevâyî oluşturur. Çağatay Edebiyatının en bilinen ve nitelikli eserlerini sunan yazar, Çağatay Edebiyatında Klasik Dönemin başlangıcıdır. Çağatay Edebiyatının bitiş tarihi olarak ise 20. yüzyılın başları özel olarak ise Bolşevik ihtilali kabul edilir.

1.4.Son Dönem Çağatay Türkçesi

Son Dönem Çağatay Türkçesi, Eckmann 1958 ve 1960 yıllarında tasnif çalışmalarında 18.-19. yüzyılları kapsayan dönemdir (Eckmann 1958: 120-121; Eckmann 1960: 41-42). Eckmann (2003) 1966 yılında yaptığı tasnifte bu başlığı, Klasik Sonrası Dönem olarak değiştirmiştir. Fakat Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi, 1600'den 1921'e kadarki süreyi kapsamaktadır.

Köprülü (1997: 320) Çağatay Edebiyatının Son Dönemini 17-19. yüzyıllar arası olarak sınırlandırır. Eckmann (2003) ve Köprülü (1997) arasında Çağatay Türkçesinin Son Dönemini belirlemede ortaklık vardır. Son Dönem Çağatay Türkçesi edebiyatı, Özbek hanlıkları idaresinde gelişim gösterir. Özellikle Hive Hanlığı (1512-1920), Çağatay Türkçesine verdiği önem ve yetiştirdiği pek çok şair ve yazar bakımından diğer hanlıklardan daha önemli bir konum edinmiştir (Köprülü, 1997: 320).

19. yüzyılın sonuna kadar Orta Asya Türk devletlerinde edebî dil, yazı ve diplomasi dili olarak kullanılan Çağatay Türkçesi, yerini Özbek ve Uygur Türkçesine bırakır (Çayan, 2015: 346; Gedik, 2019: 1830).

Son Dönem Çağatay Türkçesine yönelik araştırmalar ve incelemeler dilin yapısını ve niteliklerini ortaya çıkarmada önemli rol oynar. Eker-Zal (2014, 12) ve Çakmak (2016) Son Dönem Çağatay Türkçesi ürünlerinin misyoner, seyyah ve araştırmacılar tarafından toplanarak farklı ülkelere götürüldüğünü aktarır. Lund Üniversitesi Kütüphanesi (Eker-Zal, 2014, 12; Çakmak, 2016), Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimi Enstitüsü Kütüphanesi (Muginov, 1962, 10-14: Aktaran: Öger, 2022: 457), Fransız Bilimler Akademisi Kütüphanesi, Şincañ Uygur Özerk Bölgesi Eski Eserler İşhanesi ve İktisadi Fenler Akademisi Kütüphanesi gibi merkezlerinde Son Dönem Çağatay Türkçesi eserleri yer almaktadır.

Bu döneme ilişkin çalışmalardan biri Öger'e (2022) aittir. Öger (2022), Son Dönem Çağatay Türkçesiyle 1841'de yazılan ve toplamda 36 meslek hakkında bilgi veren Kitâb-ı Garîbî'yi incelemiştir.

1.5.Geç Dönem Çağatay Türkçesi

Eckmann (2003), Köprülü (1997), Samoylaviç, Canpolat (2002) ve diğer araştırmacılar Çağatay Türkçesinin 19. yüzyılın başında sona erdiğini belirtir. Özel bir tarih olarak da Bolşevik ihtilali sınır olarak kabul edilir. Bu dil, 20. yüzyıl başlarında, yerini şehirlerde konuşulan ağızlara dayanan Özbek yazı diline bırakmıştır (Eckmann, 1996:109).

Eckmann (1964), Klasik Dönem Sonrası Çağatay Türkçesi şairlerinin ve eserlerinin tam bir listesinin yapılmadığına; yazarı bilinse de eserleri bilinmeyen ya da yazarı bilinmeyen eserlerin var olduğuna dikkati çeker. Çağatay Türkçesi yerini Özbek ve Yeni Uygur Türkçesine bırakmıştır (Gedik, 2019: 1830-1831).

Klasik Sonrası Dönem Çağatay metinleri ile Geç Dönem Çağatay metinlerinin yeterli düzeyde yayımlandığını söylemek mümkün değildir. Bu dönemlerle ilgili çalışmalar devam etmektedir. Klasik Dönem Sonrası aşamada Çağatay Türkçesinin dördüncü bir döneminden bahsedilebilir (Gedik, 2019: 1847). Bu dönem Geç Dönem Çağatay Türkçesi veya Çağatay-Uygur Türkçesi olarak adlandırılabilir. Bu dönem Özbek Türkçesine ve Yeni Uygur Türkçesine geçiş dönemi olarak yorumlanabilir. (Gedik, 2019: 1847). Çağatay Türkçesinin son devresinden sonra oluşan edebî eserler “Geç Dönem Çağatay Türkçesi” olarak değerlendirilmektedir (Berbercan, 2020: 137). Bu döneme ilişkin çalışmalardan biri, Şehzade Behram Ve Melike Hunrîz Hikâyesi'ni inceleyen Altın'a (2021) aittir. Altın (2021) Geç Dönem Çağatay Türkçesi ürününü incelemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

HUDA VERDİ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Huda Verdi'nin Hayatı

Huda Verdi 1920 yılında Afganistan'a bağlı Şibirgan şehrinin Akça ilçesinde dünyaya gelmiştir. *Huda Verdi* küçük yaşlarda medresede eğitimi almıştır. Daha sonra 1. sınıftan 6. sınıfa kadar Şibirgan'da ilköğretimine devam etmiştir. Aileyeye gereken iş gücünden dolayı eğitimine devam edememiştir. *Huda Verdi* 1990 yılında Afganistan, Mezar-ı Şerif'te vefat etmiştir (K.K 1, K.K 2). *Huda Verdi* eserde Afganistan devlet yöneticilerini ve şehir vekillerini ziyaret edip yardım istemektedir. Muhammed Davut Han'ın Ruslarla olan ilişkilerini yakından takip etmektedir.

Molla Nurullāh fikr êtdiler ā'lā hazret-i 'azm humāyūn-u ā'lmutevekkil ā'lā Muḥammed zāhir ..... için *Amrikadın tayyāre satın alıp sulṭān Muḥammed Ğāzi beyne'l-milel meydān-ı hevāyī Kābil için muḥtar-ı riyāset bolup*. “ Hoca Nurullah fikir etti yüce vekiller yeri Muhammet Zahir için Amerika'dan uçak satın alınıp Kabil Sultan Muhammet havaalanı için başkanlık arabasını almıştır” (26a/6).

Muḥammed Dāvūd Ḥān şadr-ı a'zam “Muhammet Davut Han sadrazam” (31a/21).

Mesgev gēdip boldı hem-dem “Moskovaya gidip dost oldu” (31a/22).

1933'te Nâdir Şah'ın öldürülmesi üzerine oğlu Zahir Şah kral oldu. Kral Zâhir Şah dönemindeki Başbakan Davud Han ve Dışişleri Bakanı Nadir Han idi. Afganistan'a iyice nüfuz eden Ruslardan endişe eden Zâhir Şah, Davud Han'ı görevinden aldı. 1973'te Sovyetler, Zahir Şah'ın görevden aldığı Davud Han'ı destekleyerek bir darbe ile Zâhir Şah'ı devirdiler ve yerine Davud Han'ı geçirdiler. 1978'de Davud Han bazı konularda Ruslara boyun eğmeyince bir suikastla öldürüldü (Noorulhak, 2005: 4).

Eserde geçen Afganistan devlet yöneticileri ve *Huda Verdi*'nin bu kişilerle olan temaslarına bakıldığında *Huda Verdi*'nin bu dönemler içerisinde yaşadığı anlaşılmaktadır.

2.2. Edebî Kişiliği

Eser tarafımızca Afganistan, Mezar-ı Şerif'te bulunmuştur. Eserler *Huda Verdi*'nin torunu Nabi Salimi tarafında muhafaza edilmektedir.

Huda Verdi'nin edebî hayatı 30'lu yaşlara geldiğinde bir gece rüya görmesi ile başlamıştır. Rüyasında önemli bir din âlimini gören *Huda Verdi*, dinî kitaplar okumaya başlamıştır. Okuyup biriktirdiği dinî bilgileri gündelik yaşamla yorumlayarak kendi eserlerini yazmaya başlamıştır. Zaman içerisinde halkın gözünde değer kazanmıştır. Türkmen ve Özbek şehirlerini, köylerini gezerek yazdığı eserlerdeki dinî bilgileri halkla paylaşmıştır. Halktan öğrendiği bilgileri de gündelik hikâyelerle yorumlayarak yeni metinler yazmaya devam etmiştir (K.K 1, K.K 2).

Huda Verdi Türkmen asıllı olmasına rağmen edebî gelenek olarak kendisini Özbek geleneğine bağlamaktadır. Bunun sebebi ise tarih boyunca Özbek şair ve yazarlarının güçlü kaleme sahip olmalarıdır. *Huda Verdi* de bu yüzden güçlü kaleme sahip olduğunu göstermek adına Özbek geleneğine bağlı kalarak eserler kaleme almıştır (K.K 1, K.K 2).

Kaynak kişiler *Huda Verdi*'nin dörtten fazla eseri olduğunu söyleseler de yazarın elimizde dört eseri mevcuttur. Diğer eserleri tahrip olmuş veya kaybolmuş olmalıdır. Elimizde bulunan ilk iki eser *Huda Verdi*'nin kendi el yazmasıdır. Son iki eser ise eserlerin zaman içerisinde tahrip olmasından dolayı *Huda Verdi*'nin oğlu Abdul Salimi tarafından daha sonraki yıllarda yazıya geçirilmiştir (K.K 1, K.K 2).

Yapılan çalışmadaki eser *Huda Verdi*'nin ilk eseridir. Eser 7. sayfada başlayıp 58. sayfada bitmektedir. Eserde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 37, 38, 45 ve 46. sayfalar zaman içerisinde tahrip olup kaybolmuştur. İlk 6 sayfa tahrip olduğu için eserin adı bulunmamaktadır. Bu eserde iki gencin aşk hikâyesi anlatılmaktadır.

Huda Verdi eserde mahlas olarak “Nurullah” adını kullanmıştır. Âşık olunan kız için ise “Gülbike” mahlasını kullanmıştır.

Huda Verdi'nin eserleri, dil özellikleri bakımından ise Çağatay Türkçesi ile benzer özellikler gösterir. Bu da Afganistan'da 1990 yılına kadar Çağatay Türkçesi yazı geleneğinin devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Diğer yandan incelenen eserde zaman zaman Oğuzca özelliklere de rastlanmaktadır ki bu da yazarın Türkmen kökenli olmasından kaynaklanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNCELENEN METNİN DİL ÖZELLİKLERİ

3.1. Dil Özellikleri

Eserde karşılaşılan çeşitli ses ve şekil özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. *Huda Verdi*'nin eserinde kapalı /e/ sesi (è) görülmüştür: *çektiler* “çektiler” (36a/8), *dèdi* “dedi, söyledi” (11a/7), *dèk* “gibi” (10a/2), *èl* “şehir” (25a/6), *èrkek* “erkek” (36a/4), *èmdi* “şimdi” (1a/9), *èrte* “yarın” (15a/19), *èş* “eş, hanım” (9a/18), *èşek* “eşek” (28a/7), *èşikdin* “kapıdan” (38a/17), *èşitmesem* “işitmesem, duymasam” (13a/9), *ètek* “etek” (28a/7).

Ancak Çağatay Türkçesinde genellikle kapalı /e/ sesi ile işaretlenen *mèn* “ben” zamirinin eserde düzenli olarak *men* biçiminde yazılması dikkat çekicidir: *men* “ben” (13a/2), (13a/3), (14a/15).

2. Türkçe kelimelerdeki artlık-önlük uyumu büyük ölçüde tamdır. Ancak Çağatay Türkçesinin genelinde olduğu gibi bu eserde de alıntı kelimelerde uyumun sık sık bozulduğu görülür ¹ : *ādemğa* “kişiye, insana” (22a/7), (39a/15), *bī-hūdelik* “faydasızlık” (39a/8), *hācelik* “hocalık” (8a/3), *muāvinlik* “muavinlik” (32a/13), *musāfirlik* “misafirlik” (30a/11), *secdeğa* “secdeye” (13a/21), *Beççeğa* “çocuğa” (32a/3).

3. Çağatay Türkçesinde olduğu gibi bu eserde de düzlük-yuvarlaklık uyumu tam olarak görülmez: *neçük* “nasıl” (19a/11), *üçinçi* “üçüncü” (26a/9), *kümiş* “gümüş” (13a/13), *toğrı* “doğru” (26a/10), *toklık* “tokluk” (37a/22), *toldır-* “doldurmak”

---

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Eraslan, Kemal (1970). “Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair”, TDED, XVIII, 113-124.

(29a/27), *toyçılık* “eğlece yapan, eğlenceklik” (40a/1), *uçır-* “uçurmak” (3a/5), *yetiş* “yetişmek” (14a/12) yudır “yıkamak” (42a/21).

4. Kimi eklerin sadece düz, kimilerinin ise sadece yuvarlak şekillerinin bulunması, düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulmasına sebep olmuştur: *közi* “gözü” (9a/14), *yolğun* “yolan” (31a/33), *özim* “kendim” (25a/18), *yığlamakdur* “ağlamaktır” (18a/4), *uykudın* “uykudan” (14a/4), *bolmasun* “olmasın” (12a/10), *yārmiş* “sevgiliymiş” (21a/19).

5. Eserde teklik ve çokluk I. ve II. kişi iyelik eklerinin çoğu zaman düz yazılması, düzlük-yuvarlaklık uyumu çoğu zaman bozumuştur: *laçınkuşım* “yartıcı kuşum” (10a/16), *koynumda* “koynumda” (19a/13), *aķ yüziñe* “beyaz yüzüne” (3a/11), *göziñ* “gözün” (6a/2), *hüşıñ* “aklın” (12a/4), *oğlumız* “oğlumuz” (1a/1), *üstimize* “üstümüze” (32a/2), *oğlunuz* “oğlunuz” (2a/1).

6. Bazı iki heceli kelimelerde de ilk hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle ikinci hecedeki düz ünlüler yuvarlaklaşmıştır. Çağatay Türkçesinden önceki dönemlerde görülen bu tür yuvarlaklaşmalar ise kelimelerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymasını sağlamıştır: *boyun* “boyun” (< boyun) (15a/8), *oķu-* “okumak” (< oķı-) (29a/16).

7. Türkçede ilk heceleri açık, ikinci heceleri dar ünlülü ve kapalı olan kimi isimler, ünlüyle başlayan, vurgulanabilir bir çekim eki aldığı anda vurgusuz orta hece ünlüsü düşer, ünsüzle başlayan bir çekim eki aldığı anda ise söz konusu ünlü düşmez (Demir ve Yılmaz 2010: 150-151). Bu ses olayının örnekleri *Huda Verdi'nin* eserinde sıkça görülür: *ağzım* “ağzım” (< ağız “ağız”) (5a/7), *bağrı* “bağrı” (< bağır “bağır”) (9a/13), *boynum* “boynum” (< boyun “boyun”) (9a/8), *könliñga* “(senin) gönlüne”, (<könül “gönül”) (38a/3), *oğlumız* “oğlumuz” (< oğul “oğul”) (1a/1), *oynumda* “oynumda” (<oyun “oyun”) (19a/15).

8. Türkçede, isimlerde görülen vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi olayına fiillerde de rastlanır. İlk hecesi açık, ikinci hecesi kapalı olan fiillere ünlüyle başlayan isim ya da fiil yapma eklerinden biri geldiğinde orta hece ünlüsü düşer (Demir ve Yılmaz 2010: 153). Bu ses olayının da metinde örnekleri mevcuttur: *ayrıl-* “ayrılmak” (< ayır-“ayırma”) (13a/10), *yahşısı* “iyi, güzel” (< yakış- < yakış- “yakışmak” < yakış- < yakış- (22a/14).

9. İki kelime birleşirken birinci kelime ünlüyle bitiyor, ikinci kelime de ünlüyle başlıyorsa yan yana gelen iki ünlü arasında birleşme olayı gerçekleşir ve iki ünlü tek ünlüye düşer (Argunşah 2021: 104). *Huda Verdi*’nin eserinde belli başlı örnekleri şunlardır: *nëmerse* “şey, bir şey” (<*nëme érse*) (8a/2), *nëçke* “ne kadar, kaç” (<*nëçe ke*) (8a/2) *nëçük* “nasıl” (< *nëçe+ök*) (19a/11).

10. *Huda Verdi*’nin eserinde tam bir ünsüz uyumundan bahsetmek mümkün değildir. Pek çok ekin hem uyuma girmiş hem de uyum dışı kullanımına rastlanır: *dildin* “gönülden” (19a/2), *bizdin* “bizden” (22a/22), *birdin* “birden” (7a/16), *şühlikdin* “serbestlikten” (40a/16), *tofuğdin* “topuktan” (15a/12), *tarafdin* “taraftan” (36a/4), *yaşlıkdin* “gençlikten” (19a/13), *ëşikdin* “kapıdan” (38a/17), *yokdin* “yoktun” (13a/17), *hakdin* “haktan, doğrudan” (42a/11), *hakikatdin* “hakikattan, gerçekten” (22a/12).

11. Kelime başı /b-/ sesi, /n/ ve /ŋ/ geniz ünsüzlerinin etkisiyle /m-/’ye değişmiştir: *men* “ben” (13a/2), *miğ* “bin” (40a/7), *munça* “bunca” (12a/18), *munı* “bunu” (24a/2), *mundin* “bundan” (32a/9).

12. Eski Türkçenin /-b-/ Karahanlı ve Harezmi Türkçelerinin /- w-/ (ڤ) (çift dudak v’si) sesleri Çağatay Türkçesinde /-v-/ (و) (diş-dudak v’si) sesine dönüşmüştür. Metnimizde de bu değişimi gösteren bir örneğe rastlanmıştır: *tëve* “deve” (<tebe) (28a/29).

13. Eserde bir kelimedede Eski Türkçedeki durumunun korunduğu görülmüştür: *urdılar* “vurdular” (<ur-) (24a/10).
14. Bir kelimedede de bu ses düşmüştür: *su* “su” (< suw < sub “su”) (35a/20).
15. Kimi örneklerde *ev* ses grubu *üy*’e dönüşür (Eckmann 2003: 37): *üy* “ev” (40a/3).
16. Bir kelimedede de kelime ortası /-y-/ türemiştir: *töydük* “düdük” (< tütek “düdük”) (38a/14).
17. Metinde bir kelimedede y- > ç- değişikliği görülmüştür: *çeşdiler* “çözdüler” (<yeş-) (13a/8).
18. Harezmi döneminde kelime içinde ve sonunda sızıcı iç /d/ sesi korunurken Çağatay Türkçesinde /y/ olmuştur (Argunşah 2021: 110). *Huda Verdi*’nin eserinde de /y/’li örnekler mevcuttur: *ayak* “ayak” (< adak) (24a/5), *ayrıl-* “ayrılmak” (< adrıl-) (13a/10), *kaygu* “kaygı” (< kadgu) (17a/17).
19. Çağatay Türkçesinde birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /-G/ ünsüzü genellikle tonsuzlaşarak /-K/ olur (Erdem Uçar 2019: 57). Eski Türkçedeki çok heceli kelimelerin sonundaki /-G/ seslerinin bir kısmı Çağatay Türkçesinde korunurken bir kısmı da tonsuzlaşarak /-K/ sesine dönüşür. Bu eserde ise özellikle ardamak ünsüzü /-Ġ/ sesinin korunduğu görülmüştür: *arıġ* “temiz” (< arıġ) (7a/14), *sarıġ* “sarı” (< sarıġ) (26a/4), *uluġ* “ulu, yüce” (29a/4).
20. İsimden sıfat türünde, kelimeler türeten +IIG, +IUG ekinin sonundaki ünsüz kimi örneklerde tonsuzlaşarak ek +IIK, +IUK biçimine dönüşmüştür: *kızıl yüzlik kâġaz* “kızıl yüzlü kağıt” (30a/24), *sêkiz yüz êllik* “sekiz yüz elli altı” (3a/1).

21. *Huda Verdi*'nin eserinde eklerin başındaki /g/ ve noktalı /ğ/ sesi büyük ölçüde korunur: *nêçege* “ne kadara” (1a/13), *birge* “bire” (14a/14), *têvege* “deveye” (38a/4), *bularğa* “bunlara” (29a/27), *ħammāmğa* “hamama” (24a/10), *ħudāğa* “Allah’a” (19a/4), *ħidmetke* “hizmete” (21a/3).

Çağatay Türkçesinde özellikle iyelik eklerinden sonra rastlanan +A ve +nA biçimleri Oğuz Türkçesinin etkisidir (Argunşah, 2021: 145). Ancak özellikle iyelik eklerinden sonra Oğuzcanın da etkisiyle +GA yönelme hâli ekinin ünsüzü düşebilir: *baħrine* “denizine” (20a/7), *eline* “(onun) eline” (38a/7), *gözine* “gözüne” (34a/11), *adıma* “adıma” (39a/26), *başıma* “başıma” (10a/18), *yādıma* “aklıma, hatırama” (39a/28), *ağzına* “ağızına” (29a/24), *ayağına* “ayağına” (40a/7).

Eserde -GAn sıfat-fiil ekinin ilk ünsüzü bir örnekte düşmüştür. Ek, bu şekliyle kalıcı isimler de türetmiştir: *tiken* “diken” (< tik- “dikmek”) (27a/11).

22. Kelime başındaki *k* ve *ķ* muhafaza edilir (Eckmann 2003: 37). Çağatay Türkçesinde kelime başı /K-/ sesleri Eski Türkçeden beri korunmaya devam eder. Ancak *Huda Verdi*'nin eserinde kelime başı /K-/ seslerinin tonlularak /G-/ye dönüştüğü görülür. Bu durum eserde گ (gef) ve (ك) (kef) yazımından ayırt edilmektedir: *gömür* “kömür” (4a/9), *gël-* “gelmek” (10a/12) ~ *kël-* “gelmek” (11a/7), *göz* “göz” (29a/18) ~ *köz* “göz” (1a/17), *gêt-* “gitmek” (12a/18) ~ *kêt-* “gitmek” (7a/2), *gül-* “gülmek” (6a/9) ~ *kül-* “gülmek” (40a/12), *göç-* “göçmek” (13a/6) ~ *köç-* “göçmek” (31a/32), *gör-* “görmek” (13a/1) ~ *kör-* “görmek” (28a/18), *gündüz* “gündüz” (23a/4) ~ *kündüz* “gündüz” (34a/23).

23. Kelime başı /ķ-/nin tonlularak /ğ-/ olduğu görülür: *ğır-* “kırmak” (8a/17), *ğoru-* “korumak” (37a/11), *ğur-* “kurmak” (20a/19), *ğalfak* “kalpak” (< kalpak ~ kabalak).

24. Hece ortası gırtlak konsonantları, Çağatay devrinden önce düşer (Eckmann 2003: 41). *kulaḡ* “kulak” (< kulaḡ ~ kulaḡ ~ kulaḡ) (39a/17), *toḡrak* “toprak” (< topurḡak) (40a/4) gibi kelimeler eserde tespit edilmiştir.

25. Eserde aitlik eki iki örnekte görülmüştür: evvelḡi “önceki” (42a/24), *siziḡki* “sizinki” (32a/14).

26. Eserde iki ünlü arasında kalan /k/ ünsüzü tonlulaşmıştır: *kıḡlaḡına* “kışlaḡına” (< kışlaḡ) (11a/1), *kulaḡına* “kulaḡına” (< kulaḡ) (30a/4), *tamaḡım* “damaḡım” (< tamaḡ) (30a/8), *yaḡlıḡımdın* “gençliğimden” (< yaḡlıḡ) (19a/13), *zürliḡına* “zorluḡuna” (< zürliḡ) (16a/10), *‘āḡıḡlıḡı* “aḡıḡlıḡı” (< ‘āḡıḡlıḡ) (30a/29), *açlıḡa* “açlıḡa” (< açlıḡ) (37a/22), *‘alāḡadārliḡına* “alakalı olamasına” (< ‘alāḡadārıcık) (16a/1).

27. Çağatay Türkçesini Karahanlı ve Harezmi Türkçesinden ayıran önemli özelliklerden birisi de bu ses olayıdır. Eski Türkçenin /-G-/, Karahanlı ve Harezmi Türkçesinin /-w-/ sesleri Çağatay Türkçesinde iki ünlü arasında /-v-/'ye dönmüştür (Argunşah 2021: 109). *Huda Verdi*'nin eserinde bu değişime örnekler bulmak mümkündür: *ḡav-* “kovmak” (< kow- < koḡ-) (6a/6), *ḡavdır-* “kovdurmak” (< kowdur- < koḡdur-) (4a/10), *ḡavıl-* “kovulmak” (< kowul- < koḡul-) (7a/4).

28. Çağatay Türkçesi döneminden önce bazen *k* > *ḡ* dönüşümü yaşanır (Eckmann, 2003: 40). Eserde /-ḡ-/ < /- k-/ değişimi olmuştur: *oḡḡa-* “benzemek” (< oḡḡa-) (12a/16), *toḡta* “dur” (< tokta) (23a/25), *yaḡḡı* “güzel” (< yaḡḡı) (22a/14).

29. Çağatay Türkçesinde kelime başındaki /t-/ sesleri korunmaktadır. Fakat metinlerde sık sık /d-/'li örneklerle karşılaşılır. Birçok kelimenin de ikili biçimleri vardır. Bu sesteki tonlulaşma Oğuz Türkçesinin Çağatay Türkçesine etkisidir (Argunşah 2021: 114). *Huda Verdi*'nin eserinde belli başlı örnekleri şunlardır: *dè-* “demek, söylemek” (11a/7) ~ *tè-* “demek, söylemek” (30a/12), *daḡ* “daḡ” (18a/2) ~ *taḡ* “daḡ” (27a/16), *dèk* “gibi” (10a/2), *kün* “gün” (34a/11) ~ *gün* “gün” (10a/9), *düḡ-* “düşmek” (6a/11) ~ *tüḡ-* “düşmek” (3a/14).

30. Çağatay Türkçesinde geniş zamanın olumsuzunda tonlu /z/ ünsüzü tonsuzlaşarak /s/ olur. Nadir olmak üzere metinlerde tonlu ünsüzlü -mAz biçimine de rastlanır; *almas* “almaz”, *añlamas* “anlamaz” (Argunşah 2021: 114). Eserde ise Çağatay Türkçesinden farkı olarak geniş zamanın olumsuzunda tonlu /z/ şekli görülür: *ëşitmezlik* “duymazlık, duymamak” (40a/2), *ëtmez* “etmez, yapmaz” (33a/24), *bolmaz* “olmaz” (15a/12).

31. Çağatay Türkçesindeki tek örneği *bol-* fiilinin baştaki ünsüzünün düşmesiyle ortaya çıkan *ol-* biçiminde görülür (Argunşah 2021: 115). Bu durum Oğuzcanın etkisidir. Eserde /b-/ düşmesinin tek örneği, *bol-* “olmak” fiilinde görülür: *ol-* “olmak” (17a/3).

32. Eserde bir kelimedede /-l-/ ünsüzü düşmüştür: *këtir-* “getirmek” (< keltür-) (32a/11).

33. Eserde iki kelimedede /-r-/ ünsüzü düşmüştür: *bilen* “ile” (< birle) (11a/1), *ķutul-* “kurtulmak” (33a/22).

34. /i/ ve /i/ ile başlayan birkaç kelimedede ön seste /y/ türemesi olmuştur (Argunşah 2021: 117). Eserde /y-/ türemesinin görüldüğü örnekler mevcuttur: *yeyse* “ense” (40a/17), *yeysele-* “enselemek” (40a/16), *yığla-* “ağlamak” (< ığla- ~ yığla-) (1a/2).

35. Çağatay Türkçesinin önemli ses özelliklerinden birisidir. Dudak ünsüzü /-p-/ sesi birkaç yerde diş-dudak ünsüzü /-f-/ sesine döner (Argunşah 2021: 113). Eserde de /-p-/ > /-f-/ değişimi görülmüştür: *tofuk* “topuk” (< topık) (15a/12), *tofrak* “toprak” (40a/4), *köfük* “köpük” (40a/14), *köfürde-* “köpürmek” (30a/26), *taf-* “yapmak” (< tap-) (4a/11), *tafil-* “yapılmak” (< tapıl-) (29a/19), *yafuş-* “yapışmak” (29a/24).

36. Eserde bazı kelimedede, kelime sonu /-p/ > /-f/ değişimi görülmüştür: *gef* “söz” (< gep) (5a/19), *sëf-* “serpmek” (< serp-) (35a/20),

37. Eserde bir kelimedede kelime sonu /-ç/>/-ş/ değişimi görülmüştür: *uş-* “uçmak” (13a/9).

38. Çağatay Türkçesinin genelinde olduğu gibi *Huda Verdi*’nin eserinde başta sayı isimleri olmak üzere bazı kelimelerde ikizleşme görülür: *ékki* “iki” (11a/5), *toğkuz* “dokuz” (30a/28), *on yétti* “on yedi” (38a/8), *hemme* “hepsi, bütün” (< Far. heme) (12a/18).

39. Çağatay Türkçesi ve bu yazı dilinin devamı niteliğinde gelişip şekillenen Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri dışındaki hemen bütün tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde, isimlerde iyelik ekleri ile hâl ekleri arasına düzenli olarak gelen ve araştırmacılar tarafından *zamir n’si*, *pronominal n*, *zamir ünsüzü*, *iyelik zamiri n*, *adıl n’si*, *zamircil n*, *zamirsel n*, *yardımcı konsonant n*, *yardımcı ünsüz n*, *türeme ünsüzü n* gibi farklı terimlerle adlandırılan *zamir n’si*, Çağatay Türkçesinde özellikle mensur eserlerde görülmemeye başlar (Erdem Uçar 2019: 59). Manzum eserlerde ise bu ses, daha çok vezin gereği karşımıza çıkar (Eckmann 1958: 124). Eserde isimlerin bulunma ve çıkma hâli çekimlerinde, zamir n’sinin kullanıldığını görmekteyiz: *cengeline* “ormanında” (31a/32), *éşikinde* “kapısında” (29a/10), *izinde* “izinde” (26a/5), *şehrinde* “şehrinde” (14a/7), *tarafında* “tarafında” (28a/1), *yaşında* “yaşında” (4a/6), *astındın* “altından” (31a/32), *bāzārındın* “pazarından” (33a/27), *cāyındın* “yerinden” (28a/22), *ışkındın* “aşkından” (2a/2), *rahmetindin* “rahmetinden” (34a/17), *tişindin* “dişinden” (29a/10), *zehrindin* “zehrinden” (28a/12).

40. Eserde teklik I. şahıs iyelik eki, ünlüyle biten isimlere +*m*; ünsüzle biten isimlere +*Im*, +*Um* olarak gelir. Yardımcı ünlü, ünlü uyumlarına büyük ölçüde uyar: *éşim* “eşim, hanımım” (9a/18), *fikrim* “fikrim” (23a/4), *içim* “içim” (19a/19), *işim* “işim” (10a/10), *itibārim* “saygım, itibarım” (8a/19), *kārim* “kazancım” (18a/4), *ķahrım* “kederim, kahrım” (5a/22), *ķanım* “kanım” (1a/8), *boynum* “boynum” (9a/8), *dostum* “dostum” (25a/20), *ķolum* “kolum” (27a/5), *būlbūlüm* “bülbülüm” (13a/15), *gözüm* “gözüm” (19a/9), *özüm* “kendim” (13a/3).

41. Teklik II. şahıs iyelik eki, ünlüyle biten isimlere +*η*, ünsüzle bitenlere +*Iη*, +*Uη* biçiminde gelir. Ekin yardımcı ünlüsü düzlük-yuvarlaklık uyumuna büyük ölçüde uyar. Ancak uyum dışı örnekler de vardır. Artlık-önlük uyumu ise tamdır. (Erdem Uçar 2019: 60). *Huda Verdi*'nin eserinde başlıca örnekler şu şekildedir: *atıη* “(senin) atın” (6a/1), *başıη* “(senin) başın” (39a/4), *cāyıη* “(senin) yerin” (24a/13), *dıldārıη* “(senin) sevgilin” (11a/13), *düşmeniη* “(senin) düşmanın” (37a/16), *enāriη* “(senin) narın” (3a/16), *hūşıη* “(senin) aklın” (12a/4), *hayātıη* “(senin) hayatın” (40a/10), *hācetiη* “(senin) ihtiyacın” (8a/3), *haberiη* “(senin) haberin” (30a/3), *halkıη* “(senin) halkın” (32a/3), *kēliniη* “(senin) gelinin” (36a/24).

42. Teklik III. şahıs iyelik eki, ünlüyle biten isimlere +*sI*; ünsüzle bitenlere +*I* biçiminde gelir. Ek ünlüsü daima düzdür. Bu yüzden yuvarlak ünlülü kelimelere geldiğinde düzlük-yuvarlaklık uyumu bozulur. Artlık-önlük uyumu ise tam olarak işler (Erdem Uçar 2019: 61). *Huda Verdi*'nin eserinde başlıca örnekler şu şekildedir: *anası* “annesini” (29a/21), *atı* “(onun) atı” (14a/3), *atası* “babası” (1a/1), *başı* “başı, kafası” (12a/13), *gözi* “gözü” (13a/15), *küni* “günü” (2a/10), *kızı* “kızı” (36a/15), *ma’shūkası* “sevgilisi” (11a/5), *aķı* “beyazı” (9a/13), *ayağı* “ayağı” (24a/5), *özi* “kendisi” (10a/9).

43. Çokluk I. şahıs iyelik eki daima düz ünlülüdür: *oğlımız* “oğlumuz” (1a/1), *aķsaķalarımız* “büyüklerimiz” (32a/4), *mūtārımız* “otobüsümüze” (31a/30), *üstimize* “üstümüze” (32a/2), *āhūndımızıη* “üstadımızın” (22a/20).

44. Çokluk II. şahıs iyelik eki ünlüyle biten isimlere +*ηIz*; ünsüzle bitenlere +*IηIz* şeklinde gelir. Ek, artlık-önlük uyumuna büyük ölçüde uymakla birlikte düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz: *hūşlarıηıza* “akıllarınıza” (39a/9), *işiniηiz* “işiniz” (15a/18), *oğlunız* “oğlunuz” (2a/1), *beççeleriηize* “çocuklarınıza” (34a/6), *özleriηiz* “kendileriniz” (39a/5), *şāgirdiηiz* “öğrenciniz” (2a/5).

45. Çokluk III. şahıs iyelik eki daima düz ünlülüdür: *yayları* “kirpikleri” (25a/7), *yārları* “sevgilileri” (36a/14), *cāyları* “yerleri” (25a/6), *dudaķları* “dudakları” (4a/9), *ādemleri* “insanları” (36a/16), *beççeleri* “çocukları” (29a/18), *gözleri* “gözleri”

(23a/18), *qara gözleri* “siyah gözleri” (10a/1), *neferleri* “askerleri” (24a/9), *özleri* “kendileri” (26a/5).

46. Genitif hâli *-nıñ / -niñ*, yuvarlak bir vokalden sonra da bazen *-nuñ / -nüñ* ekini taşır (Eckmann 2003: 70). *Huda Verdi*'nin eserinde asıl ilgi hâli eki *+nIñ*'dir. Ancak çokluk I. ve II. kişi zamirlerine *+Iñ* şeklinde gelmiştir. İlgi hâli eki daima düz ünlüdür: *ananıñ* “annenin” (28a/11), *boynıñ* “boynun” (41a/10), *dünyānıñ* “dünyanın” (17a/14), *munıñ* “bunun” (11a/5), *köpriniñ* “köprünün” (36a/16), *mescidniñ* “mescidin” (31a/37), *biziñ* “bizim” (28a/15), *siziñki* “sizinki” (32a/14).

47. Eksiz ($\emptyset$) yapılan ilgi hâli çekiminde, tamlayıcı durumundaki isim, belirsiz, soyut, tanımlanamayan bir nesneye işaret eder ve iki isim arasındaki bağlantı görünüşte eksiz sağlanır (Üstünova, 2008: 107-108). Bu şekilde kurulan kelime grupları, dil bilgisinde belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırılır. Metnimizde tespit edilen bazı belirtisiz isim tamlaması örnekleri şu şekildedir: *men özüm* “ben kendim” (7a/7), *Köz üstinde* “göz üstünde” (24a/13).

48. *Huda Verdi*'nin eserinde tamlananı iyelik eki almış kimi belirtili isim tamlamalarındaki ilgi hâli eki eksiltiye uğramıştır. Türkçenin ilk dönemlerinden itibaren görülebilen iyelik ekli tamlayıcıların ilgi hâli eki almadan belirlilik ifade etmeleri, iyelik ekinin isimleri belirli kılma işleviyle ilgilidir (Karahan 1999: 608). İsim tamlamasının iyelik eki almış tamlayıcı unsuru bu ek ile belirli hâle gelince ilgi hâli ekine yüzey yapıda duyulan ihtiyaç ortadan kalkmış; ek derin yapıda bırakılmıştır. Ancak yüzey yapıda görünmeyen ilgi hâli ekinin varlığı da her zaman hissedilmiştir (Erdem Uçar 2017-1: 87; 2017-2: 452-453; 2017-3: 294-295): *vekiliñ nurullāh* “(senin) vekilin nurullah” (25a/1), *molla imām közleri* “molla imam(ın) gözleri” (38a/17), *yüz göziñ bed* “yüz(ün) gözün kötü” (6a/2), *gözüm yaşı* “gözüm(ün) yaşı” (19a/9), *qara göz qaysı* “kara göz(ün) nasıl” (3a/4), *hefte ortası* “hafta(nın) ortası” (5a/16), *bëş kepe surh mescid molla imāmu* “beş kepe surh mescid(inin) molla imami” (6a/18).

49. Çağatay Türkçesinde yaygın kullanılan belirtme durumu eki $+nI$ 'dir. (Argunşah 2021: 144). Eserde yükleme hâli $+nI$ ve $+n$ ekleriyle yapılır. $+nI$ eki, isimlerin kök ve gövdelerine, teklik, çokluk ve iyelikli şekillerine gelebilir. Artlık-önlük uyumuna uyan ek ünlüsü, daima düz ünlülü olduğundan düzlük-yuvarlaklık uyumuna tam olarak uymaz. $/n/$ ünsüzü ile biten zamirlerde yan yana gelen iki $/n/$ 'den biri düştüğü için ek $+I$ biçiminde görülür (Eraslan 1999: 340). Bu durum bazı örneklerde şu şekilde görülmüştür: *muni* “bunu” (24a/2), *şunyanı* “şu yanı” (32a/10), *munyanı* “bu yanı” (24a/7), *meni* “beni” (13a/17), *seni* “seni” (33a/24). $+n$ ve $.+nI$ eki, III. kişi iyelik ekleri ve isimlerden sonra ise şu şekilde görülür: *şolmi* “şunu” (1a/8), *oğumakını* “okumayı” (9a/13), *nurullāhını* “nurullahı” (4a/11), *mektübünü* “mektubu” (34a/10), *kızını* “kızı” (36a/9), *dünyānı* “dünyayı” (15a/12), *çerāğını* “mumu” (41a/2), *ayağın* “(onun) ayağını” (34a/1), *başın alıp gētdiler* “başını alıp gittiler” (15a/7).

50. Söz diziminde nesne görevini üstlenen yükleme hâlindeki isimler, bu görevini bazen eksiz ($\emptyset$) olarak da gerçekleştirir. Ekli ve eksiz çekimlenmiş nesnelere arasındaki fark “belirlilik” veya “belirsizlik”tir. $+\emptyset$ ekli “belirtisiz” nesne, ek alarak “belirtili” hâle gelmiştir (Karahan, 1999: 609). Aşağıdaki cümlelerde sıfır ekle çekimlenmiş yani belirtisiz nesne durumundaki isimlerin örnekleri bulunmaktadır:

Kābilde zūr işler $\emptyset$ kırtarıp gēldim “Kabil’de zor işleri bitirip geldim” (30a/10).

Molla Beççeler erte nemūzı $\emptyset$ okıp gēldiler “Küçük çocuklar sabah namazını kılıp geldiler” (41a/8)

51. İyelik eki almış nesne görevindeki bazı isimler de eksiz ilgi hâli çekiminde olduğu gibi yükleme hâli eki almayabilir. İyelik ekinin isimlere belirlilik kazandırma işlevi dolayısıyla bu eki almış isimler, kendiliklerinden belirli bir nesneyi gösterdiklerinden belirlilik özelliği kazanmak için yükleme hâli ekine ihtiyaç duymaz (Üstünova 2008, 193-194). *Huda Verdi*’nin eserinde bu konuyla alakalı yükleme hâli ekinde eksiltiye gidildiği görülmüştür:

Āh neler şunğar kuşım kaçırđım “Ah neler! yırtıcı kuşumu kaçırdım” (3a/3).

Yār yolında şīrīn cānım bērer-men “Sevgilim yolunda tatlı canımı veririm” (8a/21).

Bu sevdāğa başım urmasam bolmaz “Bu sevdaya başımı vurmasam olmaz” (15a/16).

Bir körüp ‘aklım yitirdim “Bir görüp aklımı yitirdim” (17a/5).

52. Çağatay Türkçesinde fiillerle hâl ekleri arasındaki ilişki, zaman zaman Türkiye Türkçesine göre farklılık gösterebilmekte, bunun sonucu olarak da *Dîvân*’da eserinde yer yer yükleme hâli ekinin yönelme hâli işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Türkçenin ilk dönemlerinden itibaren rastlanan bu durum fiilin istemi ile ilgilidir. (Erdem Uçar 2019: 63). Huda Verdi’nin eserinde de bu örneklere rastlanmıştır.

Sizi şol gün Hudāy özi yetirdi “Size şu gün Allah kendini gösterdi”(10a/9)

Mu’āvin şāhibni bul eden işi Molla Nurullāh on tokuz metre kālīn sāht-ı kızıl ayak bilen on miñ Afgānī ser-pāy bērdiler “Muavin beye bu işi yapan Hoca Nurullah on dokuz metre sağlam kızıl halı ile on bin Afgani hediye verdiler” (36a/12)

Cinni teshīr êtdiñ hüküm eyle fermān “Cine tehsir ettin karar ve buyruk söyle” (10a/15)

53. Ek, cümlede sebep, belirtme, istek, yön ve yaklaşma işlevleriyle kullanılır. Ünlüler ve tonlu ünsüzlerden sonra +GA, tonsuz ünsüzlerden sonra +KA biçiminde gelerek ünsüz uyumuna uyar. Uyum dışı örnekleri de bulunur. Çağatay Türkçesinde özellikle iyelik eklerinden sonra rastlanan +A ve +nA biçimleri Oğuz Türkçesinin etkisidir (Argunşah 2021: 145). *Huda Verdi*’nin eserinde yönelme hâli eki, +GA biçimindedir. İsimlerin kök ve gövdelerine, teklik, çokluk ve iyelikli şekillere gelebilen ek, Türkçe kelimelerde artlık-önlük uyumuna çoğunlukla uymakla birlikte alıntı kelimelerde uyumun büyük ölçüde bozulduğu görülmüştür: *ādemğa* “insana” (22a/7), *āsmānğa* “gökyüzüne” (26a/9), *beççeğa* “çocuğa” (32a/3), *hudāğa* “Allah’a” (19a/4), *kābilğa* “Kabil’e” (16a/7), *kēçeğa* “geceye” (18a/15), *könjülğa* “gönüle” (13a/12), *kızğa* “kıza” (24a/2), *suğa* “suya” (11a/13), *birge* “bire” (14a/14), *nēçege* “ne kadara” (1a/13), *senge* “sana” (5a/20), *tēvege* “deveye” (38a/4), *anasına* “annesine” (29a/28), *ortasına* “ortasına” (15a/18), *eline* “eline” (38a/7), *gözine* “gözüne” (34a/11), *içine* “içine” (40a/17), *ağzına* “ağzına” (29a/24), *ayağına* “ayağına” (40a/7), *başına* “başına” (23a/13), *boynuna* “boynuna” (36a/6), *yolına* “yoluna” (15a/2).

54. Çağatay Türkçesinde yaygın olarak kullanılan bulunma durumu eki +*dA*'dır (Argunşah 2021: 147). *Huda Verdi*'nin eserinde de bulunma hâli eki, +*dA* biçimindedir. Bu durum tonlu-tonsuz uyumunu bozmaktadır. İsimlerin teklik, çokluk ve iyelik eki almış biçimlerine gelebilen ekin ünlüsü, ünlü uyumlarına tam olarak uyar: *devirde* “dönemde” (32a/2), *elde* “elde” (8a/8), *elde* “şehirde” (14a/2), *hâlde* “durumda” (17a/18), *hıdmetde* “hizmette” (1a/21), *kentde* “kentte” (8a/4), *künde* “günde” (9a/2), *kısmetde* “kısmette” (22a/14), *mülkde* “mülkte” (14a/2), *ortada* “ortada” (36a/5), *ayda* “ayda” (3a/18), *başkada* “başkada” (20a/19), *bāğda* “bahçede” (17a/20), *bāzārda* “pazarda” (9a/14), *dünyāda* “dünyada” (23a/7), *kumandanlıkda* “komutanlıkta” (16a/4), *solda* “solda” (8a/12), *şandūkda* “sandıkta” (30a/23), *taşkarıda* “dışarıda” (30a/26), *yaşda* “yaşta” (33a/1), *yolda* “yolda” (34a/14).

55. Tarihi Türk lehçeleri içerisinde Kıpçak Türkçesinde +*dAn* olan ayrılma durumu eki, Çağatay Türkçesinde Karahanlı ve Harezmi Türkçesinde olduğu gibi +*dIn* olarak kullanılmıştır (Argunşah 2021: 148). *Huda Verdi*'nin eserinde çıkma hâli eki, +*dIn* biçimindedir. Bu durum tonlu-tonsuz uyumunu bozmaktadır. Artlık-önlük uyumuna uyan ek ünlüsü çoğunlukla dar ünlülü olduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumuna tam olarak uymaz: *ādemdin* “insandan” (27a/8), *birdin* “birde” (7a/16), *bizdin* “bizden” (22a/22), *bulutdin* “buluttan” (27a/17), *çaydin* “çaydan” (34a/9), *çukurdin* “çukurdan” (24a/7), *dildin* “gönülden” (19a/2), *evveldin* “önceden” (6a/11), *ēşikdin* “kapıdan” (38a/17), *güldin* “gülден” (38a/8), *hakikatdin* “hakikatten” (22a/12), *kābildin* “kabilden” (17a/6), *karındaşdin* “kardeşten” (32a/14), *kızdin* “kızdan” (36a/5), *mendin* “benden” (30a/24), *sendin* “senden” (13a/10), *sizdin* “sizden” (10a/10), *şūhlıkdin* “serbestlikten” (40a/16), *taşdin* “taştan” (38a/16), *tofukdin* “topuktan” (15a/12), *tarafdin* “taraftan” (36a/4), *üydin* “evden” (din 17a/7).

56. Metinde vasıta hâli için *bilen* “ile” (11a/1), kullanılmıştır.

57. *Huda Verdi*'nin eserinde eşitlik hâli eki +*çA*'dır. Ek tonlu-tonsuz uyumuna büyük ölçüde uymaz: *munça* “bunca” (12a/18), *kitābçe* “defter” (18a/11), *gökçe* “gök gibi, mavimsi” (23a/16), *ēgriçe* “eğri gibi, eğrice” (38a/7), *anaça* “onca” (18a/16),

sağça “sağlıklı” (30a/19), *barça* “bir kısım” (28a/15), *tāzece* “tazece” (40a/7).

58. Eserde *kibi*, *dék*, edatları eşitlik hâli ekinin işlevini üstlenmiştir: *kibi* “gibi” (2a/7), *andék* “o şekilde” (29a/14), *ay dék kızıl yüzleri* “ay gibi kızıl yüzleri” (10a/2).

59. *Huda Verdi*'nin eserinde yön gösterme hâli +*GArI*, +*GArU*, +*KArI*, +*KArU*, +*rA*, +*rU* kelime bünyesinde kalıplaşmış olarak görülür: *yukarı* “yukarı” (40a/17), *taşkırı* “dışarı, dışarıya” (21a/3), *sonra* “sonra” (11a/7), *üzre* “üzere” (18a/2), *barı* “beri” (< bërü) (11a/7).

60. Çağatay Türkçesinde sınırlama hâli +*ğaça*, +*geçe*, +*kaça*, +*keçe* ekinin yanı sıra yönelme hâlinde bulunan isimlere *degin*, *deginçe*, *degünçe*, *tegi*, *degrü*, *tegrü*, *tigrü*, *teğüre* ve *çağlığ/çağlık* edatlarının getirilmesi ile de yapılır. (Uçar 2011: 440). Eserde bir kelimedeki sınırlama hâli eki olarak -*ğaça* ekiyle yapılan bir örnek görülmüştür: *vaktığaça* “vaktine kadar” (35a/19).

61. Çağatay Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki -*DI*, -*DU*'dur. Bu ekler üzerine iyelik kökenli kişi eklerini alarak çekimlenmektedir. Bu ekin ünsüz uyumuna tam olarak uyduğundan bahsedilemez. Tonsuz ünsüzlerden sonra çoklukla tonsuz ünsüzlü ekler gelirse de bu bir kural değildir. Zaman zaman tonlu ünsüz ekler de gelmekte ve ünsüz uyumunu bozmaktadır. Tonlu ünsüzlü fiil tabanlarına ise genellikle tonlu ünsüzlü ekler gelir. Görülen geçmiş zaman çekiminde düzlük-yuvarlaklık uyumu her zaman uygulanmaz (Argunşah 2021: 187). Eserde, görülen geçmiş zaman eki -*DI*, -*DU* şeklinde görülür. Olumsuz çekim -*mA* eki ile yapılır: *aldım* “aldım” (21a/18), *aytdım* “söyledim” (37a/5), *bardım* “vardım” (28a/19), *bërdim* “verdim” (28a/20), *bilmedim* “bilmedim” (14a/2), *ëtdim* “ettim, yaptım” (30a/17), *kaçdım* “kaçtım” (5a/6), *kaldı* “kaldı” (13a/8), *kaıtdılar* “döndüler” (36a/10), *kıldınız* “yaptınız” (38a/4), *koıdum* “koydum” (38a/3), *saçdılar* “saçtılar” (36a/16), *toıduk* “doıduk” (39a/24), *boldum* “oldum” (21a/10), *gördüm* “gördüm” (30a/13), *bilmedim* “bilmedim” (14a/2), *bolmadı* “olmadı” (32a/6), *kalımadı* “kalmadı” (41a/11).

62. Bu ek, fiilin gerçekleştirdiği hareketin öğrenilen (duyulan) geçmiş zamanda meydana geldiğini bildirir. Çağatay Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman üç farklı ekle yapılabilmektedir. a. *-mİş*, b. *-(I/U)p*, *-(I/U)ptİr*, *-(I/U)ptUr*, *-(I/U)p turur*, c. *-GAndur*, *-GAn turur* (Argunşah 2021: 189-191). Eserde öğrenilen geçmiş zaman çekimi için *-mİş* ve *-GAn* ekleri kullanılmıştır: *barmuş* “varmış” (21a/18), *bolmuşam* “olmuşum” (2a/2), *durmuşam* “durmuşum” (22a/1), *gêçmişem* “geçmişim” (28a/13), *dêgen* “demiş” (40a/7), *algan* “almış” (14a/2), *yazılğan* “yazılmış” (15a/14).

63. *(I/U)p* ekli çekimlerde, zarf-fiil eki ile kişi ekleri arasında genellikle *+dUr* bildirme biçimleri gelir. Bir örnekte ise *+tur* şeklinde gelmiştir: *tafiptur* “yapmış” (1a/1), *barupdur* “varmıştır” (24a/1), *bolupdur* “olmuştur” (18a/12), *bolupsên* “olmuşsun” (2a/10), *olturupdurlar* “oturmuşlar” (19a/2), *yalmaşupdur* “yapışmış” (24a/8), *dêpdür* “demiş” (38a/2), *mührlepdür* “mühürlemiş” (18a/11), *bilipdür* “bilmiş” (17a/11), *cinlenipdür* “cinlenmiş” (4a/9), *gêlipdür* “gelmiş” (17a/10), *kêlipdür* “gelmiş” (29a/26), *basılıpdur* “basılmış” (18a/10).

64. Eserde *-GAn* ekli öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi çekiminin bir örneğine rastlanmıştır:

Şeşkenip Gülbike kız uykudın uyğandı rûhı tâze bolup budına saķatlap bir söz dedi
“Şaşırıp Gübike kız uykudan uyandı ruhu yenilenip bacağına eğilip bir söz dedi”
(14a/4).

65. Bu ek, fiilin gerçekleştirdiği hareketin geniş zamanda meydana geldiğini bildirir. Geniş zaman çekiminde ünlülerden sonra *-r*, ünsüzlerden sonra *-Ar* ve *-Ur* ekleri kullanılmaktadır. Ek, geniş zaman yanında şimdiki zaman ifadesi de taşımaktadır (Argunşah 2021: 189-191). Geniş zamanın olumlu çekimi *-r*, *-Ar*, *-Ur* ekleriyle yapılır. Çekimde zamir kökenli kişi ekleri kullanılır. Ekler, artlık-önlük uyumuna uymakla birlikte düzlük-yuvarlaklık uyumuna tam olarak uymaz: *êritir* “eritir” (4a/9), *yêtir* “yetirir” (23a/5), *bolur* “olur” (3a/15), *alurmen* “alırım” (7a/10), *bulur* “bulur” (27a/18), *çalurmen* “çalarım” (6a/24), *durur* “durur” (39a/18), *ķılurmen* “yaparım” (5a/12), *bêürmiz* “veririz” (21a/3), *bilürmen* “bilirim” (5a/10), *gêlürmen* “gelirim” (6a/14), *têgür* “değer” (13a/18), *atar* “atar” (41a/7), *bararmen* “varırım”

(8a/7), *alarsız* “alırsınız” (39a/25), *solarsız* “solarsınız” (39a/29), *çəkermen* “çekerim” (19a/18), *éder* “eder” (3a/1), *gezermen* “gezerim” (22a/28).

66. Çağatay Türkçesinde geniş zamanın olumsuzu *-mAs* ekiyle yapılmaktadır. Teklik 1. kişide /s/ sesi düşüp zamirin eklediği örnekler de bulunur. Nadiren ekin *-mAz* biçimine de rastlanır (Argunşah 2021: 189-192). Çağatay dönemi eserlerinde farkı olarak *Huda Verdi*'nin eserinde geniş zamanın olumsuzu *-mAz* şeklinde görülür: *ahtarmazmı* “aktarmaz mı?” (2a/10), *bolmaz* “olmaz” (15a/12), *kağmaz* “kakmaz” (39a/27), *korğmaz* “korkmaz” (39a/12), *koymaz* “koymaz” (27a/11), *kutulmaz* “kurtulmaz” (33a/22), *sığmaz* “sığmaz” (13a/12), *étmez* “etmez, yapmaz” (33a/24), *éşitmezlik* “işitmezlik” (40a/2).

67. Bu ek, fiilin gerçekleştirdiği hareketin şimdiki zamanda meydana geldiğini bildirir. Çağatay Türkçesinde şimdiki zaman kipini zarf-fiil ekleriyle *tur-* ve *yor-* yardımcı fiilleri birlikte oluştururlar. Bu eklerle oluşturulan yapılar bazen geniş zaman da ifade ederler (Argunşah 2021:194). Eserde Oğuzcanın etkisi ile şimdi zaman çekimi *-yor* eki görülmektedir. Olumsuz çekimi ise *-mA* ekiyle yapılır: *ağlıyor* “ağlıyor” (13a/19), *ayıyor* “söylüyor” (34a/21), *bolmıyor* “olmuyor” (38a/3), *geçiyor* “geçiyor” (25a/9), *gelyor* “geliyor” (23a/13), *gülyorsınız* “gülüyorsunuz” (39a/1), *kiriyor* “giriyor” (8a/20).

68. Bu ek, fiilin gerçekleştirdiği hareketin gelecek zamanda meydana geldiğini bildirir. Çağatay Türkçesinde iki türlü gelecek zaman eki kullanılır. Asıl gelecek zaman eki olan *-GA*, *-GAy*, *-KAy* kişi zamirleriyle çekimlenir. Sıfat-fiil kökenli *-GU*, *-KU* eki ise üzerine iyelik eki ve bazen *tur-* yardımcı fiilini de alır; *açma-ğay-men* “açmayacağım, *bil-gey* “bilecek” (Argunşah 2021:196). Eserde gelecek zaman çekimi Oğuzcanın etkisi ile *-ecek*, *-acak* şeklinde görülmektedir: *gèdecek* “gidecek” (29a/10), *görecek* “görecektir” (22a/27), *bolcağmı* “olacak mı?” (41a/10). Bir örnekte ise *-ğay* şeklinde görülmüştür: *kağay* “yapacak” (8a/15).

69. Eserde *-sA* ekinin, “*şart*” ve “*dilek*” işlevlerinin dışında, bu işlevleriyle ilgili olarak çeşitli görevler üstlendiği, içinde bulunduğu cümleye zaman, ihtimal, yeterlik, gereklilik gibi farklı anlam incelikleri kazandırdığı görülmüştür (Erdem Uçar 2016:

152).

Şolnu almasam bolmaz tökülse qanım “kanım dökülse onu almazsam olmaz.” (1a/8)

Aytmasam sıgmaz köñülğa hasret gamnāk haq “söylemesem sıgmaz gölüme hasteri hüznü gerçek” (13a/12)

Dünyāni tofūkdın sarmasam bolmaz “dünyayı topukta (yerden) sarmasam olmaz” (15a/12)

Bu sevdāğa başım urmasam bolmaz “bu sevdaya başımı vurmasam olmaz” (15a/16)

70. Eserde emir çekiminde kullanılan kişi ekleri *-(A)y, -(A)yIn, -AyIm, -GIl, ø, -sUn, -η, -ηIz -ηlAr, -ηIzlAr, -sUnlAr*’dır: *tafarsın* “yaparsın” (14a/3), *beçcesin* “çocuksun” (21a/3), *étsünler* “yapsınlar” (35a/8), *kétsün* “gitsin” (28a/7), *barayın* “varın” (6a/7), *kılay* “yapayım” (13a/11), *édeyin* “edeyim” (32a/12), *köreyin* “göreyim” (5a/1), *algıl* “al” (23a/7), *salğıl* “sal, gönder” (30a/2), *bolmasun* “olmasın” (12a/10), *oñarsun* “onarsın” (13a/3), *barıñ* “varın” (22a/26), *görüñler* “görünsünler” (18a/2), *bar* “var” (19a/5).

71. Çağatay Türkçesinde gereklilik kipi *kerek* ile yapılmaktadır. *kerek* kelimesi bildirme ile (*kerekdür, kerek durur/turur*) geldiği gibi *-mAK kerek, :-sA kerek* vb. yapılarla da ifade edilir. Bu dönemde nadiren *-mAll* ekine rastlanır (Argunşah 2021: 203). Eserde Oğuzca’nın etkisi ile gereklilik çekimi *-mAll* şeklinde görülür: *bolmalı* “olmalı” (10a/21), *burmalı* “bükmeli” (29a/3), *çatmalı* “çatmalı” (5a/15), *durmali* “durmali” (23a/10), *yatmalı* “yatmalı” (5a/14), *bèrmeli* “vermeli” (29a/2), *görmeli* “görmeli” (23a/9), *kètmeli* “gitmeli” (5a/16), *yürümeli* “yürümeli” (29a/1).

72. İstek çekimi için *-GAy*, gelecek zaman eki ile emir eklerinden kullanılmıştır:

Çāre tafıñ oğlan zāyi ‘*bolmasun* “çare bulun oğlan zayi olmasın” (12a/10).

Çin dèse Rusya kılgay özini “Çin dese özünü Rusya yapacaksın” (8a/15).

73. Çağatay Türkçesinde ek-fiiller *ér-* (~ *é-*) ve *tur-*‘dur. Her iki ek-fiil de Türkçenin esas yardımcı fiilleridir (Argunşah 2021: 207). Metinde ek-fiil için *ér-* biçimi kullanılmıştır: *barur érdiler* “varırdılar” (24a/4), *gezer érdi* “gezerdi” (2a/9), *yürer érdiler* “yürürdüler” (9a/13), *bolur érdi* “olurdu” (20a/14).

74. Çağatay Türkçesinde yeterlik yapısı *al-* fiiliyle yapılmaktadır. Nadiren Oğuz Türkçesinin etkisiyle *bil-* ve *u-* fiilleri de kullanılır. Yardımcı fiil *-A, -y* zarf-fiil eki almış asıl fiillerden sonra gelir (Argunşah 2021: 210). Eserde yeterlik yapısı *bil-* “bilmek” fiilleriyle yapılmıştır:

Bilmenem *Rus mülki kayda men kayda* “Rus yeri nerede ben neredeyim bilemiyorum” (3a/7).

Men bilmenem *yārim kayısı yıl boldı* “sevdiğim hangi yıl oldu ben bilemem” (19a/10).
Otuz pāre Qur’ān yādlap bildiñiz “otuz parça Kuran hatırlayabildiniz” (22a/6).

75. Eserde tezlik yapısı *bēr-* “vermek” fiili ile yapılmıştır:

Mevād su’ālini tekml̄l̄ ètip müdür-i emr çapubèrip *hīç kārī derk-sèn kitābçe-sèn üç cāyına mühr basıp bèrdiler* “Yapacağı işlerdeki soruları sorup emir müdürüne koşuverip defterin üç yerine mühür bastırdı.” (16a/6).

Qarap dīni ğursıp özini erkān taşlabèrdi “bakıp kendini dinin özüne bağlayıp atıverdi” (24a/3).

3.2. Metin

Sayfa 7

(1a/1) El-kışşa èrtesi atası Molla ağa oğlumız Nurullāhcān bir gep tafiptur işi ağlamak dèp aħvāl sordı. (1a/2) Oğlum neme boldı munça yığlar-sèn dèp, aħurdı anda Molla Nurullāhcān zār zār ağlap bir sordı?

(1a/3) Cānım atam başka hālet rūy bèrdi

(1a/4) Gülbikecān aldı ihtiyārımı

(1a/5) Yārim kèçe başım yaman ter kòrdi

(1a/6) Men şu gün taşladım nāmūs ‘ārımı

(1a/7) Otağası belend ey ata cānım

(1a/8) Şolnı almasam bolmaz tōkülse qanım

(1a/9) Êmdi otırıp turup bolmaz qarārım

(1a/10) Ahtarıp tafmasam bolmaz yārımı

(1a/11) Yārım qaysı êlde ol güler nūrım

(1a/12) Kirfigi hancerdür ol qara gözlim

(1a/13) Dilkerdin neçege bil mülāyim sözlim

(1a/14) Şarf êtmesem bolmaz her ne barımı

(1a/15) Êşligimdin beni baqđıñ becerđıñ

(1a/16) ‘İlm oqutup köp pul harcımı bérđıñ

(1a/17) ‘İlm perīşāndur köz bilen körđıñ

(1a/18) Aqlamaq gör müdām kesb-i kārımı

(1a/19) Ana atam eyleseñ derdime dermān

(1a/20) Bir çāre tap muña başlarım qurbān

(1a/21) Hıdmetde qāyim eyleseñ fermān

(1a/22) Barıp kör tiz kerim qaryadārımı

Sayfa 8

(2a/1) Molla Nurullāhcān oğlıñız harāb

(2a/2) Şol yāriņ ‘ışkındın bolmışam kebāb

(2a/3) Gülbikecān kayda ey ‘ālī-cenāb

(2a/4) Hemme kavm bolsuņ eşit zārımı

(2a/5) El-kışsa atası Molla ana ağa faķır atası bilen maşlahtaşuþ emdi ne ‘ilāc kılur-miz dēp, mescid-i cāmi‘ mevlevīsi Damolla Pencīhān Qazān Dālber Hānbelī aldıĝa barıp şāgirdiņiz Molla Nurullāhcān bir gep tafıpdur bir ta‘vīz tūmār bitip bērseniz dēdiler. (2a/6) Molla Pencī aĝa bir tūmār yazıp aşhāb-ı kehf ‘aleyhim erahmānī nāmlarını ism-i a‘zam şekli bilen hātımelep bērdiler. (2a/7) Mevlevī Pencīhān biraz fikr barıp Molla Nurullāhcān ve Molla Turdı Kılıç ve Molla Muhammed şollar kibi özleri fātiha bērip bēş kepe sürh medresesi Molla Aħmed Qārīni aldıĝa uzatdılar. (2a/8) Bul üç kişi tālibü’l-‘ilm misli aĝa ini bolup nēçe yıl bul medrese bēş kepe sürhde istikāmet eylep ‘ilm-i şer‘īdin hem köp behre aldılar. (2a/9) Ammā Molla Nurullāhcān her kēçe her seherler aĝlap Gülbikem cānnıñ ‘ışkında bī-ķarār gezer ērdi. (2a/10) Bir küni seher vaķt sebaķ tekrārı üçün uykuğın bīdār bolup mescid içiĝa girip okuydılar nāĝāh közlerine uyku ĝalebe kılıp Gülbike ma‘şūkaları cān bolup-sēn munça yıl nēmeĝa bi-ĝamm yürüp-sēn ‘āşık bolan ma‘şūka-sēn aħtarmazmı meni (s. 9) (3a/1) İstesen Rus mülkindin Kerkirayun bosāĝa respublika Mīrzā Bēk Hācelıķlarında Kūtdin şāh dēyen yerde sēkiz yüz ēllik altıncı üde ēder kılı hūr-liķāniñ cānın tafarsa dēp ĝāyib boldı. (3a/2) Molla Nurullāhcān şeşkenip büküp turdı görse tōşi ekfān zār zār aĝlap bir söz dēdi:

(3a/3) Āh neler şunķar kuşım kaçırdım

(3a/4) Bilmenem ķara göz ķaysı ēllerde

(3a/5) Seher vaķti boz tārlanım uçırdım

(3a/6) Dēdi pervāz ēdem ger ki güllerde

(3a/7) Bilmenem Rus mülki kayda men kayda

(3a/8) Bosağa Kötdin şāh nāzūkin kayda

(3a/9) Men aydım Gülbike yārim sen kayda

(3a/10) Qara köz keyik-sen gūyā çöllerde

(3a/11) Aq yüziqe nigār bu seher yıllar

(3a/12) Men Èlik Ribātda şeydā búbüller

(3a/13) Otağa qubbeli siyāh kāküller

(3a/14) Çözseñ yere tüşer örseñ bellerde

(3a/15) ‘Aqlım hayrān bolur ol cura hāle

(3a/16) Alma enārıñ yañı kəlgen kemāle

(3a/17) Hūdāvendim kaçan yètir vaşşāle

(3a/18) Gelmeseñ bul mülke ayda yıllarda

Sayfa 10

(4a/1) Afgānistān islām Rus mülki küffār

(4a/2) Pasport alsam barıp qānūnī seyyār

(4a/3) Kumandan vilāyet vizesi tayyār

(4a/4) Keserdin haqq alsam latin tillerde

(4a/5) Nurullāh der müşkil işler başımda

(4a/6) Hâzır özüm yigirme bir yaşında

(4a/7) Hâmî- âbdın ötsem turar qaşında

(4a/8) Tağlardın yol yasar hüküm pullarda

(4a/9) El- kıssa bul gömürdin qarañgu mescidde qarıp seher Molla Devlet deyen tãlib hãmî-âbli eşitip Molla Nurullâhcân cinlenipdür dep, gözleri elek çekek kaçıp hücresiğa barıp eşiklerin muhkem tenbeledi eritir körse yüzleri itdin qorqan yanı afbağ dudakları burma uçuk gâynen fikr etdi. (4a/10) Men ömrimde okıp (ج) ‘cim’, (ب) ‘be’ dep, ‘ilm-i mantıqdın behre alıp âli bilmen ‘alim ‘azm tefettul elf görsem pul deste mîm görsem omaqlı tayak dep yürgen adam men evvel hem şugılçılıq kesbe köp yahşı Molla Beççeleri Damolla yamanlap qavdırdım. (4a/11) Kêl bul bereket tafan kesbdin el çekmen Nurullâhnı bër Molla Aħmed Qārîğa yamanlap (s. 11) (5a/1) köreyin Nurullâhcân cinlenipdür dep, Qārîniñ hužurıda qol bağlap bir söz dedi. (5a/2) Qārî hem cevâb bërdi.

(5a/3) Molla Devlet

(5a/4) Qārî şâhib seher bardım tekrâra

(5a/5) Mescidde Nurullâh dîvâne boldı

(5a/6) Közüm elek çekek kaçdım yek-päre

(5a/7) Ağızım qatar uçuk yüzlerim toldı

(5a/8) Molla Aħmed Qārî

(5a/9) Şugılçınıñ bolmaz yüziniñ nûrı

(5a/10) Nurullâhnıñ hâlin yahşı bilür-men

(5a/11) Köp molla qavdırıp boldıñ meşhûrı

(5a/12) Medrese boş çalsa andağ ılur-men

(5a/13) Devlet

(5a/14) Nurullāh hīç tekrār ētmen yatmalı

(5a/15) Ēritir zūrdin sebağ üçün çatmalı

(5a/16) Hefte ortası Ēlik Ribāt kētmeli

(5a/17) Ötgen hefte üç gün dēyende gēldi

(5a/18) ārī

(5a/19) Ol gefi soram yoğ nāme işiğ bar

(5a/20) Mendin cevāb senge nērde hoşığ bar

(5a/21) Cinlisini kördim sarı tişiğ bar

(5a/22) Körsem ahrım kēlip nā-çār küllerin

(5a/23) Devlet

(5a/24) Özüm mantığ oğıp kuhne hidmet-men

(5a/25) aysı yere barsam belend ‘izzet-men

(5a/26) Toğrım aytsam sizdin ‘ālī himmet-men

(5a/27) Meni avmağ yağı yüzim uyaldı

Sayfa 12

(6a/1) Atığ Molla Devlet öziğ bī-devlet

(6a/2) Yüz göziñ bed yaqım bī-behre şavlet

(6a/3) Üste barda tişin dübini kevlet

(6a/4) Kétmeseñ saqalıñ bir bir yular-men

(6a/5) Devlet

(6a/6) Ünde Nurullāhmı hem qavıñ biz bilen

(6a/7) Hāmī āb barayın yaman yüz bilen

(6a/8) Her biri bir yerde elā göz bilen

(6a/9) Vā diriğ düşmenim hemmesi güldi

(6a/10) Qārī Şāhib

(6a/11) Evveldin naql bar qazma düşersin

(6a/12) Yana bir naql bar yaqma bişersin

(6a/13) Ēden körer éken urar aşarsin

(6a/14) Sendin ‘aql sorsam özüm gélür-men

(6a/15) Devlet

(6a/16) Qārī aqam bir bet keçin günāhmı

(6a/17) Nurullāhcān meniñ püşt ü penāhmı

(6a/18) Bêş kepe surh mescid Molla İmāmı

(6a/19) Tevbe étdim bed kıldım qurtlarım öldi

(6a/20) ārī

(6a/21) Kōtiŋ ısıp gezeŋ ne bolur devlet

(6a/22) Yaŋşı iŝ ama‘ ūzeŋ ne bolur devlet

(6a/23) Gem bul kārniŋ dūzeŋ ne bolur devlet

(6a/24) Nurullāhdı tamaqlarıŋ alur-men

Sayfa 13

(7a/1) Devlet

(7a/2) Molla Devlet diyār kēdim gūm bolup

(7a/3) ōllerde piyāde aŋzım um bolup

(7a/4) Bu avılmaŋ ŝuŋılçilik ūmm bolup

(7a/5) Gep gezdirmek kesel cāna tofıldı

(7a/6) ārī ŝāhib

(7a/7) Aŋmed ārī diyār men ūzūm hoŝyār

(7a/8) Nurullāhniŋ ūzi kōp yaŋşı cerrār

(7a/9) Molla Devlet ŝuŋıl gūm boldı murdār

(7a/10) ayaa tūkūrūp alıŋ alur-men

(7a/11) El-kıışsa êkülerin sözin temâm êtdiler Molla Devlet Hâmî-âblınıñ bisteresin arkasına bağladılar. (7a/12) Hâcı Hıyıt Bay ma'din medrese hem muña köp hoş boldılar. (7a/13) Molla Nurullâhcân ârâm-ı âsüde 'ilm taşşıl êtip şol minvâlde Molla Nurullâh yigirme bir yaşğa qadem qoydılar ammâ dâ'imâ gözleri nem-nâk yürekleri gam-nâk Gülbike yârlarınıñ 'ışkıında köp za'îf boldılar. (7a/14) Molla Turdı Qılıç ve Molla Muhammed hem Molla Devlet vesvesesi bilen Qârî şâhibdin ruşsat alıp Molla Turdı Qılıç medrese cengel arığ ve Molla Muhammed Şibirğan taraflarğa sefer êtdiler. (7a/15) Molla Nurullâhcân tenhâ qalıp, Qârî şâhibdin cevâb alıp üyelerine gêttiler. (7a/16) Fikr êttiler ki taleb-i 'ilm ve taleb-i ma'sûka êkkisi birdin mağaldur nâ-çâr ma'sûkamnı tafmasam bolmaz dep, Seyyid Qurbân İşân Remmâl Murdiyan qışlağında aldığa barıp bir beş yüzlik not pul çıkarıp bêrdiler. (7a/17) Meniñ bir yaman derdim bar öziñ bil dedü Seyyid Qurbân İşân Remmâl ağdırıp qarap (s. 14) (8a/1) remel taşlarını o yan bu yan taşlap öz atın anamın atı bir parça kâğız derc êtdiler. (8a/2) Başka bir kit'a kâğızğa hatt yazıp hîç nêmerse demey Nurullâhcân qoluğa bêrdiler. (8a/3) Molla Nurullâh yolda açıp okıp görse Gülbike bint-i Allâh qulı 'ömr 19 sâle Kerkereyun bosğa respublika mevzi' Kütdin Şâh Mîrzâ Bêk sêkiz yüz elik altınçı h'âcelik mendin hâcetiñ şoldur. (8a/4) Ammâ aqrısında bir kentde deryâ körinür Rus mülkindin tafar-sen ve İslâm depdür. (8a/5) Molla Nurullâhcân zâr-zâr ağlap söz

(8a/6) Dostlarım yığlar-men 'ayb görmeñler

(8a/7) Rus mülkine êndi ne dep barar-men

(8a/8) İhtiyâr elde yok her gep gurmañlar

(8a/9) Qaçan yârim bilen devrân sürer-men

(8a/10) Gülbikecân bolsa bosğa êlde

(8a/11) Hâmî âb serhadde hem uzak yolda

(8a/12) Kâfir tehâneler sağ bilen solda

(8a/13) andağ ısmet bolsa nā-ār durar-men

(8a/14) Taşdığ etip bolmaz kāhin sōzini

(8a/15) in dēse Rusya ılđay zini

(8a/16) Kāfir dērler oymağ kki kōzini

(8a/17) Nērde kāfir kōrsem züm ğırar-men

(8a/18) ‘Aqlım ayrān bolyor uşbu işlere

(8a/19) ‘İtibārim ğetdi avm-i işlere

(8a/20) Gülbike ız nērdin kiriyor tēşlere

(8a/21) Yār yolında şırın cānım bērer-men

Sayfa 15

(9a/1) Yaman ara ğünler kēlipdür āle

(9a/2) Künde men menar men yüz miñ ayāle

(9a/3) Armanım yok yārim sunsa piyāle

(9a/4) Ferāđında köyüp ađlap yūrer-men

(9a/5) ārī atam aldı asretli ğüne

(9a/6) ayta ğidermüğin devrānlarına

(9a/7) ‘İtibārim yokdur cān bilen tene

(9a/8) ğün ğündin sarđarıp boynum urar-men

(9a/9) Nurullāh d r men bir boldum d v ne

(9a/10) Y r ‘işkında ‘aqlım boldı b g ne

(9a/11) G lbikec n ‘ şık boldum g ib ne

(9a/12) H d y n me taqd r  tse g rer-men

(9a/13) El- kışsa Nurull hc n oqumaknı hem terk  tip, ‘aqlı h yr n bağrı biry n  eşm-i giry n f lb nni hem kefine ‘ mr  tmey Aq e b z r barıp her yerdin t lib Molla Be e k rse ziy retleş p  ay-h ne ve hotellerde pil v-h rlık ve  ay-h rlık kılıp y rer  rdiler. (9a/14) N g h bir k n b z rda Molla Ana d gen du‘ -h n meşh r h l  ř ‘ir merh mnı ağası H ce r şen yı ‘aleyh el-rah me kışlağındın ulusv l   arbulekdin munı k zi t ş p ılgap k lip bir şerer  g şeğa işaret bilen alıp  ıkıp z r z r ağlap bir s z d di:

(9a/15) C n molla ağa men bir derde u radım

(9a/16) Alıp g tdi ‘aql-ı h şim g lper 

(9a/17) Atı G lbikec n t şimde g rdim

(9a/18)  olleşdirdi yaman  şim g lper 

Sayfa 16

(10a/1) Kaşları hil ldur kara g zleri

(10a/2) On t rdin i ay d k kızıl y zleri

(10a/3) M l yimd r şehd   şeker s zleri

(10a/4)  ndi meniğ kavm-i h şim g lper 

(10a/5) aysı yerdin tafay sever yārımı

(10a/6) udret sıfāl ēmesūn alma nārımı

(10a/7) Molla aa cān alı her ne barımı

(10a/8) Kitāb kōri nērde tūım gūlperī

(10a/9) Sizi ol gūn udāy ōzi yētirdi

(10a/10) İnāa'llāh sizdin iım yētirdi

(10a/11) 'İfrīt-i cin belısnı tasīn gētirdi

(10a/12) Alıp gēl a adef tiım gūlperī

(10a/13) Mūkil iler udāy ilese āsān

(10a/14) Ğayret ēt molla aa pīri Sūleymān

(10a/15) Cinni teşhīr ētdi ūkm eyle fermān

(10a/16) Nērde meni laın uım gūlperī

(10a/17) Nurullāh dēr yūri meni cāyıma

(10a/18) Te'kīd ēti atam ıla baıma

(10a/19) Tīzra yētsem maral kōzli ayıma

(10a/20) Āgū ētse hilāl aım gūlperī

(10a/21) El- kışsa molla ana hān ey Nurullāhcān bir ölümün başka-sen bir hesābı bolmalı ādem çap tut pul köp bolsa bir Qārī bolur dēp, du‘ā ve remel kitāb açına teşhīratların hūrçına caylap tört mişkāl za‘ferān (s. 17) (11a/1) ‘atqārlardıñ satın alıp Molla Nurullāhcān bilen atlarına minip řehr Aqçedin qayda-sen Ėlik Ribāt kışlağına gētdiler. (11a/2) Molla Nurullāhcān faqīr fey’-i ikmāl bir cura tavuq soyup dünbe yađ aq birinc salata ve katıq teyyār kılıp kışlaq mu‘teberlerine haber bērdiler. (11a/3) Aqřam Mevlevī Pencīhān ve Eyyüb İřān Turdı Hācı Kerīm Qaryadār Rabbān Serdār Çođan Bay, Molla Rūzī Āhünd selām bērip gēldiler. (11a/4) Molla ana ađa ta‘āmdın fāriđ bolan sođ bir pākīze ifek mezārı tün ser-pāy gēydiler. (11a/5) Ana ađa bir azraq ‘ilm-i nücüm teşhīrat haqīqatlarındın taqrīr ētip köp ‘avf ve haqarlarındın āgāh ētip Molla Nurullāhcānnıñ müzākeresin orta salıp zühre müřterī ‘uqārıd ve qamer yulduzlardıñ tālī‘-i mes‘ūdını ēkki qalemde netīce alıp munıñ işi nihāyet müşkil ma‘řūqası hem küffār tābī‘da alını nev‘i bilen munda hāzır ētmek bolyor. (11a/6) Ammā ‘aqd-ı nikāhı řer‘-i islāmda qandağ bolur ēken dēp Damolla Pencīhānğa qaradılar. (11a/7) Damolla Pencīhān hālī ađac tuqayda qoyun toğayda mes‘ele sorap tarafın hāzır bolsa İslām küfrlikisi soğra ma‘lüm bolur dēp cevāb bērdiler molla ana ađa barı kēl Nurullāhdın bir söz dēdi:

(11a/8) Görseñ tanurmu-sen Molla Nurullāh

(11a/9) ‘Aqlım hayrān bolyor uzaq ēllerde

(11a/10) Bir qabaq mantu gētir otır bi’smi’llāh

(11a/11) řeydā bülbül açılan güllere

(11a/12) Köziñ bilen görğın Gülbike yāriñ

(11a/13) Suğa qara şuret kēlür dildārıñ

(11a/14) Aq cāy nemāz burap teklīf āzārıñ

(11a/15) Bizler temāřākār řīrīn tillere

Sayfa 18

(12a/1) Nurullāhcān qarap sulı cāmları

(12a/2) Laq laq gülüp Gülbikecān nāmları

(12a/3) Hayrān étđi ehl-i meclis ‘āmları

(12a/4) Tur oqlum dep hūşıñ neçke bēlleri

(12a/5) Özi bosağadın on toquz yaşı

(12a/6) Aşl-ı Müselmān-dur kāfir köp daşı

(12a/7) Hüb fehm étıñ munda ehl-i qardaşı

(12a/8) Bul iş yaman ağır mü’min qullara

(12a/9) Bul sırları dost düşmen bilmesün

(12a/10) Çäre tafıñ oqlan zāyi‘ bolmasun

(12a/11) Ne cevr bolup kızıl yüzi solmasun

(12a/12) Öter kēter qaraj ay ve yıllara

(12a/13) Molla ana hān diyār-ı müneccim başı

(12a/14) Şol kār bilen ‘ömrüm yétmiş bēş yaşı

(12a/15) Başqa alıp bēriñ kara köz qaşı

(12a/16) Yigitlik zūr oqşar tūfān sellere

(12a/17) El- kışşa molla ana aĝa sözin temm  tdi. (12a/18) Aĝası taŝkarıdın tınlep g lip molla aĝa bir ŝeytn-ı aldan ndn b- 'aql doĝan  c n munça b- ma' n gefler maŝharalıklar n me derkr f- mna çaķılıķ serpylar hemme dem hem ol belgatda yigit tayanda kız k lin t ŝine g rer d p hr kıldırıp çıkıp g tdi krbn serdr:

Sayfa 21

(13a/1) Bir nazr gördim vel- aldın temmı hŝım

(13a/2) Men kaurdım v dirig ŝunķar laçin kuŝımı

(13a/3) Men zm mazlme-i 'ciz haķ oņarsun iŝimi

(13a/4) Yaşım on toķuz bolup cura enrım dŝimi

(13a/5) Grmezem hste kesel b- mr sendin ayrılıp

(13a/6) Kvmlarım kp d- n- i İslm d p temmı gdiler

(13a/7) Afgnistn Aķe Andhoy mlklerine asdılar

(13a/8) V dirig kldı atam bar 'aql-ı hŝım eŝdiler

(13a/9)  ŝitmezem Aķe barıp  lik Ribtda uŝdılar

(13a/10) Kvmlarım hem Mollacn cerrr sendin ayrılıp

(13a/11) Bu ser-mer kimlere aytıp kılay s- nemni k

(13a/12) Aytmasam sıĝmaz knlĝa hsret ĝamnk haķ

(13a/13) Mollacn yrim kmiŝ zergerler urĝan yaņı zk

(13a/14) Şıdık u dildin ayta-men viddān albim boldı pk

(13a/15) Blblm srb gli glzr sendin ayrılıp

(13a/16) Bu szi Glbike dr hem zgedin pinhn tutup

(13a/17) Bar den yodın meni y rab zi sn tutup

(13a/18) Maşadım tgr tvn derdime dermn tutup

(13a/19) Aluyor miskn siyh-ser atları rahmn tutup

(13a/20) Molla cnım bir grip irr sendin ayrılıp

(13a/21) El- kışsa Glbike kıız szin temm tdi vat-i seher fi'l-hl tahret tip kki rek'at nemz-ı istihre oıp başıı secdega koydı ngh uyu glebe dip, uyu alıp bardı. (13a/22) Tşlerinde (s.22) (14a/1) Hzret-i mm Keri Rametullh 'aleyh hzır bolup ey kıızım muna nmeqa yıqlar-sen ddiler. (14a/2) Glbike ey baba her keeler bir Mrz Molla Bee tşime girip meni koyan yo bilmedim ol Molla Bee aysı mlkde ve aysı lde anda Hzret-i mm Keri şaşma dp kki barmaın arasındın krkezdiler mene şol bolmasa dp Glbikecn krgen zemn ana 'al-ı hşım alan Molla Bee şoldur ddiler. (14a/3) Hzret-i mm pervy tme bul Molla Nurullh atasını atı Molla Ana Ae mlkinde lik Ribt kışlaındın tafarsın dp ftiha brdiler. (14a/4) Şeşkenip Glbike kıız uyudın uygandı rhı tze bolup budına saatlap bir sz ddi:

(14a/5) Knlm telvş ter 'ışı barinde

(14a/6) 'Azz tenim gevher-gh ytşdi

(14a/7) Yrim Ae mlkde slm şehrinde

(14a/8) Ğarīb başa bu zemāne yētüşdi

(14a/9) Yārımı görmesem ‘azīz cān köyer

(14a/10) Yalguz başım ‘ışk yolında örtener

(14a/11) Qayda êken bilmen boldım der-be-der

(14a/12) İmām Kerhî bu mekāna yētüşdi

(14a/13) Ümīdim bar bolsa maqşadım hāşıl

(14a/14) Aħîr dūçār bolup bir birge vāşıl

(14a/15) Afgānistānda ol men munda fāşıl

(14a/16) Ğndi fıçak ustaḥāne yētüşdi

Sayfa 27

(15a/1) ... yaratdı

(15a/2) Derd bērdi özi yār yolına qaratdı

(15a/3) ...

(15a/4) Hūdāy salan yola yürmesem bolmaz

(15a/5) Molla ... ötdiler

(15a/6) Kıyın-u āsān murādına yētdiler

(15a/7) ... başın alıp gētdiler

(15a/8) Taqđire ten boyun burmasam bolmaz

(15a/9) ... Hūdā aşdı iqbālim

(15a/10) Bu yola şarf bolsun baş bilen mālīm

(15a/11) Qaygım haqdur gören ahvālim

(15a/12) Dünyānı tofuqđın sarmasam bolmaz

(15a/13) Nurullāh dēr maņa kısmet şol boldı

(15a/14) Bul ğarīb başıma yazılğan ğeldi

(15a/15) ... hemme hūşlarım aldı

(15a/16) Bu sevdāğa başım urmasam bolmaz

(15a/17) El- kışşa Molla Nurullāhcān sözün temām étđi. (15a/18) Qurbān serdār tört doğan sizlerniñ işiñiz ... nāmelerniñ hem ortasına tüşüp dēp öpkelep çıqıp ğetđi. (15a/19) Molla Nurullāh bay ... qañça ğalať ğalaťlap uyqu yoq érte tiz nemāzı serekni üstinde oqıp Şibirğan barıp ... ‘ariza seyyarı tertip bērip qarap turdılar. (15a/20) Ser kātib kumandanı ‘arızasın ... maħkeme ibtidā’ı Aqçe zammı mektüb bilen ircā’ étip ulusvālī Aqçeğa telefon ... Aqçeniñ qādisi hānqāh ‘alāqadārlığında kātiblere mektüb yazdılar: (s. 28) (16a/1) Hān-qāh ‘alāqadārlığına Molla Nurullāhcānı bezriğa kerīm qaryadār Èlik Ribāt ... dēdiler. (16a/2) Baçevkāt uşūli muťābıq kānūn-ı cedīd demokrasi varaqa-yı cevāb ve su’āl sançaq ur. Aqçeğa uzatdılar. (16a/3) Qādī-yi Aqçe şu‘be-i ihşāyi ve şu‘be-i huqūq ve şu‘be-i cezā ve ser-me’ mūriyyet yamadım. (16a/4) Ol Molla Beççe qadrim pā-bendi dārad ya çekdir dēp cevāb alıp maqām-ı vilāyet Cevzcān ve Şibirğan arasındın kumandanlıqda Molla Nurullāh bay bir nefer zemānet şer‘ī ve êkki nefer şāhid ötkerdiler. (16a/5) Şāhidlerim alğan Niyāz Velī Hācı Çehār nefer dükkāndar şehri Şibirğan ‘Akshāna barıp ‘aksların vesīkağa yapıştırdılar. (16a/6) Nabi Aga Ogurtıraq kumandanı közlerin bir şey alar étip varaqğa yigit bilen 11 mevād

su'ālını tekmi̇l  tip m d r-i emr  apıberip h ı  k r  derk-s n kit b e-s n  c c yına m hr basıp berdiler. (16a/7) Ser-k tib kumandanı pasport vizesin teyy r  tip p y-i taht-ı K bil a yazıp Molla Nurull h Bayıı  z alıp berdiler. (16a/8) Molla Nurull h kışlak k lip Eyy b  ş ndın f tiha alıp Ak e barıp m tar mindiler. (16a/9) Mez r-ı Şerif barıp bir v l -g h gir y  tip t rt nefer t cir bilen altı yarım s 'at K bil Şehrine y t şdiler. (16a/10) Saleı K tel taı teş kinde hayr n huk met z rlııına ... boldılar. (16a/11)  rtesi Şehr-i K bilde m d riyyet pasport barıp vez ret-i d hile ve sef ret-i ittih d cem hir Őurevidin ic ze h şıl  tip vaıti hoş bolup bir s z dedi bey n-ı H c :

Sayfa 29

(17a/1) ...  ndi vaıtim hoş oldı

(17a/2)  aıan seyr  ter-men g l-i gadd rımını

(17a/3) ... alıp  ndi alım boş oldı

(17a/4) G rsem armanım yoı sever y rimni

(17a/5) ... bir k rip 'aılım yitirdim

(17a/6) K bildin hem Ő kr işim bitirdim

(17a/7) ... kiydim k p z t  ydin g tirdim

(17a/8) Şarf  ter-men d ny  her ne barımını

(17a/9) ... K bil 'aceb Şehr bolupdur

(17a/10) H ricdin hem tic retler g lipd r

(17a/11) B hir ajans haber bolsa bilipd r

(17a/12) Yārim dēp taşladım nāmūs ‘ārımın

(17a/13) Bēlim bağlap çıkdım yārim yolına

(17a/14) Bakmanam dünyānıñ sağ u solına

(17a/15) Pervāyım yoğ çul ve çengel küline

(17a/16) Dalaşsam bir kuçsam zülf tārımın

(17a/17) Atam anam kayđu gamdın kutulsa

(17a/18) Qārī hâlde kēlin selāmın alsa

(17a/19) Maña hem bir devlet devrānlar gēlse

(17a/20) Seyrān ētsem bāğda kuşa nārımın

Sayfa 30

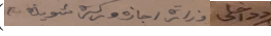

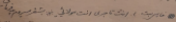

(18a/1) Molla Nurullāh dēr görsem bāğımın

(18a/2) Bir görinler sīnem üzre dağımın

(18a/3) Yār bilen ‘işretde yigit çağımın

(18a/4) Yığlamağdur görin kesb-i kārım

(18a/5) El- kışsa Molla Nurullāh Hān Kābil şehrinde Çin Yelbegey lerzan köprük aldında bang cumhūri ... ērdiler. (18a/6) Nāgāh sevdāgerlerdin Molla Duran Olam Élik Ribātlı Allāh Kulu Bay Kızıl Ayađ Érekli Arığ ... Hācı Hāzretkul Bay Kunduzlı üç nefer bilen dūçār bolup hāl aħvāl soraşdılar. (18a/7) Bular bilen ... tutuşup Bibi Mehrū Kal‘asığa taraf duran boldılar. (18a/8) Molla Duran nihāyet hoş bolup Molla Nurullāh Kābil ... mübārek dēp tebessüm kıldılar. (18a/9) Molla

Nurullāh size hem raḥmet naṣībe tartıp kældik dēp kīselerindin pasport vize ḥattını görkezdiler. (18a/10) Molla Duran edeb bilen alıp açıp okıp görse bir pasport derece-i evvel (=Peştunca: İçişleri bakanlığı izin vermiştir) dēp mühr basılıpdur. (18a/11) Kitābçe şeriğ varaxın hem üç cāyına müdiriyyet-i şihhiyye ve üç cāyına vezāret-i şihhiyye mührlepdür. (18a/12) Astında hem (=Peştunca= imza edildi) dēp imzā' bolupdur. (18a/13) Hiç kemi yok dēp çıkarıp bērdiler. (18a/14) Molla Nurullāh aydılar: (= Farsça beyit: Ya sen tacirsin ya sen mevlevisi. Yolculuğa gidiyorum sen ne diyorsun?) (18a/15) Molla Duran cevāb bērdiler: (=Yolculuğa gitmen mübarek olsun. Mübarek olsun, sağlıcakla gidip gelesin) dēp bir meydān şūhliklar eylep sinema-yı zeynep nāndarığa tikit alıp aḥşam tā 'ömr 7 bacı kēçeğa intizār turdılar. (18a/16) Aḥaçā şehr-i Kābil ğurfelerini nādir Peştun cādde-yi mā'meyvend şehr-i ārā taraflarını (s. 31) (19a/1) ... étip kıaysı cāyı hoşlaşsalar gadi teyyār her nev temāşālar eylep bu dört nefer yoldaş ... dāḥil boldılar. (19a/2) Görseler taḥmīn üç miñ kişi çevkīde otururdular Molla Nurullāh dildin ... mücerred berķ-i şūret tolķulı bī-mani' kıartınka üçün cem' bolup köp pul maşraf ... alganalar 'aceb zemāne boldı dēp oturdılar. (19a/3) Altı merātibe şūret-i oyun körüp çıkdılar. (19a/4) Molla Nurullāh kūtāhlarığa kēlip dil-teng bolup men ēndi kaçan murādıma yēter-men dēp Ḥudāğa münācāt étip bir söz dēdi:

(19a/5) ... yā öziñ yokdın bar étidin

(19a/6) Aşl-ı maḫşūdımğa dūçār eyle kēl

(19a/7) Sever yārim dīdārına zār étidin

(19a/8) Kıavuştırıp maḫrem esrār eyle kēl

(19a/9) Gözüm yaşı müdām aķıp sel boldı

(19a/10) Men bilmenem yārim kıaysı yıl boldı

(19a/11) Mīrzā Bēg bosāğa nēcük çöl boldı

(19a/12) Öz yārim özime ğam-h̄ār eyle kəl

(19a/13) Yaşlıqdın ‘ilm oqıp kitāb koynımda

(19a/14) Otuz pāre kelāmu’llāh boynımda

(19a/15) Şām şabāh zikrim saña oynumda

(19a/16) Ğaflet köñlüm öziñ hūş-yār eyle kəl

(19a/17) Saña ağlap gözde yaşım töker-men

(19a/18) Yārim üçün hūnābeler çeker-men

(19a/19) İçim kıyıp her tarafğa büker-men

(19a/20) Gülbike yārimi dildār eyle kəl

Sayfa 32

(20a/1) Müşkil işler saña elbette āsān

(20a/2) Bīgümān-sen bendelere mihribān

(20a/3) Tīzrağ tēgür öziñ kudretli raḥmān

(20a/4) Ğarīb köñlüm şöyle bīdār eyle kəl

(20a/5) Nurullāh dēr kēldim Kābil şehrine

(20a/6) Ayrılık mēnşeşdür yılan zehrine

(20a/7) Öziñ tēgür meni vaşşāl baḥrine

(20a/8) Yārimdin beşāret iḥbār eyle kəl

(20a/9) El-kıssa Molla Nurullāh erte nemāzın soñ hem köz yaşların cāy nemāzın üstine ... tamdırıp Allāhu te‘ālāğa münacāt ẽtdiler. (20a/10) Bāzına ( ) =Arapça: Sabır mutluluğun anahtarıdır) dẽp şabr vaqt hoşlık açarı dẽpdürler dẽp öz yürekine özi tesellĩ bẽrdiler. (20a/11) El-kıssa dil-i bĩ-dil bolup reste bāzāra bardılar yigirme kadem yürüp ẽrdiler. (20a/12) Kārĩ Mevlā Naql Hān ve Hācı Vekĩl Şürtipe bilen dũçār boldılar. (20a/13) Görüşüp hāl aḥvāl soraşdılar. (20a/14) Vekĩl Şürtipe Tālib Molla Beççe körse nihāyet hoş bolur ẽrdi. (20a/15) Āhũndcān siz kaysı yerdin bolur-siz dẽdiler. (20a/16) Kārĩ Baba men Aqçe taraf Ėlik Ribāt kışlağında dẽdiler. (20a/17) Soramağ ‘ayb del siz nẽrdin dẽdiler. (20a/18) Kārĩ Mevlā Naql Hācı men Şürtipe hũkũmatidin şol yerde vekĩl yürin aḥşam bizniñ kũtāhımızda mihmān boluñ dẽp kollarında tutup otağ ticāret çemen kālĩn fũrũş kũtāhlarığa alıp bardılar. (20a/19) Aḥşam başkada Tũrkistān hem vekĩllerin çağırıp meclis gũradılar. (20a/20) Bular hem Molla Nurullāhcān bilen (s. 33) (21a/1) ... mu‘arref-i āşinā boldılar. (21a/2) Aḥmed Bay vekĩl Kārķın Yaḥyācān vekĩl-i devlet-i Belh Sũbḥān kul kũr vekĩl ... Abdurreşĩd vekĩl-i Aqçe Muḥammed ‘Ömer Hān vekĩl-i Andhoy geldi. (21a/3) Hān vekĩl-i Devlet-ābād-ı Meymene bular ... Kārĩ Mevlā Naql Hān kũtāhlarında her hũdmetke bolsa bizler hem kũmak bẽrũrmiz ... meclis hātimesinde işāret-i ebrũ bilen vekĩl Kārķınnı Aḥmed Hānnı taşķarı alıp çıķıp size bir maḥşũşĩ kũriñ bar dẽp ẽrtesi ‘Ömer 4 beççesin Aḥmed vekĩl cāylarına va‘de bẽrdiler. (21a/4) Bular hemmesi ruḥşat alıp çıķıp gẽtdiler. (21a/5) Molla Nurullāhcān Kārĩ Mevlā Naql Hānğa karap bir söz aytdı:

(21a/6) Kārĩ vekĩl şāḥĩb size ‘arżım bar

(21a/7) Ümĩdim şol bize rehber bolsañız

(21a/8) ‘Azĩz başım yüz miñ derde giriftār

(21a/9) Kıyāmetlik doğan server bolsañız

(21a/10) ‘Aqlım çeşip boldum ẽle melāmet

(21a/11) Sizi Hudāvendim tutsun selāmet

(21a/12) ‘Āşık boldım bir kız bêrdi beşāret

(21a/13) Hācı bolup hacc-ı ekber bolsañız

(21a/14) Yaşlığımdın ‘ilm oқuydım hātı bilip

(21a/15) Atam hārcım bêrdi izimdin gēlip

(21a/16) Atı Gūlbikecān aytsam uyalıp

(21a/17) Yola salgı bêriñ ezber bolsañız

(21a/18) Pasport aldım ger ki mülkde barmış dēp

(21a/19) Tüş kördim Gūlbike maña yārmış dēp

(21a/20) Ma‘şūqım közleri maña zārmış dēp

(21a/21) Siz yanımda kūmak hāncer bolsañız

Sayfa 34

(22a/1) Sizdin ‘aql sorap durmuşam ağlap

(22a/2) Ayrılık otına sīnemi dāğlar

(22a/3) Musāfirlik hāric bēlimi bağlap

(22a/4) ‘Aql birikdirip hem ser bolsañız

(22a/5) Ėkki devre vekīl şūrā boldıñız

(22a/6) Otuz pāre Qur’ān yādlap bildiñiz

(22a/7) K p ademga yaşılıklar kıldınız

(22a/8) Kıymet beh  tulle gevher bolsanız

(22a/9) Nurull h d r K r  Baba raşm eyle

(22a/10) Derdim yaman bu s zlerdin fehm eyle

(22a/11) Men bir molla beççe başka sehm eyle

(22a/12) Haķikatdin haber aydar bolsanız

(22a/13) El-kışsa Molla Nurull h H nga karap K r  Dever n Kulu H n k p naşhatlar b rdiler nik h  sm nid r. (22a/14) Eger kısmetde şol kız saņa çatılan bolsa Hud vend  zi  s n kıılır  zindin yaşı mihrib n m şfik bolmaz d p bir gadi karay  tip Molla Nurull hc n  b g-ı daralaman alıp bardılar. (22a/15) Molla Nurull h K r  Baba bilen sey hatler eylep g ldik açıp ziy de hursend boldılar. (22a/16) Yana aşsam emen k t hlarında k lip yatdılar. (22a/17) Faat  rtesi Molla Nurull h ‘ mr 4 bacı d yende Aħmed vek l c ylarına v deli K r  ş hibdin ruşsat tilediler. (22a/18) K r  ş hib bir s z d di:

(22a/19) Nurull h bay  ziņ bir naşar-kerde

(22a/20) Hoş k ldiņiz  h ndımızıņ c ylara

(22a/21) Bir yaman ‘ şıklık urap siz derde

(22a/22) Bizdin sel m aydıņ Ae baylara

(22a/23) K bil  z c yiņiz kaçan g lseņiz

(22a/24) Y  şurtipe taraf barıp bilseniz

(22a/25) Ümîdim şol gâhî teşrîf kılsañız

(22a/26) Sağ selâmet barıñ mezâr taylara

(22a/27) Men hem munda görecek cāyım görer-men

(22a/28) Şadr-ı a‘zam vezîrler bile gezer-men

(22a/29) İnşā’illāh müşkil işiñ düzer-men

(22a/30) Hüdāyım yêtürsün қаşı yaylara

Sayfa 35

(23a/1) Aħmed Қарқın meniñ yoldaşım

(23a/2) Her māde taşvîbde meniñ sırdaşım

(23a/3) Sağ bolsa pervāy étme қardaşım

(23a/4) Кéçe gündüz fikrim yaħşı sāylara

(23a/5) ... öz bendesin yétir murāda

(23a/6) Men hem yād éter-men seħer du‘āda

(23a/7) ... cān yāriñ alğıl dünyāda

(23a/8) Hoşıñ geden bolsa dolan aylara

(23a/9) ... ādem hemmesini görmeli

(23a/10) Şabr étip merdāne bolup durmalı

(23a/11) ... taḳdīrine boyun bērmeli

(23a/12) Öziñ molla fikr ét havātır daylara

(23a/13) Ādem halkı her iş gēlyor başına

(23a/14) Ammā pervāy étme köñül hoşına

(23a/15) Hūdāy mihrībāndur bende işine

(23a/16) Tutdırıp yür pilāv gökçe çaylara

(23a/17) Ḳārī Mevlā Naḳlı dēr uşbu sözeri

(23a/18) Barsañ sora ḳavm gören gözleri

(23a/19) Ēkki dünyā kızıl étşün yüzleri

(23a/20) Çin kāse köp téfgi bērsiñ lāylara

(23a/21) El-ḳışsa Ḳārī Mevlān Ḳulı Hān köp iltifātlar eylep arḳasına yıǵdılar.

(23a/22) Molla Nurullāh Hān bilen ḳul alışıp hoşlaşıp (Allah seni korsun)

dēp ruḫşat boldılar. (23a/23) Molla Nurullāh ḫurçın köterip sarak-ı ḳırrizi bilen

çārşū tarafǵa bardılar. (23a/24) Bir gadi öti bērdi. (23a/25) Ḳolları bilen işāret

étidiler gadivan toḫta dēp gadivan atların cilavlap turdı. (23a/26) Molla Nurullāh

Bay üstine minip Aḫmed vekīl cāyına dēdiler körseler gadi öñinde bir siyāh ser

mektēbī kız (s. 36) (24a/1) Yaşı yañı on törtǵa barupdur. (24a/2) Bī-nazīr hoş şüret

munı görüp bī-hüş bolup ... ol kızǵa ḳarap ḳarap gerneklep bērdi. (24a/3) Ol kız

hem Molla Nurullāhcānı görüp ḫayrān bolup o ‘azīz ... ḳarap dīni ğursıp özini

erkān taşlabērdi. (24a/4) Başḳa süvārī neferlerniñ hem işden. ... ‘alaḳǵa sıçḳan

giren yañı maşḫaralıḳlar bolup barur ērdiler. (24a/5) Nāǵāh gadi taḳılan yā bolsa

... şāḫına tört ayaǵı hem kētip bir tarafǵa çıǵaboldı. (24a/6) Süvārīler vay vay dēp

özlerin ... hiç ḳaysıları cerāḫat aymay ortadın çıǵdılar. (24a/7) Gadivan on üç

yıldın beri men ... şehrinde gadi ve ançılıḳ étip munyanı maşḫara-bāzılıḳlar

görmən-tim döp atını urup çukurdın çıkardılar. (24a/8) H̄`ace Resül dēyen kızıl baş huş-yār ādem ējilip qarasa hemme neferlerniñ dizdarlarınıñ ağı helvāçınıñ kendirigi yanı huff-hol bolup yalmaşup-dur. (24a/9) Gadivan hem ējip hemme neferleri haydap girāylarındın hem şarf-ı nazār ētip ‘āşıkān-ı ‘ārīfān evliyā bir onlıq şadaқа bērdiler. (24a/10) Molla Nurullāh hammāmga barıp ğusl ētip Aḥmed vekīl cāylarına büküp urdılar. (24a/11) Aḥmedcān vekīl-i Qarqın hoş kēldiñ mihmānım döp bir söz dēdi:

(24a/12) Nurullāhcān hoş kēldiñiz cāylara

(24a/13) Kōz üstinde cāyiñ bardur mihmānım

(24a/14) Vilāyet-i Cevzcān vaṭan baylara

(24a/15) Kēçe gündüz gözim zārdur mihmānım

Sayfa 39

(25a/1) ... vekīliñ Nurullāh qarap zār zār aĝlap bir söz dēdi:

(25a/2) ... Şibirĝan Qarqın vekīli

(25a/3) Bir perīzād aldı dillerim meniñ

(25a/4) ... ḥān men sizdin sorap delīli

(25a/5) Kerki açılan güllerim meniñ

(25a/6) ... el yārim gezen cāyları

(25a/7) Gülbikecān dērler qaşı yayları

(25a/8) ... bēriñ Qarqın bayları

(25a/9) Ḥasret bilen ĝeçyor yıllarım meniñ

(25a/10) Pasport aldım h̄āric bağlap bēlimi

(25a/11) Terk ēter-men Ube vaṭan ēlimi

(25a/12) Vedā' eylep Aḳçe Tūrkmēn ḥaylımı

(25a/13) 'Özr ēter-men şīrīn tillerim meniṅ

(25a/14) Ḥudādın tiler-men belend iḳbālim

(25a/15) Bu yola şarf bolsun baş bilen mālīm

(25a/16) Ḳança cān ğıynansa yoḳdur melālīm

(25a/17) Kābilde köp maşraf pullarım meniṅ

(25a/18) Bir nāzūk ṭabī'at özīm merdāne

(25a/19) Gülbikecān yārim aşlı dūrdāne

(25a/20) Aḥmed vekīl dostum çıḳdım meydāna

(25a/21) Kerki ṭaraf barmaḳ allarım meniṅ

(25a/22) Molla Nurullāh dēr meniṅ atlarım

(25a/23) Ḳavm-1 Mışr Tūrkmēn aşl-1 zātlarım

(25a/24) Vekīl şāḥib almaṅ hergiz betlarım

(25a/25) Muḥkem tartıp ko şaṅ bēllerim meniṅ

(26a/1) El-kışışa ertesi Molla Nurullāh Hān bisteresin alıp Aħmed vekīl bilen hem ĥořlařup dā'ire-yi şirket ... ĥāzır boldılar. (26a/2) Ser kātib şirket-i Aryanadın meydān-ı hevāyī ĥ'āce-i ravāsdın Mezār-ı řerīf dēp tikit ... sā'at 7 bacıda tayyāre Çiniñ müdiri bir mūtar maĥşūř minip ĥarġa şüretli idāreġa ĥāzır boldılar. (26a/3) İzindin ... mūtar servis-i maĥşūř musāfirin ĥara ĥarġa şüretli yetip ġeldi. (26a/4) Müdür řāhib musāfirler atların bir sarıġ paketġa salıp ... bērdiler. (26a/5) Yigirme tōrt nefer uzun servis mūtar ve müdir özleri kēĥgine mūtar öñde uzun mūtar izinde ... tirkeşup Deřt-i Bekrem tarafġa bardılar. (26a/6) Molla Nurullāh fikr ētdiler ā'lā ĥazret-i 'azm humāyūn-u ā'lmutevakkil ā'lā Muĥammed zāhir ... üçün Amrikadın tayyāre satın alıp sultān Muĥammed Ġāzi beyne'l-milel meydān-ı hevāyī Kābil üçün muĥtar-ı riyāset bolup meydān ... tōküp āyīne dēk Meydān-ı Bekrem řafā ve rūřen yasap ĥoyapdur. (26a/7) Ĥayrān boldılar. (26a/8) Molla Nurullāh bay yigirme tōrt nefer bolup ēkki ... ĥulaĥlarına ĥeynep puĥte tıķıp girip oturdılar. (26a/9) Tayyāreçi üç ĥısm ĥareket bērip üçinçide alındıġı ēkki dīġeri yerdin kōterilüp bir ardınrıġı dīġeri yerdin süyrenip aĥīr āsmānġa pervāz ētmene başladı. (26a/10) Molla Nurullāh bulutlardın hem ĥāř yuĥarda ... řehr-i Kābil üstindin bir aylanıp aĥīr Mezār-ı řerīf tarafına toġrı boldılar. (26a/11) Molla Nurullāh bulutlardın hem yuĥarda ĥořup bir söz dēdi:

(26a/12) şükr ēndi Mezār-ı řerīf teyyār-men

(26a/13) Saġ selāmet kōrsem ĥarındařlarım

(26a/14) Soñra mūtar minip kerki kēter-men

(26a/15) Yol ĥarap durandur ĥalem ĥařlarım

(26a/16) Meniñ yārim özi kerki ellerde

(26a/17) Meni yād ētyondur řīrīn tillerde

(26a/18) Ĥořı yoĥdur bāġda ĥızıl ġüllerde

(26a/19) Yār yolına fidā ‘azīz başlarım

Sayfa 41

(27a/1) ... oqur-men yārim atların

(27a/2) Bir görsem arman yok aşl-ı zātların

(27a/3) ... barıp gördim yakın yatların

(27a/4) Yigirme bir boldı hāzır yaşlarım

(27a/5) ... vekīleri qolum tutdılar

(27a/6) Her biri ziyāfet dostlık étdiler

(27a/7) ... sūtün şīr pūr hem alıp kédiler

(27a/8) Köp ādemdin ağır gèldi taşlarım

(27a/9) Yeldām éken ékki çarhlı tayyāre

(27a/10) Bir sā‘atde teyyār éken mezāra

(27a/11) Munda tiken yokdur koymaz āzāre

(27a/12) Yigirme tört nefer gözim qaşlarım

(27a/13) Salıñ kütel tağdın aşıp ses étip

(27a/14) Tayyāremiz bir qanatın pest étip

(27a/15) Oğlan uşaq āsmān qarap es étip

(27a/16) Belend tağlar qaldı çömmek derslerim

(27a/17) Molla Nurullāh dēr bulutdın yuqarda

(27a/18) Bulur āyīnelerdin yere baqarda

(27a/19) Tayyāre bağırıp çarhın kaqarda

(27a/20) Şıdık u dildin êtsem sırim fâşlarım

(27a/21) El-kışsa tayyāre bir sâ‘at dört daqıka pervāz êtip meydān tayyāre-i Mezār-ı Şerīf dehrdārı bālāy kal‘a-i ‘askeri şehr-i nev emān urup āsmāndın farvod êtdiler.

(27a/22) Bul yerde hem Aryana Afgān hevā‘ī şirketdin mūtār-i maşşūş hāzır bolup yigirme dört daqıkada Mezār-ı Şerīf alıp gêldiler. (27a/23) Mūtardın Molla

Nurullāh Hān yürüp Raḥmān Kōriņ partmanına kēlip selām bērdiler. (27a/24)

Raḥmān kūtāh cāyıņ çay bilen êkki nān bir kāse şeker koydılar. (27a/25) Molla

Nurullāh Hān kēlip (s. 42) (28a/1) turup āfitāba alıp tahāret êtip ravza-i ḥazret-i ‘alī kerem Allāh-ı vecheniņ qabrlerine barıp kıble tarafında tarīk-i ... beççe gêtirdiler. (28a/)

Soņ êkki pāre kelām-ı şerīf tilāvet kılıp ḥazret-i Şirḥōr ervāḥlarına başş êtdiler ve yana Raḥmān Kōriņ kēlip çay-ḥōrlığa otırdılar. (28a/3) Aşşam bā-

ḥuzūr yatdılar. (28a/4) Êrtir nemāz vaqti turup Raḥmān Kōr özi barıp telefonçini gêtiriņ üye dēp Aqçe telefon bērdiler. (28a/5) Aqçede Turdı Hācını maşşūller êteklep telefonḥāne hāzır êtdiler. (28a/6) Molla Nurullāh Kābildin ... kēldi dēp

fovren Turdı Hācı kışlaq ḥaber uzatdılar. (28a/7) Tizraq Molla Ana Ağa Mezāra kētsün dēp molla ana ağa êtek altınıņ eşek tafıp Aqçe bardılar. (28a/8) Aqçedin

Mezār-ı Şerīf dēp mūtār mindiler nemāz ‘aşr vaqtiinde Mezār-ı Şerīf yētüşüp ... Ata oğul kucaqlaşup kōrüşüp ağlaşdılar. (28a/9) Şol yerde Molla Nurullāh

atasındın ḥaber sorup anam olana yoq mı ...

(28a/10) Atacān men kēldim Kābil şehrindin

(28a/11) Qārī ananıņ ḥaber bēriņ ḥālindin

(28a/12) ... meniň Һasreti hicrān zehrindin

(28a/13) Gеçmişem dүnyāniň қil u қālindin

(28a/14) Kābil Türkmen vekīlleri gēldiler

(28a/15) Bizni bilen barça ülfet boldılar

(28a/16) Derdim yaman puhte anı bildiler

(28a/17) Meyli alıp yıқılsa dēp alındın

(28a/18) Tāyyārede minip kördim atacān

(28a/19) Sinema tiyatör bardım atacān

(28a/20) Soğat alıp köp pul bērdim atacān

(28a/21) Ala beһmel ketān çapan mālındın

(28a/22) Hemme cāyındın pasport işim bitirdim

(28a/23) Fevқа'l-‘āde һүkm-i ma'nā gētirdim

(28a/24) Yārim yāda tüsse ‘aқlım yitirdim

(28a/25) Der-be-der-men fālbīnlerniň fālındın

(28a/26) Atacān ғam gētdi dīdāriň görüp

(28a/27) Anam faқīr maņa aқ sütler bērip

(28a/28)..... қавşırip tursam burnımı burıp

(28a/29) Bir duysam tuz sıgıp tēve çalındın

Sayfa 43

(29a/1) Ağam qahrı kèlip sögüp yürümeli

(29a/2) Men ‘acizlep qorqup selām bèrmeli

(29a/3) ‘İlācım yoq kulaklardın burmalı

(29a/4) Ol minnetdār uluğ kuhne salındın

(29a/5) Molla Nurullāh dèr görsem yārımı

(29a/6) Kerki barıp şarf eylesem barımı

(29a/7) Qavm u qarındaşlar āh u zārımı

(29a/8) Êşitip kūmak bizler puhte salında

(29a/9) El-kışsa Molla Nurullāh Bay ertesi anası bilen kızıl hūrçını köterip Aqçe bender gereç mūtārḥāne bardılar. (29a/10) Kōrseler Rūzı Êşekli Hācı eşekinde bir tişindin başqa yeri qapqara cirin irini bir mūtārḥān Sūfī Ağa nere gèdecek barı gèl dèp meletuniz silkip alıp Aqçe barasanmu dèp qatısın açıp nas bèrdi. (29a/11) Molla ana ağa belī bizler Aqçe gètecek. (29a/12) Bul bizniñ oğlımız èkki nefer dèp Nurullāhcānı nişān bèrdiler. (29a/13) Ol çarsı mūtārḥān ana baba dèpvan mūtārın gırğırladıp birev Aqçe birev Aqçe dèp şadā kıldı. (29a/14) Andèk vaqtde cem‘ bolup 15 kètivan mūtār cāy boldılar. (29a/15) Ol qapqara Vekil Hān Beluç Herati driver yek du‘ā’i ḥayr dèp qir sarak bilen revān boldılar. (29a/16) 19 daqıqada Belḥ-i Şerīf barıp Hāce Farsa ‘aleyh-i raḥmānī kıble taraflarında sūre-i iḥlāşnı oqup bahş ètdiler. (29a/17) Andın ḥareket ètip tørt sā‘at 45 daqıqā Aqçeniñ şehrine yètüşdiler. (29a/18) Aqçeniñ şehriñiñ dükkāndār beççeleri èşitip göz aydañ dèp Molla ana ağa ve Molla Nurullāh bilen görüşdiler. (29a/19) Bir zemāndın soñ Turdı Hācı Kerīm Qaryadār tafılıp emān sağ gèldiñiz mi dèp yürin èndi qışlaq gèdeli dèp Èlik Ribāt qışlağına revān boldılar. (29a/20) Üç sā‘at 13 daqıqada qışlaq

bardılar. (29a/21) Molla Nurullāhın āri anası yıkılıp ofup bükdereklep Molla Cān oqlum gēldimi? Molla Cān oqlum oqlum gēldimi? dēp ucaqladılar. (29a/22) Molla Nurullāh hem ana bay bize gēldik dēp hūrınını bērdiler. (29a/23) āri anası bir ēkki omzıp hūrınını kōterip bilmediler. (29a/24) Nāar hūrının azına yafudı. (29a/25) Azı aıp ıymet behā metā‘larnı yeke yeke alıp andūa cāylamana baladı. (29a/26) Oba oqlanları Molla Nurullāh aam kēlipdūr dēp afiıp kēldiler. (29a/27) Bulara hem ētekin toldırıp hūrpūruklı bērdiler. (29a/28) Molla Nurullāh anasına arap bir sōz dēdi:

Sayfa 44

(30a/1) Bu al‘anı gezi bir mi Afgāni

(30a/2) Anacān mukemlep andūa salıl

(30a/3) Hāberin bar ‘alım kōp perīāni

(30a/4) Menin bul sōzlerim ulaına alıl

(30a/5) Rusat bērsen özüm kerki kēter-men

(30a/6) Sen ho bolsa murādıma yēter-men

(30a/7) Anacān ‘āılı yolın tutar-men

(30a/8) Baa bir ız alsam tamaım alıl

(30a/9) Du‘ānıdın molla boldum hā bildim

(30a/10) Kābilde zūr iler urtarıp gēldim

(30a/11) Hāric musāfirlı irāde ıldım

(30a/12) Ēndi āri anam tērsen alıl

(30a/13) Kāv̄m h̄īši gōrdūm ūh̄hat selāmet

(30a/14) H̄udāy salan bul iş kılmañ melāmet

(30a/15) İmām kerh̄i ūh̄ib zāhir kerāmet

(30a/16) H̄udādın kōrk bendesindin uyalḡıl

(30a/17) Kōp pul ūarf ētdim yārim yolına

(30a/18) Bakmanam dūnyāniñ sađ ve solına

(30a/19) Yārim kēlse ūyniñ sađça dolına

(30a/20) Sen hem ‘ayāllere mu‘teber bolḡıl

(30a/21) Nurullāh dēr ana soğat yārim

(30a/22) K̄ıymet behā metā‘ aldım yārim

(30a/23) Gizlep ūandūkdā kav̄i intizārıma

(30a/24) K̄ızıl yūzlik kāğaz mendin hem yolḡıl

(30a/25) El-k̄ıūūa Molla Nurullāh bir k̄ızıl yūzlik pul kāğaz hem analarına bērdiler.

(30a/26) Anda kette ađası taūkarıda tiñlep kōfūrdep ūye girip k̄anı maña gētiren

sođatıñ h̄arkus dēdi. (30a/27) Anda anası kōy oğlum saña nēme boldı. (30a/28)

Cinlendiñmi? dēp h̄ūrçındın bir yūfek sele behāsi yētti yūz yetmiş Afgānī bir

kemfūl tāze behāsi tokkuz yūz otuz bir Afgānī bir k̄atađānī yūfek ğalfak çıkarıp

bērdiler. (30a/29) Ađası yılım yılım gūlup ana Nurullāhniñ ‘āūıklığı yaman h̄ak

ēken men bilmen faķire kōp āzārlar bērdim. (30a/30) Nurullāh Bay inim k̄ara kōz

rāzī bol dēp çıkıp kētdi ērtesi kette çakılık ētip bir kette sirke soyup k̄ıūlađ Molla

İmām kelen şundaların çağırıp êldin fâtiha aldılar. (30a/31) Soñ Kâbilde êden işlerin pasportnı çıkarıp bêrdiler.

Sayfa 47

(31a/1) Siz Teberrük Qarkın dayı

(31a/2) Doğan vekîl Aħmed Bayı

(31a/3) Kâbilde köp gördim cāyı

(31a/4) Tayyāre meydāna qarşu

(31a/5) Adam adam farķı bardur

(31a/6) ‘Āşıklara Ĥudā yārdur

(31a/7) Ğamgīn köñlüm āh u zārdur

(31a/8) Yêtsem yār mekāna qarşu

(31a/9) Qarkındın Ĥāmī-āb gêtsem

(31a/10) Bosağa posındın ôtsem

(31a/11) Maķşaddın murādıma yêtsem

(31a/12) Yārim mihmān-ĥāne qarşu

(31a/13) Şureviler görse ĥaţım

(31a/14) Qola bêrse yırağ atım

(31a/15) Ĥükm bêrse bar ĥalvetim

(31a/16) Balşa dost Afgāna qarşu

(31a/17) Ҳорошоф бўлкенің геліп

(31a/18) Кāбилде ҳатт имзā' қиліп

(31a/19) Дост boldılar сөзлеп гүліп

(31a/20) Ferāgat zemāna қаршу

(31a/21) Muḥammed Dāvūd Ḥān şadr-ı a'zam

(31a/22) Mesgev gēdip boldı hem-dem

(31a/23) Ėkki devlet dost bī-ğam

(31a/24) Neşr étđi her yana қаршу

(31a/25) Nurullāh dēr temām sözim

(31a/26) Gülbikecān görse gözim

(31a/27) Ėkki dünyā kızıl yüzim

(31a/28) Solmasa ḥazāna қаршу

(31a/29) El-қışşa Қарья Ҳācı ey oğlum bir ölüme 'ilāc yoқ başқа dünyānıң zādı bir kızıl not pul köp bolsa ḥesābı tafılur pervāy étme dēp mūtārvanığa қıfırdı.

(31a/30) Barı gēl bul oğlanı kızıl cib mūtārımıza mindirip Ḥāmī-āb eltıp kēl dēp fātıḥa bērdiler. (31a/31) Molla Nurullāh Bay Ҳācı Babası bilen hem ḥoşlaşup cōnep kētdiler. (31a/32) Қарқında Dinyār қışлағındın қıble чıқıp 'ālınıң meydānı cengel baқа bilen payraḥānedin ötүp Şāliḥ Bay İslāmınıң köчүp gēden ḥarābe tutlarınıң astındın dazlap ötүp güлле kalı dalınıң cengelinde mūtār batırıp köp sergerdān boldılar. (31a/33) Aḥīr чөп yolğun taşlap étekley étekley zürdın Ḥāmī-

ābnıñ bāzārına yētüşdiler. (31a/34) Mūtarvān bilen hem el alışup ruḥşat bērdiler. (31a/35) Molla Nurullāh Ḥān mūtardın tüşüp Ḥāmī-āb bāzārına qadem urdılar. (31a/36) Kōrseler yekeçe rāsta dükkān hemmesi ḥışt-i puḥte kıyra tarafında bir kette mescid-i cāmi‘ kāmīl bişen ḥıştın salıpdur. (31a/37) Bul mescidniñ ‘imāretine ve ustasınada āferīn aytdılar. (31a/38) Molla Nurullāh Baba Fudyan Ādem dükkānıǵa büküp afurdılar. (s. 48) (32a/1) Ḥāmī-āb bāzārı bişgen ḥıştın yasalān ēkeni dēp Baba Fava kōriñ bērdiler. (32a/2) Anda Baba Fū-hāve ana bir deryā boyun şhercigi devirde bir vakt bizlere bir ābım çiriyeni bir ‘alākadārcıq kēlip üstimize ṭayaq yaǵdırdı. (32a/3) Yaman ğayretli dilāver ēken ḥalkıñ boğaz kısırına qahramān bu şheriñ tehdeb ‘imāretlerini bir kök köz mühendis bilen özi taşlap beççeǵa ābrūy aladı. (32a/4) Qaryadār aqsakallarımız qançā ‘āriza tartıp bērip vālī Cevzcān Şibirgan bardılar. (32a/5) Bizler bul ‘alākadāriñ cevır zulmine ṭākatimiz yoǵ dēp ammā vālī şāhib bulara fā’ide-i āyendesin yeke yeke taqrīr bērip bularnıñ şikāyetlerine qanā‘at bērdiler. (32a/6) Bular vezāret-i fevā’id-i ‘amme hem vekīl uzatıp gördiler bolmadı. (32a/7) Ēndi Ēndi şol yamañça ‘alākadāriñ ḥaqqına ulus bolup du‘ā ēt. (32a/8) Yüzler çerā hol yerdin üç yıldın bir dükkān yıqıp ḥāmī-ābdın dükkān yasamaq köp tekliḥ bulyordı. (32a/9) Mundın qutıldılar. (32a/10) Ḥuşuşen bul kette mescid uşūli qaysı şherde şunyanı mescid bar dēp ḥoş-ḥāl bolyorlar dēp şol mucuq ‘alākadāriñı tavşif ētip otırdı. (32a/11) Yana Babe-pū Āhūnım siz Ḥāmī-āb kēlipsiz qaçan ğeldiñiz, nēme sevdāñız bar veya köknar kētirdiñizmi dēdi. (32a/12) Anda Molla Nurullāh Ḥān ey Baba Aǵa men göknar nēme iş ēdeyin? (32a/13) Bir mu‘āvinlikda işim bar. (32a/14) Anda Baba-pāv nēme iş siziñki nērdin qaysı qarındaşdın bolur-siz? (32a/15) Anda Molla Nurullāh meniñ işlerim başqa tertībde dēp bir söz dēdi:

(32a/16) Bir pasport ğetirdim Kābil şherindin

(32a/17) Şurevi mülkinde işlerim meniñ

(32a/18) Lek zūr ‘āşıklıǵıñ behrindin

(32a/19) Gülbike kıız ğören tüşlerim meniñ

Sayfa 49

(33a/1) On bēş yaşda ‘aqlım aldı perī-zād

(33a/2) Andın barı yaman her gün dād bilen bī-dād

(33a/3) Bul derd yaman tākāt étmez ādemzād

(33a/4) Qara göz celb étđi hūşlarım meniñ

(33a/5) Dėdi cāyım meniñ kerki  llerde

(33a/6) Bosāğa k tdin ŗāh T rkmen hayllarda

(33a/7) H şım k p n z k n  ke b llerde

(33a/8) Baŗa  onsa devlet  uŗlarım meniñ

(33a/9) C yım A  e m lkde ŗabr z tlarım

(33a/10)  lik Rib t  iŗlak yakın yatlarım

(33a/11) Molla Nurull hc n meniñ atlarım

(33a/12)  urb n serd r  avm-i h ŗlerim meniñ

(33a/13) ŗibirġan vil yet ‘ riza b rdim

(33a/14) K bil ... bardım

(33a/15) Sef ret ŗurevi c ylarını g rdim

(33a/16) K mak b rdi deġ   d ŗlerim meniñ

(33a/17) Nurull h d r H d  boldı mihrib n

(33a/18) Hāmī-āb men gældim eşit kadirdān

(33a/19) Mu‘āvinlıkda işim men munda hayrān

(33a/20) Hūdāy özi perde-püşlarım meniñ

(33a/21) El-kışşa Baba-Pu onda āhunım seniñ yaman havşalañ belend êken gayretlidin imān. (33a/22) Kutulmaz döp hem naql bar. (33a/23) Mu‘āvin şāhib hem yahşı ādem aşl-ı Uğan barıñ zāyi‘ muysefid. (33a/24) Ādem seni sergerdān êtmez. (33a/25) Yöne küne beççebāzdur. (33a/26) Hāzır bul hüyla şol aq dīvāl mu‘āvin cāyı döp nişān bērdiler. (33a/27) Molla Nurullāh dükkāndın tüşüp Hāmī-ābnıñ bāzārındın tōrt sanı ala façaq kavun satın alıp bir ‘asker jandarma bilen kōterip mu‘āvin şāhibniñ cāylarına bardılar. (33a/28) ‘Asker bilen eşikidin (s. 50) (34a/1) kēlip ayağın tarap êtdirip selām urdılar. (34a/2) Mu‘āvin şāhib şöyle bir karap giriş giriş döp icāze bērdiler. (34a/3) ‘Askere emr êtdiler mihmānga hem bir çevki alıp gēl döp muqābilinde mizniñ aldında koydılar. (34a/4) Molla Nurullāh Bay mu‘āvin şāhib bilen görüşüp kız yanı salmırap turdılar. (34a/5) Mu‘āvin şāhib çevkide oturup döp işāret êtdiler. (34a/6) Molla Nurullāh tōrt sanı kavun mu‘āvin şāhib beççeleriñize alıp kēldim dēdiler. (34a/7) Mu‘āvin şāhib teşekkür ‘aceb yahşı yahşı civān beççeler Türkmen halkındın peydā bolur döp tamağı kurbāka yanlık gıllap turdı. (34a/8) Mu‘āvin kalt kaltlap ‘askere emr êtdiler. (34a/9) Êkki çaynek çay bilen şeker gētir döp şarf-ı çaydın soñ mihmānnıma hıdmet dēdiler. (34a/10) Molla Nurullāh dēr kitābçe pasport resmī mektübni çıkarıp bērdiler. (34a/11) Mu‘āvin şāhib gözine ‘eynek tutup be-çeşm mihmān sen üç tōrt kün bize ... barıñ. (34a/12) Tā aşşam bāzāra ruşsat dēdiler. (34a/13) Molla Nurullāh Yelbegey kakıp bāzār tarafğa qadem urdılar. (34a/14) Yolda Allāhu te‘ālāniñ luṭf u kerimine hayrān bolup yüregi coşup bir söz dēdi:

(34a/15) Qādir Allāh meni yoqđın bar êtdiñ

(34a/16) Dünyāda luṭfiñğa dūçār eylediñ

(34a/17) Raḥmetindin ‘āşık bî-ḳarār etdiñ

(34a/18) Molla Beççe Mîrzâ huş-yâr eylediñ

(34a/19) Şükrim köpdür günde üç miñ zikrim bar

(34a/20) Raḥmetindin ümîd yaḥşî fikrim bar

(34a/21) Köp âdemler aytyor ḥîle mekrim bar

(34a/22) Êkki dünyâ ol şermsâr eylediñ

(34a/23) İhlâş bilen kêçe kündüz aḡlar-men

(34a/24) Güzel yâr dēp sînelerim daḡlar-men

Sayfa 51

(35a/1) Râzîlik yolına bêlim baḡlar-men

(35a/2) ‘Āşık eylep köñlüm bîdâr eylediñ

(35a/3) Sendin başka tekye yokdur bizlere

(35a/4) Tîzrak yêtir yârim maral gözlere

(35a/5) Ḳul köterip aḡlap sözim yüzlere

(35a/6) ‘Āşıklar şınıfına serdâr eylediñ

(35a/7) Hükûmatler köñlin kılğıl mülâyim

(35a/8) Êkki devlet ḥîdmet êtsünler dâ'im

(35a/9) Gülbikecân bolsun ḥîdmetde ḳâ'im

(35a/10) Èkki dünyā gül ü gülzār eylediñ

(35a/11) Özim Molla Beççe içlerim târdur

(35a/12) Köp münâcât işim köp âh u zârdur

(35a/13) Kerki yolın qarap dil bî-қarârdur

(35a/14) Öz yârim naşîb ét gam-h̄âr eylediñ

(35a/15) Molla Nurullâh dër ümîdim söyle

(35a/16) Yârim ötse Afgânistâna böyle

(35a/17) Müşkil işler saña âsân raḥm eyle

(35a/18) Kısmetim ‘âşıklık izhâr eylediñ

(35a/19) El-қışsa Molla Nurullâh Hâmî-âb bâzârını tâ ‘aşr vaқtığaça seyr étip yana mu‘âvin şâhibni câylarına gëldiler. (35a/20) Korse ‘askerler Şâḥ Şafânıñ üstine su sëfip қâlınler yazıp çevkîleri қатарlap tekye körpeler қoyup teyyâr-sey bolup otururdular. (35a/21) Aḥşam mu‘âvin şâhibniñ ziyâfetiğa Hâmî-âbnı ‘alâқadârı ser-kâtibi bilen zâbit jandarma ve zâbit emniyesi bilen Hâcı Hıdır Bay Hâcı ‘İsâ Bay Çorlı Hâcı selâm bërip yëtip këldiler. (35a/22) Mu‘âvin şâhib bulara her kısım ḥuvrâkler қoyup şîrîn suḥunlar bilen ḥursend étip sâ‘at 9’ da ruḥşat ëtdiler. (35a/23) Soñra Molla Nurullâhdın su‘âl ëtdiler. (35a/24) Sen ol taraf öter-senmü yâ yoқ eger işim âsân bolsun dëseñ men bir iş ëdeyin sen sergerdân hem bolup otırma dëp bir resmî (s. 52) (36a/1) mektüb yazıp Rusıñ poşına taḥvîl ëtdiler. (36a/2) Üç gün soñ bir aқ ‘ilm göterildi. (36a/3) Mu‘âvin şâhib bir kâtib Molla Nurullâh bilen Hâmî-âbıñ müzâkere-hâne aқ duvâline bardılar. (36a/4) Ol tarafdın Ruslar bir nefer kemendir bir nefer me‘mür, bir nefer sekreter, bir nefer ‘ayâl doktor, bir nefer êrkek doktor, bir nefer tilmaç Allâh Қulı Curelif Gülbike kız yëtip gëldiler. (36a/5) Bular tercemân ortada mu‘âvin şâhib bilen tebâdul-i efkâr-ı müzâkereler eylep aḥîr

Gülbike kızdın su'âl étdiler. (36a/6) Gülbike kız meniñ yārim Molla Nurullāh dēp boynına el saldılar. (36a/7) Molla Nurullāhı erkek doktor Gülbike 'ayāl doktor mu'āyene étip 'akkāslar 'aksini aldılar. (36a/8) Kemendir me'mūr sekreter el çektiler. (36a/9) Mu'āvin şāhib hem imzā' étip kızını teslīm aldılar. (36a/10) Ruslar hem ruḥṣat alıp kaytdılar. (36a/11) Molla Nurullāh mu'āvin şāhib tasamṭur étip 'askerlere bir onlıqdın ser-pāy bērdiler. (36a/12) Mu'āvin şāhibni bul éden işi Molla Nurullāh on toquz metre qālīn sāht-ı kızıl ayaq bilen on miñ Afgānī ser-pāy bērdiler. (36a/13) Merdüm-i Hāmī-āb ağızlarındın ğıllıqların aqdırıp āferīn aytdılar. (36a/14) Értesi Molla Nurullāh Hān mu'āvin şāhibdin ruḥṣat alıp Gülbike yārları bilen Hācı Hıdır Baynıñ cib mūtaraına érte nemāz vaḳti minip ḥareket étdiler. (36a/15) Qarqın barıp qarqındın külfet taḥşilātını Aqçe taraf Baryun yolu bilen heydep bāzār kıızı bērende Aqçeniñ şehrine gürlep yétip gēldi. (36a/16) Mene mūtār kēldi dēp şehr ādemleri köpriniñ yanına peşvāz çıkıp Molla Nurullāh Bay bilen kıznıñ üstine deste deste gül saçdılar. (36a/17) Bir vaḳt merdüm-i Élik Ribāt eşitip üstine naql-i ḥāşşa bilen nebāt saçdılar. (36a/18) Bir vaḳt Turdı Hācı bilen kerīm qaryadār ellerin götine tutup Aqçeniñ qādīsınıñ yanına barıp bir nikāḥ ḥattı gerek boldı dēp qādīniñ özini hem mūtara basdılar. (36a/19) Nemāz-ı 'aşr vaḳti gürlep Élik Ribāt bardılar. (36a/20) Molla ana bul meniñ oyalıgımmı yā tüşim cānım oğlum ne dēp gēldiñ dēp ağılay ağılay küle küle bir söz dēdi:

(36a/21) Nurullāh Bay oğlum uzak başlarıñ

(36a/22) Cānım oğlum sağı selāmet gēldiñmi?

(36a/23) Mollacān kara köz qalem qaşlarıñ

(36a/24) 'Āşıq bolup aḥīr kēliniñ aldıñmi?

Sayfa 53

(37a/1) Yaman közdin ḥaq saqlasun selāmet

(37a/2) Kette ağan obalar étdiler melāmet

(37a/3) Keftiñ yığırıp öz ağağdın hicālet

(37a/4) Köp adamlar yüzün yere saldıñmı?

(37a/5) Şadağa dēp bir māl aytdım başıñdın

(37a/6) urbān bolsam yigirme bir yaşıñdın

(37a/7) ārī atañ eylesün seniñ daşıñdın

(37a/8) Hāmī-ābda köp nağmeler çaldıñmı?

(37a/9) ayġu ġamdın sen utulduñ cān oġlım

(37a/10) Atañ bolsam meyli üstime hān oġlım

(37a/11) Yaş ġetdi men özim ġorusan oġlım

(37a/12) Evvel köp ağladıñ ġndi ġüldiñmi?

(37a/13) Köp adamlar sendin ġıybet ġtdiler

(37a/14) Oġlıñ cinlendi dēp söġüp ġtdiler

(37a/15) Şol ġün ü mollam murādına yētdiler

(37a/16) Dost düşmeniñ ġndi puhte bildiñmi?

(37a/17) Ėkki elim yaamda ökte şükrim bar

(37a/18) Bir kette tūr bir sām söyle fikrim bar

(37a/19) Nemāzdın soñ üç yüz tesbīh zikrim bar

(37a/20) Huş-yār oġlum köp danıšta boldıñmı?

(37a/21) Molla ana d r H d  h k k  y r  ken

(37a/22) Bir a lı a  kki tokluk bar  ken

(37a/23) Bul g n  cih nd r tutana dar  ken

(37a/24) Otuz kışlak  a ır fikr kıldınmı?

(37a/25) El-kışsa Molla Nurull h H n  kki sanı kette yalık g tirip H c  Hıdır Baynı  cib m tarnı   kki k zini   stindin takıp koyup m tarv nı a hem bir mi  Afg n  na de bilen bir y fek ton b rip uzatdılar. (37a/26) K d  ş hibni duv le alıp yazıp be mel k rpelerdin tekye koydılar. (37a/27) Bir va t K rb n serd r k lip  anı K d  ş hib (s. 54) (38a/1) gelenmi  dediler d p K d  ş hib bilen ziy retle  p toylar m b rek d p oturdılar. (38a/2) Ta karı  ıkıp  anı Molla Nurull h d p Molla Nurull hnı  ar asına yı ıp b rek'all h Nurull h Bay  ayretlidin  m n  utulmaz d pd r. (38a/3) Am n sa  k ldinmi? Evvel bir k nli a hem bir tekiptik r z  bol  ndi men seni ho   tmesem bolmıyord p y ri  ya  ke iler men bir  gem fer kdin  kki sanı elin oy buyurup yadıp koydum. (38a/4) Bizni   ara t vege y klep alıp k li  d p h km kıldı. (38a/5) Turd  H c  hem yigirme mi  na de pul bilen altı sanı kette ke e k terip alıp g ldi. (38a/6)  o an Bay bir p r ukliyen ma a dalılardın t   p  rdi d p alıp g ldi. (38a/7) Molla Nurull h H n eline bir  gri e  ayak alıp d kk nlardın altmı   kki metre saten puhte g l alıp g ldi. (38a/8) On y tti sanı  arı ya  'ay ller cem' bolup  z k bi ip a   rtiypiyen ta ında  inede puhte g ldin astar y zini s ridiler. (38a/9) T rt sanı kızıllı cev l bilen 9 d ne  ıtma torba b   sanı sarma torba g tirdiler. (38a/10) P  indin mollalar  alemlerin  omeydip otuz kışlak hattını yazıp yayratdılar. (38a/11) Evvel kızıl ayak arı    p ba   al'adın ba lap bir  araf K r n u koyunlu bir  araf h nımı k gel ta  A  eni  şehirde hem y f satyon sa allı  untu  Olam ma r  ta lara  alı yeke yeke hatt yazdılar. (38a/12) A  am K d  ş hib 'a d-ı nik hni  zi ba lap ru  at bolup şehir g tdiler. (38a/13) H ften pehlev nlar g s  er glar yakıp meyd n-ı h yy tlarında g re  c yın s zladılar. (38a/14) Bir duv lde ' d  ba  ı a  sa al a  sa  aydım aydıp ' rlap n y t yd kler sesi  sm nda yenilenip  o bet  tdiler. (38a/15) Yana bir

duvâlde tağan bay kuş bağı hekke bolup çağırdap kurbaka bolup vaqırdap gāhī sāz gāhī hātūn gāhī meymūn bolup merdūm-i Ēlik Ribāt hayrān ētdiler. (38a/16) Halāyıklar güle güle qarqırıp içegeleri taşdın üzilip ol onga ol onga yıqıldılar. (38a/17) Bir vaqt ayıp Īşān Qahrıcıñ Molla Īmām közleri kıpkızıl eşikdin kēlip nēme üçün (s. 55) (39a/1) munyanı gülyorsıñız vaqırdap gülmek şerī‘at yaman kabāhat ‘avām cāhil felāketler dēp tayaqın bulup bir söz dēdi:

(39a/2) Yigitler gülmeñler yaman ses ētip

(39a/3) Alda ölüm bardur nēme güler-siz

(39a/4) Aya qarşıp arkan başıñ pes ētip

(39a/5) Qaysı iş günāh özleriñiz hem biler-siz

(39a/6) Men özim Molla Īmām aytsam haqqım bar

(39a/7) Qaytarsañız bir ormana çağım bar

(39a/8) Qoymaq bī-hūdelıq oğlaq taqım bar

(39a/9) Cān ağırsa hūşlarıñıza gēler-siz

(39a/10) Bendedin şerm ētmek korqmaq Hūdādın

(39a/11) Baykuş bağı bīzār zıkr ü senādın

(39a/12) Maşharabāz korqmaz Īşān du‘ādın

(39a/13) Aya qarşmañ arman bilen olar-sız

(39a/14) Toy köp gördik sizler yanı görem yok

(39a/15) Hemme ādemğa naşihatlar bērem yok

(39a/16) Başka vakti nişānızı uram yok

(39a/17) ‘Aşā bilen ursam kulağ salar-sız

(39a/18) ‘Ādī bağışı tilfagini bulap durur

(39a/19) Ağ eşek anırıp lebin yalap durur

(39a/20) Māşīn karta heñler alın dolap durur

(39a/21) Hayrān bolup sağal tişlep yolar-sız

(39a/22) Baykuş bağışı tağın yanına barsañız

(39a/23) Şağla neriñ dizi yanı görseñiz

(39a/24) Nāy toyduk tüfeng dep qarap dursañız

(39a/25) Boynındın asıpdur ‘aksin alar-sız

(39a/26) Eyyüb İşān derler meniñ adıma

(39a/27) Cıqçı şūr arığlar kaçmaz bādıma

(39a/28) Bir hāliş naşihat yaqın yādıma

(39a/29) Uyalıp gül yüzler ağrap solar-sız

Sayfa 56

(40a/1) El-kışsa bir sūfī tafılıp ey İşān Baba mundağ kahr-ı ceng bolman

toçılığdur. (40a/2) Eşitmezlik urıñ dep töle etip yalbara yalbara qaytardılar.

(40a/3) Oba ‘ayālleri pürde pürçek ağ üy tutup torba çuvāl yalanların aylap eşikdin

bir kızıl anısı tutup üyün al üstine atıldın çığa ala dağa çıkşalap tertîb bêrdiler. (40a/4) Kız-kêlinler çaykanşip maykanşip tofrakların kucaklaşip ayt aytasin Pêşik Bibisin tanımadılar. (40a/5) Kışlak içine hem kökböri dèp bir çapar atlı gönderip yeke yeke çağırdılar. (40a/6) Şâm sevilendin eli tayaklı oba yigitleri kêçe güreş kuradılar. (40a/7) Bir Turdı Kılıç dègen bir bî-saçal özü miñ şuy yanı Molla Beççe kanı deli Nurullâh nêrde kurşamasak bolur mı dèp evvel bir taze mer'ine köylek balak geydirip ayağına kerem sahi bir Rusi külüş yüfek Serpuli galfaç bir mişkâli tazece sele bir yüfek tün kara behmel kamzul geydirip kurşadılar. (40a/8) Serterâşlar gèlip pişindin saçın alıp bir kettesine aşı-ı 'ıtrını barını üstine koyup göye bêrdiler. (40a/9) Bir sürmedân bilen sürme çöp özine bêrdiler. (40a/10) Özi elbette bir âyine alıp hayâtiñ anısına barıp sürme çalıp gèldi. (40a/11) Halk sürme gözine çalsa Nurullâh Bay göz eveleri bilen hem kapkara çalıp kapkara koyapdur. (40a/12) Vah Molla Nurullâh Hân kelin kızını korquzar-sen dèp vağırdasıp külüşdiler. (40a/13) Kêçe 'aşır 12 bacı otuz daķıka dèyende bèlin tartıp kuşap Molla Beççeler, Mevlevi Pencihân Kazan Dalber cinli kette Damollanıñ yanına alıp gèldiler. (40a/14) Ol kişi tamıñ kèlta kanatında coşup tamağı tolup parça parça köfuk ağızındın saçrap fâtiha bêrdiler. (40a/15) Hemme ahâli-yi meclis âmîn dèdiler. (40a/16) Molla Nurullâhcânı yana Molla Beççeler şühlikdin yeñselep aķ üyniñ daşındın üç mertebe çafdırıp ayladılar. (40a/17) Üçinçide anısını yukarı kaldırıp yeñsesindin êteklep üyiñ içine urdılar. (40a/18) Molla Nurullâh köfürdep keş bazarıda derâz yıkıldılar. (40a/19) Gülbike kız tütiniñ anısında feneki kırıp (s. 57) (41a/1) ceñfirdep turdı. (41a/2) Molla Nurullâh bir vaķt yeridin turup evvel çerâĝnı öçirdiler. (41a/3) Tahmîn bir seri Kâbil kând kelin kızlarının eline bêrdiler. (41a/4) Elektirik çerâĝ yakıp körüp her tarafındın birin alıp kuşakların çöşdürüp maşların tartdırıp ast üst behmel körpe bir biriniñ boynına kol salmana başladılar. (41a/5) İskender fuçuk yanı çolaşup çırmaşip sine-be-sine leb-be-leb bolup kucaklaşup yatdılar. (41a/6) Soñ muña da kanâ'at êtmen başka da şühlikler istep ol perizâdlardın kâm-dil maķşad hâşıl êtdiler. (41a/7) Tañ atar atmazda bir aķ könrük köterip ğusl êtip êkki rek'at nefl nemâz oķıp soñ êrte nemâzını hem oķıp cây nemâz üstinde zıkr aytıp oturdılar. (41a/8) Molla Beççeler êrte nemâzı oķıp gèldiler. (41a/9) Kôrseler Molla Nurullâhcân nemâz üstinde büki dèp olturıpdur. (41a/10) Sen evliyâ bolcaķmı dèp boynunıñ çıkan yerine bir muşt urdılar. (41a/11)

Molla Nurullāh büküp turup ülfetler ėndi oldırsañız hem arman almadı döp bir söz dēdi:

(41a/12) Ėndi olsam armanım yok

(41a/13) Gülbikecān yāre yētdim

(41a/14) Göge uçsam dermānım yok

(41a/15) ara göz dildāra yētdim

(41a/16) ‘Āşıklık bir yaman işdür

(41a/17) Kūmak avm-i hīşdur

(41a/18) Tüşlerim raħmānı tüşdür

(41a/19) Kōzleri ħumāra yētdim

(41a/20) Ĥudā āsān ėtdi kārım

(41a/21) Üye gēldi sever yārim

(41a/22) Şarf eyledim her ne barım

(41a/23) ‘İşretli gülzāra yētdim

(41a/24) Pasport alıp Kābil bardım

(41a/25) Ĥāmī-āb serħadlerini kōrdim

(41a/26) Felek bilen ımār urdım

(41a/27) Men ötdim bul kāra yētdim

Sayfa 58

(42a/1) Gülbike yārımı aldım

(42a/2) ‘Ār nāmūs yerine saldı

(42a/3) Barça iş Hūdādın bildim

(42a/4) Nāmūs bilen ‘āra yétđim

(42a/5) Her kim her kim at taqđılar

(42a/6) Yaman ğıñıraylıp baqđılar

(42a/7) Düşmen her yana baqđılar

(42a/8) Evvel köp āzāra yétđim

(42a/9) Miñnetlerim rāhat boldı

(42a/10) Āfetlerim tã‘at boldı

(42a/11) Haqđın maqşad hācet boldı

(42a/12) Bir perī hūşyāre yétđim

(42a/13) Nurullāh dēr sözim temām

(42a/14) Eyyüb İşānlar Molla İmām

(42a/15) Molla Beççe ‘ālī maqām

(42a/16) Haşretli nāçāra yétđim

(42a/17) El-kışsa Molla Nurullāh Bay mübārek dēp Molla Beççeler el tutuşup bir ĥalvet cāy alıp barıp ... uşlatdılar. (42a/18) Sā‘at on bolanda çağırılan kıřlaqlarıñ mollaları, bayları taqırdaşup gēlmene başladılar. (42a/19) Molla Rūzī Āhūnd Peřvāz alındın çıkıp atların bař kēçelere tutdırıp özlerin dōřek tarafına başlap kēldiler. (42a/20) Sā‘at on birde otuz kıřlaķ hemmesi kēlip oturdılar. (42a/21) Üç yerdin el yudırıp bir şatar ġatlama nebāt tōküp bērdiler. (42a/22) Yana arasına yaĥnīki ġuřt taşlap bērdiler. (42a/23) Soġ üç sanı pehlevān řabaķ ġetirip şoydılar. (42a/24) Bir cerçi kēlip evvelġi pehlevān ser-pāy bir mezārı Çin ēkkinçi pehlevān 60 Afgānī üçünçi pehlevān 40 Afgānī dēp kıçkırdılar. (42a/25) Bir meydānıñ ...

SONUÇ

1) 20. yüzyılda yazılmış olan eser yazım-ımla ve gramer hususiyetleri bakımından Geç Dönem Çağatay Türkçesi özellikleri gösterir. Geç Dönem olması bakımından Batı Türkçesi olarak adlandırılan Oğuzcaya ait pek çok unsur metinde yer almıştır. Eser de, genel olarak Çağatay Türkçesi özelliklerini yansıtmakla birlikte Eski Türkçe ve Oğuzcanın ses, biçim ve imla özelliklerini de barındırdığı için, Özbek ve Türkmen Türkçesine geçiş niteliğinde bir eser olarak kabul edilebilir.

2) Çağatay Türkçesinde genellikle kapalı /e/ sesi ile işaretlenen *mèn* “ben” zamiri eserde düzenli olarak *men* biçiminde yazılmıştır: *men* “ben (13a/2)

3) Çağatay Türkçesinde kelime başı /K-/ sesleri korunur. Ancak Oğuzcanın etkisi ile *Huda Verdi*'nin eserinde kelime başı /K-/ seslerinin tonlulara dönüşmesiyle /G-/ye dönüştüğü görülür: *gömür* “kömür” (4a/9), *gël-* “gelmek” (10a/12).

4) Çağatay Türkçesi çoğunlukla kelime başı *t* sesini muhafaza ederken eserde Oğuzcanın etkisi ile *d* örneklerde görülür: *dè-* “demek, söylemek” (11a/7), *gün* “gün” (10a/9).

5) Eski Türkçe ve Doğu Türkçesindeki *bol-* fiilinin yanı sıra Oğuzcanın etkisi ile *ol-* fiili de kullanılmıştır: *ol-* “olmak” (17a/3).

6) Bir fiilin Eski Türkçedeki hâlini koruduğu görülmüştür: *urdular* “vurdular” (24a/10).

7) Eserde bazı kelimelerde /-p/ > /-f/ değişimi görülmüştür: *gef* “söz” (< gep) (5a/19), *séf-* “serpmek” (< serp-) (35a/20).

8) Eserde bir kelimedede /-ç/ > /-ş/ değişimi görülmüştür: *uş-* “uçmak” (13a/9).

9) Çağatay Türkçesinin son dönem eserlerinde ilgi hâli çekimi +nI eki ile yapılır. Ancak Huda Verdi'nin eserinde ilgi hâli çekimi ilk iki dönemde olduğu gibi +nın eki ile yapılmaktadır: *ananıŋ* “annenin” (28a/11), *boynıŋ* “boynun” (41a/10).

10) Çağatay Türkçesi dönemi eserlerinden farklı olarak Huda Verdi'nin eserinde geçmiş zaman -dI, -dU eki tonlu şekilde yazılır: *aytdım* “söyledim” (37a/5), *kaçdım* “kaçtım” (5a/6).

11) Eserde Oğuzcanın etkisi ile gelecek zaman çekimi -AcAk, şeklinde görülür: *gèdecek* “gidecek” (29a/10), *bolcaqmı* “olacak mı?” (41a/10).

12) Eserde Oğuzcanın etkisi ile şimdiki zaman çekimi -yor şeklinde görülür: *ağlayor* “ağlıyor” (13a/19), *bolmıyor* “olmuyor” (38a/3).

13) Çağatay Türkçesi dönemi eserlerinden farklı olarak Huda Verdi'nin eserinde geniş zamanın olumsuzu -mAz şeklindedir: *bolmaz* “olmaz” (15a/12), *étmez* “etmez, yapmaz” (33a/24).

14) Eserde Oğuzca'nın etkisi ile gereklilik çekimi -mAlli şeklinde görülür: *bolmalı* “olmalı” (10a/21), *kétmeli* “gitmeli” (5a/16).

15) Eserde yeterlilik yapısı için *bil-* yardımcı fiili kullanılmıştır: ***Bilmenem Rus mülki kıyda men kıyda*** “Rus yeri nerede ben neredeyim bilemiyorum” (3a/7).

KAYNAKÇA

- Alan, S. (2022) Çağatay Edebiyatında Rüya Motifleri (1). *Folklor Akademi Dergisi*. Cilt:5, Sayı:2, 366 – 376.
- Alemdar, E. T. (2021). Geç Dönem Doğu Türkçesiyle Yazılmış Teskîre-i Süt Bibi Pâdişâh. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (53), 59-82.
- Alper, S. (2021). Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Manzum Dört İmam Hikâyesi. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (17), 91-145.
- Altın, G. (2021). Geç Dönem Çağatay Türkçesi İle Yazılmış Şehzade Behram Ve Melike Hunrîz Hikâyesi (Metin-Tercüme-Gramer-Dizin). Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Argunşah, M. (2021). *Çağatay Türkçesi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Barthold, W. (1937) Mir Ali Şir ve Siyasi Hayatı, çev. Ahmet Caferoğlu, *Ülkü Mecmuası*. c. X, s. 56-60.
- Berbercan, M.T. (2020) Kaşgar'dan Doğu Türkçesi Şiirler [Çeviri Yazı – Aktarma – Söz Varlığı – Tıpkıbasım]. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 49, 137-159.
- Canpolat, M. (2002). “Çağatay Dili ve Edebiyatı”. *Türkler Ansiklopedisi içinde*. (VIII, 769-776). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çakmak, Serkan (2016) Jarring Koleksiyonundan Uygurca Meslek Risaleleri. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Çayan, A. (2015). Molla Yoldaş Hılveti ve Çağatayca Mevlidi Üzerine Bir Değerlendirme. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 345-360.
- Çimen, F. (2020). Çağatayca Sıra Dışı Bir Hâl Eki Kullanımı. *Turkish Studies - Social*, 15(1), 107-120.
- Demir, N. Yılmaz, E. (2010). *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dinç, A. (2021). Son dönem Çağatayca Tarih Eseri Şecere-yi Harezmsâhî'de Yer Alan Deyimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 42-63.
- Eckmann, J. (1958). Çağatay Dili Hakkında Notlar. *TDAY-Belleten*, Ankara: TDK, s. 115-126.
- Eckmann, J. (1964). Çağatay Edebiyatının Son Devri (1800-1920). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Bellekten*, 11,121-156.

- Eckmann, J. (2003). Çağatay Edebiyatının Son Devri (1800-1920). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar İçinde* (s. 208-243). (hızl. O. F.Sertkaya) Ankara: TDK Yayınları.
- Eckmann, J. (2003). *Çağatayca El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, Ümit-Zal, Ünal (2014) Risale-i Temürçilik. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* 4, 11-23
- Eraslan, K. (1970). Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair. *TDED*, XVIII, 113-124.
- Eraslan, K. (1993). Çağatay Edebiyatı, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 8. Cilt, s. 168-176; <https://islamansiklopedisi.org.tr/cagatay-edebiyati> (06.05.2022).
- Eraslan, K. (1999). Zamirler. *Türk Gramerinin Sorunları II*, 335-345.
- Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2020). *Türk Dili Temel Kitabı – herkes için Türk Dili*. Ankara: TKAE Yayınları.
- Erdem Uçar F. M. (2011) Çağatay Türkçesinde İsim. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Erdem Uçar, F. M. (2016). Çağatay Türkçesinde -sA Ekinin İşlevleri. *International Journal of Social Science*, 48, 141-154.
- Erdem Uçar, F. M. (2017-1). Çağatay Türkçesinde Sıfır Biçimbirim. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7 (2) , 82-101.
- Erdem Uçar, F. M. (2017-2). Özbek Yazar Abdulla Kadiri'nin Romanlarında Eksiltili Yapılar. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 450-475.
- Erdem Uçar, F. M. (2017-3). Çağatay Şairi Atâyî'nin Dîvânı'nda Eksiltili Yapılar. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 291-310.
- Erdem Uçar, F. M. (2019). “Şeyh-Zâde Atâyî Dîvânı”, I. Cilt, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Esadullah Oğuz (2004). *Hedef Ülke Afganistan*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Gedik, S. (2019). Gunnar Jarring Koleksiyonu'ndan Çağatayca Bir Hikâye: İştân Ve Şakirdi (Transkripsiyonlu Metin-Dil Bilgisi İncelemesi-Sözlük Dizin). *Turkish Studies-Language and Literature*, 14(4), 1827-1852.

- Ildırı, N. (2017). Son Dönem Çağatay Şairi Mücrim Âbid Ve Türkçe Divânı'ndaki Oğuz Türkçesi Unsurları. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları/Makaleler 12-14 MAYIS 2017 ERZURUM*, 272-285.
- Kabadayı, O. (2021). Kazakistan Millî Kütüphanesindeki Çağatayca El Yazması Eserler. *Türkiyat Mecmuası*, 31(Özel Sayı), 131-150.
- Kaçar, I. (2021). Latîfi–Mazharu'1-Acâyib (son dönem Çağatayca Tûfnâme çevirisi). Yayınlanmamış doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, L. (1999). Yükleme (Accusative) ve İlgi (Genitive) Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler. 3. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 1996, 605-611.
- Karaoğlu, Ö. G. E. G. Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Tumar (Muska) Metni: Çekim Ekleri, Tercüme, Sözlük ve Tıpkıbasım. *Zamana Kazınan Dil*.
- Karasu, M. (2021) Kitâb-i 'İlm-i İmlâ Adlı Eser Üzerine. *Dil Araştırmaları*, Bahar, 28, 173-182.
- Köprülü, M. F. (1997). *Çağatay Edebiyatı*. İslam Ansiklopedisi (MEB Yayınları). C 3, s. 270-323
- Küçük, G. (2019). Kitâb-ı Koroğlu (vr. 163b – 187a) (İnceleme-Metin-Dizin, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mirniya, A. (Ş.1369). İlha ve Tayifeha-yı Eşayeri-yi Horasan. Meşhed: Nesl-i Daniş.
- Nakiboğlu, S.H. (2019). Türk Dili Ve Edebiyatı Öğrencilerinin Çağatay Türkçesi Ve Edebiyatına Yönelik Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi: Ömer Halisdemir Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Journal of History School*, 41, 926-942.
- Noorulhak A. J. (2005) İlk Fetihlerden Gaznelilerin Son Dönemine Kadar Afganistan'ın İslâmlaşma Süreci. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı, Isparta.
- Öger A. (2022) Uygurlarda Geleneksel Meslekleri Konu Alan Çağatayca Bir Eser: Kitâb-ı Garîbî. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (104), 453-469.
- Ölmez, M. (2020). Üç Kuşak Uygurca Bir Söz: yörgey 'sarmaşık'. *International Journal of Old Uyghur Studies*, 2(1), 61-88.

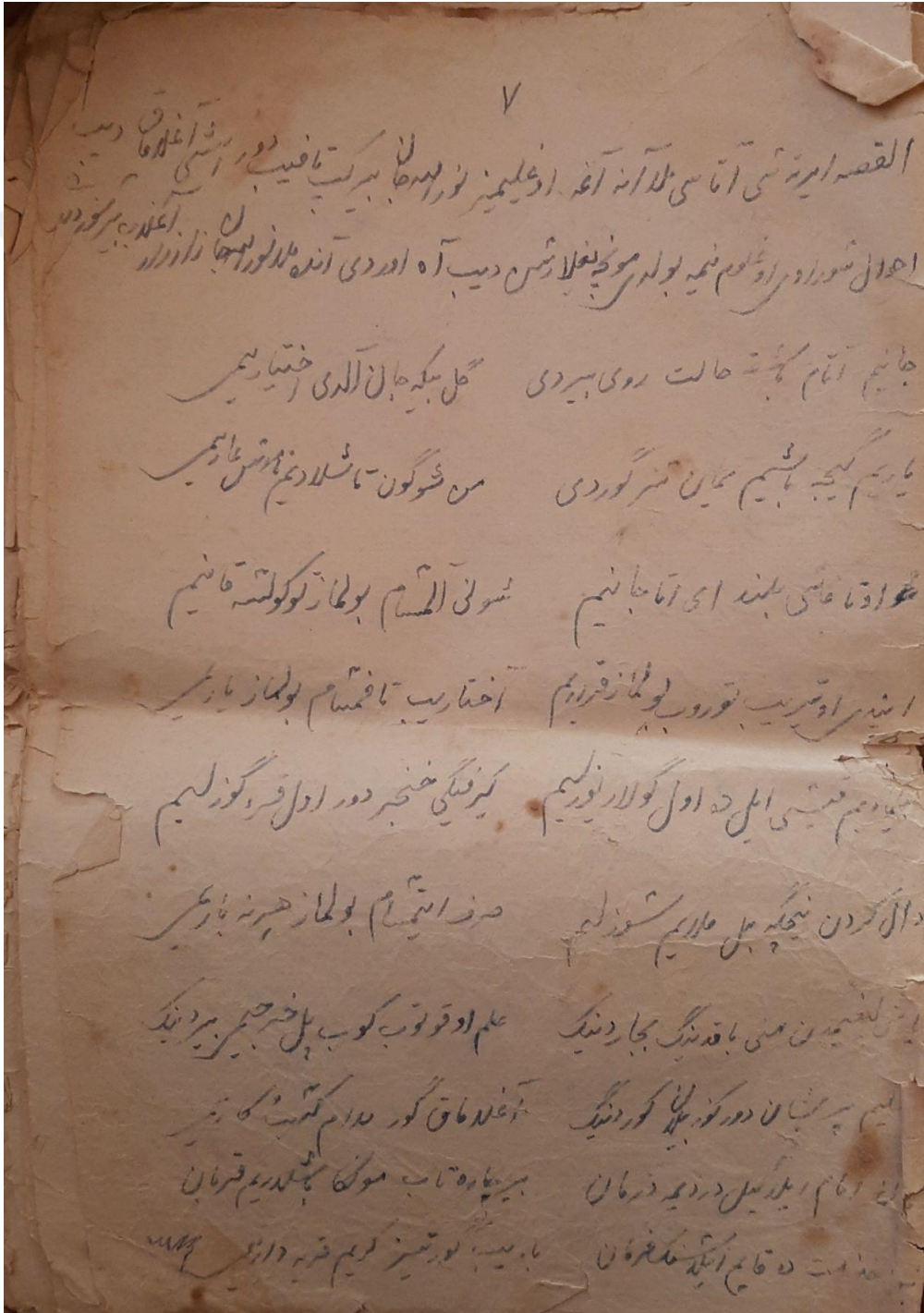
- Ölmez, Z. (2007) Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 173-219.
- Rahimi, F. (2018). Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, (7), 69-104.
- Rahimi, F. (2018). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(2), 663-704.
- Soydan, S. (2017). Klasik ve klasik öncesi Dönem Çağatay Türkçesi eserlerinde şahıs ve işaret zamirlerinin tamlama kuruluşunda ve edatlarla kullanılışı. *Turkish Studies*, 12 (34), 339-358.
- Tamir, N. (2022). Çağatay Türkçesinin 17-20. Yüzyılları Nasıl Adlandırılmalı? *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 811-835.
- Tekin, F. (2011). Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011*, p. 1782-1788.
- Turan, F. (2016). Geç Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış “Dîvâne Bûrak Kıssası”: Metin, Dil Ve Üslup İncelemesi. *Türkiyat Mecmuası*, 26(1), 311-338.
- Turan, F. (2019). Metin Ve Gramer Özellikleri Bakımından Çağatayca Manzum Këyik-Nâme Hikâyesi. *Türkiyat Mecmuası*, 29(1), 199-214.
- Turan, F. (2021). Dil, Metin ve Motif Yönüyle Revnakî'nin Çağatayca Manzum *Kıssa-i Mirâc* Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), 1698-1726.
- Uçar, F. M. (2011). Çağatay Türkçesinde Sınırlama Hâli. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 421-445.
- Üstünova, K. (2008). *Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yıldırım, T. (2017). Çağatay Türkçesi: Hüseyin Baykara ve Ali Şir Nevâyî. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 1(1), 2017, 26-32.
- Zengin, A. (2017). Geç Dönem Çağatay Türkçesi İle Anonim Bir Fâtîha Tefsiri. *Türkiyat Mecmuası*, 27(2).

Kaynak Kişiler

Sıra No	Soyadı	Adı	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Eğitimi	Mesleği
K.K 1	Salimi	Abdul	1960	Mezar-1 Şerif	İlkokul	Eczacı
K.K 2	Salimi	Nabi	2000	Mezar-1 Şerif	Üniversite öğrencisi	Öğrenci

EKLER

Ek 1: Original Metin

ملا نور محمد جان اولنگیز خراب شول نارنگی عشقیندین بولکیم کتاب

کل بکه جان قیده ای عاشق کلام چه قوم بولکیم سببیت زاریم

القصة اناسی ملا انرا آغه فقیر اناسی ملان مصلحت لادوب امدی نه علاج قیده سببیت

مشهد جامع مولوی شی در ملا پنجه خان قضاان دالبهر جنیدی الدیفه باریب ساگر دینگر

ملا نور محمد جان بیریگ بافتیب دور بر تقوید تو مار سببیت بر شیکیز دید ملا در ملا پنجه خان تو مار

بازیب صبی کجیف علیهم لرحم بی نام لادیز مهم عظم شکرلی ملان خاتمه لاد بر در ملا

مولوی پنجه خان بیریگ از فکر باریب ملا نور محمد جان و ملا نور دی مدلیج و ملا محمد شکرلی

افد لاد فاحه بیریب بدیش کچه شرح مدرسه شی ملا محمد قار سرنی الدیفه او زاندر لاد

بول اوچ کیشی طالب العلم مثل اغد اینی بولوب پنجه خان بول مدرسه شی کچه شرح کچه استقامت

ایلاب علم شرح کوب بهره لاد ملا - اما ملا نور محمد جان بیریگ چه شرح لاد اغلاب کچ

پنجه عشقینده بقیر ارگوزر ایردی بیریگ کچی شکر وقت سمن مکرار اوچ او قودین مکرار

مشهد اکیفیف بیریب او قودید لاد ناگاه کوز لار نه او قود غلبه قیدیل کل بکه عشق قیده لاد

بولوب سمن سونجه میل نموده بی غم بورد سمن عشق بولکیم سمن سمن آخانا مازم

ایستادشک روشن ملکین کرمی را یون بوساغه بسینوب لیکه میرزا بید خواجه لیسق
 لارینده کوتدین شاخ دیان برده شکله بوند الیک التینجی اوی ده اندرقلی حورایوف شکر
 تا فارتس دمیپ غایب بولکر ملا نور پهل شس کانیب بولکر کورد کوردش لاریش ایلیان

آد نیر شولقار قوشیم قاجردیم   بلانم قره کوز قیسی ایل لارده
 شکر وقتی بوز طار لانیم اوچردیم   دیدر پرواز ایدام کرک گل لارده
 بیلمام روش ملکلی قیده من قیده   بوساغه کوتدین شاخ ناز کتن قیده
 من آیدیم گل بیکه یاریم من قیده   قره کوز کیک من گونا چول لارده
 آق بوز نیکه تیکار بوشکر ایل لار   من الیک ریا ده شیدا بلبل لار
 او تاغه قبه لی شیا کاکل لار   چوز شکر بیره توشار اور شکر ایل لارده
 عظیم حیران بولمور اول عبوره حال   آله امارتک یانتم کسلکان کمار
 خداوندیم قچان یتیم وصاله   گیلما شکر بول ملک آیده ایل لارده

افغانستان اسلام روس ملکی کفار پانچوټ آسمان باریب قانونی سیار
 قورمان ولایت وزیر هی سیار کنتسردین خط آسمان لاتین تیل لارده
 نوزده دیر شکل لار بیهیمده حاضر اوزوم گیرمه بیهیمده
 حاضر آردین آسمان لورده قانده تاغ لار دین لول مایسار حکم لارده
 الفصه بول گومور دین قرنگو متجدد قریب شکر ملا دولت دیان طالب خمیا ملی
 بیستیل لار نوزده جن لانیب دیب گوز لار لاک جلا قاجیب حجره سیغ باریب
 ایشید لار دین محکم تنبه لادر ایستیر کورسک لوز لادر ایست دین قورقان باریب
 آفتاب حوداق لادر نوزده اوجوق غلاینان فکر ایستیر من عمر کیده اوقیب رج اب دیب
 علم منطق دین بهره آلی بلجان الیم اینیم تفتیل الف کورسما بل دسته میم کورسما او عملی
 طایق دیب یورگان آدم من اول هم شغل حج لبق کتبه کور غنئی ملا کجه لار در املای طالب
 قادر دیم کیل بول بکت تا فان کتبه دین ال چکیان نوزده دین بیهیمده احمد قار غش باریب

کوردین نورده جن لانیب دور دیت قادم نندک حضورنده قول باله بیزوردیدر فارسی عاریع

مدیر محترم

قادر صاحب شکر بار دیم تکراره مشجود نورده دیوانه بولدس

نوردهم الکل چلک قاچدیم بیک باره آغشیریم قطار ادحوق لوزلاریم تولدس

مدیر محترم

شغل حر نندک بولماز لوزر نندک نوری نورده نندک حالین بیزوردیدر

کوب ملا قاور دیریب بولد نندک شهوری مدرسه بوش قان قندراع قیلورس

دولت

نورده هیچ تکرار ایمان یاتمه لے ایرتیر نور دین تسبق او حین چاتمه لی

بعفته اور تاشی الیکر طاکیمه لی اولگان بعفته اوج گون دیانده کلدر

قادر

اول کفی شورام لوق نامده نندک بار مندین جواب شکرکا نندک خور نندک بار

جنلی شنی کوردیم شمار نندک بار کوردیم قهریم کیلیب ناچار کولار من

دولت

اورده منطق اوقیب کچنه خدمت من قیسی بره بار کیم بلند عرت من

توغریم آتیم نیندین عالی عیبت من منی قاورمانک بانگی لوزیم اویالده

آفتابک ملا دولت اوزونک بی دولت یوز گوزنیک بد قسیم بی بهره صولت

اوستا بارده تیرینک دویبی کالوت گیتماشنگ سقالنیک بی بی بیولار من دولت

اوندن نور بهی چی قانیک بی بیلا حار آب بارانک میان یوز سولان

چهر بی بی برده آلم گوز سولان وادریغ دشمنیم حه سنی گولدی قاری قاری

اولدین نقل بایر قازمه دوشار سینگینه بی بی نقل بار قجه بی شیار سینگ

ایران کوراد ایلیان اوور آشا سینگ سندن عقل سورا اوزوم گیلور دولت

قار آغام بی رباب کچنیک گناه می نور به جان مننیک پشت پناه می

بیش کیه شرح مشجه مله امانی توبه ایتمیم بد قیلدیم قودت لادیم اولدی قار

گوتنیک قیسیب گوتنیک نابولور دولت بحسنه ایش طمع اوزونک نابولور دولت

گم جول کارنیک حوز سینگ نابولور دولت نوز سدی تمام لارنیک حالور من دولت

ملا دولت دیار کتیم گم بولوب چول لارنه بیان اغیزیم قم بولوب

بو قاق و یلیاق شغل هر لیک ام بولوب گپ گزدریم کسل جانه توفیلده س

احمد قار سردیاری اوزوم هر شیار لور خنده تنیک اوزوم کون بخشیمی جیبار

ملا حملت مشغل گم بولور مردار طیاقه تو بولوروب آلتیگ آلتور من

القصد اکیولارین سوزین تمام ایتدیلار ملا دولت خیمایلی نینک بیز سوزین آرقا شیم

باغلا دیلار حاجی خیت بای معادن در در جسم موکاکور خوش بولور لار ملا نور نهد جان ارام

توروم علم تحصیل آتیش شول منوال ملا نور نهد جان کور بیز باک قوم قودیلار اما در ایما کوز لاری

نماز کور اکر لار غنار کل ملکه بار لاری نینک عشقنده کور ضعیف بولور لار ملا نور قیدله ملا مجرم

ملا دولت و سوزوشی سلان قار صحت دین خصت آلبیب ملا نور قیدله در در نه جیسل آریج و ملا نهد

شیر خان طرف لار شفر ایتدیلار ملا نور قیدله تنجا قالیق قار صحت دین جوار آلبیب اولور من کور لار

فکر ایتدیلر که طلب علم و طلب معشوقه کتیمی بیز دین حال دور ناچار معشوقه کی نافع ام بولماز دین

سید قرمان همشان زمان مردیاقیش غونیده آلتیغ بار بیز بیز بولور لیک نیت بل جیبار بیز

بیز اولار متنیگ بیز میان در دیم بار اولور نیت بل بیز بیز بیز بیز بیز بیز بیز بیز بیز بیز

رحل تاش لاری اویان بویا شارب اوز آتین انامین آتین میرا چه کاغذ درج ائیدلار
 پشتر بیره قشقم کاغذ نه خطا یازیب هیچ نمیرسه دیماز فور اید جا قولیخ بیدیلار مل لور اید
 یول ده آجیب اوقیب گورسه گل بیک بخت صدقلی عمر ۱۹ ساله کرکه رابون بوغور مسیولیکه وضع
 کوتین شاخ میزد ریک شکر بونه الیک الکتیجی خور حریق مندرین حاجتین شول دور ناما نکر کیمده
 بیکته دریا کورینور روش ملکیندن ناما شین در کلام دیکه ملا نوره اچار ازار اید

دوست لایم بغلار من عیب گورمانک لار روش ملکینه ایندر نادیب بارار من
 اختیار ایلده یوق چه کپ غورمانک لار قجان یاریم میلان دورا سوار من
 گل بیکه جان بولسه بوغور ایل ده حرآب شردده هم افراق یول ده
 کاغذ تمانه لار شاغ بلی شول ده قنفاغ قسمت بولسا ناچار دورا من
 تصدیق آتیب بولماز کاسین کوزین چین دیرسه اوشیاه قیلغا اوزین
 کافر دیر لار اویاق ایله کوزین نیرده کاکر کورسام اوزوم غیره من
 عظیم حیران بولور اوشیور ایل لاره اعتباریم گتیدی قوم غوریش لاره
 گل بیکه قیز نیردن کیرور تشر لاره بار بولینده شیرین جانیم بیار من

بمان قهره گوزلار کئیلیب دور آله کونده من مینار من لوند منید خنیاله

آرمانیم یوق باریم شونکسه بیاله ضررغینه ده کویوب آغلاب لوزار من

قهر آتام قالد خستر تلی گوند قاید کئیلور موکین دوران لار منید

عتباریم یوق دور جان تنده گون گون دین شمار غاریب بو یونیم لوزار من

تور غدر دیر من میر بولوروم دلورانه یار عشقینه تعلیم بولدی بیگانه

کل سیکه جان عاشق بولوروم غایبانه خدای نامه تقصیر توت گورار من

القصد نورده جان او قوماق هم ترک تشبیه عقلی حیران مغری بر با جسم گریه قال من

بعم کئینه عمر آتمای آغجه بازار باریب هر بر دین طالب لاله کورته زیارت لاروب چارخا و

دهوت لارده پلو خورلیق و چای خورلیق قیلیب لوزار ایردی لار ناکه میر کون بازارده ملا آنه دیکان

دعا خون مشهور خالی شاعر حرم آغاشی خواجه روشنائی علیه الرحمه قند غنیزین اولسوا چار لوزار من

موک کوز تشوب ایغاب کئیلیب میر شیری گوشه اشارت بیلا آلیب حقیقته زار آلیب بر تشوب

جان مژ آغده من بیر درده اوچ چاریم آلیب گئیدی عقل چوشیم گل بری

آن کل سیکه جان تور شیده گور دیم چولا مشیردی میان ایشیم گل بری

مغاکش لاری لاله دور قه کورد لاری   اون تورده منجی آی دیک قیصریل لوز لاری

ملایم دور شهرد شکر شوز لاری   ایندر مننیک قوم شویشیم گل پر سه

قیسی بر دین مانا کور سوار باریم   قدرت شغال ایله شون آله ناریم

ملا آغه جال آلتیک بر نه باریم   کتاب کور نیک نیرده تویشیم گل پر سه

تسیر شول کون خدای اوز تیردی   ان شادده تسیر دین ایشیم بتیردی

عفریت جن بلقیس نیشیق تیردی   آلیب کیل آق صدف تیشیم گل پر سه

مشکل ایش لاره خدای آسان ^{ایله}   غیرت ایت ملا آغه پیر نیک سلیمان

جنی تسخیر ایتد نیک حکم ایله فرمان   نیرده مننیک لاجین تورده شیم گل پر سه

نور مدد دیر بو نیک مننیک جانییمه   تا کید متیزک آتام قیلاق بائیمه

تیسرراق بیسام مرال کوردلی ایشیمه   آفوش آتیه هلال قار شیم گل پر سه

القصد ملا آنه خان ای نورده جان میر او کوم دین شهتدین بر حسانی بو کله لی آدم چاپلوتیل
کوب کوشه بر کار بولور دیب ذفا و مل کتاب احنه تسخیرات لارین نو جینه جابلا قدرت مشغال خیرلی

بخار لار دین سناستین آلیب ملا لور محمد جان بیلان آملارینه هینیب شهر آق دین قیده سن الیدر طوقش لار
 نام کتبه لار - مل نوز قید جان فقیرنی احوال سرحوده مادیق شوریب دنیه باغ آق برنج صلا آوقا تبق تبار
 قیبت لاق معتبر لارینه خبر بید لار آخام مولوی نجی خان دایوب شهر تدر حاجی کریم قره دار
 رمان سردار چوغان ملا روزمر آغند سلام بر بید لار ملا آنه آغه طعام دین ماغ بولان سونک میر بکتره
 فک مزار سون شریای گید لار آغه آغه بر آذوق علم نجوم تسخیر حقیقت لار دین تفریر استیب کور
 اوف خط لار دین آکا استیب ملا لور محمد جان فدا کوره تین ادره سالیب زبیره مشتری عطار دوقر بولور لار
 طالع مشهور ایلی قلم دنتیه آلیب مونسک ایسی نهایت مشکل معشوقه شری هم کتار تابع ده آلی نومی
 بیلان مونسق حشر ایلی بولور اما عقد کاهی شرح اسلام ده قنداع بولور الکان دین در اولدو نجی خان
 قرا دیلار در اولدو نجی خان حالی آغاج قوقار د قویون قوغار ده مسنده شوراب طرفین حشر لار
 اسلام کفر لیکن سونکوه معلوم بولور دین حجاب بید لار ملا آنه آغه بار کیرل اولدو دین کور لار
 کور شندک تا نور مونس ملا لور محمد
 بر طبع شکر کتیر استیم چه
 کوزنیک ملان کور کین گل بکیر یارنیک
 آق جاز نماز بودر تکلیف آزار نیک
 عظیم حیرت بولور اذواق ایل لاره
 شیدا بلبل نازه آچیلدین کل لاره
 شوغ قرص صورت کیلور دلدار نیک
 بیز لار تماشا کار شیرین تیل لاره

نور صد جان قسراب شوی جام لار
للق لاق کولو میل بیکه جانام لار

حسیر ایتدی اصل مجلس عام لار
تور او غلغم دیت هو کیندی بیله لار

اوزه نوساغه دین اول طوقوز باش
اصل مسلمان دور کافر کوب داکر

غیب خیم تنگ موندله اصل قسر داکر
بول بیش عیان اغیر مود من عمل لاره

بول سر لار دوت دشمن بیله شون
چاره تافنگ اوغلان ضایع بولاشون

ناجور بولوب قیزیل یوزی سولاشون
اوتار کینار قرانک آغیل لاره
بول بیش عیان

ملا آنه خان دیار منجم باش
شول کار بیلان عیریم نیشیش بدیش باش

بیت لیک زور اوخت رطوفان سولاره
بیت لیک زور اوخت رطوفان سولاره

الفقه ملا آنه آغ شوزین تمام ایتدی آفاشی تا شقاری دین تیکلا کلب سلا آغ شوزین

آلدان نادان بی عقل دوغمال اوچون سوخچه بی معنی کف لار شسخره لیتوق لار

نیمه درکار فیا سوخچه چاقی لیتوق شرابی لاره چه آدم صعب اول بلا غشت بکیت

بیان ده قیز کلین تو شینه کبیر زین خا قیلدر ب حقیقت کتیر قران سولاره

بیر نظر کوردم ولی الدنید تمامی چو سیمی من قاجور دیم و ادرغ شوغهار لاجین قوشی
من اوزوم بظهور مجاز حق اولکاشون شیمی یسیم اولن توغوز لوبوچ به اناریم دوشیمی

گورما ستم خسته کسل بیماری سندن آریلیب

قوم لایم کوب دیم اسلام دیتیم کوجیلار قفانسان آقچ اندخوی ملک لایم آردیلار
وادرغ قالداتام با عقل چوشیم چاشیلار ایستیم آقچ باریک طمانه اوشیلار

قوم لایم صمیم لاجان حسره سندن آریلیب

بوسر صبر کیم لاه آیتیه قیلای شینمنی کچ آیتیم ستم کونکل غنیمت عثمان خاکی
ملاک یایم کومیش زر گولار ادرغان یایی زاک صدق دل دین آیتیه من و حبرا فلبیم

بلیم سیراب کلی گلنر سندن آریلیب

بو توی کلی بکله دیر صمیم اوز که دین نهپا توکوب بار ایدان یوقدین منی یارب سندن آری توکوب
مقصودیم تنگور تو انا در دیکه درکما توکوب آغلا تو کین شیا تر آملار نیک حسن توکوب

ملاکیم بر کوریه قیر سندن آریلیب

القصه کل بکله قیز سوزین تمام ایتد وقت شرف حال طهارت آیب اکی کعبت نماز استخاره
روقیب کینینی شجره غه قویدی نالاه اولوق غلبه ایدیب اولوق الیب بار در تو س لایم

حضرت امام کرخی حجتہ بعد علیہ صابر بولوب ابرقیزیم سوچیم نیمہ غنہ نعلہ سرخ دیدلار

کل بکیر ای بابا پر کیم لار سیر سیر از اولدیم تو شیم گریب منی قومان یوق سبلا دیدیم اول

قیرسی ملک قیرسی ایل نه آندہ حضرت امام کرخی شاشیم دیبیک باغان آره سیدین

کوره کازدر لارمانه شول بولما دیبیک جا کورکان زمانه عقل هویم ^{والفان}

ملا بجه شول دور دیدلار حضرت امام پر در اتم بول ملا نور بده امان شیک اقی ملا اینه

آقجه ملکینده الکیک طوق غنہ دین تاما سرخ دیبیک بوردلار شیک

عل بکیر قیر او یقورین او نغانه سر روحی تازه بولوب بودینه شیک تلاب سر خود دیری

کوکلم تلوانس ایبار عشق کج برنده عزیز تنیم کوهر کا بتور شدی

یاریم آقجه ملک دیکلم شبر بینه غریب شهب بو زمانه بتوش شیم

یاریم تورمانام عزیز جان کوبار یلفوز باسیم عشق بولکینه اور تانار

قیده ایکان بلیمان بولدیم در بدر امام کرخی بولمکانه بتوش شیم

ایسیدیم بار بول مقصدم حاصل آخیر دوچار بولوب سیر سیر گوه اصل

افغان شیک آده اول من سوخته قائل ایندر فیجاق او استخوذ بتوش شیم

دردیدم از سر بار بولیدیم قسرا تده

دردیدم از سر بار بولیدیم قسرا تده

خدا می سالان بولیدم بولیدم

خدا می سالان بولیدم بولیدم

قین آسان حرا دینیدم بولیدم

قین آسان حرا دینیدم بولیدم

تقدیره تن بولیدم بولیدم

تقدیره تن بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

دنیا می توفیق دین بولیدم بولیدم

دنیا می توفیق دین بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

بولیدم بولیدم بولیدم

دردیدم از سر بار بولیدیم قسرا تده

خانقاه علم دارالمصنفین ملا نور محمد صاحب بنده کرم فرید دره الید باط خورشید دیرلار
 باچکات مہولی مطابق قانون جدید دیوگر آئینہ درجہ جوہ سوال سنیق اور
 آقہ بند اوز اتریلار قاضی آقہ شعبہ جہاد شعبہ حقوق شعوبہ حجاز و شامہ شہادت لیا دیم اول لایق
 کدم پامندی دراز باچکوردیب جوہ الیب مقام ولایت حوزہ جان و غنا آره سیدین
 قوماندار لایقہ ملا نور محمد بانی سیرت رضانت شریعہ و اعلیٰ شہادہ او لکار دیرلار شہادہ لایق
 یازولی حاجی چہار شہود دکاندار شہر شہرگان عکاش خانہ باریک لایق و شیعہ غریبیش دیرلار
 مخترق قوماندرنی کوز لایق پش لہ امتیاز و تکیست بیلان لا مورد سوالی تکمیل وقتہ در
 در حاجی باریک باریک کار و در شین کتابچہ شین ادج جائیدہ مہربان بیری دیرلار شہادت قوماندر
 پانچ پورٹ و نیزہ شین تیار شہادت بای تحت کابل غدا باریک ملا نور محمد باریک اور ال
 بیری دیرلار ملا نور محمد قلا کیدی العوبت باندین فاتحہ الیب آقہ باریک صحیح تر میند
 مزر شریف باریک برو الکا کمرای شہادت تورت نفر تاجر سلا الی باریک شہادت
 کابل شہر شہادت بیری دیرلار شہادت کول تاغ تیٹو کیندہ حیران حکومت زور لایق
 بولدی لار لیرتہ شہر کابل نہ ویرتہ پاپورت باریک وزارت داخلہ و شہادت
 اتحاد جاہیر شہور دین اجازہ حاصل آری قوی خوش بولون بولون دیرلار بیاب حاجی

سید محمد قاسم خورشید اولاد
 قچان شیر تیار من کل غداریم نے
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 گورنام آرمائیم بوق سوار یاریم نے
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 کابل دین ہجیم شکر ایسے پتیر دیم
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 صرف تیار من دنیا پرند باریم نے
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 خارج دین ہجیم تجارت لاکھلاب دور
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 باختر انیس خیر بولاب دور
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 باقننام دنیا تیک ساغ سولیمہ
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 دالاش سام بیروچہ سام زلف یاریم نے
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 قمر حال کہ کلین شامین آت
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 شیران تیاریم باغ وہ قورشہ یاریم نے
 سید محمد قاسم خورشید اولاد
 منکا ہجیم بیروکت دور لاکھلاب دور

ملا محمد دیرگورت م غنیمت
 میرگورنگ لار سینما روز در غنیمت
 یار بیان عشرت به یکتا غنیمت
 بغداد دور گورنگ کتیب کاریم
 الفقه ملا نور مینخان کامل شهر منزه چین یلبه کای لوزان کوپردک آلمیده بانف
 ایردی لار ناگه سوداگر لار دین ملا دور اولام الیک رهایی حقه علی بابی قزلباغ ایر علی اسمع لار لغان
 حاجی خضر تعلق با اولام قندوزلی اوچنفر میلان دوچار بولوب حال حوال سور شیدلار بولار بولور
 تو توست بیلیمجه قلمه سیغ طرف روزان بولولار در در نهایت خوش بولوب نور سوکابل
 مبارک دیب تبتتم قیلد یار ملا نور شهر منزه هم حجت نعیبه تار تیب کلدیک دیب کیر لار نین پاپورت
 وزیره خطینی گورکار دیلار ملا نور ادب بیان آلیب آویب گورنگ میر پاپورت در اول در خطی
 وزارت اجازه و کتیب شویله دایب مهر بابلیب کتابچه شرنج در کتیب صیم اوچ جانیه مدبرین
 و اوچ جانیه وزارت صحنه مهر باب دور آستینه هم لار لیک شوی دایب امضا بولور کتیب کتیب
 بیدلار ملا نور به آیدیلار غنیمت ۱۰ انت تاجری انت بولایی بیدلار بشف مبروم فرمای
 ملا نور جواب بیدلار بشف فتنت مبارک مبارک باد بشف بشف بری باز آیی
 بر میدان شوخ لوق لار ایلاب سینمای زینب ننداری غنیمت آلیب آختم تا عمر لاری کتیب
 انتقام تر دیلار آنگه شهر کابل غرق لار نندار بشتون جاوه میوند شهر آرا طهر لاری

تربیتی جانی خورشید لاله گادی تیار هر نوع تماشای لاله ایلاب بو قدرت نقر بولوروش
 داخل بولور گور لاله تخمین اوج منگ کیشی چو کی اولقوروب لاله مل نور لاله دلخین
 شیمی مجرب دروغ صورت تولقونی صورت بی معنی قاتینکله اوچوخ جمع بولور کوب بل مصروف
 یون ایفاله عجب زمانه بولور دیب اوتیر دلار آلتی مرتبه صورت اولون کوروب حقیقه لاله
 کور کور کور لاله لاله کلبیلدی تنگ بولور من انیدر قجان مرادیم بیاض دیب خدرغه مناجا ایتدی
 کور یا اوزنیک یوقدین بار ایتدینک اصل مقصودیم غه دوچار ایلدیکیل
 سوار یاریم دهر اینه زار ایتدینک قالدیریب محرم اسرار ایلدیکیل
 گوزم شایر مدام آفتیب شیل بولدی من بیلینام یاریم قشیشی ایل بولدی
 میرزا بیگ بوتساغه چوک چول بولدی اوز یاریم اوزنجه غمخور ایلدیکیل
 بایش لبقین علم اوقیب کتاب قونیمده اوتوز یاره کللم صد بوینیمده
 شام صباح ذکریم تنکا اونوم غفلت کونکولوم اوزنیک هشیار ایلدیکیل
 تنک اغدر گوزم یاشیم توکار من یاریم اوچوخ خنابه لاله چیکار من
 یحیی قشیه هر طرف غه بوکار من گل بیکه یاریم دلار ایلدیکیل

مشکل آید لکن البتة آسان بگمان من بنده لاره مسهر بان
 تیز راق تیگور اوز نیک قدر تلی رحمان غریب کونکلم شویله بیدار ایلار
 نور صبر دیر تکلیم کامل شهیدینه آیرالیق منکرش دور میلان زهرینه دل
 اوز نیک تیگور منی وصال بهرینه یاریم دین بشارت اخبار ایلار کمال القان
 القصد ملا نور صبر ایز تیر نماز دین کونکلم کوز باس لارین جای نماز نیک اوستینه یار
 نامدیریب هند کافه مناجات استیلار بازینه لصبیر مفتاح الفرج دیب صبر و صبر
 خوش کیفی آچار دیریب لار دیب اوز لور اکیتمه اوز تیر تلی بیدار لار لقصه
 دل بیدل بولوب شسته بازاره بار دیلار بکرمه قدم لور دیب ایر دیلار قارمور لار
 حاجی وکیل شورتیه سیدین دوچار بولور لار کورد شور حال حوال سور لور لار وکیل شور شطاب
 ملا بچه کورت نهایت خوش لور ایدری آخوند جان شیر قیشی بیدین بولور شیر دیلار
 ادر با بایس آتجه طرف الیکر چاق قیشی غنیدین دیدیلار شور اماغ عیب دل شیر
 بیدین دیدیلار قارمول لقر جان من شور تیه چکو متیدین شول بیره وکیل بوشند
 آخشام بیز نیک کوناه مینره همان بولونک دیب قول لار بیدین آطاق تجارت همین
 قالین فروش کوناه لار بخره الیب بار دیلار خشام بقیه و نر کستان هم
 کیل لارین جاغیریب مجلس غور دیلار بولور هم ملا نور بید جان میلان

شیب معرفی آرشنا بولدیلار احمدی وکیل فرقی بیجا وکیل دولت بیجا نغز کورد وکیل
 بولک عبد الرشید وکیل آقچ محمد عرفان وکیل اندر نور کلدی خان وکیل دولت آباد میدنه بولله
 بی لادی قاری مولانا نقر خان کومه لارینده بر خدمت نه بولسه بیز لار جم کومک بریز
 بیلار مجلس خاتمه کسیده اشارت ابرو بیلار وکیل فرقی بیجا احمد خان تاشقاری الیب
 یقین بیزه بر مخصوصی کوردنیک بار دیب ایرته تر علم بر پیشین اهد وکیل جابلارینده وعده
 بوللار بولله صیبه تی حضرت الیب حقیق گتدی بیلار ملا نقر بولخان قاری مولانا قانده قرین بوللار
 قاری وکیل صاحب شیزه عظیم بار همه قبول بیزه و همه بوللارینک
 عزیز باشیم بوز منیک درده گرفتار قیامت لیتق دوغمان مشهور بوللارینک
 عظیم جاشیب بولدم ایله سلامت شیزی خداوندیم توتسون سلامت
 عاشق بولدم بر قیز بیروی بشارت حاجی بولوب حج اکبر بوللارینک
 باش لیغمدین علم او قودیم خط بلیب آتام خیر جم بیروی ایزلیدین گیلیب
 آتی گل بیکر جان آتیشام او بالیب یوله شالیقی بیز نیک از بر بوللارینک
 پاشهورت الیم کوی ملک ده بامیش دیب نوش کوردیم گل بیکر منک بامیش دیب
 معشوقیم کوز لار منکازار بامیش دیب شیز بامیده کومک منک بوللارینک

سزیدین عقل شور در میثم آغلاب آبرالینق اوتینده سینیاجی داغ لاریلار

مساقلیق خارج بلیم باغلاب عقل بریک بریب جم شروک سنیال

ایلی دوره وکیل شور اولدینکیز اوتوز پاره قرآن یادلاب بیلدینکیز

کوب آدم غم خیر لیتق لاریلده نیکیز قیمت بها طلا گوهر بولسنگان

نور صد دیر قاری بابی هم ایله دریم میان بوشوز لار دین فیم ایله

من بریک کجی شوقه شهم ایله حقیقت دین خیر آیدار بولسنگان

القصد لار نور صد خان غم قارب قار مولانی خان کوب نصیحت لار بیلر کتاج آسمانی دور

اگر قمت ده شول قیز شنگ چالان بول خداوند اوز آسمان قیلد اوز نین بخش مبر

مشفق بولماز دیب برکادر کرای تیب لار نور صد چ باغ دار الیما آلب بار دیلار

مللا نور صد قار با بایلان سیاحت لار ایلا رکل دیک آجیب زبانه خرسند بولدیلار

میند رخسار چمن کوتاه لار نینده کیلیب یانه لار فقط ایرت ستر مللا نور صد عشر عریج

دیوان ده احمد وکیل جایلر ننه وعده لی قار قصاب دین حجت تیلدیلار قار قصاب بولور

نور صد بابی اوز نیک بر نظر کزده خوش کیلدنکیز اخوند مین نیک جایلاره

بیر میان عاشق لیتق اوچر ایشیز درده بیز دین سلام آید نیک آجی بایلاره

محمد فرقی منینک بولار شیم بر ماده تقویب ده منینک سردا شیم

کلیچ گوندر فکرم جینی شای لاره اناغ بولسه پردای ایتیه قردا شیم

من صم یاد ایتار من شمر دما ده عسا اوز بنده تین بتر مراده

خوشینک گیدران بولسه دولان آی لاره مایله جان یاریندک اغیل دنیا ده

صبر سیت مردانه بولوب دورعه لی قیچاک آدم عچه شینی گورمه لی

اوزنیک ملا فکرایت خواهر رایلاره اوز تقدیرینه بولون بیرمه لی

اما پردای ایتیه کونکل خوشینه آدم خلقی صبر ایش کلیل لور پائینه

توتیریب لور بولو کولجه چای لاره خدای مهربان دور بنده ایشینه

باردند شوره ققم گوران کوزلاری قاری موللا سیر او شمو کوزلاره

چین کاشم کوب تنقلی بر سندن لایلاره ایلی دنیا قیزیل سب کون بوزلاری

القسمه قار مولان قلی خان کوب ایتمقات لارا ایلاب آرمائینه یغیدلار مله ندره ندره کابینه

توقال ایشیب خوش لاشیب چه خدا چه امانی و کله دیب حضرت بولدر مله نور اید خوجین

کوتاریب کور کوریزی بیلان چار شو طرف غنه بار دیلار میگادی اولی سیر قول لاری ایلا امدت

ایتیلار کادی ان توخته دیب کدر و کوزلارین چلولاب تردی مله نور سید بار اوشینه

میثیب احمد و کلیل حایینه دیدیلار کورم لارا کدر اوزنگنده بیر شایه کس مکتبی قیز

یانگی یانگی اولی تورت غم با دروت بی نظیر خوش صورت مولی گوروت بی هوش بولوب
 اول قیسزغه قرقرت گرانک لایبردر اول قیزیم ملازنده جان گوریت حسن بولوب اول غریب لار
 قراب اینی غوشی لوزینی آرقان تاشلا بر دی بیته شواردی نفر لار نیک هم ایشد انسا
 الاقغه شین گران بی مستخره لوق لار بولوب بارور ایردر لار ناکه کادر تا قیلان یا بوسه کین
 شایخینه تورت ایاغی هم کتیب بی طرفه چم بولدر شواردی لار دای دای اول لارین چتیم
 یهچ قیسی لاری حیرت ایمای اورت دین چیمه لار کادی دان اول اوچ یلدرین باری من کور
 شهر بنده کادی و انجیلوق تیب مونیالی مستخره باز لوقار گورمان تیم دیب آتینی او روح خود
 چتیار د لار - خورجه قبول دیان قزیل باش هر بسیار آدم انگلیب قش شمه نفری لار
 دیزد ان لار نیک آغی حلوه چی نیک کندیر یگی بی هوش چول بولوب بلما شوب در کادی
 هم انگلیب همه نفر لار حیدر ابراهیم لارین هم صرف نظر تهیب عاشقان عارفان اولیا
 بیرون لوق صدقه بر د لار ملا نور محمد خیم غم بارید غمیل تهیب احمد وکیل جالارین لوق اولیا
 محمد جان وکیل قرصن خوش کیلد نیک هم کیم دیب بر شوز دیب دیر
 نور محمد جان خوش کیلد نیکز جالاره کوز آوستینده جانیک بار دور همانیم
 ولایت جوزجان وطن بیلاره یکجه کوندوز کوزیم زای دور همانیم

آغاس و کلبینک لوزنه قرصان زاز ناراد اغلاب میر سوزد دیر

علاج

یت سبیرخان قرقین و کلبی میر پینزاد آلدردل لایم مننیک

ملا لوز

قوم آغداخان من سبیردین شوراب دلبلی کرکی ده آبهیلان کل لایم مننیک

القم که غدا ایل یایم کندان جای لایم کل مکر جان دیر لار قاشی یا یلاری

کورتی یلداش میر کورتی میر مننیک قرقین بالاردر خشرت بیلا کچی لور میل لایم مننیک

سپیوت آلدیم خارج باغلاب سلیم ترک ایتار من اوبه طین ایلیم

وداع ایلاب آچه ترکمن خلیم غذا ایتار من سبیردین تل لایم مننیک

خدا دین تیار من بلند اقبالیم بولوله صبر بولسون باش بیلا مالیم

قنچ جان غینانسه لوقدور لایم کابل د کوب معرف پل لایم مننیک

بیر نازک طبیعت اوزیم مردانه کل میک جان یایم صلی ددانه

احمد وکیل دستم خدییم میدا کرکی طرف بارقال لایم مننیک

ملا لوزده دیر مننیک آت لایم قوم مصر ترکمن صلی ذرات لایم

وکیل صاب آلتد کیزبات لایم حکم تارنپ قوشاگ میل لایم مننیک

بولور

الفصل بیستمی در امور و حاکمان بیشتره زمین آلیب احد و کمال سالها هم خوش لا شوب دایره شرکت است آفرینیدار
 حاضر بولور لایر که تب شرکت آریا پادین میدار هر کس حوازه رویش دین مراد لایر لایف دینک است آنکس شایسته
 ساعت بجه ده طیاره چی شید میدار بر موتر مخصوص منیبه فارغ صورت اداره حاضر بولور لایر ازین بنده ایست
 موتر بر موتر مخصوص مسافرن قره فارغ صورت بولور لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 بریدار بیکر و قدرت نفر او زون مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 شرکت شوب دشت بکر ام طیاره بار بولور لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 او چون از کادین طیاره شاتین آلیب سلطان محمود غازی بن لعل مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 قوایق لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 کوه بولور لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 شجره بل او مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 شکر لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 شونگره موتر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه
 نهش یوقدور باغ و قیز لایر مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه مینیبه

خانه او قورمن با ریم آلا دین بیگمور نام آرمان یوق مهذا آلا دین

آغا

با ریم گوریم یقین با آلا دین یگورم بیری بولدر حشر با ش لاریم

علا

ملار سن وکیل لار قوروم توتدیلار صبر بیری ضیافت دوست لیتق ایتدیلار

قورمیل تستون شیر بولدر کتیلار کوب آرم دین اغیر گلدی آش لاریم

الله

یلام ایجان ایکی چغلی طیاره بیری ساعت ده تیار ایجان مسناره

موندن تکان یوقدور قورم یاز آنلاره یگورم تورت لغر گوریم قاش لاریم

تالنگ کول تاغ دین آتیش تیش تیش طیاره مسناره بیری قناتین بوش تیش

اوغلان او شاق آشمان قورم ایش تیش بلند باغ لار فالدر چو چمار دیش لاریم

ملار نه دیر لولوت دین یوقارده بولور آینه لار دین بیره با قارده

طیاره غیر حیرت خین ما قارده صدق دل دین ایشام شریم قاش لاریم

قصه طیاره بیری ساعت تورت قیق پرواز تیش بیلر طیاره مزور لیدر جدا در باله قشور جا شکر کوی لولوت
آمان اوروت آسمان دین فرود تدریلار بول بیره هم آریا ناهال چو کوی شرکت دین متور قوروم چو کوی
تیمور تورت قیق ده مزور لیدر لیدر لیدر متور دین ملار نورم خان یوروب رکن کورنیک با تمانینه
آغا سلیب سلام بر دیلار رکن کوی چانیک چای بیلان ایکی نان بیک شکر قورم لار ملار لولوت نه حال

تودوب افتاب المیه طهارت تهیب روضه حضرت علی کرم وجهه شریف قبر لارینه باربیت قبله طرفه طریق ذیاب
 بجائز دایله کونک ایکی پاره کلام شریف تلاوت قیلیم حضرت شریفه ارواح لارینه بخش ایتدیلار وینه رحمن کونک
 کیلیم چار خورلیغی اوتیردیلار آختم حضور یاتدیلار ایتیز نمازوقتی تودوب عمن کور اوزر باربیت تیلغونجی کونک
 او یادیب آقچ تیلغون بیز دایله آقچ تودور کونک نی محصل لار ایتا کلام تیلغون ما حاضر ایتدیلار ملازمه کول دین خیر
 کادی دیب فوراً تودی کونک قیلیم خبر اوزد ایتدیلار تیرراق ملازمه آغز ایتدیلار ایبار ایتدی تودور
 ایشکک تاغیب آقچ باردیلار آقچ دین خیر ایتدیلار دیب موتور مندلار نماز عصر قیلمه خیر شریف تیشور
 ایتدیلار ایتا اوزول دوجا تاشور کونک اغلا کونک ایشکک ملازمه ایتدیلار ایتدیلار اولانا ایتدی دین کونک

آنا جان من کلیم کونک شکر منیدین	تشر انا منیک خیر برینیک حالیندین
بر منیک خیر بچران بچریندین	بجهیشام دنیا نیک قیلیم قالیندین
کابل ترکن وکیل لار گیلدیلار	بیز منیک بیلان بارچ الفت بولدیلار
دردیم لیا پوخته آلی بیلدیلار	میلی آلیب بیتیلیمه دیب آلیندین
تیاره ده مینیب کوردیم آنا جان	تسینما تیا تودر باردیم آنا جان
توغات آلیب کوب بل بیدیم آنا جان	آله بخل کتان چایان مالیندین
جهت چایدین باسپور ایشیم بیزدیم	فوق العاده حکم مانه گتیردیم
یاریم یاده توشته ققلیم تیردیم	در بدر من فال بین لار دنگ فالیندین
آنا جان نغم گیتدر دیدار نیک کوریب	انام فقیر منکا آق موت لار برب
آنا جان شریف توشام بونیم کوریب	بیر دو شام توز سفیب تنه چالیندین

آغام قچسیر کلبلیب شوکوب بورمدلی
 من عابزلاب قورقوب سلام بسیرمدلی
 علاجیم یوق قولاق لاردین بورمدلی
 اول منت دار اولوغ کهنه سالیندین
 ملا نورید دیر گورسام یازیمیر
 کرکی باریب صرف ایلاسم یازیمیر
 قوم قریشداتش لار آه نازیمیر
 ایشیب کوماک بسیرلار کهنه سالیندین

قصه ملا نورید بای ابرته می اناشی بلان قریل غرضینی کوماریب آقجه بندر گراج موترخان بازلار
 کورسلا روضه ایشا کلی جانی کیشکینده بیری شیدین باقی بیری بقره جرنیک ابرین بی بر موترخان موترخان
 نیره کیدرک با کیریل دیر مله تو نیرت کلبلیب آقجه بار کیندی قلمی شین اچیب ناس بیدر ملا انه
 بی بیزلار آقجه کتجد بول بیزینک اولغینیز ایکی نفر دیر نوید جانی نشان بیدلار اول جیش موترخان
 بابه دیر وار موترسین غیر غیر لادیب برو آقجه برو آقجه دیر صد اقلدر اندک قنده جی بولوبه ایشی وار موتر
 جار بولدر اول بقره و لکی خان بلوچ هر چی در یوریک عار غیبر دیر قیرترک بلان روز بولدر لار و ا قسقه ده
 بلخ شریف باریب خواجہ فارما علیا رحمی قبله طرف لادینده مشوره خلاص او قور بخش ایدر لار اندین حاکم
 کورت ساعت ۵۰ دقیقه آقجه نیک شهرینه بوشد لار آقجه نیک شهر نیک دکا ندر اچ لار شتیب کوز ایدر لار دیر
 ملا انه اغه و ملا نورید بیلا کوروشد لار بیز ناندین شونک تر در حاکم بلان کرم قریه دار ا فیلدیر امان ساع کیدر کیردی
 دیر یورنیکانند قریلا کیدر لار دیر الیک راق قریل غنیه روز بولدر لار اوج ساعت ۳۰ دقیقه ده قشلاخ بار دیر
 ملا نورید نیک قتر اناشی بیکلیب قوقوب بولدر کلاب ملا جان اولوم کیدر کیم ملا جان اولوم کیدر کیم دیر قوجا قلد لار ملا نورید
 انا بای بیز ا کیدر دیر جو جین نی بیدلار قتر انا بیکلیب اولونیز غوجین نی کوماریب بیلادر لار ناچار غور
 روضه یاقوشد اغز اچیب قیمت بهما متاع لار نی بیک کیکر آلب عسوق غنجا لانا بیلادر اوه اولادر لار کور انا
 کلبلیب دیر جانی شیب کیدر لار بولدر غنجه انا کین بولدر دیر کیم بولدر کیم بولدر لار بولدر لار کور انا

بو که لایقند کز بی برینک افغانی	انا جان محکم لایب صدوقه شال غیل
خبر میگ بار عقلم کوب پریشانی	منشید بول سوز لاریم قولانیکه آل غیل
رضعت برینک اوردم کز کجی تیار من	شن غوش بول کجی مرادیم تیار من
انا جان عاشق لایق یولین تو تار من	باشغ بیری قسیر آل تمام تنام غسیم چال غیل
دعا میزدین ملا بولدوم خط بیلیم	کابل ده زور ایست لار قوتار میب گیلیم
خارج مشافر لایق اراده قیلیم	ایندر قسیر زانم تیرنگه غال غیل -
قوم غویشی کوردوم صحت سلامت	خدا ای سالان بول پیش قیلا بگ ملا سلامت
ایم کز صحتب ظاهر کرمست	خدا دین قورق بنده شیدین اوایل غیل
کوب بیل صفر ایتمیم یایم لولید	باقیمام دنیا نیک شاغ شولید
یایم کیلک او شکر شاغ دو کیند	سن جسم عیال لاره معتبر بول غیل
نورده در انا شوغات یاریمه	قیمت بها متاع آلدیم باریم
حیرلاب صدوق ده قورونشقا	قسیریل یوز کیک کاغذ مندرین هم بول غیل

الفصل الاول فی القصد الی انور هند بر قسیریل یوز کیک کاغذ هم انا لایق بر دملار آنده کتبه آغاشی شتاریده
 سننظار کوفرد اب او بر کیریب قنی مننگه کتیر ان شمو غاشیز کز خرگوش دیدر آنده انا همی قورونشقا
 غشک تامه بولدور جن لاندنیکم دیب جو جیندین بر یونک تله با شری یوز قیش افغانی بر کفول نامه
 بهر قوروز یوز او توز بر افغانی بر قطنی یونک غلفاق چقار ییب بر دملار آغاش بر یلم بیلیم کولوب
 انا نورده شیک عاشق لایق حق ایمان سن بیلان فقیر کوزار لار بریم نورده بای اینیم قسره کوز قوش بول
 دیب چقیب کتیر ایدر ته شتی کت جاتی لایق استیب بر کت شکر کوشو یوز قیش قلا انا دملان شونه لایق
 چاغیر ییب ایل دین فاکه اولار شونک کال ده ایلان ایست لارین پانچورت کی جقار ییب بر دملار

سیرت تبرک قسوقین دالی
 کابل ده کوب گوردیم جایی
 آدم آرم فرقی بار هر
 غمگین کولکوم آره زار هر
 قسوقین دین حامی آب گیتنام
 مقصد سر راهی بتنام
 شور و لار گورشم خطیم
 حکم بسیرته بار غلوتیم
 خرد شرف بولکانین گیلیب
 دوست بولدیلا شوم لاپ گولیب
 محمد داود خان صد عظیم
 ایکی دولت دوست بی غم
 نوبت دیر تمام شوزیم
 ایکی دنیا قسوقینیل یوزیم

دوغان و کسبل احمد بالی
 طیاره لبیدانه قسوق
 عاشق لاره خدا بار هر
 بیتنام یار مکانه قسوق
 باشاغه پوسمین دین اوتنام
 یاریم مهبان خانیه قسوق
 قوله بسیرته بیراغ آتیم
 بالشم دوست افغانه قسوق
 کابل ده خط امضا قیلیب
 فراغت زمانه قسوق
 مشکو کویب بولدر حمدم
 نشر ایتد هر سیرانه قسوق
 کل مکیه جان گورشم گوزیم
 شوم لاهت خف سوزنه قسوق

القصه قریه جابر اولوم بیر اولوم علاج یوق باشقه دنیا نیت زاردر بیر قسوقینیل نوبت کل کوب بوس
 حسانی تا فیلو پر دار ایتد دین موتروالی غه قسوقینیل بول اوغلاکلی قسوقینیل حیب موترومینره میند بوس
 حامی آب ایلتیب کسبل دین فاتحه بیردر لار بیدر کاجار با باشی میلان هر خوش لاشوب جورا کیتد لار قسوقینه دینار
 قسوقینیل قبله حقیب عالی نیت میدانی جنکل باقمه میلان پاریه خانه دین اوتور صالح مای ایتد نیت
 کوجوب کسبلان حیرت توت لار نیت آستیندین داند لاپ اوتوب کولاهلی دالی نیت جنکلینده موترو ایتد
 کوب شکردن بولدیلا آخیر چوب یولغون تاشلاب ایتا کلار ایتا کلار زور دین حامی آب نیت باز ایتد موترو
 موتروان بولدیلا هم ال الیشور نیت بولدیلا ملل لود بوزخان موترو دین قسوق حجاب بازارینه قدم لار دینار کورته لار
 یکجه رسته دکان هر شوی خشت پنجه قیره طرفینده بیکتد منجه جامع کامل پیشان خشت دریا نیت لاپ
 بول مشی نیت عمارتینده داکستان کینده آفرین ایتد لار ملل لود بایه خوران آدم دکانینده کور آتد لار

حامی آب با در بر بیشکال خشت بیبالا الکالی دیب با با فوه کورنگ سیدی لارا آندو
 بابو خوجاوه آندو بیدریا بولون شهر علی دوده بیدوقت بیزلاره بیدر آجم چیری یالی
 بیدر علاقه دار صیق کیلیب او تیزه طباق باغدی در میان غیرتلی دلور ایکان خلقینک بوغاز
 قیسیرینه قرانما بوشهر نیک تهادب عمارت لایز بیدر کوک کوز مهندس بلان افرتر تاشلاب بچ غرابوی
 آلا در قریه داره آق تقال لایمیز قیچ علفیه ترتیب بربیب والی جوزجا بیدر خان باردیلار بیدر لار
 بیدر علاقه دار نیک جوز طلمینه طاقتیمیز بوق دیب اما والی صاحب بولاره فایده آینه شین بیکه تقریر ترتیب
 بولار نیک شکایت لارینه قناعت بیدر لار بولار وزارت خوار میانه هم وکیل افراتیب گوردیلار بولار در
 آندر اندر شمول بجان چه علاقه دار نیک عقیده اولوش بولور دعایت بولار چرا جدول بیدر اوج بیدر
 بیدر دهان بیتیپ خام لایز دهان یساقا کو تکلیف بولور بولور موندن قوتولدی لار خصوصاً بول لته
 مشجره صولی قیچی شهرده شونیاالی مشجره بار دیب خوش حال بولور لار دیب شول موجود علاقه دار
 توصیف ترتیب او تیزد رینه بابو آخونیم سیزه آراب کیلیب سیزه چان کیلیب نیکر نیه شود لیکر بار و با گونار
 کیتیر دیکر مودیدر آندو ملا لورده خان اربابا آغ من گونار نامد ایس ایدرین بیدر معاون لیکره ایسیم بار
 آندو بابو پادویه ایس سیزه نیک کی سیدرین قیسی قریندر ایس بولور سیزه آندو ملا لورده عقیده ایسیم با با بقیه ترتیب
 بیدر پاتسپورت کتیردیم کابل شهر بیدرین شوردی ملکی سنده ایس لاریم منینگ
 لیکر زور عاشق لیغینک بچر سیدرین گل بیکه قیسر گوران توش لاریم منینگ

اول برش باشد عظیم الدر پری زاد   آندین باری هرگون داد بیلان بی داد
 بول در میان طاقت ایمان آد مسزاد   قره کوز جلیب اتمهر عورش لایم منینگ
 دیر جاشیم منینگ کرکی ایل لارده   باناغ گوت دین شاخ ترکن خیل لارده
 جوشیم کوسب نازوک نچکده بیل لارده   باشه قونش دولت قوش لاریم منینگ
 جاشیم اقمج ملک ده مصردات لاریم   الکی رباط قیرشلاق یقین بات لاریم
 ملا نرهد جان منینگ آت لاریم   قسربان مسزاد قوم خویش لاریم منینگ
 شبرخان ولایت عریفه بیدیم   کابل باجوستانه بولدر کورت باریم
 سفارت شورور جابلایز کوردیم   کونک بیدور دنگ دوش لاریم منینگ
 نرهد میر خدا بولدی مهر بان   حامی آب من کلیم ایشیت قدر دان
 معاون لیفته ایشیم من موند جیرا   خدای اوزی پرده پوش لاریم منینگ
 القصه بابا پو اوندو آخونیم سنینگ جان حوصله کند بلند ایگان غیرتلی دین ایمان قوتولماز دیم
 نقل ابر معاون صاحب جم غیشی آدم صل اوغان بارک زاری مور سفید آدم سنی سرگردون
 ایمان یوند کونه بجه باز دور خیر بول جویله شول آق دیوال معاون جانی دیب نشان بزر
 ملا نرهد دوکاندین قوشوب حاکم منینگ بازر بندین قورت کمانی آره فاجاق قاون کمانی آلیب
 جاشیم سکر زاندره بیلان کوتاریب معاون صاحب منینگ جابلایزین باره لار عسکر بیلان ایشیکون

کبلیب ایاغین طرف ایتدیریب سلام اوردیله معاون حب شوپو پیر قرار کیردیگرتدیگ
 اجازه بیدیلار عسکره ابرائیدیلار مهابغه هم بره جوگی آلیب گیل دیب تقابلینده مینینک الدینده قومیلار
 ملاوردیه مابرمعاون عصاب بیلان کوردوشوب قیزایی شکریار ایتدیله معاون حب چو کیره اولتوردی ایشارت
 ایتدیله ملاوردیه تورت تاشانی قاون معاون عصب بچه لار شکرزه آلیب کلیم دیدیلار معاون عصاب
 عجب بخشیشی جوان بچه لار تکمن خلقیندن پیدا بولوردیب تاغ قورقده فی لیوقیل لار توردیه معاون
 قلدت قلت لار عسکره ابرائیدیلار ایکی جانیک جابر بیلان شکر شیر دیب صرف جابدین شونک مهابغه
 دیدیلار لانه کتایبچ پاتپورت شکر کتایبچ ایتدیله معاون حب کوزینه عینک توتوب چشمینده
 شن اوج تورت کون بیره ایتدیله مابرنیک تا آختم بازاره حضرت دیدیلار ملاوردیه بلیک قاقیق لانه
 طرفه قدم اوردیله اول ده هد تقالی شیک لطف کومینه حیرت بولوب بوراکی جوشوب بر شوره دی
 قادر هد منی یوقدین بار ایتدیریب دنیا ده لطفنگ عه دوچار ایلا دنیگ
 رحمتنگ دین عاشق بقیسرا ایتدیگ ملا بچه مسیرا ایشیار ایلا دنیگ
 شکریم کوب دور کونده اوج میند ذکریم رحمتنگ دین هد بخشیشی فکریم بار
 کوب آدم لار ایت بور حیل کلیم بار ایکی دنیا اول شرمشار ایلا دنیگ
 اخلاص بیلان کیجی کوندوز آغلار من گوزل یاردیب سیند لاریم داغ لار من

راضی لوق بولنیکه سلیم بانسلارین
 عاشق ایلاب کونکولوم بیدار ایلا دنیگ
 تندیلن پانجه تکلیه یوقدور بیدار
 قول کونار سب اغلاب شوریمل لوزلار
 عاشق لار صنفینه سردار ایلا دنیگ
 حکومت لار کونکولین قیل غمیل ملایم
 ایکی دولت خدمت بیتیولار دایم
 کل بیکه جان بولسون خدمت ده قایم
 ایکی دنیا کل گل سرار ایلا دنیگ

اوزیم ملا بچه اچیلدیم تار قدر
 کوب مناجات همیشه کوب آره زار دور
 کرکی بولین قراب دل بقیرار دور
 اوز یاریم نصیب ایت غم خوار ایلا دنیگ
 ملا نوز نهد دیر اتمیدیم شویله
 یاریم افغانستانه بویله

مشکل ایش لار شنه آسان حلاله
 قصه ملا نوز بده حاج آبا باور نیر تا عصر وقتی غمچ شیر تیب مینه معاون
 کورته عسکر لار شاه صنفه نینک اوستینه شوره سیغیب قالین لار یازیب چوکی لار قطار لار تکلیه
 کوریه لار قویوب تیاز شار بولوب اولوروب دور لار آخشام معاون صاحب نینک ضایقنی غمچ کار آریه
 علاقه دار شکر کاتبی بیلان ضابطه ناندرد ضابطه مینه نمی بیلان حاجی حدیر بابی حاجی عیسی بابی چوکی حاجی
 ندام بری سب تیب کله لار معاون صاحب بولاره هر قشتم غمچ لار قویوب شیرین سخن لار بیلان غمچ شایسته
 ساعت ۹ ده حضرت ائیدیلار شوکره ملا نوز بوردین سوال ائیدیلار ش اول طرف اوتار شغو یا یون اگر
 ایشیم آسان بولسون دنیگ من بر ایش ایدلار ش شکر کردان بجه بولوب اوتیردوب بیدار ش

مکتوب یازیب روئید پوسینه قوم ایستادار اوج کون شوک میراق علم لوتاریدر معاون صاحب کرامت
 ملا نور محمد بیلان حکم اینک در آنکه خانه آق دیوالینه بار دایار اول طرفین روش لار برینر کنه برینر مایور
 برینر شکرتر برینر عیال داکتر برینر ایراکر داکتر برینر تیلماج هدقمر عدالین کل سوغیز شیب کل لار اولادتر عیال
 اور تاده معاون صاحب بیلا تبادل فکاره اکر ملار ایلاب اخیر کل بکه قیدین سوال ایستادار کل بکه قیدینک ماریم
 ملا نور محمد یازیب پوسینه ال سالیدار ملا نور محمدی ایراکر داکتر کل بکه عیال داکتر معاينه شیب عکاش لادعکسینی
 آدیلا کنه لور شکرتر ال چکلیدار معاون صاحب جمه منهار شیب قیزی تسلیم آدیلا روش لاجیم شخت آلیب تا ایستادار
 ملا نور محمد معاون صاحب تاشام طومر شیب عکاش لار بر اول ایقین سرهای بر دایار معاون صاحب فی جمل ایستادار
 ملا نور محمد لاون توغور متر قالین ساخت قیزیل ایاق بیلان اول مینک نجا شرای بر دایار مردم عیال اغزلایندین
 غیل لوق لادین آقیدر شیب آفرین آدیلا ایدر شوی مد نور محمد خان معاون صاحب دین شخت آلیب کل بکه یازیلار
 بیلان حاجی حدیر بی شیب جیب موترینه ایر شتر غازوقی مینک حرکت ایستادار قرهین بار شیب قرقدین کیلیفت توغور
 آقچ طرف باریون یولی بیلان حدیراب بازار قیزیر بیلان ده آقچ شیب شجرینه گورلاب شیب گلدره دمه موتر کلدر شیب
 شهر آدم لادر کوپر شیب یانینه پیشوا جیبیب ملا نور محمد بیلا قیزینک او شینه دشته دشته کل شاجیدار
 بیروقت مردم الکر باط شیبیب او شینه نقل بیلا نبات شاجیدار بر وقت تدر حاجی بیلا کریم قریر در ال ایستادار
 گو شینه توغور آقچ شیب حاجی شیب یانینه بار شیب میر کاج خطا کراک اولاد شیب حاجی شیب اور شینی جم موتره شیدار
 نماز عصر وقتی گورلاب الکر باط بار دایار ملا لار نه بول شینه او بالیغیم می با تو شیم جانیم ناد شیب کل لار دندک شیب اغزلایندین
 لوتور هدربای او علوم اوزراق باشلار شیدک جانیم او علوم شایخ سلامت کلدر شیدک
 ملا جان قسه کوز علم ماسش لادر شیدک عاشق لولوب اخیر کل شیب الکر شیدک

میان کوز دین حق سقلاستون سلامت
 کتبه آغانگ اوبه لار ایندر سلامت
 کیفیتنگ بیغیریب اوز آغانگدین خجالت
 کوب آدم لار یودین ییره سالدینگ می
 صدقه دیب بر مال آیدیم باشینگین
 قربان بوشام بگورم سیر باشینگ دین
 قشر آغانگ ایلرستون شنیف باشینگین
 حامی آرب کوب نغمه لار چالدینگ می
 آغانگ بون هم میلی اوستیمه خان اوعلیم
 قبیغوغدین سن قولورینگ جان اوعلیم
 یاش گیتدیر من اوزیم غودر شان اوعلیم
 اول کوب اغلار دینگ ایندر گولدینگ می
 کوب آوم لار شندین غیبیت استیلده
 اوغلینگ جن لاندردیب شوکوب گیتدی لار
 شول کون ملام مرادینه بندی لار
 دوست دشمنینگ ایندر بوخته بیلدینگ می
 ایکی الیم یقام ده اوکده شکریم بار
 بیر کتبه طومر سیرشام شوولیه فکریم بار
 نماز دین شونگ اوج یوز تشبیه ذکریم بار
 حبیبیار اوعلوم کوب دراسته بولدینگ می
 مدد آتد دیر خداحق یار ایکان
 بیر آج لیغنه ایکی توق لبق بار ایکان
 بول کینگ جهان دار تو مانه دار ایکان
 اولوز قیللاق چاغسیر فکر قیلدینگ می
 القصه موند یوز خان ایکی تالی کتبه یالین کتیریب حاجی حدیر یاشینگ حبیب موتر شنیف ایکی کوزینگ
 اوستیندین تاقیب قورویونور و انیغیم بیر مندا فعالی نقره میلان بیر لوقه کون بریب اوزانده لار
 ماضی صحت لی دیواله آلفیت نخل کوربه لار دین تکیه قوریلار بر وقت قربان سردار کولید قن قالی صاب

گیلان میش دیرلار دیب قاضی صاحب بیلا زبارت لاشوب کویلا مبارک دیب اوتیر دلا تا شقاری قنی ملا لور
 دیب ملا نور شه نیک آرقا سینه یغیب بارک دیر نوره کجا غیر نامی سیر ایجا قوتو کما زمان شاع کسید کتی اول سیر
 کوهلایده جم تبریکه تنیک رضی لول اندر من سنی خوش انقسام بوطیور دیب بار نیک ایس ایس من بر او کام
 فریک دین ایکی شالی الین اوی بولور و سید دیب قویوروم سیر نیک قره قوه کا کوهلایده کنگ دیب حکم علی
 تر در حاجی جم بکینه نقره بل سبلان الی شالی کسه کجه کونار دیب الیب کلهی جوغان مای سیر چور کولی بل منکا
 دلی لار دین شوب ایردر دیب الیب کلهی ملا نور به خان الدین سیر انیری ج طایق الیب دو کا ملا لار دین التمش ایکی
 متره تین چخه کل الیب کلهی اون بی شالی قری باش عیال لاجع بولوب اوزوک مجیب آق اوتیب بلن شنده
 آغیب ایچینه ده چخه کل دین آنتار لوزینی تسیر در لار تورت شالی قریل حال سیر ۹ دانه چیتیه طوره بدیش شالی سار
 طوره تیردی لار پشین دین ملا لاقلم لار دین جو حماید دیب اوتوز قیدقا خطینی یاز دیب یایر اتدی لار اول قریل ایجا
 آریخ چوب باش قلع دین شلاب سیر طرف قورچوق قونول سیر طرف خانی کوهلایده آقونیک شجر سینه صوم
 شایون شقالی چونوق اولام مقری تا ط لاره چلی مکه مکه خطه یاز دیر آختم هم صحت عقد کاح فی اوزی
 باغلاب خصت بولوب شجر کندی لار خفتن پهلوان لار گیش چیراخ لار یا قیب سید اخیلا لار سینه کوراش
 جائین شاز لار سیر دیوال عاده غیشی آق شقال آق شای آیدیم آیدیب عارلاب مای توبیدور لار ششی
 آسمانده ینک لانیب صحبت ایتدی لار سینه سیر دیوالده طافن بای خوش غیشی کله بولوب چاردراب قورقور بولوب
 کاهچی سار کاهچی خاتون کاهچی میمون بولوب مردم الیک باغلی حیران ایتدی لار خلاص لار کوهلایده قار سیر ایجا لاری
 تا سیرین اوزر لیدر ایل اولمکه اولمکه سیقیلدر لار بر وقت اوبون قورچوق ملا لار کوز لار قریل ایکیلر کیدیب تا لور

مونیانی گویور سنگیز و قریب کوکماک شریعت میان قباحصت عوام با جهل ملاکت لار دیت ^{طریقین بولاب} سوز دیدی

گیمیت لار کولانگ لار بیان شمس تیب	آله اولوم بار دور نامه کولار سنگیز
آیه فارسیب آرقان شینگیز پیش تیب	قیسی ایش گناه اوز لار سنگیز هم کولار سنگیز
من اوزیم ملا امام آیتنام حقیقیم بار	قایا شینگیز بیری اورمانه چاقیمیم بار
قویاق بی هوده لیق اوقلا تا قیمیم بار	جان اغریسه هوش لار سنگیز کولار سنگیز
بنده دین شرم اتیک قور حاق خدادین	بای قوش غیشی بسینار زکر شنادین
مستخوه بار قور قمار ایش دما دین	آیه قارص مانگ آرمان بیلان اولار سنگیز
طوی کوب گوردیک عزیز لاری گورام بوق	بیمه آدم غن نصیحت لار بسیرام بوق
باشقہ وقتی نشانگینر اورام بوق	عصا بیلان اور نام قولاق سالار سنگیز
عادی باغشی تیلفاگینی بولاب دور	آقا ایشک آغیریب لبین بایلاب دور
ماشین قارته هتک لار آلین بولاب دور	حسیران بولوب شقال تیریش لاب بولار سنگیز
بای قوش باغشی طافن یا نینیم بار سنگیز	شاغله نرنیک دینر یانی کور سنگیز
نای تویدو کرفنگ دس قور دور سنگیز	بویندین ^{آتیب} کیمیت دور عکسین آلالر سنگیز
الوب ایشان دیر لار هتیک آدی -	جیق جی شکر رخ لار قاقماز بادیمه
بیرخالص نصیحت توین یا دیمه -	اوبالیب کمل بوز لار آغوب سولار سنگیز

القصة برصوفی تافلیب ای ایوان بابا مو نداغ قورچنگ بولماک کورچلیق دور آستماز لیک اورنگ مین قولا آتیب
 بالبار بالبار اقا تیار درلار اوه عیال لار بورده پورچیک آق لوی تولوب کورده حواله مین لارین آیلاب آیشیدن بر
 قیزیل انگی تولوب او شیکال او شیکه ات غیلین جیفه آله دعا چوق صلاب ترتیب بریدیلار قیز کلین لاجایقان شیب
 مای قان شیب تفراک لارین قوجاق لاشیب ایت ایت نین پیشیک بی بی شین تانمادیلار قیلاق ایچینه هم کورده
 دیب بر چا پار طلی کورده یب بیکه چاغیردیلار شام لمان دین الی طیا قلی اده بکیت لاری کجه کوروش قورادیلار
 بر تروی قیلدیلار بر بی شقال اوزونک شوی بی ملاچ قنی حله نور نه نیرده قور شاماساق بولور می دیب
 اول بر تازده مرینه کولارک بالاق کیدیر یب انینه کرم شینجی بر تروی کلوش یونک شری غلقا بر مشقالی تازده حله
 بر یونک تون قره بخل کفول کیدیر یب قور شادیلار شتر ایش لار کلیلید شین دین شاجین آلیب بر تازده شین
 عیفری با نیز او شیکه قوروب کویار درلار بر شومدان بلان شوم چوب اوزینه بریدیلار اوزر الینه برین
 خیا طیک انگر شین بار یب شوم جالیب کلر خلق شوم کوزینه چالته نوره های کوز اوه لار تراج قیقره
 جالیب قویاب دور واه ملا نورده خال کلین قیزنگی قوروز ایش دیب و قوردا شیب کولوشدیلار کجه
 عمر آچ اولوز قیقده دیانده بیلین تارتیب قوشاب ملاچ لار مولور بی خال قشان دالیرین کتده در
 یانینه آلیب کلیدلار اول کیدی تامنک کیلته قناتیزه جو شوب تاغز تولوب پارچه پارچه کورور اغیز بیدین شاج
 فاقمه بریدیلار حجه ای کلین آسن ویدیلار ملا نورده چاینه ملاچ شوخ لوق دین نیکه لار آق او شیکه شین
 او چو تپه چا فیریدیلار لار او چو بی ده انگی بی یوقار قال کیر یب نیکه آتیا کلار او نیکه ایچینه اوردیلار
 ملا نورده کورور داب کفش بازارده دراز سیکلیدیلار کل بیکه قیز تولقی نیکه انگر شینده فنکیر یب

جانغیرد اب تروی ملا نور محمد بروقت بیریندن توروب اول چیرغنی او چیرد لار تخمین بیر سیر کابل قند کلین
 لار شکیب الیه بیر د لار الیه تریک چیرغنی قیب کوروب هر طرفین بیرین آلیب عشاق لارین چوشدیریب مینجی لارین تار تدریر
 آمنت اوشت بخل کورپ بیر بری شیک بو سینه قول سالما باش لار لار کهنه فحمت یانی چو لار چیر سبب شینه سینه
 لب به لب بولوب قوجاق لاروب یاندیلار سونگ مولکده قناعت ایتقان شهنه ده شوخ لوق لار شیب اول سیر
 کامل مقصد حاصل ایدی لار تانگ آثار آتمازده بیراق کوندریک کومارید غشیل هتیه ایکی کعت نفل نماز اوقیب
 سونگ ایرتیر نمازینی هم اوقیب جا نماز اوستینه ذکر آتیب اوتیرد لار ملا لار لار ایرتیر نماز اوقیب
 ملا نور محمد جار نماز اوستینه بولکی دیب اولتوریدیم سن اولیا بول حاق می دیب بولون نیند چاقا بیرین
 اور د لار ملا نور محمد بولکوب توروب الفت لار ایندر اولدیر شیکر هم آرمان قالمادر دیب بر کوز دیر

بدر اولام آرمانیم یوق	گل بکی جان یاره بیتدیم
کونگ اوچشام درمانیم یوق	قسه کوز دل داره بیتدیم
عاشق لوق بیر بیان ایرش دور	کومک بیر یون قوم خویش دور
توش لاریم رحمانی توش دور	کوز لار ے خاره بیتدیم
خدا مر آتشان ایتدر کاریم	اویه گلده سوار یاریم
صرف ایلاریم هیرنه یاریم	عیشرتلی گل زاره بیتدیم
پشیمت آلیب کابل یاریم	حاجی آب شهد لارنی کوریم
دک بلدن قمار لور دیم	من اوتدیم بول کاره بیتدیم

کل بیل باهر آلدیم	غار ناموشی بیرون شالیم
بارج ایرش خدادین بیلیم	ناموش بیلان عاره بیتیم
هرکیم هرکیم آست تاقدی لار	بیان غنله ای لیب باقدی لار
دشمن هر سربانه باقدی لار -	اول کوب آزلاره بیتیم
ت لاریم رفعت بولدی	آفت لاریم طاعت بولدی
حقیر مقصد حاجت بولدی	بیر پیری حیرت سناه بیتیم
نورهد ربه محکم سوزیم تمام	تور ایشان اول امام
تو بجه عالی مقام	خسرتی ناچیزه بیتیم

القصه اولانده مهابای مبارک دیب ملاجی لار ان تو تشوب بر خلوت جابر الیب اریب ایلر
 و خلایق لار ساعت اون بوللان ده چاغیرلان قیشتی لار نیک تلا لار با لار آتیر داشوب سولما باشلان
 غلا روز آنونده پیشواز آلدین چیقیب اطلارین باشی لاره تو تدریب اولارین دو شاکر خضیف
 شلاب کیلدی لار ساعت اون برده او تو قیشتی قیشتی کیلیب او تیر لار اوچ بر دین ال بود
 بیر نظر قتلان نبات تو کوب بر دیلارینه آره شینه یختی گوشت تا شلاب بر دیلار کونک اوچ
 سانی پهلوان طبع کتیر سب قوم لار بر بارچین کیلیب اولنی پهلوان سرکچ بر جزری چیر
 ایلنجی پهلوان و هفتانی او چوچی پهلوان و هر ایدیب قیچقردی لار بر دیلار

Ek 2: Dizin

40 Kırk

4. 42a/24

60 Altmış

6. 42a/24

11 On bir

1. 16a/6

12 On iki

1. 40a/13

13 On üç

1. 29a/20

15 On beş

1. 29a/14

19 On dokuz

1. 29a/16, 8a/3

4 Dört

4. 21a/3, 22a/17

45 Kırk beş

4. 29a/17

7 Yedi

7. 18a/15, 26a/2

9 Dokuz

9. 38a/9

9.+ da 35a/22

A, Ā

āb [Far.] Su

ā.+ ım 32a/2

ābrūy [Far.] Namus

ā. 32a/3

‘āciz [Ar.] Güçsüz, zayıf

maẓlūme-i ‘ā. 13a/3

‘ācizle - [Ar+Tr] Güçsüzleşmek

‘ā.- p 29a/2

ādem[Ar.] Kişi, insan

ā. 10a/21, 12a/18, 23a/13,
23a/9, 24a/8, 31a/38, 33a/23,
33a/24

ā.+ din 27a/8

ā.+ ğa 22a/7, 39a/15

ā.+ ler 34a/21

ā.+ leri 36a/16

ādemzād [Ar.] Kişiden, insandan
doğmuş

ā. 33a/3

‘**ādī** [Ar.] Sıradan

‘ā. 38a/14, 39a/18

āferīn [Far.] Takdir, beğenme

ā. aytdılar 31a/37, 36a/13

āfet [Ar.] Bela, musibet

ā.+ lerim 42a/10

āfitāb [Far.] Güneş

ā.+ a 28a/1

āgāh [Far.] Haberdar

ā. étip 11a/5

āġūş [Far.] Kucak

ā. étse 10a/20

āhū [Far.] Ceylan

ā.- u zārdur 31a/7, 35a/12

ā.- u zārımı 29a/7

ā. 3a/3

āhir [Ar.] Son

ā. 16a/11

āhūnd [Far.] Üstad, Hoca

ā.+ ımızıñ 22a/20

āhūndcān [Far.] Sevgili üstad

ā. 20a/15

āḥun [Far.] Üstad, Hoca (krş. āḥund)

ā.+ ım 33a/21

ā'la ḥazret [Ar.] Yüce

ā.- i 'azm 26a/6

ā'la muḥammed zāhir Muhammed

Zahir Şah 8 Kasım 1933'ten 17
Temmuz 1973'e kadar hüküm
sürmüş olan son Afganistan
kralı

ā. 26a/6

ā'lmute vekkil [Ar.] Vekillik yeri

humāyūn-u ā. 26a/6

āle [Ar.] Üzere

ā. 9a/1

'ālī [Ar.] Yüce, ulu

'ā. 4a/10, 5a/26

'ā.+ niḥ 31a/32

'ālī cenāb [Ar.] Haysiyetli, şerefli

'ā. 2a/3

'ālī maḳām [Ar.] Yüce mekân

'ā. 42a/15

'ām [Ar.] Herkese ait

'ā.+ ları 12a/3

āmīn [Ar.] Amin

ā. 40a/15

'āmme [Ar.] Kamu

vezāret-i fevā'id-i 'ā. 32a/6

'ār [Ar.] Utanma, utanç

'ā. 42a/2

'ā.+ a yètdim 42a/4

'ā.+ ımı 1a/6

'ā.+ ımnı 17a/12

ārā [Ar.] Fikir

şehr-i ā. 18a/16

ārām [Far.] Rahat, huzur

ā.- ı āsūde 7a/13

‘**arīza** [Ar.] Dilekçe, yazı

‘ā. 32a/4, 33a/13

‘**arīfān** [Ar.] Ziyafet, eğlence

‘āşıkān-ı ‘ā. 24a/9

‘**arīa** - [Ar+Tr] Utanmak

‘ā.- p 38a/14

āsān [Far.] Kolay

ā. ètdi 41a/20

ā. tutup 13a/17

ā. 10a/13, 20a/1, 22a/14,
35a/17, 35a/24

kıyın-u ā. 15a/6

āsmān [Far.] Gökyüzü

ā. 27a/15

ā.+ da 38a/14

ā.+ dın 27a/21

ā.+ ğa 26a/9

ā.+ idür 22a/13

āsūde [Far.] Rahat, huzurlu

ārām-ı ā. 7a/13

‘**aşık** [Ar.] Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun

‘ā. bolan 2a/10

‘ā. boldım 21a/12

‘ā. eylep 35a/2

‘ā. 34a/17, 36a/24, 9a/11

‘ā.+ lar 35a/6

‘ā.+ lara 31a/6

‘**aşıkān** [Ar.] Aşıkça (krş. ‘āşıkāne)

‘ā.- ı ‘ārīfān 24a/9

‘**aşıklıĝ** [Ar+Tr] Aşık olma, aşka tutulma durumu

‘ā.+ ı 30a/29

‘ā.+ ıñ 32a/18

‘**aşıklık** [Ar+Tr] Aşık olma, aşka tutulma durumu

‘ā. 22a/21, 30a/7, 35a/18,
41a/16

āşinā [Far.] Bildik

mu‘arref-i ā. boldılar 21a/1

ağzı a.- ıp 29a/25

āyende [Far.] Gelecek

fā‘ide-i ā.+ sin 32a/5

aç Aç, yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan

a.+ ına 10a/21

āyīne [Far.] Ayna

ā. 26a/6, 40a/10

ā.+ lerdin 27a/18

açıl - Açılmak

a.- an 11a/11, 25a/5

āzār [Far.] Çıkışma, azar

ā.+ a 42a/8

ā.+ e 27a/11

ā.+ ıñ 11a/14

ā.+ lar 30a/29

açlığ Açlık (krş. açlık)

a.+ a 37a/22

ad Ad, isim

a.+ ıma 39a/26

‘aceb [Ar.] Şüphe, tereddüt, hayret

ifade eden soru zarfı, acaba

‘a. 17a/9, 19a/2, 34a/7

adam [Ar.] İnsan, kişi

a. 31a/5, 4a/10

a.+ lar 37a/13, 37a/4

aç - Açmak

a.- arı 20a/10

a.- ıp 18a/10, 22a/15, 29a/10,
8a/3

afbak Bembeyaz

a. 4a/9

afgān [Far.] Afganistan halkından olan veya bu halkın soyundan

gelen kimse, Afganlı
a.- ı hevā'īşirketdin 27a/22
a.+ a 31a/16

afgānistān [Far.] Afganistan devleti,
Afganistan halkı

a. 13a/7, 4a/1
a.+ a 35a/16
a.+ da 14a/15

afgānī [Far.] Afganistan parası
a. 30a/1, 30a/28, 36a/12,
37a/25, 42a/24

afur - Konuşmak, bağırmak

a.- dılar 31a/38

ağa 1. İleri gelen yaşlı kimseler
için kullanılan hitap ve unvan
sözü

2. Büyük erkek kardeş, ağabey, ağa

a. 29a/10, 32a/12
a.+ m 29a/1, 29a/26
a.+ η 37a/2
a.+ ηdın 37a/3

a.+ sı 12a/18, 30a/26, 30a/29,
9a/14

ağaç Ağaç

a. 11a/7

ağaini Arkadaş, kardeş

a. bolup 2a/8

ağdır - Beyazlatmak

a.- ıp 7a/17

ağı Ağlama, ağlayış

a. 24a/8

ağır Ağır, zor

a. 12a/8, 27a/8

ağız Ağız

a.+ ındın 40a/14

a.+ larındın 36a/13

ağla - Ağlamak

a.- dıη 37a/12

a.- mak 1a/1, 1a/18

a.- p 19a/17, 1a/2, 22a/1, 25a/1,
2a/9, 35a/5, 3a/2, 8a/5,

9a/14, 9a/4

a.- rmen 34a/23

a.- y 36a/20

a.- yor 13a/19

ağlaş - Ağlaşmak

a.- dılar 28a/8

ağra - Yüz ağırtmak

a.- p 39a/29

ağrı - Hastalanmak

a.- sa 39a/9

ağz Ağz

a.+ ı açıp 29a/25

a.+ ım 5a/7, 7a/3

a.+ ına 29a/24

ahālī [Ar.] Halk, topluluk

a.+ yi 40a/15

aḥmed bay vekīl qarqın Ahmet
Hoca, Nurullah'ın arkadaşı

a. 21a/2

aḥmed cān vekīl Ahmet Hoca,
Nurullah'ın arkadaşı

a.- i qarqın 24a/11

aḥmed ḥān Ahmet Hoca,
Nurullah'ın arkadaşı

a.+ nı 21a/3

aḥmed qarqın Ahmet Hoca,
Nurullah'ın arkadaşı

a. 23a/1

aḥmed qarī diyār Ahmet Hoca,
Nurullah'ın arkadaşı

a. 7a/7

aḥmed vekīl Ahmet Hoca,
Nurullah'ın arkadaşı

a. 21a/3, 22a/17, 23a/26,
24a/10, 25a/20, 26a/1

a. 17a/11

aḥvāl[Ar.] Durum, hâl

a. soraşdılar 18a/6, 20a/13

a. sordı 1a/1

a.+ im 15a/11

‘akkās[Far.] Fotoğrafçı

‘a.+ lar 36a/7

‘aks [Far.] Fotoğraf

‘a.+ in 39a/25

‘a.+ ini 36a/7

‘a.+ ların 16a/5

aḥīr [Ar.] Son

a. 14a/14, 26a/10, 26a/9,
31a/33, 36a/24, 36a/5

aḥşam Akşam

a. 11a/3, 18a/15, 20a/18,
20a/19, 22a/16, 28a/3, 34a/12,
35a/21,
38a/12

‘akshāna [Far.] Fotoğrafçı dükkânı

‘a. 16a/5

aḥtar - Aktarmak

a.- ıp 1a/10

a.- mazmı 2a/10

aḥ Beyaz

a. 10a/12, 11a/14, 11a/2,
28a/27, 33a/26, 36a/2, 36a/3,
38a/14,

38a/8, 39a/19, 40a/16, 40a/3,
41a/7

aḥur - Sormak

a.- dı 1a/2

aḥ - Akmak

a.- ıp 19a/9

ajans[Fr.] Ajans

aḥçe Afganistan’da bir ilçe

a. 13a/7, 13a/9, 14a/3, 14a/7,
15a/20, 16a/8, 20a/16, 22a/22,
25a/12, 28a/4, 28a/7, 29a/10,
29a/11, 29a/13, 29a/9, 33a/9,
36a/15,
9a/13

ķāđī-yi a. 16a/3

veķīl-i a. 21a/2

a.+ de 28a/5

a.+ din 11a/1, 28a/8

a.+ ğa 15a/20, 16a/2

a.+ niņ 15a/20, 29a/17, 29a/18,
36a/15, 36a/18, 38a/11

‘aķđ [Ar.] Bađlama, dūğümleme

‘a.- ı nikāhı 11a/6

‘a.- ı nikāhını 38a/12

aķdır - Aktarmak

a.- ıp 36a/13

‘aķl [Ar.] Hafıza, akıl

‘a.- ı hūşım 13a/8, 14a/2, 9a/16

‘a. sorsam 6a/14

‘a. 22a/1, 22a/4

‘a.+ ı 9a/13

‘a.+ ım 11a/9, 17a/5, 21a/10,
28a/24, 30a/3, 33a/1, 3a/15,
8a/18,
9a/10

aķsaķal Lider, ileri gelen insan

a.+ larımız 32a/4

aķ yüz Beyaz yüz

a.+ iņe 3a/11

al - Almak

a.- adı 32a/3

a.- arsız 39a/25

a.- dı 15a/15, 1a/4, 25a/3, 33a/1

a.- dılar 2a/8, 30a/30, 36a/7,
36a/9

a.- dım 21a/18, 25a/10, 30a/22,
42a/1

a.- dıņ 13a/1

a.- dıņmı 36a/24

a.- ğan 14a/2, 16a/5

a.- ğıl 23a/7, 30a/4

a.- ım 39a/20

a.- ıj 10a/7, 7a/10

a.- ıp 10a/12, 11a/1, 11a/5,
12a/15, 13a/21, 15a/7, 16a/7,
16a/8,

17a/3, 18a/10, 18a/15, 20a/18,
21a/3, 22a/14, 26a/1, 27a/22,
27a/7,

28a/1, 28a/17, 29a/10, 29a/25,
33a/27, 34a/3, 34a/6, 36a/10,
36a/14,

37a/26, 38a/4, 38a/5, 38a/6,
38a/7, 40a/10, 40a/13, 40a/8,
41a/24,

41a/4, 42a/17, 4a/10, 9a/14,
9a/16

cevāb a.- ıp 16a/4, 7a/15

ruḥṣat a.- ıp 21a/4, 7a/14

satın a.- ıp 26a/6

soġat a.- ıp 28a/20

a.- ganalar 19a/2

a.- ma 10a/6, 3a/16

a.- maṅ 25a/24

a.- masam 1a/8

a.- sa 17a/18

a.- sam 30a/8, 4a/2, 4a/4

a.- urmen 7a/10

al Parlak kırmızı renk

a. 40a/3

a.+ ım 17a/3

a.+ larım 25a/21

ala Karışık renkli, benekli

a. 28a/21, 33a/27

aladaġ Ala daġ

çıġa a.+ a 40a/3

‘alax Yapışıp ilişmek

a.+ ġa 24a/4

alar Onlar

a. étip 16a/6

‘alākadār [Ar.] İlgisi olmak

‘a.+ ı 35a/21

‘a.+ ımı 32a/10

‘a.+ ıj 32a/5, 32a/7

‘alākadārcıq [Ar+Tr] İlginin az

olması

‘a. 32a/2

aln Arkasından

a.+ dın 28a/17, 42a/19

‘alāqadārhlğ [Ar+Tr]

Alakalı

olmak

‘a.+ ına 16a/1

‘a.+ ında 15a/20

alış - Alışmak

a.- ıp 23a/22

a.- up 31a/34

ald Ön

a.+ a 39a/3

a.+ ığa 2a/5, 2a/7, 7a/16

a.+ ında 18a/5, 34a/3

‘alī [Ar.] Yüce, büyük

ravza-i hazret-i ‘a. 28a/1

‘alīm [Ar.] İlim sahibi olan kimse

‘a. 4a/10

aldan - Aldanmak

şeytān-ı a. 12a/18

allāh [Ar.] Allah, Tanrı

a.- ı vecheniğ 28a/1

a. 18a/6, 36a/4

bint-i a. 8a/3

‘aleyh [Ar.] Üzere, üzerine

‘a.+ im 2a/6

‘a.+ e 9a/14

a.- i raḥmānī 29a/16

allāhu te‘ālā [Ar.] Allah yücedir

a.+ ğa 20a/9

a.+ nıñ 34a/14

aln - Alınmak

a.- dığı 26a/9

aln Alın

a.+ ı 11a/5

alt Alt

a.+ nın 28a/7

altı Altı

a. 19a/3, 38a/5

altı yarım Altı buçuk

a. 16a/9

altmış êkki Altmış iki

a. 38a/7

amān [Ar.] Bıkkınlık

a. 38a/3

ammā [Ar.] Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar

a. 11a/6, 23a/14, 2a/9, 32a/5, 7a/13, 8a/4

amerika [İtal.] Amerika Birleşik Devletleri

a.+ dın 26a/6

ana Ana, anne

a. 14a/2, 1a/19, 28a/9, 29a/13, 30a/21, 30a/29, 32a/2, 37a/23

a.+ larına 30a/25

a.+ m 17a/17, 28a/27, 28a/9

a.+ mın 8a/1

a.+ nın 28a/11

a.+ sı 29a/21, 29a/23, 29a/9, 30a/27

a.+ sına 29a/28

ana ağa Değerli anne

a. 11a/5

ana bay Zengin anne

a. 29a/22

ana cān Sevgili anne

a. 30a/2, 30a/7

ançılık Tartışmak, bağırarak

a. êtip 24a/7

anda Onda

a. 14a/2, 1a/2, 30a/26, 30a/27,
32a/12, 32a/14, 32a/15, 32a/2

and k O Şekilde,  yle (krş. andak)

a. 29a/14

andhoy Afganistan'daki Faryab vilayetinde yer alan bir Şehir ve il enin adıdır.

a. 13a/7
vek l-i a. 21a/2

andın Ondan

a. 29a/17, 33a/2

anı Onu

a. 28a/16

aŋ Bilin , idrak

a.+ s1 40a/3

a.+sını 40a/17

aŋa a Onca

a. 18a/16

aŋır - Anırmak

a.- ıp 39a/19

aŋrı Geri, arka taraf

a.+ sına 40a/10

a.+ sında 40a/19, 8a/4

ara Ara

a.+ sına 42a/22

a.+ sındın 14a/2, 16a/4

ard Art

a.+ ınrıĝı 26a/9

'ar za [Ar.] Dilek e, yazı

'a. 15a/19

'a.+ sını 15a/20

ar a Arka

a.+ n 39a/4

a.+ sına 23a/21, 38a/2, 7a/11

arman İstek

a. 27a/2, 39a/13, 41a/11

a.+ ım 17a/4, 41a/12, 9a/3

aryana [Far.] İran dilleri konuşur
halkın kendilerine verdikleri ad

a. 27a/22

şirket-i a.+ dın 26a/2

'arz [Ar.] Sunma, bir büyüğe
takdim etme

'a.+ ım 21a/6

as - Asmak

a.- dılar 13a/7

a.- ıpdur 39a/25

'asker [Ar.] Ordunun her
kademesinde görevli kişiler

'a. 33a/27, 33a/28

'a.+ e 34a/3, 34a/8

kal'a-i 'a.+ i 27a/21

'a.+ ler 35a/20

'a.+ lere 36a/11

ast Alt

a. 41a/4

a.+ ında 18a/12

a.+ ındın 31a/32

astar [Far.] Kumaş

a. 38a/8

'aşā [Ar.] Uzun sopa, değnek

'a. 39a/17

aşhāb [Ar.] Sahipler

a.- ı kehf 2a/6

aşl [Ar.] Kaynak, kök

a.- ı 'ıtırını 40a/8

a.- ı maşşūdımğa 19a/6

a.- ı müselmāndur 12a/6

a.- ı uğan 33a/23

a.- ı zātlarım 25a/23

a.- ı zātların 27a/2

a.+ ı 25a/19

‘aşr [Ar.] Zaman, devir

a.- mazda 41a/7

‘a. 28a/8, 35a/19, 40a/13

nemāz-ı ‘a. 36a/19

ata Baba

a. 1a/7, 28a/8

aş - Aşmak

a.+ m 10a/18, 13a/8, 17a/17,

a.- dı 15a/9

1a/19, 1a/3, 21a/15, 9a/5

a.- ıp 27a/13

a.+ ı 37a/10, 37a/7

a.- sı 6a/13

a.+ sı 1a/1, 2a/5

at At

a.+ sındın 28a/9

a. 42a/5

a.+ sını 14a/3

a.+ ı 14a/3, 21a/16, 8a/1, 9a/17

ata cān Sevgili büyüğüm

a.+ ım 31a/14

a. 28a/10, 28a/18, 28a/19,

a.+ ın 8a/1

28a/20, 28a/26

a.+ ını 24a/7

aṭ At

a.+ ın 6a/1

a.+ ların 42a/19

a.+ larım 25a/22, 33a/11

a.+ ların 23a/25, 26a/4, 27a/1

aṭlı Ata binmiş olan kişi

a.+ larına 11a/1

a. 40a/5

a.+ ların 13a/19

at - Atmak

‘aṭṭār [Ar.] Aktar

a.- ar 41a/7

‘a.+ lardın 11a/1

a.- ğıldın 40a/3

‘**avām** [Ar.] Halkın alt tabakası

‘a. 39a/1

‘a.+ ler 38a/8

‘a.+ lere 30a/20

‘a.+ leri 40a/3

‘**avf** [Ar.] Korku (krş. ḥavf)

‘a. 11a/5

‘**ayb** [Ar.] Ayıp

‘a. del 20a/17

ay Ay

a. 10a/2, 12a/12

a.+ a 39a/13, 39a/4

a.+ da 3a/18

a.+ ıma 10a/19

‘a. görmeñler 8a/6

ayd - Söylemek

ḥaber a.- ar 22a/12

a.- ım 3a/9

a.- ıñ 22a/22

ay - Söylemek

a.- dılar 18a/14

a.- ıp 38a/17

a.- may 24a/6

aydım a.- ıp 38a/14

aydañ Söyleyen

a. 29a/18

ayağ Ayak

a.+ ı 24a/5

a.+ ın 34a/1

a.+ ına 40a/7

aydım Şarkı söylemek

a. aydıp 38a/14

ayla - Eğlenmek

a.- dılar 40a/16

‘**ayāl** [Ar.] Eş, zevce

‘a. 36a/4, 36a/7

a.- p 40a/3

aylan - Eğlenmek

a.+ rak 11a/5

a.- ıp 26a/10

ayrıl - Ayrılmak

a.- ıp 13a/10, 13a/15, 13a/20,
13a/5

‘**azîz** [Ar.] Yüce, kıymetli

‘a. 14a/6, 14a/9, 21a/8, 24a/3,
26a/19

ayrılık Ayrılık

a. 20a/6, 22a/2

‘**azm** [Ar.] Kararlılık

ā‘lāḥazret-i ‘a. 26a/6

‘a. 4a/10

ayt - Söylemek

a. 40a/4

a‘zam [Ar.] Büyük

ism-i a. 2a/6

a.- amen 13a/14

şadr-ı a. 22a/28, 31a/21

a.- asın 40a/4

a.- dı 21a/5

B

āferīn a.- dılar 31a/37, 36a/13

baba Dede

a.- dım 37a/5

b. 14a/2, 29a/13, 32a/12

a.- ıp 13a/11

zıkr a.- ıp 41a/7

baba fava Nurullah’ın marketi
ettiğinde markette oturan kişi
ziyaret

a.- masam 13a/12

a.- sam 21a/16, 39a/6, 5a/26

b. 32a/1

a.- yor 34a/21

az Az

baba fudyan Dükkân, market sahibi

b. 31a/38

b.+ da 26a/2

baba fūhāve Nurullah'ın marketi
ziyaret ettiğinde markette
oturan kişi

baçevkāt [Far.] Çerçeve

b. 16a/2

b. 32a/2

bağır - Bağırmak

b.- ıp 27a/19

baba pāv Nurullah'ın marketi
ziyaret ettiğinde markette
oturan kişi

bağla - Bağlamak

b.- dılar 7a/11

b. 32a/14

b.- p 17a/13, 22a/3, 25a/10,
38a/12, 5a/1

b.- rmen 35a/1

baba pū Nurullah'ın marketi ziyaret
ettiğinde markette oturan kişi

bağr Göğüs

b.+ ı 9a/13

b. 33a/21

bağşı Bir boy, kavim

babe pū āhūn Nurullah'ı ziyarete
gelen kişi

b. 38a/14, 39a/11, 39a/18,
39a/22

b.+ ım 32a/11

baħr [Ar.] Deniz, derya

bacı [Peş.] Saat

b.+ inde 14a/5

b. 18a/15, 22a/17, 40a/13

b.+ ine 20a/7

b.+ indin 32a/18

baḥṣ [Far.] Vermek

b. êtdiler 28a/2, 29a/16

baḫ - Bakmak

b.- a 31a/32

b.- dılar 42a/6, 42a/7

b.- dıḫ 1a/15

b.- manam 17a/14, 30a/18

b.+ arda 27a/18

balak Şaşırarak bakmak (krş. Alak
balak)

b. 40a/7

balša İyi, güzel

b. 31a/16

bang cumhūri [Fr+Ar] Cumhuriyet
bankası

b. 18a/5

bar Var

b. bolsa 14a/13

b. dēp 21a/3

b. êtdiḫ 19a/5, 34a/15

b. 13a/17, 13a/8, 21a/6, 30a/3,
31a/15, 32a/10, 32a/11,
32a/13,

33a/22, 34a/19, 34a/20,
34a/21, 37a/17, 37a/18,
37a/19, 37a/22, 39a/6,

39a/7, 39a/8, 5a/19, 5a/20,
5a/21, 6a/11, 6a/12, 7a/17

b.+ da 6a/3

b.+ dur 24a/13, 31a/5, 39a/3

b.+ ı 29a/10

b.+ ım 41a/22

b.+ ımı 10a/7, 1a/14, 29a/6

b.+ ımını 17a/8

b.+ ımını 40a/8

bar - Varmak

b.- armen 8a/7

b.- asanmu 29a/10

b.- ayın 6a/7

b.- dı 13a/21

b.- dılar 20a/11, 20a/18,

22a/14, 23a/23, 26a/5, 28a/7,
29a/20, 29a/9,

32a/4, 33a/27, 36a/19, 36a/3

b.- dım 28a/19, 33a/14, 41a/24,
5a/4

b.- ıñ 22a/26, 33a/23, 34a/11

b.- ıp 13a/9, 15a/19, 16a/11,
16a/5, 16a/8, 16a/9, 1a/22,
22a/24,

24a/10, 27a/3, 28a/1, 28a/4,
29a/16, 29a/6, 2a/5, 2a/7,
36a/15,

36a/18, 40a/10, 42a/17, 4a/2,
4a/9, 7a/16, 9a/13

b.- mağ 25a/21

b.- miş 21a/18

b.- sam 5a/25

b.- sañ 23a/18

b.- sañız 39a/22

b.- updur 24a/1

b.- ur irdiler 24a/4

b.- yun 36a/15

barça Bir kısım

b. 28a/15, 42a/3

barı Beri

b. 11a/7, 31a/30, 33a/2

barmağ Parmak

b.+ ın 14a/2

bas - Basmak

b.- dılar 36a/18

mühr b.- ıp 16a/6

basıl - Basılmak

mühr b.- ıpdur 18a/10

baş Baş, kafa

b. 15a/10, 25a/15, 38a/11,
42a/19

b.+ a 14a/8, 33a/8

b.+ ı 12a/13

b.+ ım 14a/10, 15a/16, 1a/5,
21a/8

b.+ ıma 10a/18, 15a/14

b.+ ımda 4a/5

b.+ ın 15a/7

b.+ ına 23a/13

b.- ıp 31a/32

b.+ ını 13a/21

b.+ ın 39a/4

bay Beyefendi, zengin

b.+ ından 37a/5

b.+ ı 31a/2

b.+ larım 1a/20, 26a/19

b.+ lara 22a/22, 24a/14

b.+ ların 36a/21

b.+ ları 25a/8, 42a/18

başka Başka

b. 12a/15, 1a/3, 22a/11, 24a/4,
29a/10, 30a/8, 31a/29, 32a/15,
35a/3, 39a/16, 41a/6, 8a/2

b.+ da 20a/19

b.+ sên 10a/21

bay kunduzlı Kabil şehrinde

yaşayan Nurullah'ın tanıdıkları

b. 18a/6

bay kızıl ayağ êrekli Kabil şehrinde

yaşayan Nurullah'ın tanıdıkları

b. 18a/6

başla - Başlamak

b.- dı 26a/9, 29a/25

b.- dılar 41a/4, 42a/18

b.- p 38a/11, 42a/19

baykuş Baykuş

b. 39a/11, 39a/22

bet Kötü, fena, çirkin

b. 6a/16

b.+ larım 25a/24

bād [Far.] Rüzgâr, yel, hava

b.+ ıma 39a/27

bāğ [Far.] Bağ, bahçe

b.- ı daralaman 22a/14

b.+ da 17a/20, 26a/18

batır - Batırmak

b.+ ımı 18a/1

b.+ ma 31a/33, 31a/35

b.+ ındın 33a/27

bāḥuzūr [Ar.] Huzurla

b.+ ımı 35a/19

b. 28a/3

be [Ar.] Arap alfabesindeki ikinci harf

bāḥir[Far.] Deniz, derya

b. 4a/10

b. 17a/11

bālāy Üst, yukarı

becer- Yapmak

b. 27a/21

b.+ diñ 1a/15

bārek' allāh [Ar.] Allah mübarek
etsin, hayırlı uğurlu olsun
anlamında bir söz

beççe[Far.] Çocuk

b. 38a/2

ṭarīk-i b. 28a/1

b.+ ğa 32a/3

b.+ ler 34a/7

b.+ leri 29a/18

bāz [Far.] Açık

b.+ leriñize 34a/6

b.+ ma 20a/10

b.+ sin 21a/3

bāzār [Far.] Pazar

b. 34a/13, 36a/15, 9a/13

b.+ a 34a/12

b.+ da 9a/14

b.+ ı 32a/1

beçcebāz [Far.] 1. Erkek çocuklara
ilgi duyan erkekler 2. Küfür

b.+ dur 33a/25

beçeşm [Far.] Başüstüne

b. 34a/11

bed [Far.] Kötü

b. kıldım 6a/19

b. yakım 6a/2

behā [Ar.] Güzellik

b. 22a/8, 29a/25, 30a/22

b.+ sı 30a/28

behre [Far.] Pay, hisse

b. 2a/8, 4a/10

beḥmel [Far.] Kumaş çeşidi, kadife

b. 28a/21, 37a/26, 40a/7, 41a/4

bekrem [Far.] Afganistan'ın Parvan

şehrine bağlı ilçe, Bagram

deşt-i b. 26a/5

mejdān-ı b. 26a/6

belāgat [Ar.] Etkili söz

b.+ da 12a/18

belend [Far.] Yüksek, çok fazla

b. 1a/7, 25a/14, 27a/16,
33a/21, 5a/25

belḥ [Far.] Afganistan'da bir şehir

b.- i şerīf 29a/16

vekīl-i devlet-i b. 21a/2

belī [Far.] Evet

b. 29a/11

belkıs Aksine

b.+ nıḡ 10a/11

ben Ben

b.+ i 1a/15

bende [Far.] Kul, köle

b. 23a/15

b.+ dīn 39a/10

b.+ lere 20a/2

b.+ sīn 23a/5

b.+ sīdīn 30a/16

bender [Far.] İşlek ticaret iskelesi,
ticaret limanı

b. 29a/9

b.+ imi 22a/3, 25a/10

b.+ in 40a/13

b.+ lerde 33a/7, 3a/14

b.+ leri 12a/4

bereket [Ar.] Bereket, bolluk

b. 4a/11

b.+ lerim 25a/25

beri Beri

b. 24a/7

bèr - Vermek

b. 4a/11

b.- di 21a/12, 21a/15, 23a/24,
24a/2

berķ Sert

b.- i şuret 19a/2

cevāb b.- di 5a/2

derd b.- di 15a/2

kūmak b.- di 33a/16

beşāret [Ar.] İyi haber

b. 20a/8, 21a/12

nas b.- di 29a/10

rūy b.- di 1a/3

beyān [Ar.] Açıklama, anlatma

b.- ı hācı 16a/11

b.- diler 16a/6, 16a/7, 18a/13,
26a/4, 27a/23, 29a/22, 29a/27,
2a/6,

30a/25, 30a/28, 30a/31, 32a/1,
34a/10, 36a/11, 36a/12, 40a/9,
41a/3,

bezr [Ar.] Tohum

b.+ iġa 16a/1

42a/21, 42a/22, 7a/16, 8a/2

cevāb b.- diler 11a/7, 18a/15

bèl Bel, sırt

b.+ im 17a/13, 35a/1

fātiħa b.- diler 14a/3, 31a/30,
40a/14

göye b.- diler 40a/8	tertīb b.- ip 15a/19
haber b.- diler 11a/2	boyun b.- meli 23a/11
icāze b.- diler 34a/2	selām b.- meli 29a/2
kanā‘at b.- diler 32a/5	b.- se 31a/14
naşihatlar b.- diler 22a/13	hüküm b.- se 31a/15
nişān b.- diler 29a/12, 33a/26	ruḥşat b.- seş 30a/5
ruḥşat b.- diler 31a/34	b.- seşiz 2a/5
şadaқа b.- diler 24a/9	tēfgi b.- siş 23a/20
telefon b.- diler 28a/4	b.- ürmiz 21a/3
tertīb b.- diler 40a/3	
tesellī b.- diler 20a/10	bēş Beş
va‘de b.- diler 21a/3	b. 38a/9
b.- dim 28a/20, 30a/29, 33a/13	
b.- diş 1a/16	bēş kepe sūrḥ Köy ismi
b.- em 39a/15	b. 6a/18
b.- ende 36a/15	b.+ de 2a/8
b.- ermen 8a/21	
b.- iş 12a/15, 21a/17, 25a/8	bēş kepe sūrḥ medrese Köydeki
haber b.- iş 28a/11	medresenin adı
b.- ip 28a/27, 2a/7, 32a/4, 35a/21, 37a/25	b.+ si 2a/7
hareket b.- ip 26a/9	bēş yüzlik Beş yüzlük
selām b.- ip 11a/3	b. 7a/16
taqrīr b.- ip 32a/5	

bi'smi'llāh [Ar.] Bir işe başlama

b. 11a/10

b.- menem 19a/10, 3a/4, 3a/7

b.- mesün 12a/9

b.- seğiz 22a/24

bibi mehrū ḳal'a Kabil'deki kalenin adı

b.+ sığa 18a/7

b.- ürmen 5a/10

bilen İle

biç - Biçmek

b.- ip 38a/8

b. 11a/1, 11a/12, 11a/5, 12a/14, 15a/10, 15a/20, 16a/6, 16a/9,

bil - Bilmek

b. 1a/13, 7a/17

b.- diler 28a/16

b.- dim 42a/3

ḥaṭṭ b.- dim 30a/9

b.- diğiz 22a/6

b.- diğmi 37a/16

b.- e 22a/28

b.- ersiz 39a/5

ḥaṭṭ b.- ip 21a/14

b.- ipdür 17a/11

b.- mediler 29a/23

b.- medim 14a/2

b.- men 14a/11, 30a/29, 4a/10

18a/10, 18a/3, 18a/6, 18a/7, 1a/17, 20a/12, 20a/20, 21a/3, 22a/15,

23a/22, 23a/23, 23a/25, 25a/15, 25a/9, 26a/1, 27a/24, 28a/15, 29a/15,

29a/18, 29a/9, 2a/5, 2a/6, 31a/31, 31a/32, 31a/34, 32a/3, 33a/2,

33a/27, 33a/28, 34a/23, 34a/4, 34a/9, 35a/21, 35a/22, 36a/12, 36a/14,

36a/15, 36a/16, 36a/17, 36a/18, 36a/3, 36a/5, 37a/25, 38a/1, 38a/5,

38a/9, 39a/13, 39a/17, 40a/11, 40a/9, 41a/26, 42a/4, 6a/6, 6a/7,

6a/8, 7a/14, 8a/12, 8a/9, 9a/14,
9a/7

bint [Ar.] Kız

b.- i allāh 8a/3

bir Bir

b. 10a/21, 11a/10, 11a/2,
11a/4, 11a/5, 11a/7, 12a/18,
13a/1,
13a/20, 14a/14, 14a/2, 14a/4,
16a/11, 16a/4, 16a/6, 16a/9,
17a/16,

17a/19, 17a/5, 18a/10, 18a/15,
18a/2, 19a/4, 1a/1, 1a/2, 1a/20,

21a/12, 21a/3, 21a/5, 22a/11,
22a/14, 22a/18, 22a/19,
22a/21, 23a/24,

23a/26, 24a/11, 24a/5, 24a/9,
25a/1, 25a/18, 25a/3, 26a/10,
26a/11,

26a/2, 26a/4, 26a/9, 27a/10,
27a/14, 27a/2, 27a/21, 27a/24,
28a/29,

29a/10, 29a/19, 29a/23,
29a/28, 2a/10, 2a/5, 2a/6,
30a/25, 30a/28,

30a/30, 30a/8, 31a/29, 31a/36,
32a/13, 32a/15, 32a/16, 32a/2,
32a/3,

32a/8, 33a/27, 34a/2, 34a/3,
35a/24, 36a/11, 36a/17,
36a/18, 36a/2,

36a/20, 36a/3, 36a/4, 37a/18,
37a/22, 37a/25, 37a/27, 37a/5,
38a/11,

38a/14, 38a/15, 38a/17, 38a/3,
38a/6, 38a/7, 39a/1, 39a/28,
39a/7,

3a/2, 40a/1, 40a/10, 40a/3,
40a/5, 40a/7, 40a/8, 40a/9,
41a/10,

41a/11, 41a/16, 41a/2, 41a/3,
41a/4, 41a/7, 42a/12, 42a/17,
42a/21,

42a/24, 42a/25, 5a/1, 6a/12,
6a/16, 6a/4, 6a/8, 7a/16, 7a/17,

8a/1, 8a/2, 8a/4, 9a/14, 9a/15,
9a/9

b.+ din 7a/16

b.+ ge 14a/14

b.+ i 27a/6, 6a/8

b.+ in 41a/4

b.+ iniğ 41a/4

	b.- en 31a/36
biraz Biraz	b.- ersiņ 6a/12
b. 2a/7	b.- gen 32a/1
birev [Far.] Yürü	bit - Bitmek
b. 29a/13	b.- ip 2a/5
birikdir - Biriktirmek	bitir - Bitirmek
b.- ip 22a/4	b.- dim 17a/6, 28a/22
birinc [Far.] Pirinç	biz Biz (krş. miz)
b. 11a/2	b. 34a/14, 6a/6
bir miņ Bin	b.+ din 22a/22
b. 30a/1, 37a/25	b.+ e 21a/7, 29a/22, 34a/11
biryān [Far.] Kebab	b.+ iņ 28a/15
b. 9a/13	b.+ ler 11a/15, 21a/3, 29a/11, 29a/8, 32a/5
bistere Yorgan ve yastıĝın baĝlı şekilde bulunduĝu hal	b.+ lere 32a/2, 35a/3
b.+ sin 26a/1, 7a/11	b.+ niņ 20a/18, 29a/12, 38a/4
biş - Bişmek	bī-‘aql [Far+Ar] Akılsız
	b. 12a/18
	bī-behre [Far.] Paysız, nasipsiz

b. 6a/2

bī-dād [Far.] Adaletsiz

b. 33a/2

bī-dār [Far.] Uyanmak, kalkmak

b. bolup 2a/10

b. eylediñ 35a/2

b. 20a/4

bī-devlet [Far+Ar] Devletsiz

b. 6a/1

bī-dil [Far.] Gönülsüz

dil-i b. 20a/11

bī-gāne [Far.] Yalancı

b. 9a/10

bī-gümān [Far.] Şüphesiz

b.+ sen 20a/2

bī-ğam [Far+Ar] Gamsız

b. 2a/10, 31a/23

bī-hüdelik [Far+Tr] Boş, gereksiz,
faydasız, beyhude

b. 39a/8

bī-hüş [Far.] Akılsız

b. bolup 24a/2

bī-ķarār [Far+Ar] Kararsız

b. ètdiñ 34a/17

b. 2a/9

b.+ dur 35a/13

bī-ma'nā [Far+Ar] Anlamsız

b. 12a/18

bī-mani' [Far+Ar] Engelsiz

b. 19a/2

bī-mār [Far.] Hasta

b. 13a/5

bī-nażir [Far+Ar] Eşsiz

b. 24a/2

bī-saḳal [Far+Tr] Sakalsız

b. 40a/7

bī-zār [Far.] Bezmiş

b. 39a/11

boğaz Boğaz

b. 32a/3

bol - Olmak

b. 6a/23

rāzī b. 30a/30, 38a/3

‘āşık b.- an 2a/10

fāriğ b.- an 11a/4

b.- anda 42a/18

evliyā b.- caḳmı 41a/10

b.- dı 13a/14, 15a/13, 19a/10,
1a/2, 27a/4, 31a/22, 36a/18,
9a/10

çöl b.- dı 19a/11

dīvāne b.- dı 5a/5

gāyib b.- dı 3a/1

güm b.- dı 7a/9

ḥācet b.- dı 42a/11

ḥudā b.- dı 33a/17

nēme b.- dı 30a/27

rāḥat b.- dı 42a/9

sel b.- dı 19a/9

ṭā‘at b.- dı 42a/10

zemāne b.- dı 19a/2

b.- dılar 16a/10, 26a/10,
28a/15, 31a/32

cāy b.- dılar 29a/14

dāḥil b.- dılar 19a/1

dost b.- dılar 31a/19

duran b.- dılar 18a/7

dūçār b.- dılar 20a/12

ḥayrān b.- dılar 26a/7

ḥāzır b.- dılar 26a/1, 26a/2

ḥoş b.- dılar 7a/12

ḥursend b.- dılar 22a/15

mu‘arref-i āşinā b.- dılar 21a/1

revān b.- dılar 29a/15, 29a/19

ruḥşat b.- dılar 23a/22

za‘if b.- dılar 7a/13

b.- dım 14a/11

‘āşık b.- dım 21a/12

b.- dıñ 5a/11

şūrā b.- dıñız 22a/5

b.- dıñmı 37a/20

b.- dum 21a/10, 30a/9, 9a/11,
9a/9

mu‘teber b.- ğıl 30a/20

b.- madı 32a/6

b.- malı 10a/21

ķahr-ı ceng b.- man 40a/1

b.- masa 14a/2

żāyi‘ b.- masun 12a/10

b.- maz 15a/12, 15a/16, 15a/4,
15a/8, 1a/10, 1a/14, 1a/8, 1a/9,

5a/9, 7a/16, 8a/14

müşfik b.- maz 22a/14

b.- mışam 2a/2

b.- mıyor 38a/3

b.- sa 21a/3, 22a/14, 23a/8,
24a/5, 31a/29, 8a/10

bar b.- sa 14a/13

hāżır b.- sa 11a/7

ķaber b.- sa 17a/11

köp b.- sa 10a/21

ķismet b.- sa 8a/13

sağ b.- sa 23a/3

b.- sam 37a/10, 37a/6

ķoř b.- sañ 30a/6

b.- sañız 22a/12

ezber b.- sañız 21a/17

gevher b.- sañız 22a/8

ķacc-ı ekber b.- sañız 21a/13

ķanķer b.- sañız 21a/21

rehber b.- sañız 21a/7

ser b.- sañız 22a/4

server b.- sañız 21a/9

b.- sun 15a/10, 35a/24, 35a/9

ķarf b.- sun 25a/15

ķavm b.- suñ 2a/4

mihmān b.- uñ 20a/18

b.- up 13a/4, 14a/1, 14a/4,
19a/4, 20a/11, 23a/10, 24a/4,
26a/6,

26a/8, 35a/24, 36a/24, 41a/5

ağaini b.- up 2a/8

bīdār b.- up 2a/10

bīhūř b.- up 24a/2

cem‘ b.- up 19a/2, 29a/14,
38a/8

cevr b.- up 12a/11

dūçār b.- up 14a/14, 18a/6

güm b.- up 7a/2

hekke b.- up 38a/15

hayrān b.- up 24a/3, 34a/14,
39a/21

hācı b.- up 21a/13

hāzır b.- up 27a/22

hoş b.- up 16a/11, 18a/8

huffhol b.- up 24a/8

ķum b.- up 7a/3

ķurbaķa b.- up 38a/15

meymūn b.- up 38a/15

ruḥṣat b.- up 38a/12

teyyārsey b.- up 35a/20

ulus b.- up 32a/7

ūmm b.- up 7a/4

imzā' b.- updur 18a/12

şehir b.- updur 17a/9

cān b.- upsēn 2a/10

hoş b.- ur erdi 20a/14

b.- ur 34a/7

hayrān b.- ur 3a/15

ķandaĝ b.- ur 11a/6

ķārī b.- ur 10a/21

ma'lūm b.- ur 11a/7

ne b.- ur 6a/21, 6a/22, 6a/23

b.- urmı 40a/7

b.- ursız 20a/15, 32a/14

b.- yor 11a/5

hayrān b.- yor 11a/9, 8a/18

hoşhāl b.- yorlar 32a/10

bosaĝa Kapının girişı, eşıķ

b. 19a/11, 31a/10, 33a/6, 3a/1,
3a/8, 8a/10, 8a/3

b.+ dın 12a/5

boş Boş

b. oldı 17a/3

b. 5a/12

boy(u)n Boyun

b.+ imda 19a/14

b.+ ina 36a/6, 41a/4

b.+ indın 39a/25

b.+ um 9a/8

b. bērmeli 23a/11

b. 15a/8, 32a/2

b.+ nıñ 41a/10

37a/23, 3a/18, 41a/27, 4a/11,
4a/9

bölke Bölge

b.+ niñ 31a/17

bul - Bulmak

b.- up 39a/1

b.- ur 27a/18

b.- yordı 32a/8

böyle Böyle

b. 35a/16

bula - Bulamak

b.- p durur 39a/18

bu Bu

b. 13a/11, 13a/16, 14a/12,
14a/8, 15a/10, 15a/16, 19a/1,
22a/10,
25a/15, 30a/1, 32a/3, 3a/11,
7a/4, 8a/1

bular Bunlar

b. 18a/7, 20a/20, 21a/3, 21a/4,
32a/6, 36a/5

b.+ a 32a/5, 35a/22

b.+ ğa 29a/27

b.+ nıñ 32a/5

bud But, bacak

b.+ ma 14a/4

bulut Bulut

b.+ dın 27a/17

b.+ lardın 26a/10, 26a/11

bul Bu

b. 12a/8, 12a/9, 14a/3, 15a/14,
27a/22, 29a/12, 2a/8, 30a/14,
30a/4, 31a/30, 31a/37, 32a/10,
32a/5, 33a/26, 33a/3, 36a/12,
36a/20,

bur - Kıvırmak, bükmek

b.- ıp 28a/28

b.- malı 29a/3

b.+i 41a/9

b.- masam 15a/8

bura - Takmak

b.- p 11a/14

bükderekle - Hızlıca yerinden
kalkmak

b.- p 29a/21

burma Takma

b. 4a/9

bülbül [Far.] Bülbül

b. 11a/11

b.+ ler 3a/12

burn Burun

b.+ ımı 28a/28

b.+ üm 13a/15

C

buyur - Buyurmak

b.- up 38a/3

câhil [Ar.] Bilgisiz

c. 39a/1

boz Açık toprak rengi, kül
renginin adı

b. 3a/5

cām [Far.] Cam

c.+ ları 12a/1

bük - Bükme

b.- ermen 19a/19

b.- üp turdı 3a/2

b.- üp turup 41a/11

b.- üp 24a/10, 31a/38

cāmi' [Ar.] Cami

mescid-i c. 2a/5, 31a/36

cān [Far.] Can, ruh

c. bolupsèn 2a/10

c. 14a/9, 23a/7, 25a/16, 37a/9,

39a/9, 9a/15, 9a/7

c.+ a 7a/5

c.+ ım 1a/3, 1a/7, 36a/20,
36a/22, 8a/21

c.+ ın 3a/1

c.+ nıñ 2a/9

cāy [Far.] Yer

c. boldılar 29a/14

c. 42a/17

c.+ ı 19a/1, 31a/3, 33a/26

c.+ ım 22a/27, 33a/5, 33a/9

c.+ ıma 10a/17

c.+ ın 38a/13

c.+ ına 16a/6, 18a/11, 23a/26

c.+ ındın 28a/22

c.+ ıñ 24a/13, 27a/24

c.+ ıñız 22a/23

c.+ lara 22a/20, 24a/12

c.+ ları 25a/6

c.+ larına 21a/3, 22a/17,
24a/10, 33a/27, 35a/19

c.+ larımı 33a/15

cāyla - [Far.] Yerleşmek

c.- mana 29a/25

c.- p 10a/21

cāynemāz [Far+Ar] Seccade

c. 11a/14, 41a/7

c.+ ıñ 20a/9

cedīd demokrasi [Ar.] Yeni

demokrasi

ķānūn-ı c. 16a/2

celb [Ar.] Davet

c. etti 33a/4

cem‘ [Ar.] Toplanma

c. bolup 19a/2, 29a/14, 38a/8

c. 16a/11

ceng [Far.] Savaş

ķahr-ı c. bolman 40a/1

cengel [Far.] Orman

c. 17a/15

c. 31a/32

c.+ inde 31a/32

ceñfirde - Sert ve kötü söz
konuşmak

c.- p turdı 41a/1

cerāhat [Ar.] İrin

c. 24a/6

cerçi Köyleri dolaşarak ufak tefet
eşya satan kişi (krş. çerçi)

c. 42a/24

cerrār [Ar.] Çekici

c. 13a/10, 7a/8

cevāb [Ar.] Yanıt

c. alıp 16a/4, 7a/15

c. bērdi 5a/2

c. bērdiler 11a/7, 18a/15

c. 5a/20

varağa-yı c. 16a/2

cevāl [Ar.] Kıvrak, hareketli (krş.
cevvāl)

c. 38a/9

cevr [Ar.] Zulüm

c. bolup 12a/11

c. 32a/5

cevzcān Afganistan'da bir şehir

c. 16a/4, 32a/4

vilāyet-i c. 24a/14

cezā [Ar.] Suç

şu'be-i c. 16a/3

cıqçı İstemeyen, hayır diyen

c. 39a/27

cib [Far.] Jip

c. 36a/14, 37a/25

cihāndār [Far.] Dünyayı zapt eden
hükümdar

c. 37a/23

cilavla - [Ar+Tr] Yurlamak, yuları çekmek
c.- p turdı 23a/25

cim [Ar.] Arap alfabesinde beşinci harf
c. 4a/10

cin [Ar.] Cin
'ifrît-i c. 10a/11
c.+ ni 10a/15

cinlen - [Ar+Tr] Cinlenmek
c.- di 37a/14
c.- diñmi 30a/28
c.- ipdür 4a/9, 5a/1

cinli [Ar+Tr] Cinli
c. 40a/13
c.+ sini 5a/21

cir Basma, baskı, şekil verilen
c.+ iñ irini 29a/10

civān[Far.] Genç
c. 34a/7

coş - Coşmak
c.- up 34a/14, 40a/14

cöne - Gitmek, yönelmek
c.- p 31a/31

cura [Far.] Çift, çift olan şeyler
c. 11a/2, 13a/4, 3a/15

curelif Gülbike'nin arkadaşı
c. 36a/4

Ç

çafdır - Koşturmak
ç.- ıp 40a/16

çafış - Koşuşturmak
ç.- ıp 29a/26

çağ Zaman, vakit, dönem

ç.+ ımı 18a/3

ç.- dıymı 37a/8

ç.- ğıl 30a/8

ç.- ıp 40a/10, 40a/11

çağır - Çağırmaq

ç. 37a/24

ç.- sa 40a/11

ç.- dılar 40a/5

ç.- urmen 6a/24

ç.- ıp 20a/19, 30a/30

çal Çal, sür

ç.+ ındın 28a/29

çağırıl - Çağırılmak

ç.- an 42a/18

ç.+ ı 38a/11

çap- Hızlı koşmaq

çaķı Küçük bıçak

ç.+ m 39a/7

ç. tut 10a/21

ç. -ar 40a/5

çaķıl - Çakılmak

ç.- ıķ étip 30a/30

çapan Afganistan'da yaşayan
Özbek erkeklerinin geleneksel
kıyafeti

ç. 28a/21

çaķırda - Gülüşmek

ç.- p 38a/15

çapıbër - Kořuvmek

ç.- ıp 16a/6

çaķılıķ Bıçaklık

ç. 12a/18

çarbulek Köy ismi

ç.+ din 9a/14

çal - Çalmak

çarh [Far.] Çark

ç.+ in 27a/19

çarhlı [Far+Tr] Çarklı

ç. 27a/9

çars [Far.] Madde bağımlısı

ç. + ı 29a/13

çat - Çatmak

ç.- malı 5a/15

çatıl - Çatılmak

ç.- an 22a/14

çay Çay

ç. 27a/24, 34a/9

şarf-ı ç.+ dın 34a/9

ç.+ lara 23a/16

çayhâne [Tr+Far] Çay evi

ç. 9a/13

çayhōrlı(k)ğ [Tr+Far] Çok çay içen
kişi

ç.+ a 28a/2

ç. kılp 9a/13

çaykanş - Süslenmek

ç.- ıp 40a/4

çaynek [Far.] Çaydanlık

ç. 34a/9

çāk [Far.] Yırtık

ç. 13a/11

çāre [Far.] Çıkar yol

ç. 12a/10, 1a/20

çārşū[Far.] Çarşı

ç. 23a/23

çek - Çekmek

yā ç.- dir 16a/4

çemen [Far.] Çimen, çimenlik

ç. 20a/18, 22a/16

çerāğ[Far.] Mum

ç. 41a/4

ç.+ lar 38a/13

ç.+ nı 41a/2

çerā [Far.] Yeşil, otlak yer

ç. 32a/8

çeş - Çözmek

ç.- diler 13a/8

ç.- ip 21a/10

çeşm [Far.] Göz

ç.- i giryān 9a/13

çevkī[Far.] Sandalye

ç. 34a/3

ç.+ de 19a/2, 34a/5

ç.+ leri 35a/20

çeyne - Çiğnemek

ç.- p 26a/8

çêk - Çekmek

ç.- ermen 19a/18

ç.- men 4a/11

ç.- tiler 36a/8

çı(k)ğ - Çıkmak

ç.- a aladağa 40a/3

ç.- an 41a/10

ç.- dılar 19a/3, 24a/6

ç.- dım 17a/13, 25a/20

ç.- ip 12a/18, 15a/18, 21a/3, 21a/4,
30a/30, 36a/16, 38a/2, 42a/19,
9a/14

kıble ç.- ip 31a/32

çığabol - Çıkabilmek

ç.- dı 24a/5

çıkar - Çıkarmak

ç.- dılar 24a/7

ç.- ip 18a/13, 30a/28, 30a/31,
34a/10, 7a/16

çıkşala - Hazırlanmak, karar vermek

ç.- p 40a/3

çırmaş - Bağlanmak, yakınlaşmak

ç.- ıp 41a/5

çıtma Dikme, dikilmiş

ç. 38a/9

çin Çin devleti

ç. 18a/5, 23a/20, 8a/15

ç.+ in 26a/2

ç. 42a/24

çiriyeni Sessiz, sakin

ç. 32a/2

çoğan bay Nurullah'ın köyünde
yaşayan kişi

ç. 38a/6

çolaş - Bağlanmak

ç.- up 41a/5

çorlı hâcı Emniyet müdürü

ç. 35a/21

çoş - Coşmak

ç.- up 26a/11

çoşdır - Coşturmak

ç.- ıp 41a/4

çöl Çöl

ç. boldı 19a/11

ç.+ lerde 3a/10, 7a/3

çölleş - Çölleşmek

ç.- dirdi 9a/18

çömeydi - Çömelmek

ç.- p 38a/10

çömmek Çömmek

ç. 27a/16

çöp

ç. 31a/33, 38a/11, 40a/9

çöz - Çözmek

ç.- seņ 3a/14

çuķur Çukur

ç.+ dın 24a/7

çul [Ar.] Kıldan ve kenevirden yapılmış kaba örgülü dokuma

ç. 17a/15

çuntuķ Elinde ve ayağında özür olan insan

ç. 38a/11

çuvāl[Far.] Çuval, torba

ç. 40a/3

D

da Bağlaç

d. 41a/6

dağ Dağ

d.+ ımı 18a/2

dāğla -[Far+Tr] Dağlamak

d.- rmen 34a/24

d.+ armen 22a/2

daķıķa [Ar.] Dakika

d. 27a/21, 29a/17, 40a/13

d.+ da 27a/22, 29a/16, 29a/20

dal Dal, ağacın bir parçası

d.+ ılardın 38a/6

d.+ ınıņ 31a/32

dalaş - Dalaşmak, tartışmak

d.- sam 17a/16

damolla Köy'ün cami Hocası

d. 4a/10

d.+ nıņ 40a/13

damolla pencī hān Köy'ün cami Hocası

d. 11a/7

d.+ ğa 11a/6

d. 31a/1

damolla pencihān azān dālber
anbelī Kōy'ün cami Hocası
d. 2a/5

dazla - Dikkat etmek
d.- p 31a/32

danış - Danışmak
d.- ta 37a/20

dā'im [Ar.] Devamlı, sürekli
d. 35a/8

dar Dar
d. 37a/23

dā'imā [Ar.] Her zaman, devamlı
olarak
d. 7a/13

daralaman Bağ, bahe adı
bāğ-ı d. 22a/14

dā'ire [Ar.] Merkez
d.- yi Şirket 26a/1

daş Taş
d.+ ı 12a/6
d.+ indin 40a/16
d.+ ınđın 37a/7

dād [Ar.] Adalet, doğruluk
d. 33a/2

day [Far.] Devam eden
d.+ lara 23a/12

dāhil [Ar.] İ, ieri
d. boldılar 19a/1
vezāret-i d.+ e 16a/11

dayı Dayı

dāne [Far.] Adet, miktar
d. 38a/9

d.+ men 28a/25

dārad

d. 16a/4

derc [Ar.] Toplama, bir araya getirme

d. 8a/1

dehrdār [Ar.] Dünya, cihan

d.+ ı 27a/21

derd [Far.] Üzüntü, zorluk

d. bêrdi 15a/2

del Değil

‘ayb d. 20a/17

d. 33a/3

d.+ e 21a/8, 22a/21, 9a/15

deli Deli

d. 40a/7

d.+ im 22a/10, 28a/16, 7a/17

d.+ ime 13a/18, 1a/19

delil [Ar.] Delil

d.+ i 25a/4

derece [Ar.] Kademe

d.- i evvel 18a/10

deñ Eş, eşit

d.- ü düşlerim 33a/16

derk [Ar.] Anlama, kavrama

d.+ sên 16a/6

derāz [Far.] Uzun

d. 40a/18

derkār[Far.] İşte, işin içinde olan

d. 12a/18

derbeder [Far.] Perişan

d. 14a/11

dermān [Far.] Çare, hal yolu, çıkış yolu

d. tutup 13a/18

d. 1a/19

d.+ ım 41a/14

ders [Ar.] Ders

d.+ lerim 27a/16

deryā [Far.] Deniz

d. 32a/2, 8a/4

deste [Far.] Demet, tutam

d. 36a/16, 4a/10

deşt [Far.] Bozkır, ova

d.- i bekrem 26a/5

deverān [Ar.] Dönme, dolaşım

d. 22a/13, 8a/9

d.+ lar 17a/19

d.+ larına 9a/6

devir [Ar.] Devir, dönem

d.+ de 32a/2

devlet [Ar.] Devlet

vekīl-i d.- i belğ 21a/2

d. 17a/19, 31a/23, 33a/8,
35a/8, 5a/13, 5a/23, 6a/15,
6a/21,

6a/22, 6a/23, 6a/5, 7a/1

devletābād [Far.] Afganistan Belh
şehrine bağılı ilçe

vekīl-i d.- ı meymene 21a/3

devre [Ar.] Başı sonu belli, dönem

d. 22a/5

dizdar Kale muhafızı

d.+ larınığ 24a/8

dē - Demek, söylemek

d.- di 11a/7, 14a/4, 16a/11,
19a/4, 22a/18, 24a/11, 25a/1,
26a/11,

29a/28, 30a/26, 32a/11,
32a/15, 33a/5, 34a/14, 36a/20,
39a/1, 3a/2,

3a/6, 41a/11, 5a/1, 7a/17, 9a/14

d.- diler 14a/1, 14a/2, 16a/1,
20a/15, 20a/16, 20a/17,
23a/26, 2a/5,

34a/12, 34a/6, 34a/9, 38a/1,
40a/15

d.- gan 9a/14, 40a/7

d.- mey 8a/2

d.- p 10a/21, 11a/6, 11a/7,
12a/18, 12a/4, 13a/6, 14a/2,
14a/3,

15a/18, 16a/4, 17a/12, 18a/10,
18a/12, 18a/13, 18a/15, 18a/8,
18a/9,

19a/2, 19a/4, 1a/1, 1a/2,
20a/10, 20a/18, 21a/18,
21a/19, 21a/20,

22a/14, 23a/22, 23a/25,
24a/11, 24a/6, 24a/7, 26a/2,
28a/17, 28a/4,

28a/6, 28a/7, 28a/8, 29a/10,
29a/12, 29a/13, 29a/15,
29a/18, 29a/19,

29a/21, 29a/22, 29a/26, 2a/5,
30a/28, 30a/30, 31a/29,
31a/30, 32a/1,

32a/10, 32a/15, 32a/5, 33a/22,
33a/26, 34a/2, 34a/24, 34a/3,
34a/5,

34a/7, 34a/9, 35a/24, 36a/16,
36a/18, 36a/20, 36a/6, 37a/14,
37a/5,

38a/1, 38a/2, 38a/3, 38a/4,
38a/6, 39a/1, 39a/24, 3a/1,
40a/12,

40a/2, 40a/5, 40a/7, 41a/10,
41a/11, 41a/9, 42a/17, 42a/24,
4a/10,

4a/9, 5a/1, 7a/16, 8a/7

bar d.- p 21a/3

d.- pdür 38a/2, 8a/4

d.- pdürler 20a/10

d.- pvan 29a/13

d.- r 10a/17, 13a/16, 15a/13,
18a/1, 20a/5, 22a/9, 23a/17,
25a/22,

27a/17, 29a/5, 30a/21, 31a/25,
33a/17, 34a/10, 35a/15,
37a/21, 42a/13,

4a/5, 9a/9

d.- rler 25a/7, 39a/26, 8a/16

d.- se 8a/15

d.- seş 35a/24

d.- yen 24a/8, 3a/1, 4a/9

d.- yende 22a/17, 40a/13, 5a/17

dék Gibi

d. 10a/2, 26a/6

dinyār Din sevgisi

d. 31a/32

dil [Far.] Gönül, yürek

d.- i bīdil 20a/11

d. 35a/13

d.+ din 19a/2

şıdķ-u d.+ din 13a/14, 27a/20

d.+ lerim 25a/3

diyār[Ar.] Memleket, ülke

d.- ı münecim 12a/13

d. 7a/2

diz Diz

d.+ i 39a/23

dilāver [Far.] Yürekli, cesur

d. 32a/3

dīdār[Far.] Yüz, güzel yüz

d.+ ına 19a/7

d.+ ın 28a/26

dildār [Far.] Sevgili

d. eyle 19a/20

d.+ a 41a/15

d.+ ın 11a/13

dīger [Far.] Öteki, öbürü

d.+ i 26a/9

dilker [Far.] Gönlü susturmak

d.+ din 1a/13

dīn [Ar.] Din

d.- i islām 13a/6

d.+ i 24a/3

dilteng[Far.] Özlemek

d. 19a/4

dīvāl [Far.] Kabartma nakış

d. 33a/26

dīvāne [Far.] Deli, mecnun

d. boldı 5a/5

d. 9a/9

doğ - Doğmak

d.- an 12a/18, 15a/18, 21a/9

doğan vekil aḥmed Kabil'de
pasaport işlerine bakan kişi

d. 31a/2

doktor [Fr.] Doktor

d. 36a/4, 36a/7

dol İçine

d.+ ina 30a/19

dola - Dolamak

d.- p durur 39a/20

dolanay Dolunay

d.+ lara 23a/8

dost [Far.] Dost, arkadaş, sevgili

d. boldılar 31a/19

d. 12a/9, 31a/16, 31a/23,
37a/16

d.+ larım 8a/6

d.+ um 25a/20

dostlık [Far+Tr] Dostluk, arkadaşlık,
sevgililik

d. êtdiler 27a/6

döşek Yatak

d. 42a/19

driver [Far.] Şoför

d. 29a/15

du'ā [Ar.] Dua

d. êt 32a/7

d. 10a/21

d.+ da 23a/6

d.+ dın 39a/12

d.+ rızdın 30a/9

du‘ā’ī [Ar.] Dua

d. 29a/15

d.+ e 37a/26

d.+ ine 36a/3

du‘āḥān [Ar+Far] Okuyan, üfleyen

d. 9a/14

duy - Duymak

d.- sam 28a/29

dudaḳ Dudak

d.+ ları 4a/9

dūçār [Far.] Uğramış, tutulmuş

d. boldılar 20a/12

d. bolup 14a/14, 18a/6

dur - Durmak

d.- an boldılar 18a/7

d.- armen 8a/13

d.- malı 23a/10

d.- mışam 22a/1

ḳarap d.- saḳız 39a/24

bulap d.- ur 39a/18

dolap d.- ur 39a/20

yalap d.- ur 39a/19

d. eyle 19a/6

d. eylediḡ 34a/16

dübin [Far.] Alt

d.+ i 6a/3

duran Bekleyen, duran

d.+ dur 26a/15

dükkān [Ar.] Dükkān

d. 32a/8

d.+ dın 33a/27

d.+ ıḡa 31a/38

d.+ lardın 38a/7

duvāl [Far.] Üzengi kayışı

d.+ de 38a/14, 38a/15

dükkāndār [Ar+Far] Dükkān sahibi

d. 16a/5, 29a/18

dünbeyağ [Far.] Kuyruk yağı

d.+ in 37a/16

d. 11a/2

düz - Düzmek

dünyâ [Ar.] Dünya

d.- ermen 22a/29

d. 17a/8, 23a/19, 31a/27,
34a/22, 35a/10

d.- seğ 6a/23

d.+ da 23a/7, 34a/16

E

d.+ nı 15a/12

d.+ nın 17a/14, 28a/13, 30a/18,
31a/29

ebrû [Far.] Kaş

işâret-i e. 21a/3

dürdâne [Ar.] İnci tanesi

d. 25a/19

edeb [Ar.] Edep, haya

e. 18a/10

düş - Düşmek

d.- ersin 6a/11

efkâr [Ar.] Düşünceler

tebâdul-i e.- ı müzâkereler
36a/5

düş Düş, rüya

d.+ imi 13a/4

deñ-ü d.+ lerim 33a/16

eger [Far.] Eğer, şayet (krş. ger)

e. 22a/14, 35a/24

düşmen [Far.] Düşman

d. 12a/9, 42a/7

d.+ im 6a/9

ehl [Ar.] Sahip, malik

e.- i kardaşı 12a/7

e.- i meclis 12a/3

şasıırma e. 4a/9, 5a/6

ekber [Ar.] Büyük

hacc-ı e. bolsaңыз 21a/13

elektirik [Fr.] Elektrik

e. 41a/4

ekfān [Ar.] Kefenler

e. 3a/2

elf [Ar.] Bin, bininci

e. 4a/10

el El

e. 31a/34, 36a/6, 36a/8,
42a/17, 42a/21, 4a/11

e.+ de 8a/8

e.+ i 40a/6

e.+ im 37a/17

e.+ in 38a/3

e.+ ine 38a/7, 41a/3

e.+ lerin 36a/18

el-kıssa [Ar.] Sözüñ kısası

e. 10a/21, 12a/17, 13a/21,
15a/17, 18a/5, 1a/1, 20a/11,
20a/9,

22a/13, 23a/21, 26a/1, 27a/21,
29a/9, 2a/5, 30a/25, 31a/29,
33a/21,

35a/19, 37a/25, 40a/1, 42a/17,
4a/9, 7a/11, 9a/13

elā göz Ela göz

e. 6a/8

emān[Ar.] Yardım isteme, şaşkınlık

e. urup 27a/21

e. 29a/19

elbette[Ar.] Kesinlikle, mutlaka

e. 20a/1, 40a/10

emniye [Ar.] Emniyet (krş.
emniyyet)

e.+ si 35a/21

elek çelek [Tr.] Gözleri açık kalma,

emr [Ar.] Söz, buyruk

e. étdiler 34a/3, 34a/8

müdüir-i e. 16a/6

evliyā [Ar.] Evliya, ermiş

e. bolcaqmı 41a/10

e. 24a/9

enār [Far.] Nar

e.+ im 13a/4

e.+ iñ 3a/16

evvel [Ar.] Önce

e. 37a/12, 38a/11, 38a/3,
40a/7, 41a/2, 42a/8, 4a/10

derece-i e. 18a/10

e.+ din 6a/11

e.+ ğı 42a/24

erķān [Ar.] Esaslar

e. 24a/3

errahmānī [Ar.] Rahman suresi,

Kuran'ın 55. suresi

e. 2a/6

ey Seslenme, ünlem

e. 10a/21, 14a/1, 14a/2, 1a/7,
2a/3, 31a/29, 32a/12, 40a/1

ervāh [Ar.] Ruhlar

e.+ larına 28a/2

eyle - Etmek, yapmak

e. 19a/12, 20a/4, 20a/8

dildār e. 19a/20

dūçār e. 19a/6

esrār e. 19a/8

fehm e. 22a/10

huşyār e. 19a/16

hükme e. 10a/15

es Akıl, düşünce

e. étip 27a/15

esrār [Ar.] Gizlilikler, sırlar

e. eyle 19a/8

rahm e. 22a/9, 35a/17

sehm e. 22a/11

şarf e.- dim 41a/22

bīdār e.- diñ 35a/2

dūçār e.- diñ 34a/16

gül-ü gülzār e.- diñ 35a/10

ğamh̄ār e.- diñ 35a/14

huşyār e.- diñ 34a/18

izhār e.- diñ 35a/18

serdār e.- diñ 35a/6

şermsār e.- diñ 34a/22

e.- p 18a/15, 19a/1, 22a/15,
36a/5

‘āşık e.- p 35a/2

iltifātlar e.- p 23a/21

istiķāmet e.- p 2a/8

vedā‘ e.- p 25a/12

şarf e.- sem 29a/6

e.- señ 1a/19, 1a/21

e.- sün 37a/7

‘eynek [Far.] Gözlük

‘e. 34a/11

eyyüb īşān Akça köyünde Hoca

e. 11a/3, 39a/26

e.+ dın 16a/8

e.+ lar 42a/14

ezber [Far.] Ezber, zihinde tutma

e. bolsanız 21a/17

È

éd - Etmek

è.- em 3a/6

è.- en 13a/17, 30a/31, 36a/12,
6a/13

è.- er 3a/1

è.- eyin 32a/12, 35a/24

ğalebe è.- ip 13a/21

ègrice Eğrice

è. 38a/7

èken -iken, –dığı, dığı halde

è. 11a/6, 14a/11, 27a/10,
27a/9, 30a/29, 32a/3, 33a/21,
37a/21,

37a/22, 37a/23, 6a/13

è.+ i 32a/1

èkki İki (krş. èkü)

è. 11a/5, 13a/21, 14a/2, 16a/4,
22a/5, 23a/19, 26a/8, 26a/9,

27a/24, 27a/9, 28a/2, 29a/12,
29a/23, 31a/23, 31a/27,
34a/22, 34a/9,

35a/10, 35a/8, 37a/17, 37a/22,
37a/25, 38a/3, 41a/7, 8a/16

è.+ nçi 42a/24

è.+ si 7a/16

èkü İki (krş. ikki)

è.+ lerin 7a/11

èl Şehir

è. 25a/6

è.+ de 14a/2, 1a/11, 8a/10

è.+ din 30a/30

è.+ e 21a/10

è.+ imi 25a/11

è.+ lerde 11a/9, 26a/16, 33a/5,
3a/4

èlik ribāţ Köy adı

è. 11a/1, 14a/3, 16a/1, 20a/16,
33a/10, 36a/19, 5a/16

merdüm-i è. 36a/17, 38a/15

è.+ da 13a/9, 3a/12

èlik ribāţ kışlağ Köy adı

è.+ ina 29a/19

èlik ribāţlı Èlik ribāţ köyünden

è. 18a/6

èlt - İletmek

è.- ip 31a/30

èm - Emmek, bitirmek, tüketmek

è.- esün 10a/6

èmdi Şimdi

è. 1a/9, 2a/5

èndi Şimdi

è. 10a/4, 14a/16, 17a/1, 17a/3,

19a/4, 26a/12, 29a/19, 30a/12,
32a/7, 37a/12, 37a/16, 38a/3,
41a/11, 41a/12, 8a/7

èġ - Eġmek

è.- ip 24a/9

èġil - Eġilmek

è.- ip 24a/8

èr - Fiille birlikte kullanılarak
birleşik çekim oluşturur

gezer è.- di 2a/9

hoş bolur è.- di 20a/14

tüşüp è.- di 38a/6

è.- diler 18a/5

barur è.- diler 24a/4

yürer è.- diler 9a/13

yürüp è.- diler 20a/11

èrit - Eritmek

è.- ir 4a/9, 5a/15

èrkek Erkek

è. 36a/4, 36a/7

èrte Yarın

è. 15a/19

è.+ si 16a/11, 1a/1, 21a/3,
22a/17, 26a/1, 29a/9, 30a/30,
36a/14

èrte nemāz [Tr+Ar] Sabah namazı
(krş. ertir nemaz)

è. 36a/14

è.+ dın 20a/9

è.+ ı 41a/8

è.+ ını 41a/7

èrtir nemāz [Tr+Ar] Sabah namazı
(krş. erte nemaz)

è. 28a/4

èş Eş, hanım

è.+ im 9a/18

èşek Eşek

è. 28a/7, 39a/19

êşik Kapı

è.+ din 38a/17, 40a/3

è.+ idin 33a/28

è.+ inde 29a/10

è.+ lerin 4a/9

ḥayrān è.- di 12a/3

neşr è.- di 31a/24

temām è.- di 12a/17, 13a/21,
15a/17

è.- diler 20a/9, 37a/2, 8a/1

baḥş è.- diler 28a/2, 29a/16

êşit - İştirmek, duymak

è. 2a/4, 33a/18

è.- ip 29a/18, 29a/8, 36a/17,
4a/9

è.- mesem 13a/9

è.- mezlik 40a/2

dostlık è.- diler 27a/6

emr è.- diler 34a/3, 34a/8

farvod è.- diler 27a/21

fıkr è.- diler 26a/6

ğıybet è.- diler 37a/13

ḥareket è.- diler 36a/14

ḥayrān è.- diler 38a/15

êşlig Eşlik, beraberlik

è.+ imdin 1a/15

ḥāşıl è.- diler 41a/6

ḥāzır è.- diler 28a/5

işāret è.- diler 23a/25, 34a/5

êt - Etmek, yapmak

du'ā è. 32a/7

fıkr è. 23a/12

ğayret è. 10a/14

naşīb è. 35a/14

āsān è.- di 41a/20

celb è.- di 33a/4

fıkr è.- di 4a/9

ruḥşat è.- diler 35a/22

sefer è.- diler 7a/14

su'āl è.- diler 35a/23, 36a/5

şuḥbet è.- diler 38a/14

taḥvıl è.- diler 36a/1

temām è.- diler 7a/11

şarf è.- dim 30a/17

tevbe è.- dim 6a/19

bar è.- diņ 19a/5, 34a/15

bīķarār è.- diņ 34a/17

teshīr è.- diņ 10a/15

zār è.- diņ 19a/7

telvīs è.- er 14a/5

‘öZR è.- ermen 25a/13

seyr è.- ermen 17a/2

şarf è.- ermen 17a/8

terk è.- ermen 25a/11

yād è.- ermen 23a/6

fehM è.- iņ 12a/7

te’kīd è.- iņ 10a/18

è.- ip 19a/1

‘ilm-i taḥşīl è.- ip 7a/13

alar è.- ip 16a/6

ançılıķ è.- ip 24a/7

āgāh è.- ip 11a/5

çaķılıķ è.- ip 30a/30

es è.- ip 27a/15

girāy è.- ip 16a/9

ġusl è.- ip 24a/10, 41a/7

ḥareket è.- ip 29a/17

ḥāşıl è.- ip 16a/11

ḥursend è.- ip 35a/22

imzā’ è.- ip 36a/9

ircā’ è.- ip 15a/20

karay è.- ip 22a/14

mu‘āyene è.- ip 36a/7

münācāt è.- ip 19a/4

pervāz è.- ip 27a/21

pes è.- ip 39a/4

pest è.- ip 27a/14

ses è.- ip 27a/13, 39a/2

seyr è.- ip 35a/19

şabr è.- ip 23a/10

şarf-ı nażar è.- ip 24a/9

taķrīr è.- ip 11a/5

tasamtūr è.- ip 36a/11

taşdıķ è.- ip 8a/14

tavşīf è.- ip 32a/10

tekmīl è.- ip 16a/6

terk è.- ip 9a/13

teyyār è.- ip 16a/7

töle è.- ip 40a/2

ṭahāret è.- ip 13a/21, 28a/1

pervāy è.- me 14a/3, 23a/14,

23a/3, 31a/29

ḥāżır è.- mek 11a/5

şerm è.- mek 39a/10

kanā‘at è.- men 41a/6

tekrār è.- men 5a/14

pervāz è.- mene 26a/9

hoş è.- mesem 38a/3

şarf è.- mesem 1a/14

‘ömr è.- mey 9a/13

sergerdān è.- mez 33a/24

tāḳat è.- mez 33a/3

è.- se 9a/12

āgūş è.- se 10a/20

è.- sem 27a/20

seyrān è.- sem 17a/20

ḳızıl è.- sün 23a/19

ḥıdmet è.- sünler 35a/8

fıkr è.- tiler 7a/16

yād è.- yondur 26a/17

étdir - Ettirmek

è.- ip 34a/1

étek Etek

è. 28a/7

è.+ in 29a/27

étekle - İteklemek

è.- p 28a/5, 40a/17

è.- y 31a/33

F

façaḳ Çizgili

f. 33a/27

faḳat [Ar.] Ancak, yalnız

f. 22a/17

faḳır [Ar.] Yoksul

f. 11a/2, 28a/27, 2a/5

f.+ e 30a/29

fark [Ar.] İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık

f.+ ı 31a/5

farsa‘ [Far.] Fars

ḥ‘āce-i f. 29a/16

farvod Aşağı, alt	suuresinin adı, elham
f. êtdiler 27a/21	f. bêrdiler 14a/3, 31a/30, 40a/14
fâ'ide [Ar.] Yarar	f. 16a/8, 2a/7, 30a/30
f.- i âyendesin 32a/5	
fâl [Ar.] Gelecektekten haber verme	feh̄m [Ar.] Anlama, anlayış
f.+ ındın 28a/25	f. eyle 22a/10
	f. êtiñ 12a/7
fâlbîn [Ar+Far] Fal bakan kişi	felâket [Ar.] Büyük dert, sıkıntı
f.+ lerniğ 28a/25	f.+ ler 39a/1
f.+ ni 9a/13	
fâriğ [Far.] İşini bitirmiş kişi	felek [Ar.] Gökyüzü, sema
f. bolan 11a/4	f. 41a/26
fâşıl [Ar.] Bölüm, kısım	feneki [Far.] Yere düşürme
f. 14a/15	f. kırıp 40a/19
fâş [Far.] Meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş	ferâğ [Ar.] Vazgeçme, çekilme
f.+ larım 27a/20	f.+ ında 9a/4
fâtiha [Ar.] Kur'ân-ı Kerim'in ilk	ferâğat [Ar.] Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme
	f. 31a/20

ferik [Er.] Kumes hayvanlarının,
keklik, bildircin gibi kuşların
civcivlikten çıkmış yavruları,
piliç
f.+ din 38a/3

fermān [Far.] Emir, buyruk
f. 10a/15, 1a/21

fevā'id[Ar.] Faydalar, menfaatler,
kârlar
vezāret-i f.- i 'āimme 32a/6

fevka'l'āde [Ar.] Çok güzel,
mükemmel
f. 28a/23

fey' [Ar.] İslam hukūkuna göre
devletin gayrimüslim tebaadan
aldığı cizye, haraç ve ticaret
malları vergilerine verilen isim
f.- i ikmāl 11a/2

fiçak Bıçak
f. 14a/16

fi'lḥāl [Ar.] O anda, hemen
f. 13a/21

fidā [Ar.] Feda kelimesinin eski ve
asıl söylenişi
f. 26a/19

fikr [Ar.] Düşünce, zihinde
tasarlanan şey
f. ét 23a/12
f. étđi 4a/9
f. étđiler 26a/6
f. éttiler 7a/16
f. kıldığımı 37a/24
f. 2a/7
f.+ im 23a/4, 34a/20, 37a/18

fimā [Far.] “Ne gereği var, neden”
anlamına gelen söz
f. 12a/18

fovren [Far.] Hemen, hızlıca
f. 28a/6

G

gadi [Far.] At arabası

g. 19a/1, 22a/14, 23a/24,
23a/26, 24a/5, 24a/7

gadivan [Far.] At arabasını kullanan
kişi

g. 23a/25, 24a/7, 24a/9

gāhī [Far.] Ara sıra, bazan, bazı defa

g. 22a/25, 38a/15

gāyib[Ar.] Göz önünde olmayan,
hazır bulunmayan şey

g. boldı 3a/1

gef Söz (krş. gep)

g.+ i 5a/19

g.+ ler 12a/18

gem Gem, atın ağzına takılan demir

g. 6a/23

gep Söz (krş. gef)

g. gezdirmek 7a/5

g. tafıpdur 2a/5

g. 1a/1, 8a/8

gereç Malzeme

g. 29a/9

gerek Gerek, lazım

g. 36a/18

ger [Far.] Eğer (krş. eger)

g. lerde 3a/6 21a/18

gernekle - Beğendiğini göstermek

g.- p 24a/2

gevher[Far.] Cevher, elmas, inci

g. bolsaңыз 22a/8

gevhergāh [Far.] Cevher yeri

g. 14a/6

gez - Gezmek

g.- en 25a/6

g.- er  rdi 2a/9

g.- ermen 22a/28

g.- seņ 6a/21

gez Kalelerde ok atmak için
kullanılan,  n tarafı Őevli, ince
yarık Şeklindeki delik

g.+ i 30a/1

gezdır - Gezdirmek

gep g.- mek 7a/5

geç - Geçmek

g.- miŐem 28a/13

g.- yor 25a/9

g d - Gitmek

g.- ecek 29a/10

g.- eli 29a/19

g.- en 23a/8, 31a/32

ķayta g.- erm gin 9a/6

g.- ip 31a/22

g l - Gelmek

g. 10a/12, 29a/10, 31a/30,
34a/3

g.- di 15a/14, 21a/2, 26a/3,
27a/8, 36a/15, 38a/5, 38a/6,
38a/7,

40a/10, 41a/21, 5a/17

g.- dik 22a/15, 29a/22

g.- diler 11a/3, 27a/22, 28a/14,
35a/19, 36a/4, 40a/13, 41a/8

g.- dim 30a/10, 33a/18

g.- diņ 36a/20

g.- diņiz 32a/11

sağ g.- diņizmi 29a/19

g.- diņmi 29a/21, 36a/22

g.- enmiŐ 38a/1

g.- ersiz 39a/9

g.- ip 12a/18, 21a/15, 31a/17,
40a/8

g.- ipd r 17a/10

g.- mene 42a/18

g.- meseņ 3a/18

g.- se 17a/19

g.- seņiz 22a/23

g.-  rmen 6a/14

g.- yor 23a/13

gèṅ [Far.] Mücadele, kavga,
çekişme (krş. ceng)

g. 37a/23

gèt - Gitmek (krş. gèd-)

g.- di 12a/18, 15a/18, 28a/26,
37a/11, 8a/19, 9a/16

g.- diler 11a/1, 15a/7, 21a/4,
37a/14, 7a/15

şehr g.- diler 38a/12

g.- ecek 29a/11

g.- ir 11a/10

g.- sem 31a/9

gétir - Getirmek

g. 34a/9

g.- di 10a/11

g.- diler 28a/1, 38a/9

g.- dim 17a/7, 28a/23, 32a/16

g.- en 30a/26

g.- ip 37a/25, 42a/23

gèy - Giymek

g.- diler 11a/4

gèydir - Giydirmek

g.- ip 40a/7

gir - Girmek

g.- en 24a/4

g.- er 12a/18

g.- iṅ 34a/2

g.- ip 14a/2, 26a/8, 2a/10,
30a/26

girāy [Far.] İçten gelen arzu, istek

g. ètip 16a/9

g.+ larındın 24a/9

giriftār [Far.] Bağlı kalmak,
tutunmak, kopamamak

g. 21a/8

giryān [Far.] Ağlayan

çeşm-i g. 9a/13

gizle - Gizlemek

g.- p 30a/23

gīs Yağlı

g. 38a/13

göç - Göçmek

g.- diler 13a/6

gög Gök

g.+ e 41a/14

gökçe Mavimsi

g. 23a/16

gök nar [Far.] Haşhaş

g. 32a/12

gömür Simsiyah, kapkara (krş.
kömür)

g.+ din 4a/9

gönder - Göndermek

g.- ip 40a/5

gör - Görmek

g. 1a/18

g.- dik 39a/14

g.- diler 32a/6

g.- dim 13a/1, 27a/3, 31a/3,
33a/15, 9a/17

g.- düm 30a/13

g.- ecek 22a/27

g.- em 39a/14

g.- en 15a/11, 23a/18, 32a/19

g.- ermen 22a/27, 9a/12

g.- gin 11a/12

g.- iñ 18a/4

g.- iñler 18a/2

g.- ip 13a/20, 24a/3, 28a/26

g.- kezdiler 18a/9

g.- meli 23a/9

g.- men 24a/7

‘ayb g.- meñler 8a/6

g.- mesem 13a/5, 14a/9

g.- se 18a/10, 31a/13, 31a/26,
3a/2, 8a/3

g.- seler 19a/2

g.- sem 17a/4, 18a/1, 27a/2,
29a/5, 4a/10

g.- seņ 11a/8

g.- seņiz 39a/23

g.- üp 24a/2

gürle - Gürlemek, sesli bir şekilde

g.- p 36a/15, 36a/19

görüş - Görüşmek

g.- diler 29a/18

g.- üp 20a/13, 34a/4

göt Kalça

g.+ ine 36a/18

göteril - Götürölmek

g.- di 36a/2

götir - Götürmek

g.- iņ 28a/4

göy - Vermek, bırakmak

g.- e bėrdiler 40a/8

göz Göz

g. 29a/18

g.+ de 19a/17

g.+ im 24a/15, 27a/12, 31a/26

g.+ ine 34a/11, 40a/11

g.+ iņ 6a/2

g.+ leri 23a/18, 4a/9, 7a/13

g.+ üm 19a/9

gözeve Göz bebeği

g.+ leri 40a/11

güşe [Far.] Köşe

g.+ ğa 9a/14

güşt [Far.] Et

g. 42a/22

güyā [Far.] Sözde

g. 3a/10

gül - Gülmek

g.- di 6a/9

g.- diñmi 37a/12

g.- e 38a/16

g.- er 1a/11

g.- ersiz 39a/3

g.- ip 31a/19

g.- mek 39a/1

g.- meñler 39a/2

laklak g.- üp 12a/2

yılımyılım g.- üp 30a/29

g.- yorsınız 39a/1

gül [Far.] Gül

g.- i ğaddārımnı 17a/2

g.- ü gülzār eylediñ 35a/10

g. 36a/16, 38a/7, 39a/29

g.+ din 38a/8

g.+ i 13a/15

g.+ le 31a/32

g.+ lere 11a/11

g.+ lerim 25a/5

gülbike Hikayede anlatılan

Nurullah'ın aşık olduğu kız

g. 11a/12, 13a/16, 13a/21,

14a/2, 14a/4, 19a/20, 21a/19,
2a/10,

32a/19, 36a/14, 36a/4, 36a/5,
36a/6, 36a/7, 3a/9, 40a/19,
42a/1,

7a/13, 8a/20, 8a/3

g.+ m 2a/9

gülbikecān Hikayede anlatılan

Nurullah'ın aşık olduğu kız

g. 12a/2, 14a/2, 1a/4, 21a/16,
25a/19, 25a/7, 2a/3, 31a/26,

35a/9, 41a/13, 8a/10, 9a/11,
9a/17

gülperī Nurullah'ın Gülbikiye

verdiği takma ad, mahlas

g. 10a/12, 10a/16, 10a/20,
10a/4, 10a/8, 9a/16, 9a/18

güüzār [Far.] Gül bahçesi

gül-ü g. eylediñ 35a/10

g. 13a/15

g.+ a 41a/23

güm [Far.] Kayıp

g. boldı 7a/9

g. bolup 7a/2

gün Gün

g. 10a/9, 1a/6, 33a/2, 36a/2,
5a/17, 9a/8

g.+ de 34a/19

g.+ din 9a/8

g.+ e 9a/5

g.+ ü 37a/15

günâh [Far.] Günah, suç

g. 39a/5

g.+ mı 6a/16

gündüz Gündüz

g. 23a/4, 24a/15

güreş Güreş

g. kıradılar 40a/6

g. 38a/13

güzel Güzel

g. 34a/24

Ğ

ğaddâr [Ar.] Kıyıcı, zalim,
merhametsiz, insafsız

gül-i ğ.+ ımnı 17a/2

ğaflet [Ar.] Açık gerçeği görmeme

ğ. 19a/16

ğal - Kalmak

ğ.- ğıl 30a/12

ğalať [Ar.] Yanlış, hata

ğ. 15a/19

ğalaťla - [Ar+Tr] Yanlışlamak

ğ.- p 15a/19

galebe [Ar.] Dövüşte ve savaşta

galip gelme

ğ. edip 13a/21

ğ. kılp 2a/10

ğalfak Kalpak

ğ. 30a/28, 40a/7

ğam [Ar.] Kaygı, tasa

ğ. 28a/26

ğ.+ dın 17a/17, 37a/9

ğam-gīn [Ar+Far] Gamlı, kederli

ğ. 31a/7

ğamh̄ār [Ar+Far] Kederlenen,
tasalanan

ğ. eylediñ 35a/14

ğ. 19a/12

ğamnāk [Ar+Far] Gamlı, kederli,
üzüntülü

ğ. 13a/12, 7a/13

ğarīb[Ar.] Kimsesiz, zavallı

ğ. 14a/8, 15a/14, 20a/4

ğatla - Hamurdan düğünlerde
yapılan bir tür katmer çeşidi

ğ.- ma 42a/21

ğaynen [Ar.] Aynen

ğ. 4a/9

ğayret [Ar.] Çaba, gayret

ğ. èt 10a/14

ğayretli [Ar.] Çabalı, gayretli

ğ. 32a/3

ğ.+ din 33a/21, 38a/2

ğāibāne [Ar.] Görmeden tanımak,
tanışmak

ğ. 9a/11

ğilla - Kılanmak

ğ.- p turdı 34a/7

ğılığ Salya

ğ.+ ların 36a/13

ğıñıraylı - Sinirlenmek, kötüleşmek

ğ.- p 42a/6

ğır - Kırmak

ğ.- armen 8a/17

bağlanmak

ğ.- ıp 24a/3

ğırğırladı - Çalıştırmak

ğ.- p 29a/13

ğusl [Ar.] İslam dininde,

cünüplükten kurtulmak veya

kendini manen temiz

hissetmek için dinî kurallara

uygun şekilde yıkanma, boy

abdesti alma

ğıybet [Ar.] Bir kimsenin arkasından

aleyhinde bulunma, çekiştirme

ğ. êtdiler 37a/13

ğ. êtip 24a/10, 41a/7

ğıynan - Kıyılmak

ğ.- sa 25a/16

H

hefte [Far.] Hafta

h. 5a/16, 5a/17

ğoru - Korumak

ğ.- san 37a/11

hekke [Far.] Kuş

h. bolup 38a/15

ğur - Yapmak, kurmak, inşa etmek

ğ.- adılar 20a/19

ğ.- mañlar 8a/8

hem [Far.] Kullanıldığı cümleye

“üstelik, bir de, şu da var ki,

zaten” manaları katarak anlamı

kuvvetlendirir

ğurfe [Ar.] Çardak, köşk

ğ.+ lerini 18a/16

h. 11a/5, 12a/18, 13a/10,

13a/16, 15a/18, 17a/10,

17a/19, 17a/6,

18a/11, 18a/12, 18a/9, 20a/19,

20a/20, 20a/9, 21a/3, 22a/27,

22a/4,

ğurs - Kurmak, bağlamak,

23a/6, 24a/3, 24a/4, 24a/5,
24a/9, 26a/1, 26a/10, 26a/11,
27a/22,

27a/7, 29a/22, 29a/27, 2a/8,
30a/20, 30a/24, 30a/25,
31a/31, 31a/34,

32a/6, 33a/22, 33a/23, 34a/3,
35a/24, 36a/10, 36a/18, 36a/9,
37a/25,

38a/11, 38a/3, 38a/5, 39a/5,
40a/11, 40a/5, 41a/11, 41a/7,
4a/10,

5a/2, 6a/6, 7a/12, 7a/14, 8a/11,
9a/13

hemdem [Far.] Cancığır arkadaş,
dost

h. 31a/22

hemme [Far.] Bütün, hep, cümle

h. 12a/18, 15a/15, 24a/8,
24a/9, 28a/22, 2a/4, 39a/15,
40a/15

h.+ si 21a/4, 31a/36, 42a/20,
6a/9

h.+ sini 23a/9

heḡ Melodi, motif, hava

h.+ ler 39a/20

her [Far.] Tekil kelimelerin önüne
getirilir ve o kelime için verilen
hükmün aynı cinsten olan
şeylerin hepsi için teker teker
geçerli olduğunu gösterir, –nin
hepsi, bütün, cümle

h. 10a/7, 14a/2, 17a/8, 19a/1,
19a/19, 1a/14, 21a/3, 23a/13,

23a/2, 27a/6, 2a/9, 31a/24,
33a/2, 35a/22, 41a/22, 41a/4,
42a/5,

42a/7, 6a/8, 8a/8, 9a/13

hergiz [Far.] Asla, katiyen, hiçbir
vakit, hiçbir şekilde

h. 25a/24

hevā'ī şirket [Ar.] Hava şirketi

afgān-ı h.+ din 27a/22

hevāyī [Ar.] Havaalanı

meydān-ı h. 26a/2

sultān muḡammed ḡāzi

beyne'l-milel meydān-ı h.
26a/6

heydep [Far.] Pazarın adı

h. 36a/15

hicrān [Ar.] Ayrılık, ayrılık acısı

h. 28a/12

hilāl [Ar.] Hilal

h. 10a/20

h.+ dur 10a/1

himmet [Ar.] Çalışma, gayret,
yardım

h.+ men 5a/26

hīç [Far.] Katiyen, asla

h. 16a/6, 18a/13, 24a/6, 5a/14,
8a/2

hotel [Fr.] Otel

h.+ lerde 9a/13

humāyūn [Ar.] Kutlu, mübarek,
saadetli

h.- u ā'lmutevekkil 26a/6

huşyār [Far.] Ayık, sarhoş olmayan

h. eyle 19a/16

h. eylediñ 34a/18

h. 24a/8, 37a/20

h.+ e 42a/12

hūş [Far.] Akıl, şuur

h.+ ım 13a/1, 33a/7

'aql-ı h.+ ım 13a/8, 14a/2,
9a/16

h.+ ıñ 12a/4

h.+ larım 15a/15, 33a/4

h.+ larıñıza 39a/9

hūy [Far.] Doğuştan olan tabiat,
yaratılış, mizaç

h.+ la 33a/26

H

ḥacc [Ar.] Hac

ḥ.- ı ekber bolsanız 21a/13

ḥ. êtdiler 36a/14

ḥ. êtip 29a/17

ḥaḳ [Ar.] Doğru, gerçek

ḥ. 13a/3, 30a/29, 37a/1

ḥ.+ dın 42a/11

ḥ.+ dur 15a/11

ḥasret [Ar.] Özlem

ḥ. 13a/12, 25a/9

ḥ.+ i 28a/12

ḥaḳīḳat [Ar.] Gerçek, asıl

ḥ.+ dın 22a/12

ḥ.+ larındın 11a/5

ḥasretli [Ar.] Özlemlı

ḥ. 42a/16, 9a/5

ḥavşala [Ar.] Kur kursağı, taşlık

ḥ.+ ıj 33a/21

ḥaḳḳ [Ar.] Doğru, gerçek

ḥ.+ ım 39a/6

ḥ.+ ina 32a/7

ḥayāt [Ar.] Hayat, yaşam

ḥ.+ ıj 40a/10

ḥaḳḳā [Ar.] Gerçekten, doğrusu

ḥ. 37a/21

ḥayda - Sürmek

ḥ.- p 24a/9

ḥammām [Ar.] Hamam

ḥ.+ ğa 24a/10

ḥayrān [Ar.] Bir kimse veya bir şey

karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse

ḥareket [Ar.] Hareket

ḥ. bêrip 26a/9

ḥ. boldılar 26a/7

h. bolup 24a/3, 34a/14, 39a/21	h. bolup 21a/13
h. bolur 3a/15	beyan-ı h. 16a/11
h. bolyor 11a/9, 8a/18	
h. ètdi 12a/3	hācı baba Nurullah'ın dedesi
h. ètdiler 38a/15	h.+ sı 31a/31
h. 16a/10, 33a/19, 9a/13	
hāzret [Ar.] Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder	hācı hıdır bay Köy'ün baş katibi
ravza-i h.- i 'alī 28a/1	h. 35a/21
h.- i imām 14a/3	h.+ nıñ 36a/14, 37a/25
h.- i imāmkerhı 14a/2	hācı hayt bay Medrese adı
h.- i imāmkerhıraḥmetullāh'aleyh	h. 7a/12
hāzır 14a/1	hācı 'īsā bay Jandarma komutanı
h.- i şīrhor 28a/2	h. 35a/21
hācet [Ar.] İhtiyaç	hācı vekīl şürtipe Şurtipe ilçesinin vekili
h. boldı 42a/11	h. 20a/12
h.+ iñ 8a/3	
hācı [Ar.] Hac vazifesini yerine getiren kişi	hāl [Ar.] Durum
	h. 18a/6, 20a/13
	h.+ de 17a/18

h.+ in 5a/10

h.+ indin 28a/11

h. ëtdiler 41a/6

h. ëtip 16a/11

h. 14a/13

hālet [Ar.] Nitelik, keyfiyet

h. 1a/3

hāzır [Ar.] Hazır, bir işi yapmak için

her şeyin hazır olması

h. boldılar 26a/1, 26a/2

h. bolsa 11a/7

h. bolup 27a/22

h. ëtdiler 28a/5

h. ëtmek 11a/5

h. 27a/4, 33a/26, 4a/6

hāzret-i

imāmkerhiraḥmetullāh‘aleyh

h. 14a/1

hāmī-āb [Far.] Afganistan Cevizcan

şehrine bağlı sınırda bir ilçe

h. 31a/30, 31a/35, 31a/9,
32a/1, 32a/11, 33a/18, 35a/19,
41a/25,

6a/7, 8a/11

merdüm-i h. 36a/13

h.+ da 37a/8

h.+ dın 32a/8, 4a/7

h.+ ın 36a/3

h.+ ılı 4a/9

h.+ mı 35a/21

h.+ nın 31a/33, 33a/27

helvācı [Ar+Tr] Helvacı

h.+ nın 24a/8

hāmī-āblı [Far+Tr] Hāmī-āblı

h.+ nın 7a/11

hesāb [Ar.] Hesap

h.+ ı 10a/21, 31a/29

hāşıl [Ar.] Olan, meydana çıkan

hile [Ar.] Kandırma, aldatma

h. 34a/21

h. 4a/8

hükümet [Ar.] Hükümet

h. 16a/10

h.+ ler 35a/7

hukûk [Ar.] Haklar

şu'be-i h. 16a/3

huzûr [Ar.] Huzur

h.+ ıda 5a/1

hür [Ar.] Cennet kızı

h.+ lıkānı 3a/1

hücre [Ar.] Dışarı ile ilgisi mümkün

mertebe az olan küçük oda,
odacık

h.+ siğa 4a/9

hükm [Ar.] Karar, yargı

h.- i ma'nā 28a/23

h. bërse 31a/15

h. eyle 10a/15

h. kıldı 38a/4

H

h'âce [Far.] Dinî hizmetlerde görevli
kimse, Hoca, molla

h.- i farsa' 29a/16

h.- i ravâsdın 26a/2

h'âcelik [Far+Tr] Hocalık, mollalık

h. 8a/3

h.+ lerinde 3a/1

h'âce resûl Kızılbaş lideri Hoca
Resul

h. 24a/8

h'âce rüşenā Şair Hoca Ruşena

h.+ yı 9a/14

haber [Ar.] Haber

h. aydar 22a/12

h. bërdiler 11a/2

h. bëriñ 28a/11

h. bolsa 17a/11

h. sorup 28a/9

h. 28a/6

h.+ in 30a/3

halāyık [Ar.] Esir edilmiş veya satın

alınmış kız, kadın

h.+ lar 38a/16

halk [Ar.] Halk, insan topluluğu

h. 40a/11

h.+ ı 23a/13

h.+ ındın 34a/7

h.+ ın 32a/3

halvet [Ar.] Çevre ile her türlü
ilişkiyi kesip yalnız kalma,
tenhaya çekilme

h. 42a/17

h.+ im 31a/15

hançer[Ar.] Kamadan küçük, ucu
eğri ve sivri, iki yanı keskin
bıçak

h. bolsaңыз 21a/21

h.+ dür 1a/12

harāb [Ar.] Yıkık dökük, yıkılmaya
yüz tutmuş, viran

h. 2a/1

harābe [Ar.] Eski devirlerden kalma
şehir veya bina yıkıntısı

h. 31a/32

harc [Ar.] Bir iş için harcanan para,
masraf

h.+ ım 21a/15

h.+ ımı 1a/16

harkus [Far.] Küfür etmek

h. 30a/26

haste[Far.] Sağlığı bozuk olan,
sıhhati yerinde olmayan kimse

h. 13a/5

hațar[Ar.] Tehlike, güvensizli

h.+ larındın 11a/5

hațt [Ar.] Yazı

h. bildim 30a/9

h. bilip 21a/14

h. yazıp 8a/2

h. 31a/18, 36a/18, 38a/11, 4a/4

h.+ ım 31a/13

h.+ ını 18a/9, 38a/10

hāvāṭır [Ar.] Fikirler, düşünceler,
kalbe doğan şeyler

h. 23a/12

hayāl[Ar.] Hayal, düş

h.+ e 9a/2

hayl [Ar.] Güruh, taife, cemaat,
zümre

h.+ ını 25a/12

h.+ larda 33a/6

hayr [Ar.] İyilik

h. 29a/15

hayyāt[Ar.] Terzi, dikici

meydān-ı h.+ larında 38a/13

hazān [Far.] Güz, sonbahar

h.+ a 31a/28

hāk [Far.] Toprak

h. 13a/12

hāl [Far.] Vücuttaki küçük esmer
benek, ben

h.+ e 3a/15

hāliş [Ar.] Karışksız, katksız

h. 39a/28

hālī [Ar.] Boş

h. 11a/7, 9a/14

hān Han, büyük, ulu

h. 21a/3, 22a/13, 23a/21,
25a/4, 37a/10

h.+ ını 38a/11

hānqāh [Tr+Far] Köşk, kasır, kule
gibi yüksek bina

h. 15a/20, 16a/1

h.- p 2a/6

hār [Far.] Diken

hātūn [Far.] Kadın

h. kıldırıp 12a/18

h. 38a/15

hāric [Ar.] Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı

hıdmet [Ar.] Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev

h. 22a/3, 25a/10, 30a/11

h. etsünler 35a/8

h.+ din 17a/10

h. 34a/9

hāş [Ar.] Bir şeye veya bir kimseye ait olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü

h.+ de 1a/21, 35a/9

h.+ ke 21a/3

h.+ men 5a/24

h. 26a/10

hışt [Far.] Kerpiç, tuğla

h.- i puhte 31a/36

hāşşa [Ar.] Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet

h.+ dın 31a/36, 32a/1

naql-i h. 36a/17

hicālet [Ar.] Uçurumlar, derinlikler, çukurlar

h. 37a/3

hātīme [Ar.] Son, nihayet, encam

h.+ sinde 21a/3

hīş [Far.] Akriba

ķavm-i h.+ dur 41a/17

hātīmele -[Ar+Tr] Sonlandırmak

ķavm-i ħ.+ i 30a/13	durum
ķavm-i ħ.+ im 10a/4	ħ. bolyorlar 32a/10
ķavm-i ħ.+ lere 8a/19	
ķavm-i ħ.+ lerim 33a/12	ħořlař - [Far+Tr] Hoşlanmak
	ħ.- ıp 23a/22
ħorořof [Far.] Afganistanda yer, bölge adı	ħ.- salar 19a/1
ħ. 31a/17	ħ.- up 26a/1, 31a/31
ħoř [Far.] Beğenilen, güzel, iyi	ħořlık [Far+Tr] Güzellik, iyilik
ħ. boldılar 7a/12	ħ. 20a/10
ħ. bolsañ 30a/6	ħořyār [Far.] Güzeli sevgili
ħ. bolup 16a/11, 18a/8	ħ. 7a/7
ħ. bolur ěrdi 20a/14	
ħ. ětmesem 38a/3	ħudā [Far.] Allah, Tanrı (krş. ħudāy)
ħ. kěldiņ 24a/11	ħ. boldı 33a/17
ħ. kěldiņiz 22a/20, 24a/12	ħ. 15a/9, 31a/6, 37a/21, 41a/20
ħ. oldı 17a/1	ħ.+ dın 25a/14, 30a/16, 39a/10, 42a/3
ħ. 24a/2	ħ.+ ğa 19a/4
ħ.+ ı 26a/18	
ħ.+ ma 23a/14	ħudāvend [Far.] Efendi, sahip, malik, ħükümdar
ħ.+ ıņ 23a/8, 5a/20	ħ. 22a/14
ħořħāl [Far+Ar] Güzeli durum, iyi	

h.+ im 21a/11, 3a/17

hudāy [Far.] Allah, Tanrı (krş. hudā)

h. 10a/13, 10a/9, 15a/4,
23a/15, 30a/14, 33a/20, 9a/12

h.+ im 22a/30

huffhol [Far.] Islanma, terleme || içi
kederlenme

h. bolup 24a/8

huften [Far.] Yatsi vakti

h. 38a/13

humār[Ar.] Sarhoşluk

h.+ a 41a/19

hurç [Far.] Heybe

h. +ın 23a/23

h.+ ina 10a/21

h.+ indın 30a/28

h.+ innı 29a/22, 29a/23

h.+ innı 29a/24

hursend [Far.] Kanaatkar, tok gözlü,
kısmetine razı olan

h. boldılar 22a/15

h. étip 35a/22

huşūšen [Ar.] Hususi olarak,
bilhassa, özellikle

h. 32a/10

huvrāk Evrak, belge (krş. evrāk)

h.+ ler 35a/22

hüb Güzel

h. 12a/7

hünābe [Far.] Kanlı göz yaşı

h. +ler 19a/18

hūr pūrçuklı [Far+Tr] Büyücü

h. 29a/27

I

ılğa - Ağlamak, ağlaması gelmek

1.- p 9a/14

		i.+ inede 38a/8
‘ışk [Ar.] Aşk, sevgi		i.+ lerim 35a/11
‘1. 14a/10		i.+ iğa 2a/10
‘1.+ mda 2a/9, 7a/13, 9a/10		
‘1.+ mdm 2a/2	idāre [Ar.] Yönetme	
‘1.+ mđ 14a/5		i.+ ğa 26a/2
‘ıtır [Ar.] Güzel koku	ifek İpek	
aşl-1 ‘1.+ nı 40a/8		i. 11a/4
İ	‘ifrıt [Ar.] Cinlerin çok zararlı ve çok korkunç kabul edileni	
ibtida’ı [Ar.] Gelişmemiş, ilerlememiş, tekāmül etmemiş, ilkel		‘i.- i cin 10a/11
i. 15a/20	iħřā [Ar.] Sayma	
icāze [Ar.] İzin, müsaade		şu‘be-i i.- yi ve 16a/3
i. bērdiler 34a/2	iħbār [Ar.] Haber verme, bildirme	
i. 16a/11		i. 20a/8
iç İç	iħlāř [Ar.] Riyasız ve yapmacıksız inanış, çok samimi bağlılık, katışıksız tam doğruluk	
i.+ egeleri 38a/16		i. 34a/23
i.+ im 19a/19		
i.+ ine 40a/17, 40a/5		

sūre-i i.+ nı 29a/16

ih̄tiyār [Ar.] Katlanma, kabul etme,
razı olma
i. 8a/8
i.+ ımı 1a/4

ikmāl [Ar.] Tamamlama
fey'-i i. 11a/2

iḳbāl [Ar.] Mutluluk, saadet
i.+ im 15a/9, 25a/14

iḳrār [Ar.] Kabul etme, tasdik etme
i. 13a/20

'ilāc [Ar.] İlaç
'i. 2a/5, 31a/29
'i.+ ım 29a/3

'ilm [Ar.] Bilme, biliş
'i.- i mantıḳdın 4a/10
'i.- i nücüm 11a/5
'i.- i şer'īdin 2a/8

'i.- i taḫşīl ètip 7a/13

'i. oḳıp 19a/13

'i. oḳutup 1a/16

'i. oḳuydım 21a/14

'i. 1a/17, 36a/2

ṭaleb-i 'i. 7a/16

iltifāt [Ar.] Bir Şeye arzu duyma,
alaka gösterme, onunla
ilgilenme, raĝbet gösterme

i.+ lar eylep 23a/21

imām [Ar.] İmam

i. 14a/12

ḫāzret-i i. 14a/3

imām kerḫi Gülbike'nin rüyasına
giren Hoca

i. 30a/15

ḫāzret-i i. 14a/2

imām kerḫi raḫmetullāh 'aleyh
Gülbike'nin rüyasına giren
Hoca

ḫāzret-i i. ḫāzır 14a/1

'imāret [Ar.] Bir yeri bayındır ve
mamur etme, bayındırlık

'i.+ ine 31a/37

'i.+ lerini 32a/3

imzā' [Ar.] İmza

i. bolupdur 18a/12

i. étip 36a/9

i. kılp 31a/18

in Kardeş, küçük kardeş

i.+ im 30a/30

inşā'illāh [Ar.] "Eğer Allah isterse,
Allah nasip ederse" anlamında
dilek sözü

i. 10a/10, 22a/29

intizār [Ar.] Bekleme, bekleyiş

i. turdılar 18a/15

i.+ ima 30a/23

irāde [Ar.] Bir şeyi yapıp yapmama
hususunda karar verebilme ve

bunu uygulama gücü

i. kıldım 30a/11

ircā' [Ar.] Çevirme, döndürme

i. étip 15a/20

iri Büyük

ciriñ i.+ ni 29a/10

iskender fuçuk Kabil'deki genel
evin adı

i. 41a/5

islām [Ar.] İslam, din

i. 11a/7, 14a/7, 4a/1, 8a/4

dīn-i i. 13a/6

şer'-i i.+ da 11a/6

i.+ nıñ 31a/32

ism [Ar.] Ad, isim

i.- i a'zam 2a/6

iste - istemek

i.- p 41a/6

i.- seņ 3a/1

35a/17, 4a/5

i.+ lere 8a/18

istiḥāre [Ar.] Bir işin hayırlı olup olmayacağını görmek için namaz kılmak

i.+ lerim 32a/15, 32a/17

i.+ lerin 30a/31

nemāz-ı i. 13a/21

iṣāret [Ar.] Bir şeyi, anlatılmak istenen bir manayı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme

istikāmet [Ar.] Yön

i.- i ebrū 21a/3

i. eylep 2a/8

i. ētdiler 23a/25, 34a/5

iş İş, çalışma

i. 9a/14

i. 12a/8, 23a/13, 30a/14, 32a/12, 32a/14, 35a/24, 39a/5, 42a/3,

işle - Yapmak

i.- se 10a/13

6a/22

i.+ den 24a/4

‘işret [Ar.] İçki içme, içki

i.+ dūr 41a/16

‘i.+ de 18a/3

i.+ i 11a/5, 1a/1, 36a/12

‘işretli [Ar +Tr] İçkili

i.+ im 10a/10, 17a/6, 28a/22, 32a/13, 33a/19, 35a/12, 35a/24

‘i. 41a/23

i.+ imi 13a/3

i.+ ine 23a/15

i.+ iņ 22a/29, 5a/19

it İt, köpek

i.+ iņiz 15a/18

i.+ din 4a/9

i.+ ler 10a/13, 20a/1, 30a/10,

‘itibār [Ar.] Saygı görme, saygı gösterme, değer verme

‘i.+ im 8a/19, 9a/7

īṣān Akça köyünde Hoca

ī. 39a/12

ittihād [Ar.] Aynı fikirde olma, aynı düşünce etrafında toplanma

sefāret-i i. 16a/11

īṣān baba Akça köyünde Hoca

ī. 40a/1

iz İz

i.+ imdin 21a/15

i.+ inde 26a/5

J

jandarma [Fr.] Jandarma

j. 33a/27, 35a/21

‘izzet [Ar.] Hürmet, saygı

‘i.+ men 5a/25

K

kalı [Far.] Yumşak zeminde yetişen bir ağaç türü

k. 31a/32

izhār [Ar.] Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme

i. eylediñ 35a/18

kamzül [Far.] Afganistan’da erkeklerin düğünde giydiği beyaz uzun elbise

k. 40a/7

īmān [Ar.] İman

ī. 33a/21, 38a/2

īṣān kahrıcı Akça köyünde Hoca

ī.+ η 38a/17

karay [Ar.] Kiralamak (krş. kirā’)

k. etip 22a/14

kābil Afganistan'ın başkenti

k. 16a/9, 17a/9, 18a/5, 18a/8,
20a/5, 22a/23, 26a/6, 28a/10,

28a/14, 32a/16, 33a/14,
41a/24, 41a/3

şehir-i k. 18a/16, 26a/10

k.+ de 25a/17, 30a/10, 30a/31,
31a/18, 31a/3

şehir-i k.+ de 16a/11

k.+ din 17a/6, 28a/6

pāy-i taht-ı k.+ ğa 16a/7

kāfir [Ar.] Kâfir, Müslüman
olmayan kişi

k. 12a/6, 8a/12, 8a/16, 8a/17

kāğaz [Far.] Kağıt (krş. kâğız)

k. 30a/24, 30a/25

kāğız [Far.] Kağıt (krş. kâğaz)

k. 8a/1

k.+ ğa 8a/2

kāhin [Ar.] Gelecekte haber verme

iddiasında olan kehanet sahibi
kimse

k. 8a/14

kākül [Far.] Alna düşen kısa saç
demeti, perçem

k.+ ler 3a/13

kāmdil [Far.] Gönül arzusu

k. 41a/6

kāmīl [Ar.] Tam, bütün

k. 31a/36

kānd [Ar.] Şeker

k. 41a/3

kār [Far.] Kar, kazanç

k. 12a/14

kesb-i k.+ ım 18a/4

kesb-i k.+ ımı 1a/18

k.+ nıñ 6a/23

k.+ ım 41a/20

k.+ a 41a/27

kāse [Far.] Çini, toprak veya
camdan yapılmış çukur çanak
k. 23a/20, 27a/24

kātib [Ar.] Bir resmi dairede, bir
kurumda veya bir kişinin
yanında yazı yazmakla görevli
kimse, yazar, yazıcı
k. 36a/3
k.+ lere 15a/20

kebāb [Ar.] Kebap
k. 2a/2

kef [Ar.] Feragat etme
k.+ ine 9a/13

kefş bāzār [Far.] Ayakkabı pazarı
k.+ da 40a/18

keft [Far.] Avuç içi
k.+ in 37a/3

kehf [Ar.] Mağara, in

aşhāb-ı k. 2a/6

kelām [Ar.] Söz, ifade
k.- 1 şerīf 28a/2

kelāmu'llāh [Ar.] Kur'ân-ı Kerim
k. 19a/14

kemāle [Ar.] En olgun, en yetişkin
döneminde olma, olgunluk
k. 3a/16

kemen [Far.] Saf başı, başta olan
insanlar
k.+ dir 36a/4, 36a/8

kemfūl [Far.] Kempel, yorgan
battaniye
k. 30a/28

kem [Far.] Kusur, eksiklik,
noksanlık
k. + i 18a/13

kendir Kendir liflerinden yapılmı

kaba kumaş

k.+ igi 24a/8

26a/16, 29a/6, 30a/5, 33a/5,
35a/13

kent Şehir

k.+ de 8a/4

kerkirayun Afganistan'da bulunan
yer, köy ismi

k. 3a/1, 8a/3

kerāmet [Ar.] Akıl sınırlarını aşan
tabiat üstü iş, harikulade hal

k. 30a/15

kesb [Ar.] Kazanma, kazanç

k.- i kārım 18a/4

k.- i kārımı 1a/18

kerem [Ar.] Lütuf, iyilik, merhamet,
ihسان

k. 28a/1, 40a/7

k.+ dīn 4a/11

k.+ e 4a/10

kerhi Afganistan'da bulunan yer
ismi

k. 14a/12

kesel [Ar.] Gevşeklik, uyuşukluk,
tembellik, üşenme

k. 13a/5, 7a/5

kerīm Ulu, büyük, şerefli, aziz

k. 16a/1, 1a/22, 29a/19, 36a/18

luţf-u k.+ ine 34a/14

kes- Kesmek

k.+ erdin 4a/4

kerki Afganistan'da bulunan yer
ismi

k. 25a/21, 25a/5, 26a/14,

ketān [Ar.] Keten, ketenden
yapılmış kumaş

k. 28a/21

kette [Far.] Büyük

k. 30a/26, 30a/30, 31a/36,
32a/10, 37a/18, 37a/2, 37a/25,
38a/5,
40a/13
k.+ sine 40a/8

kevlet [Far.] Fırlatıp atmak

k. 6a/3

keyik Geyik

k.+ sèn 3a/10

kêç - Geçmek

k.- iñ 6a/16

k.+ gine 26a/5

kêçe Gece

k. 1a/5, 23a/4, 24a/15, 2a/9,
34a/23, 38a/5, 40a/13, 40a/6

k.+ ğa 18a/15

k.+ ler 14a/2

k.+ lere 42a/19

kêçi Keçi

k.+ ler 38a/3

kêl - Gelmek

k. 11a/7, 19a/12, 19a/16,
19a/20, 19a/6, 19a/8, 20a/4,
20a/8,

31a/30, 4a/11

k.- di 28a/6, 36a/16

k.- dik 18a/9

k.- diler 29a/26, 35a/21, 42a/19

k.- dim 20a/5, 28a/10, 34a/6

hoş k.- diñ 24a/11

hoş k.- diñiz 22a/20, 24a/12

sağ k.- diñmi 38a/3

k.- en 30a/30

k.- gen 3a/16

k.- iñ 38a/4

k.- ip 16a/8, 19a/4, 22a/16,
27a/23, 27a/25, 28a/2, 29a/1,
32a/2,

34a/1, 37a/27, 38a/17, 42a/20,
42a/24, 5a/22, 9a/14

k.- ipdür 29a/26, 9a/1

k.- ipsiz 32a/11

k.- se 30a/19

k.- ür 11a/13

k.- diñizmü 32a/11

kêlin Gelin

k. 12a/18, 17a/18, 40a/12,
41a/3

k.+ iñ 36a/24

k.+ ler 40a/4

kısır Kısır

k.+ ına 32a/3

ki [Far.] Bağlaç

k. 7a/16

kêlte Uzun olmayan, kısa boylu

k. 40a/14

kibi Gibi

k. 2a/7

kêt - Gitmek

k.- di 30a/30

k.- diler 27a/7, 31a/31

k.- dim 7a/2

k.- er 12a/12

k.- ermen 26a/14, 30a/5

k.- ip 24a/5

k.- ivan 29a/14

k.- meli 5a/16

k.- meseñ 6a/4

k.- sün 28a/7

kim Kim

k. 42a/5

k.+ lere 13a/11

kir - Girmek

k.- yor 8a/20

kirfig Kirpik

k.+ i 1a/12

kişi İnsan, şahıs

k. 19a/2, 2a/8, 40a/14

kêtir - Getirmek

kitāb [Ar.] Kitap

k. 10a/21, 10a/8, 19a/13

kitābçe [Ar+Tr] Defter

k. 18a/11, 34a/10

k.+ sèn 16a/6

kiy - Giymek

k.- dim 17a/7

kīse [Far.] Kесе

k.+ lerindin 18a/9

koş - Koşmak

k.- aņ 25a/25

köç - Göçmek, gitmek

k.- üp 31a/32

köfük Köpük

k. 40a/14

köfürde - Köpürdemek, sinirlenmek

k.- p 30a/26, 40a/18

kögel taş Akça'ya bağlı köy

k. 38a/11

kökböri Gökböri, kurt

k. 40a/5

kökköz Yeşil gözlü

k. 32a/3

kökнар [Tr+Ar] Dikenli ağaç türü

k. 32a/11

könrik Beyaz çarşaf

k. 41a/7

köñl Gönül

k.+ in 35a/7

k.+ inğa 38a/3

k.+ üm 14a/5, 19a/16, 20a/4,

31a/7, 35a/2

köñül Gönül

k. 23a/14

k.+ ğa 13a/12

tüş k.- dim 21a/19

k.- diğ 1a/17

köp Çok

k.- er 6a/13

k. bolsa 10a/21

k.- eyin 5a/1

k. 11a/5, 12a/6, 13a/6, 17a/7,
19a/2, 1a/16, 22a/13, 22a/7,

k.- gen 14a/2

23a/20, 23a/21, 25a/17, 27a/8,
28a/20, 2a/8, 30a/17, 30a/29,
30a/3,

k.- inür 8a/4

31a/29, 31a/3, 31a/32, 32a/8,
33a/7, 34a/21, 35a/12, 37a/12,
37a/13,

k.- iğ 10a/8, 21a/3, 32a/1

k.- ip 17a/5

37a/20, 37a/4, 37a/8, 39a/14,
42a/8, 4a/10, 5a/11, 7a/12,
7a/13,

k.- se 20a/14, 35a/20, 4a/9,
9a/13

7a/8

k.- seler 23a/26, 29a/10, 31a/36,
41a/9

k.+ dür 34a/19

k.- sem 26a/13, 5a/22, 8a/17

k.- üp 19a/3, 41a/4

körkez - Göstermek

k.- diler 14a/2

köpri Köprü

k.+ niğ 36a/16

körpe Taze

k. 41a/4

kör - Görmek

k. 1a/22

k.+ ler 35a/20

k.- di 1a/5

k.+ lerdin 37a/26

k.- dim 28a/18, 41a/25, 5a/21

körüş - Görüşmek

k.- üp 28a/8	k.+ din 37a/1
	k.+ i 9a/14
kör vekil abdurreşid Akça vekili	k.+ ini 8a/16
k. 21a/2	k.+ iniş 37a/25
	k.+ inş 11a/12
köt Kalça, göt	k.+ leri 21a/20, 38a/17, 41a/19
k.+ inş 6a/21	k.+ lerin 16a/6
	k.+ lerine 2a/10
köter - Kaldırmak	k.+ üm 5a/6
k.- ip 23a/23, 29a/23, 29a/9, 33a/27, 35a/5, 38a/5, 41a/7	kuhne [Far.] Eskimiş, yıpranmış, eski
köteril - Kaldırılmak	k. 29a/4, 5a/24
k.- üp 26a/9	
köy - Yanmak	kumandan [Fr.] Kumandan, komutan
k.- er 14a/9	k.+ ı 15a/20, 16a/6, 16a/7 4a/3
k.- üp 9a/4	
köylek Gömlek	kumandanlık [Fr+Tr] Komutanlık
k. 40a/7	k.+ da 16a/4
köz Göz	kūmak [Far.] Yardım
k. 1a/17, 20a/9, 24a/13, 3a/10	k. bērdi 33a/16
	k. 21a/21, 21a/3, 29a/8, 41a/17

k.+ lerin 5a/22

kütel tağ Kabil yolunda hep kar olan

bir tünel

k. 16a/10

kül - Gülmek

k.- e 36a/20

k.- üş 40a/7

kütāh [Far.] Kısa

k. 27a/24

k.+ ımızda 20a/18

k.+ larığa 19a/4, 20a/18

k.+ larında 21a/3, 22a/16

k.- üşdiler 40a/12

külfet [Ar.] Sıkıntı, zahmet,

meşakkat, yorgunluk

k. 36a/15

kütel Kabil yolunda hep kar olan bir

tünel

k. 27a/13

kümiş Gümüş

k. 13a/13

küffār [Ar.] Kâfirler

k. 11a/5, 4a/1

kün Gün

k. 34a/11, 9a/14

k.+ de 9a/2

k.+ e 33a/25

k.+ i 2a/10

küfrlik [Ar+Tr] Sövmelik

k.+ i 11a/7

kündüz Gündüz

k. 34a/23

kül Kül

k.+ ine 17a/15

kütdin şāh Türkmenler'in önde

gelen liderlerinden

ķ.- dım 3a/3

k. 3a/1, 3a/8

k. 33a/6

ķaçur - Kaçırnak

ķ.- dım 13a/2

kütđin řāh mırzā bēk

Türkmenler'in önde gelen
liderlerinden

k. 8a/3

ķadem[Ar.] Adım

ķ. urdılar 31a/35, 34a/13

ķ. 20a/11, 7a/13

ķ

ķabāhat [Ar.] Suç, kusur

ķ. 39a/1

ķadirdān [Ar+Far.] Kıymet bilen

ķ. 33a/18

ķabr [Ar.] Mezar

ķ.+ lerine 28a/1

ķadr [Ar.] Değer, kıymet

ķ.+ im 16a/4

ķaç - Kaçmak

ķ.- dım 5a/6

ķ.- ıp 4a/9

ķādirallāh [Ar.] Değerli Allah

ķ. 34a/15

ķaçan Ne zaman

ķ. 17a/2, 19a/4, 22a/23,
32a/11, 3a/17, 8a/9

ķāđı [Ar.] İslam hukūkuyle
yönetilen devletlerde halk
arasında çıkan anlaşmazlıkları,
her türlü davayı halletmek
üzere devlet tarafından tayin
edilen memur

ķ.- yi aķçe 16a/3

ķaçır - Kaçırnak

ķ.+ nıŋ 36a/18

ķ.+ sınıŋ 36a/18

ķ.+ si 15a/20

ķāđı ŧāhib [Ar.] Memur Bey

ķ. 37a/27, 38a/1, 38a/12

ķ.+ ni 37a/26

ķahr [Ar.] Sıkıntı, keder

ķ.- ı ceng bolman 40a/1

ķ.+ ı 29a/1

ķ.+ im 5a/22

ķahramān [Far.] Kahraman, yiğit

ķ. 32a/3

ķak - Kakmak

ķ.- arda 27a/19

ķ.- ıp 34a/13

ķ.- maz 39a/27

ķal - Kalmak

ķ.- dı 13a/8, 27a/16, 9a/5

tenhā ķ.- ıp 7a/15

ķ.- madı 41a/11

ķ.- sa 5a/12

ķal'a [Ar.] Kale

ķ.- i 'askeri 27a/21

ķ.+ dın 38a/11

ķ.+ nıŋ 30a/1

ķıl-u ķ.+ indin 28a/13

ķalb [Ar.] Kalp

ķ.+ im 13a/14

ķaldır - Kaldırmak

ķ.- ıp 40a/17

ķalem [Ar.] Kalem

ķ. 26a/15, 36a/23

ķ.+ de 11a/5

ķ.+ lerin 38a/10

ķalt ķaltla - Toparlanmak,
düzenlemek

ķ.- p 34a/8

kamer [Ar.] Ay

ķ. 11a/5

ķapķara Kapkara, simsiyah

ķ. 29a/10, 29a/15, 40a/11

ķan Kan

ķ.+ ım 1a/8

ķar - Karmak

ķ.- ıp 4a/9

ķanat Kanat

ķ.+ ın 27a/14

ķ.+ ında 40a/14

ķara Kara, siyah

ķ. 11a/13, 26a/3, 38a/4, 3a/10,
40a/7 ķ.+ ı 12a/12

ķanā'at [Ar.] Kısmetine, kendisine

verilene razı olma

ķ. bērdiler 32a/5

ķ. ētmen 41a/6

ķara - Bakmak

ķ.- dılar 11a/6

ķ.- p dursaıız 39a/24

ķ.- p turdılar 15a/19

ķanķa Ne kdar

ķ. 15a/19, 25a/16, 32a/4

ķ.- p 12a/1, 21a/5, 22a/13,
24a/2, 24a/3, 25a/1, 26a/15,
27a/15,

29a/28, 34a/2, 35a/13, 7a/17

ķ.- sa 24a/8

ķandaĝ Nasıl

ķ. bolur 11a/6

ķ. 5a/12, 8a/13

ķara göz Kara göz

ķ. 33a/4, 3a/4, 41a/15

ķ.+ leri 10a/1

ķanı Hani

ķ. 30a/26, 37a/27, 38a/2, 40a/7

qara gözli Kara gözlü

q.+ m 1a/12

qara gün Kötü gün

q.+ ler 9a/1

qaraköz Kara göz

q. 12a/15, 30a/30, 36a/23

qarañgu mescid [Tr+Ar] Karanlık

mescit

q.+ de 4a/9

qarat - Karartmak, kötü düşünmek

q.- dı 15a/2

qarār [Ar.] Karar

q.+ ım 1a/9

qardaş Kardeş

ehl-i q.+ ı 12a/7

q.+ ım 23a/3

qarğa Karga

q. 26a/2, 26a/3

qarı Yaşlı, ihtiyar

q. 38a/8

qarımdaş Kardeş

q.+ dın 32a/14

qavm-u q.+ lar 29a/7

q.+ larım 26a/13

qarqın İlçe adı

q. 25a/2, 25a/8, 31a/1, 36a/15

aħmed cān vekīl-i q. 24a/11

q.+ da 31a/32

q.+ dın 31a/9, 36a/15

qarqır - Kıkırdamak

q.- ıp 38a/16

qars - Karışmak

q.- ıp 39a/4

q.- mañ 39a/13

karşu Karşı

ķ. 31a/12, 31a/16, 31a/20,
31a/24, 31a/28, 31a/4, 31a/8

ķart Tazeliğini kaybetme,
yaşlanmak, zamanı geçmek

ķ.+ a 39a/20

ķ.+ inka 19a/2

ķaryadār [Ar.+Far.] Köy sahibi,
köyde önde gelen kişi

ķ. 11a/3, 16a/1, 29a/19, 32a/4,
36a/18

ķ.+ ımı 1a/22

ķarya hācı Nurullah'ı yolda
arabasına alan kişi

ķ. 31a/29

ķaş Kaş

ķ.+ ı 12a/15, 22a/30, 25a/7

ķ.+ ım 10a/20

ķ.+ ımda 4a/7

ķ.+ ları 10a/1

ķ.+ larım 26a/15, 27a/12

ķ.+ larıñ 36a/23

ķatıķ Katık, Karın doyurulurken baş
yiyecek sayılan ekmeğin
yanına katılan herhangi bir
yiyecek

ķ. 11a/2

ķaķ - Katmak

ķ.- ar 5a/7

ķaķaġanı Güney Türkistan,
Afganistan'ın kuzey bölgesine
denmektedir. Güney
Türkistan, "Türkistan ve
Katagan" olmak üzere iki
bölgeye ayrılmaktadır.
Türkistan bölgesinde Fayrab,
Sar-ı Pul, Cevizcan,
Samangan, Belh şehirleri;
Katagan bölgesinde ise
Tahar, Badahşan, Kunduz ve
Baġlan şehirleri
bulunmaktadır.

ķ. 30a/28

ķaķar Dizmek, yerleştirmek,

bükme	q.- ı mış 25a/23
q. 42a/21	q.- i hışdur 41a/17
	q.- i hışı 30a/13
qatarla - Dizmek, yerleştirmek	q.- i hışim 10a/4
q.- p 35a/20	q.- i hışlere 8a/19
	q.- i hışlerim 33a/12
qatı Katı, sert	q.- u qarındaşlar 29a/7
q.+ sın 29a/10	q. bolsuğ 2a/4
	q. 23a/18
qav - Kovmak	q.+ larım 13a/10, 13a/6
q.- ıđ 6a/6	
q.- mağ 5a/27	qavşır - Teslim etmek
	q.- ıp 28a/28
qavdır - Kovdurmak	
q.- dım 4a/10	qavun Kavun
q.- ıp 5a/11	q. 33a/27, 34a/6
qavıl - Kovulmak	qavuştır - Kavuşturmak
q.- mağ 7a/4	q.- ıp 19a/8
qavı [Ar.] Güçlü, kuvvetli	qayda Nerede
q. 30a/23	q. 14a/11, 2a/3, 3a/7, 3a/8, 3a/9
qavm [Ar.] Millet, budun	q.+ sen 11a/1

ķ.- ma 6a/11

ķayġu Kayġı

ķ. 17a/17, 37a/9

ķā'im [Ar.] Ayakta duran, ayaġa kalkmış durumda olan

ķ. 35a/9

ķayġı Kayġı

ķ.+ım 15a/11

ķālīn [Far.] Halı

ķ. 36a/12

ķaysı Nasıl

ķ. 10a/5, 14a/2, 19a/1, 19a/10,
1a/11, 20a/15, 32a/10, 32a/14,

ķ.+ ler 35a/20

39a/5, 3a/4, 5a/25

ķālīn fūrūř [Far.] Halı satıcısı

ķ.+ ları 24a/6

ķ. 20a/18

ķayt - Dönmek

ķ.- dılar 36a/10

ķānūn [Ar.] Kanun, yasa

ķ.- ı cedīdemokrasi 16a/2

ķayta Nereye

ķ. ġedermüġin 9a/6

ķānūnī [Ar.] Kanunla ilgili, kanuna ait

ķ. 4a/2

ķaytar - Döndürmek

ķ.- dılar 40a/2

ķ.- saġız 39a/7

ķārī [Ar.] Okuyucu, usulünce okuyan, kıraat bilen kimse, sayġı sözü, hoca

ķ. bolur 10a/21

ķaz - Kazmak

ķ. 16a/6, 17a/18, 22a/13,

28a/11, 29a/21, 29a/23, 37a/7,
5a/18,

5a/2, 6a/20, 9a/5

ķ.+ niņ 5a/1

ķ.+ ğa 21a/5

ķārī mevlān ķul Kabil'de ğörev
yapan memur

ķ.+ ı 23a/21

ķārī ağa [Ar+Tr] Kıymetli ağa

ķ.+ m 6a/16

ķārī ana [Ar+Tr] Kıymetli anne

ķ.+ m 30a/12

ķārī baba [Ar+Tr] Kıymetli baba

ķ. 20a/16, 22a/15, 22a/9

ķārī mevlā naķl Şurtipe

hükümetinin vekili

ķ.+ ı 23a/17

ķārī mevlā naķl ħācı Şurtipe

hükümetinin vekili

ķ. 20a/18

ķārī mevlā naķl ħān Şurtipe

hükümetinin vekili

ķ. 20a/12, 21a/3

ķārī şāĥib Kıymetli hoca

ķ. 22a/18, 5a/4, 6a/10, 7a/6

ķ.+ din 22a/17, 7a/14, 7a/15

ķārī vekil şāĥib Kıymetli vekil

ķ. 21a/6

ķāyim [Ar.] Ayakta duran, ayağa
kalkmış durumda olan

ķ. 1a/21

ķıble [Ar.] Kıble

ķ. çıķıp 31a/32

ķ. 28a/1, 29a/16

ķıçķır - Çağırmak, söylemek

ķ.- dılar 42a/24

kıfır - Konuşmak

ķ.- dı 31a/29

ķıl - Yapmak

ķ.- ay 13a/11

ķūkm ķ.- dı 38a/4

ķadā ķ.- dı 29a/13

tebessūm ķ.- dılar 18a/8

bed ķ.- dım 6a/19

irāde ķ.- dım 30a/11

ķ.- dıñız 22a/7

fıkr ķ.- dıñmı 37a/24

ķ.- ğay 8a/15

ķ.- ğıl 35a/7

ķayķōrlıķ ķ.- ıp 9a/13

ķalebe ķ.- ıp 2a/10

imzā' ķ.- ıp 31a/18

teyyār ķ.- ıp 11a/2

tilāvet ķ.- ıp 28a/2

ķ.- mañ 30a/14

teşrīf ķ.- sañız 22a/25

ķ.- ur 22a/14

ķ.- urmen 5a/12

ķ.- urmiz 2a/5

ķıldır - Yaptırmak

ķār ķ.- ıp 12a/18

ķımār [Ar.] Kumar

ķ. urdım 41a/26

ķıpķızıl Kıpkızıl

ķ. 38a/17

ķır - Kırmak

ķeneki ķ.- ıp 40a/19

ķırrızı [Far.] Betonlu cadde

sarak-ı ķ. 23a/23

ķıs - Kısmak

ķ.- ıp 6a/21

ķısm [Ar.] Kısım, bölüm

ķ. 26a/9, 35a/22

ķısmet[Ar.] Kısmet, nasip

ķ. bolsa 8a/13

ķ.+ de 22a/14

ķ. 15a/13

ķ.+ im 35a/18

ķiřlađ Kışın barınılan yer, kışlık yer

ķ.+ ina 11a/1

ķ.+ ında 7a/16

ķ.+ ındın 14a/3, 20a/16,
31a/32, 9a/14

ķiřlaķ Kışın barınılan yer, kışlık yer

ķ. 10a/18, 11a/2, 16a/8, 28a/6,
29a/19, 29a/20, 30a/30,
33a/10,

37a/24, 38a/10, 40a/5, 42a/20

ķ.+ larıı 42a/18

ķıy - Kıymak, merhametsizce
davranmak

ķ.- ıp 19a/19

ķ.- ın u āsān 15a/6

ķıyāmethıķ [Ar+Tr] Kıyametlik, ok
kōtū

ķıymet[Ar.] Kıymet, değer

ķ. 22a/8, 29a/25, 30a/22

ķıyra Suyun olduğu yer, kıyı

ķ. 31a/36

ķız Kız

ķ. 12a/18, 13a/21, 14a/4,
21a/12, 22a/14, 23a/26, 24a/3,
30a/8,

32a/19, 34a/4, 36a/4, 36a/6,
40a/19, 40a/4, 8a/20

ķ.+ dın 36a/5

ķ.+ ğa 24a/2

ķ.+ ı 36a/15

ķ.+ ım 14a/1

ķ.+ ııı 40a/12

ķ.+ larınıı 41a/3

ķ.+ nı 36a/9

ķ.+ nıı 36a/16

ķızıl Kızıl

ķ. ētsūn 23a/19

ķ. 12a/11, 31a/29, 38a/9, 40a/3

kıızıl ayak Güçlü ayaklı

sāht-ı kı. 36a/12

kıızıl yüzlik Kırmızımsı yüzlü

kı. 30a/241, 30a/25

kıızıl ayak arıĝ Nurullah'a yardım

eden kişi

kı. 38a/11

kııť'a [Ar.] Parça, bölük

kı. 8a/2

kıızılbaş Kıızılbaşlık inancını taşıyan

kimse

kı. 24a/8

kıil [Ar.] Söz, kelam

kı.- u kıāl'aındin 28a/13

kıızıl cib [Tr+İng.] Kırmızımsı Jip

kı. 31a/30

kıir Kir, pislik

kı. 29a/15

kıızıl gül [Tr+Far] Kırmızımsı gül

kı.+ larde 26a/18

kıof - Kopmak

kı.- up 29a/21

kıızıl hürce [Tr+Far] Kırmızı heybe

kı.+ ını 29a/9

kıol Kol

kı. 41a/4, 5a/1

kı.+ a 31a/14

kı.+ ları 23a/25

kı.+ larındın 20a/18

kıızıl yüz Kırmızımsı yüz

kı.+ im 31a/27

kı.+ leri 10a/2

kı.+ uĝa 8a/2

kı.+ um 27a/5

kon - Konmak, yığılmak

40a/8

ķ.- sa 33a/8

ķorķ - Korkmak

ķ. 30a/16

ķ.- an 4a/9

ķ.- maķ 39a/10

ķ.- maz 39a/12

ķ.- up 29a/2

ķorķu Korku

ķ.- zarsen 40a/12

ķoy - Koymak

ķ. 30a/27

ķ.- an 14a/2

ķ.- apdur 26a/6, 40a/11

ķ.- dı 13a/21

ķ.- dılar 27a/24, 34a/3, 37a/26,
42a/23, 7a/13

ķ.- dum 38a/3

ķ.- maķ 39a/8

ķ.- maz 27a/11

ķ.- up 35a/20, 35a/22, 37a/25,

ķoyın Koyun, bağır, göğüs

ķ.+ ımda 19a/13

ķoyun Koyun

ķ. 11a/7

ķoyunlı Koyunlu

ķ. 38a/11

ķubbe [Ar.] Yarım küre şeklinde
olan bina, dam

ķ.+ li 3a/13

ķucaķla - Kucaklamak

ķ.- dılar 29a/21

ķucaķlaş - Kucaklaşmak

ķ.- ıp 40a/4

ķ.- up 28a/8, 41a/5

ķuç - Kucaklamak, kavuşmak

ķ.- sam 17a/16

ğudret[Ar.] Kuvvet, güç

ğ. 10a/6

ğudretli [Ar.] Kuvvetli, güçlü

ğ. 20a/3

ğul Kul

ğ. 23a/22, 35a/5

ğ.+ ı 18a/6, 22a/13, 36a/4,
3a/1, 8a/3

ğ.+ lara 12a/8

ğulağ Kulak

ğ.+ ıa 30a/4

ğulağ Kulak

ğ. 39a/17

ğ.+ lardın 29a/3

ğ.+ larına 26a/8

ğum Kum

ğ. bolup 7a/3

ğur - Kurmak

ğüreğ ğ.- adılar 40a/6

ğur'an[Ar.] Kuran

ğ. 22a/6

ğurbağa Kurbağa

ğ. bolup 38a/15

ğ. 34a/7

ğurbān [Ar.] Kurban

ğ. 12a/18, 15a/18, 1a/20,
33a/12, 37a/27, 37a/6

ğurçınğū Köy

ğ. 38a/11

ğurşa - Düzeltmek, tertip etmek

ğ.- dılar 40a/7

ğ.- masağ 40a/7

ğurt Kurt

ğ.+ larım 6a/19

ķurtar - Kurtarmak

l.+ ım 10a/16

ķ.- ıp 30a/10

ķuř Kuş

ķ.+ a 17a/20

ķ.+ larım 33a/8

laķlaķ Kahkaha ile glmek, alay ederek glmek

l. glp 12a/2

ķuřa - Kuşamak

ķ.- p 40a/13

latin tıl [Fr+Tr] Latin dil

l.+ lerde 4a/4

ķuřaķ Kuřaķ

ķ.+ ların 41a/4

lāy [Far.] amur

l.+ lara 23a/20

ķutıl - Kurtulmak

ķ.- dılar 32a/9

leb [Far.] Dudak

l.+ in 39a/19

ķutul - Kurtulmak

ķ.- duņ 37a/9

ķ.- maz 33a/22, 38a/2

ķ.- sa 17a/17

lebbeleb [Far.] Dudak dudağa

l. 41a/5

lek [Far.] Yırtıcı kuş

l. 32a/18

L

laçin ķuř Beyaz renkli, ayakları kırmızı bir çeşit şahin

lerzan kprk Titreyen köprü

l. 18a/5

luḫf [Ar.] İyilik, hoşluk

1.- u kerîmine 34a/14

1.+ ıḡa 34a/16

servis-i m. 26a/3

m.+ ı 21a/3

M

ma'din medrese [Ar.] Madin

medresesi

m. 7a/12

maḳām [Ar.] Devlet kademesinde yüksek mevki, yüksek ve önemli memuriyet

m.- ı vilāyet 16a/4

maḥal [Ar.] Yer, mekan

m.+ dur 7a/16

maḳrî [Far.] Okuyan

m. 38a/11

maḥkeme [Ar.] Mahkeme

m. 15a/20

maḳşad [Ar.] İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç

m. 41a/6, 42a/11

m.+ dın 31a/11

m.+ ım 13a/18, 14a/13

maḥrem [Ar.] Mahrem

m. 19a/8

maḳşūd [Ar.] Söylenilmek, belirtilmek istenilen, kastedilen

aşl-ı m.+ ımḡa 19a/6

maḥşül [Ar.] Mahsül, ürün

m.+ ler 28a/5

maḥşüş [Ar.] Has, özgü

m. 26a/2

mūtar-i m. 27a/22

ma'lūm [Ar.] Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan

m. bolur 11a/7

ma'nā [Ar.] Kelime, söz, anlam

hük-m-i m. 28a/23

mantu Manti

m. 11a/10

manṭıq [Ar.] Mantık

m. okıp 5a/24

'ilm-i m.+ dın 4a/10

maṇa Bana

m. 15a/13, 17a/19, 21a/19,
21a/20, 28a/27, 30a/26, 38a/6

maral göz Dişi geyik gözü

m.+ lere 35a/4

maral közli Dişi geyik gözlü

m. 10a/19

mash[Ar.] Alaya almak (krş. Ar.
saḥr)

m.+ ların 41a/4

maṣḥarabāz [Ar+Far] Maskara

kişi

m. 39a/12

maṣḥarabāzlık[Ar+Far+Tr]

Maskaralık yapan kişi

m.+ lar 24a/7

maṣḥaralık [Ar+Tr] Maskaralık

m.+ lar 12a/18, 24a/4

maṣḥaḥatlaṣ - [Ar+Tr] İyileşmek

m.- up 2a/5

maṣraf [Ar.] Sarfedilen, harcanan
para, gider, harcama

m. 19a/2, 25a/17

ma'şūk [Ar.] Aşkla sevilen, aşık
olunan kimse

m.+ ım 21a/20

ma'şūka [Ar.] Aşkla sevilen, aşık

olunan kadın	m.+ ındın 28a/21
ṭaleb-i m. 7a/16	
m.+ mnı 7a/16	māšīn [Far.] Araba
m.+ sı 11a/5	m. 39a/20
m.+ ları 2a/10	
m.+ sèn 2a/10	me'mūr [Ar.] Memur
	m. 36a/4, 36a/8
maykânş - Yavaş yavaş	
m.- ıp 40a/4	meclis [Ar.] Meclis
	m. 20a/19, 21a/3, 40a/15
mazlūme Haksızlığa uğramış kadın	ehl-i m. 12a/3
m.- i 'āciz 13a/3	
	medrese [Ar.] Ders okutulan, İslam
mā'meyvend [Far.] Kabil'deki bir	dininin koyduğu esaslara
caddenin adı	uygun olarak eğitim öğretim
nādir peştun cādde-yi m.	yapılan yer, mektep
18a/16	m. 2a/8, 5a/12
	medrese cengel arıĝ [Ar+Tr] Cengel
māde [Far.] Dişi	Arıĝ medresesi
m. 23a/2	m. 7a/14
	mekān [Ar.] Yer, mahal
māl [Ar.] Mülk, varlık	m.+ a 14a/12, 31a/8
m. 37a/5	
m.+ ım 15a/10, 25a/15	

mekr[Ar.] Hile, düzen, aldatma

m.+ im 34a/21

mektüb [Ar.] Mektup

m. 15a/20, 36a/1

zamm-ı m. 15a/20

m.+ m 34a/10

melâl[Ar.] Hüzün, keder

m.+ im 25a/16

melâmet [Ar.] Azarlama, kınama,
yerme, ayıplama, serzeniş

m. 21a/10, 30a/14, 37a/2

melet[Far.] Renkli mont

m.+ uniz 29a/10

men Ben

m. 13a/2, 13a/3, 14a/15,
19a/10, 19a/4, 1a/6, 20a/16,
20a/18,

22a/11, 22a/27, 23a/6, 24a/7,
25a/4, 28a/10, 29a/2, 30a/29,
32a/12,

33a/18, 33a/19, 35a/24,
37a/11, 38a/3, 39a/6, 3a/12,
3a/7, 3a/9,

41a/27, 4a/10, 7a/7, 9a/15,
9a/2, 9a/9

m.+ din 30a/24, 5a/20, 8a/3

m.+ e 36a/16

m.+ i 13a/17, 14a/2, 20a/7,
26a/17, 2a/10, 34a/15, 5a/27

m.+ in 10a/16, 10a/17, 10a/4,
23a/1, 23a/2, 25a/13, 25a/17,
25a/21,

25a/22, 25a/25, 25a/3, 25a/5,
25a/9, 26a/16, 28a/12, 30a/4,
32a/15,

32a/17, 32a/19, 33a/11,
33a/12, 33a/16, 33a/20, 33a/4,
33a/5, 33a/8,

36a/20, 36a/6, 39a/26, 6a/17,
7a/17

mene İşte

m. 14a/2

mer' [Ar.] Adam, erkek, kişi

m.+ ine 40a/7

merātib [Ar.] Mertebeler, rütbeler,
dereceler
m.+ e 19a/3

merdāne [Far.] Mert bir insana
yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe
m. 23a/10, 25a/18

merdüm [Ar.] İnsan, halk
m.- i êlik ribāṭ 36a/17, 38a/15
m.- i ḥām-īāb 36a/13

merḥūm [Ar.] Ölmüş
m.+ nı 9a/14

mertebe [Ar.] Kademe, derece,
basamak, sıra
m. 40a/16

mes'ele [Ar.] Sorun
m. 11a/7

mescid [Ar.] Mescit

m.- i cāmi' 2a/5, 31a/36

m. 2a/10, 32a/10, 6a/18

m.+ de 5a/5

m.+ niḡ 31a/37

mesgev [Far.] Moskova

m. 31a/22

mes'ūd [Ar.] Saadete ermiş, saadetli,
mutlu, bahtlı, bahtiyar
ṭāli'-i m.+ ını 11a/5

meşhūr [Ar.] Meşhur, ünlü

m. 9a/14

m.+ ı 5a/11

metā' [Ar.] Kumaş, elbise vb.
giyilen, kullanılan veya
herhangi bir şekilde
kendisinden faydalanılan eşya,
mal

m. 30a/22

m.+ larını 29a/25

metre [Fr.] Metre

m. 36a/12, 38a/7

mevād [Ar.] Hususlar, meseleler,
işler, konular
m. 16a/6

mevlevī [Ar.] Mevlevilik tarikatına
mensup kimse
m.+ si 2a/5

mevlevī pencī ḥān ḳāzan dalber
Nurullah'a yardım eden kişi
m. 40a/13

mevlevī pencī ḥān Nurullah'a
yardım eden kişi
m. 11a/3, 2a/7

mevzi' [Ar.] Yer, mekan, mahal
m. 8a/3

meydān [Ar.] Meyda, alan, saha
m.- ı bekrem 26a/6
m.- ı hevāyī 26a/2
sultān muḥammed ḡāzi

beyne'l-milel m.- ı hevāyī
26a/6

m.- ı ḥayyātlarında 38a/13

m.- ı ṭayyāre-i mezār-ı şerīf
27a/21

m. 18a/15, 26a/6

m.+ a 25a/20, 31a/4

m.+ ı 31a/32

m.+ nıḡ 42a/25

meyli [Far.] 1. Şaraplı, badeli 2. İşte
m. 28a/17, 37a/10

meymene Afganistan'da Faryab
şehrine bağlı olan ilçe.
vekīl-i devletābād-ı m. 21a/3

meymūn [Ar.] Maymun
m. bolup 38a/15

mezār [Ar.] Mezar, kabir
m. 22a/26
m.+ a 27a/10, 28a/7
m.+ ı 11a/4, 42a/24

mezâr-ı şerîf Afganistan'ın
kuzeyinde Belh şehrinin
yönetim merkezi olan yer
m. 16a/9, 26a/10, 26a/12,
26a/2, 27a/22, 28a/8
meydân-ı tayyâre-i m. 27a/21

menar [Ar.] Işık yakılan yer
m. 9a/2

mênzeş Benzer
m.+ dür 20a/6

mışr [Ar.] Büyük şehir, başşehir,
hükûmet merkezi; ülke
kavm-ı m. 25a/23

mihmân [Far.] Konuk, misafir
m. boluğ 20a/18
m. 34a/11
m.+ ğa 34a/3
m.+ ım 24a/11, 24a/13, 24a/15
m.+ nıma 34a/9

mihmânḥâne [Far.] Konuk evi,
misafirhane
m. 31a/12

mihribân [Far.] Şefkatli, muhabbetli,
güleryüzlü
m. 20a/2, 22a/14, 33a/17
m.+ dur 23a/15

miḥnet [Ar.] Sıkıntı, zorluk, eziyet,
zahmet, meşakkat
m.+ lerim 42a/9

min - Binmek

m.- diler 16a/8, 28a/8
m.- ip 11a/1, 23a/26, 26a/14,
26a/2, 28a/18, 36a/14

mindir - Bindirmek

m.- ip 31a/30

minnetdâr [Ar+Far] Minnettâr,
minnet borcuna sahip
m. 29a/4

minvāl [Ar.] Biçim, şekil, yol, tarz,
suret

m.+ de 7a/13

mīrzā [Far.] Beyzade, bey oğlu

m. 34a/18

miñ Bin

m. 40a/7

mīrzā bēg [Far+Tr] Beyzade bey

m. 19a/11

mişkāl [Ar.] Ağırlık ölçüsü birimi

m. 10a/21

m.+ i 40a/7

mīrzā bēk [Far+Tr] Beyzade bey

m. 3a/1

mişl [Ar.] Eş, benzer

m.+ i 2a/8

mīrzā molla beççe Gülbike'nin
rüyasına giren küçük Hoca

m. 14a/2

miskīn [Ar.] Aşırı derecede tembel,
uyuşuk, mıymıntı

m. 13a/19

molla [Ar.] Alim, Hoca

m. 15a/5, 23a/12, 30a/9, 5a/11

m.+ lar 38a/10

m.+ ları 42a/18

miz Biz (krş. biz)

m.+ niñ 34a/3

m.+ m 37a/15

mīm [Ar.] İlk bakışta hatırlamak,
unutmamak için işaret koymak

m. 4a/10

molla ağa [Ar+Tr] Ağa Hoca

m. 10a/14, 12a/18, 1a/1, 9a/15

molla ağa cān [Ar+Tr+Far] Ağa,

Hoca, can	42a/15,
m. 10a/7	9a/13
	m.+ ler 40a/13, 40a/16, 41a/8,
	42a/17
molla aḥmed ḳārī [Ar.] Kıymetli	
Hoca Ahmet	m.+ leri 4a/10
m. 5a/8	
m.+ ğa 4a/11	
m.+ ni 2a/7	
molla ana [Ar+Tr] Hoca anne	
m. 14a/3, 36a/20, 37a/21,	
9a/14	
molla ana aĝa [Ar+Tr]	
Kıtmeli Hoca anne	
m. 11a/4, 11a/7, 12a/17, 28a/7,	
29a/11, 29a/18, 2a/5	
molla ana ḥān [Ar+Tr] Kıtmeli	
Hoca anne	
m. 10a/21, 12a/13	
molla beççe [Ar+Far] Hoca çocuk	
m. 14a/2, 16a/4, 20a/14,	
22a/11, 34a/18, 35a/11, 40a/7,	
	molla cān [Ar+Far] Hoca can
	m. 13a/10, 13a/13, 29a/21,
	36a/23
	m.+ ım 13a/20
	molla devlet Hoca Devlet
	m. 4a/9, 5a/3, 6a/1, 7a/11,
	7a/14, 7a/2, 7a/9
	molla duran Türkmen boyundan
	Kabil'de vize işlerine bakan
	kişi
	m. 18a/10, 18a/15, 18a/6,
	18a/8
	molla imām Beş kepe surh
	mescidinin Hocası
	m. 30a/30, 38a/17, 39a/6,
	42a/14
	m.+ ı 6a/18

molla muḥammed Nurullah'a
yardım eden Hoca
m. 2a/7, 7a/14

molla nurullāh Hikayenin
kahramanı

m. 11a/8, 14a/3, 16a/8, 18a/1,
18a/14, 18a/8, 18a/9, 19a/2,
19a/4, 20a/9, 22a/15, 22a/17,
23a/23, 24a/10, 25a/22,
26a/10, 26a/11,
26a/6, 27a/17, 28a/6, 28a/9,
29a/18, 29a/22, 29a/26,
29a/28, 29a/5,
30a/25, 31a/38, 32a/15,
33a/27, 34a/10, 34a/13, 34a/6,
35a/15, 35a/19,
36a/11, 36a/12, 36a/3, 36a/6,
38a/2, 40a/18, 41a/11, 41a/2,
7a/13,
8a/3
m.+ dın 35a/23
m.+ nı 36a/7
m.+ nıñ 29a/21, 38a/2

molla nurullāh bay Hikayenin
kahramanı

m. 15a/19, 16a/4, 23a/26,
26a/8, 29a/9, 31a/31, 34a/4,
36a/16,
42a/17
m.+ ıñ 16a/7

molla nurullāh cān Hikayenin

kahramanı

m. 11a/1, 11a/2, 15a/17, 1a/2,
20a/20, 21a/5, 2a/1, 2a/5,
2a/7, 2a/9, 33a/11, 3a/2, 41a/9,
4a/9, 7a/13, 7a/15, 8a/5
m.+ ı 16a/1, 22a/14, 24a/3,
40a/16
m.+ nıñ 11a/5

molla nurullāh ḥān Hikayenin

kahramanı

m. 18a/5, 23a/22, 26a/1,
27a/23, 27a/25, 31a/35,
32a/12, 36a/14,
37a/25, 38a/7, 40a/12
m.+ ğa 22a/13

molla pencī aḡa Köy'ün cami
Hocası
m. 2a/6

molla rūzī āhūd Nurullah'ın
köyünde yaşayan kişi
m. 11a/3

molla rūzī āhūd peşvāz
Nurullah'ın köyünde yaşayan
kişi
m. 42a/19

molla turdı kılıç Nurullah'ın
köyünde yaşayan kişi
m. 2a/7, 7a/14

muysefid [Far.] Sözüne güvenilir
yaşlı adam
m. 33a/23

mu'arref [Ar.] Tarif edilmiş,
tanımlanmış
m.- i āšinā boldılar 21a/1

mu'āvin [Ar.] Muavin, yardımcı
m. 33a/26, 34a/8

mu'āvinlik [Ar+Tr] Yardımcılık,
Muavinlik
m.+ da 32a/13, 33a/19

mu'āvin şāhib [Ar.] Muavin bey
m. 33a/23, 34a/11, 34a/2,
34a/4, 34a/5, 34a/6, 34a/7,
35a/22,
36a/11, 36a/3, 36a/5, 36a/9
m.+ din 36a/14
m.+ ni 35a/19, 36a/12
m.+ niḡ 33a/27, 35a/21

mu'āyene [Ar.] Muayene
m. étip 36a/7

mucuḡ Az, küçük olan
m. 32a/10

muḡammed dāvūd ḡān 973-1978
arasında Afganistan devlet
başkanı

m. 31a/21

muḥammed ‘ömer ḥān Taliban
liderinden Molla Muhammed
Ömer

m. 21a/2

muḥkem [Ar.] Dayanıklı, güçlü
duruma getirilmiş,
sağlamlaştırılmış, sağlam,
kuvvetli

m. tenbeledi 4a/9

m. 25a/25

muḥkemle - [Ar+Tr] Kuvvetlenmek

m.- p 30a/2

muḥtar [Ar.] Muhtar

m.- ı riyāset 26a/6

muḥābil [Ar.] Bir şeyin tam
karşısına gelen, karşısında
bulunan, karşı karşıya olan

m.+ inde 34a/3

munça Bunca

m. 12a/18, 14a/1, 1a/2, 2a/10

munda Bunda

m. 11a/5, 12a/7, 14a/15,
22a/27, 27a/11, 33a/19

mundağ Böyle, bu şekilde

m. 40a/1

mundın Bundan

m. 32a/9

munı Bunu

m. 24a/2, 9a/14

munıḡ Bunun

m. 11a/5

munyanı Bu yanı

m. 24a/7, 39a/1

muḡa Buna

m. 1a/20, 41a/6, 7a/12

m.+ lerine 11a/2

murād [Ar.] Dilek, istek

m.+ a 23a/5

m.+ ına 19a/4, 30a/6, 31a/11

m.+ ına 15a/6, 37a/15

muṭābıḳ [Ar.] Uygun, münasip

uṣūl-i m. 16a/2

mūtar [Far.] Otobüs, dolmuş

m.- i maḥşūş 27a/22

m. 16a/8, 26a/14, 26a/2, 26a/3,
26a/5, 28a/8, 29a/14, 31a/32,

36a/16

m.+ a 36a/18

m.+ dın 27a/23, 31a/35

m.+ ımıza 31a/30

m.+ ına 36a/14

m.+ in 29a/13

m.+ nıḡ 37a/25

murdār [Far.] Kirli, pis, iğrenç

m. 7a/9

musāfir [Ar.] Misafir, konuk

m.+ in 26a/3

m.+ ler 26a/4

musāfirlik [Ar+Tr] Misafirlik,

konukluk

m. 30a/11

m. 22a/3

muşt [Far.] Yumruk

m. urdılar 41a/10

mu'teber [Ar.] Saygı gören, hatırı

sayılır, saygın, itibarlı

m. bolğıl 30a/20

mūtarḡāne [Far.] Arabahane

m. 29a/9

mūtarvān [Far.] Otobüs şoförü,

minübüs şoförü

m. 29a/10, 29a/13, 31a/34

m.+ ıḡa 31a/29, 37a/25

mü'min [Ar.] Mümin

m. 12a/8

mübārek [Ar.] Çok saygı değer,
hürmete layık, muhterem

m. 18a/8, 38a/1, 42a/17

mücerred [Ar.] Yalın, sade

m. 19a/2

müdām [Ar.] Devamlı, sürekli

m. 19a/9, 1a/18

müdīr [Ar.] Müdür

m.- i emr 16a/6

m. 26a/5

m.+ i 26a/2

müdiriyyet [Ar.] Müdürlük

m.- i şihhiyye 18a/11

m. 16a/11

müdīr şāhib [Ar.] Müdür Bey

m. 26a/4

mühendis [Ar.] Mühendis

m. 32a/3

müühr [Far.] Mühür, damga

m. basılıpdur 18a/10

m. basıp 16a/6

müührle - [Far+Tr] Müdürlemek

m.- pdür 18a/11

mülāyim [Ar.] Yumuşak huylu,
yumuşak, uysal

m. 1a/13, 35a/7

m.+ dür 10a/3

mülk [Ar.] Mülk, maddi varlık

m.+ de 14a/2, 14a/7, 33a/9

m.+ e 3a/18

m.+ inde 14a/3

m.+ lerine 13a/7

münācāt [Ar.] Allah'a yalvarıp

yakarma, dua ve niyazda
bulunma

m.  tip 19a/4

m. 20a/9, 35a/12

karşılıklı görüşme, fikir alış
verişinde bulunma

teb dul-i efk r-ı m.+ ler 36a/5

m.+ sin 11a/5

m neccim [Ar.] Yıldızların durum
ve hareketlerinden geleceğe ait
h k mler  ıkaran kimse
diy r-ı m. 12a/13

m selm n [Ar.] M sl man
aşl-ı m.+ dur 12a/6

m şfik [Ar.] Şefkat g steren,
şefkatli
m. bolmaz 22a/14

m şkil [Ar.] Sorun, zorluk, g çl k
m. 10a/13, 11a/5, 20a/1,
22a/29, 35a/17, 4a/5

m şter  [Ar.] Satın alan kimse, alıcı
m. 11a/5

m z kere [Ar.] Bir konu  zerinde

m z kereh ne [Ar+Far] M zakere
yeri
m. 36a/3

N

nabi ağa Afganistanda g rev yapmış
komutan
n. 16a/6

nağme [Ar.] Kulağa hoş gelen
ahenkli ses, ezgi
n.+ ler 37a/8

nağd [Ar.] Elde bulunan geçerli
para, akęe
n.+ e 37a/25, 38a/5

nağl [Ar.] Bir yerden başka bir yere
g t rme, taşıma, aktarma,
geğirme

n.- i hāṣṣa 36a/17

n. 33a/22, 6a/11, 6a/12

nas Ağızdan alınan bir tür siğara çeşidi. Günümüzde Özbek Türkleri kullanmakta

n. bérđi 29a/10

naṣīb[Ar.] Bir kimsenin payına düşen şey, hisse

n. ét 35a/14

n.+ e 18a/9

naṣīhat [Ar.] Nasihat, öğüt

n. 39a/28

n.+ lar bérđiler 22a/13

n.+ lar 39a/15

naẓar [Ar.] Uğursuzluk, göz, göz değmesi

şarf-ı n. étip 24a/9

n. 13a/1

naẓarker [Far.] Bakan

n.+ de 22a/19

nāçār [Far.] Çaresiz

n. 29a/24, 5a/22, 7a/16, 8a/13

n.+ a 42a/16

nādān [Far.] Cahil, bilmez, bilgisiz

n. 12a/18

nādir peştun cādde [Far.]

Kabil'deki caddenin adı

n.- yi mā'meyvend 18a/16

nāgāh [Far.] Zamansız, vakitsiz

n. 13a/21, 18a/6, 24a/5, 2a/10,
9a/14

nām [Far.] İsim, ad

n.+ ları 12a/2

n.+ larını 2a/6

nāme[Far.] Mektup

n. 5a/19, 9a/12

n.+ lerniñ 15a/18

nāmūs [Ar.] Irz, iffet, haya

n. 17a/12, 1a/6, 42a/2, 42a/4

nān [Far.] Ekmek

n. 27a/24

nāndarı [Peş.] Gösteri

n.+ ğa 18a/15

nār [Ar.] Ateş, od

n.+ ımı 10a/6

n.+ ımını 17a/20

nāy [Far.] Kamış

n. 38a/14, 39a/24

nāzük [Far.] Nazik

n. 25a/18, 33a/7

n.+ in 3a/8

ne Ne

n. bolur 6a/21, 6a/22, 6a/23

n. 10a/7, 12a/11, 17a/8, 1a/14,
2a/5, 36a/20, 41a/22, 8a/7

nebāt [Ar.] Bitki

n. 36a/17, 42a/21

nēçük Nasıl

n. 19a/11

nefer [Ar.] Rütbesi olmayan asker, er

n. 16a/4, 16a/5, 16a/9, 18a/6,
19a/1, 26a/5, 26a/8, 27a/12,

29a/12, 36a/4

n.+ leri 24a/9

n.+ leriñ 24a/4, 24a/8

nefl [Ar.] Karşılıksız vermek

n. 41a/7

nemāz [Far.] Namaz

n.- ı ‘aşr 36a/19

n.- ı istihāre 13a/21

n. 28a/8, 41a/7, 41a/9

n.+ dın 37a/19

n.+ ı 15a/19

nemnāk [Far.] Nemli, rutubetli, ıslak

n. 7a/13

neşr [Ar.] Yayma, dağıtma, saçma

n. ètdi 31a/24

netīce [Ar.] Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç

n. 11a/5

nev [Far.] Yeni

n. 19a/1

şehr-i n. 27a/21

nev‘i [Ar.] Cins, tür

n. 11a/5

nè Ne

n.+ ler 3a/3

nèçe Ne kadar, nice, kaç

n. 2a/8

n.+ ge 1a/13

nème Nasıl, ne

n. boldı 30a/27

n. 12a/18, 1a/2, 32a/11,
32a/12, 32a/14, 38a/17, 39a/3

n.+ ğa 14a/1, 2a/10

nèmerse Şey, bir şey

n. 8a/2

nèr Şey

n.+ de 10a/16, 10a/8, 40a/7,
5a/20, 8a/17

n.+ din 20a/17, 32a/14, 8a/20

n.+ e 29a/10

n.+ iñ 39a/23

nèçke Ne kadara, kaç

n. 12a/4, 33a/7

nigār [Far.] Resim, nakış

n. 3a/11

nihāyet [Ar.] Son

n. 11a/5, 18a/8, 20a/14

40a/7, 42a/13, 4a/5, 5a/14,
5a/5, 9a/9

nikāh [Ar.] :Nikah

n.+ dı 6a/24

n. 22a/13, 36a/18

n.+ dın 11a/7

‘aḳd-ı n.+ ı 11a/6

n.+ mı 4a/11, 6a/6

‘aḳd-ı n.+ mı 38a/12

n.+ nıñ 30a/29, 5a/10, 7a/8

nişān[Far.] İşaret, belirti, iz, alamet

nurullāh bay Hikayenin kahramanı

n. bērdiler 29a/12, 33a/26

n. 22a/19, 30a/30, 36a/21,
38a/2, 40a/11

nişāñ İşaret, belirti, iz, alamet

n.+ ızı 39a/16

nurullāh cān Hikayenin kahramanı

n. 10a/21, 12a/1, 1a/1, 24a/12,
5a/1, 6a/17, 8a/2, 9a/13

niyāz veli ḥācī çehār Nurullah’

şahitlik yapan kişi

n.+ ı 29a/12

n. 16a/5

nūr [Ar.] Gözle görülen aydınlık,
maddi şeyleri görmeye yarayan
ışık, ziya

not [Fr.] Not

n. 31a/29, 7a/16

n.+ ı 5a/9

n.+ ım 1a/11

nurullāh Hikayenin kahramanı

n. 10a/17, 15a/13, 20a/5,
22a/9, 25a/1, 30a/21, 31a/25,
33a/17,

nücüm[Ar.] Yıldızlar

‘ilm-i n. 11a/5

O

o O

o. 24a/3, 8a/1

oba Çadırlarda yaşayan göçebe ailelerin meydana getirdiği topluluk, oymak, çadır halkı, göçer evli kabile

o. 29a/26, 40a/3, 40a/6

o.+ lar 37a/2

oğ(u)l Erkek evlat, oğul

o.+ ım 36a/20, 37a/10, 37a/11, 37a/9

o.+ ımız 1a/1, 29a/12

o.+ ın 37a/14

o.+ ınız 2a/1

o.+ um 12a/4, 1a/2, 29a/21, 30a/27, 31a/29, 36a/21, 36a/22, 37a/20, 28a/8

oğlak Keçi yavrusu

o. 39a/8

oğlan Erkek evlat, oğul

o. 12a/10, 27a/15

o.+ ı 31a/30

o.+ ları 29a/26

oğurtırağ Yer ismi

o. 16a/6

oğşa- Benzemek

o.- r 12a/16

oğu - Okumak (krş. oğu)

o.- p 13a/21, 15a/19, 18a/10, 41a/7, 41a/8, 4a/10, 8a/3

‘ilm o.- p 19a/13

mantık o.- p 5a/24

oğu - Okumak

o.- p 29a/16

o.- rmen 27a/1

o.- ydılar 2a/10

‘ilm o.- ydım 21a/14

oğumağ Okumak

o.+ nı 9a/13

oğut - Okutmak

‘ilm o.- up 1a/16

ol O

o. 12a/18, 14a/15, 14a/2,
16a/4, 1a/11, 1a/12, 24a/2,
24a/3,

28a/9, 29a/13, 29a/15, 29a/4,
34a/22, 35a/24, 36a/4, 38a/16,
3a/15,

40a/14, 41a/6, 5a/19

ol - Olmak

o.- arsız 39a/13

boş o.- dı 17a/3

hoş o.- dı 17a/1

o.- sam 41a/12

olam Ebülgazi Bahadır Han'ın
Şecere-i Terâkime'sine göre
Salur boyundan çıkan
Türkmen boyudur

o. 18a/6, 38a/11

oldır - Oldurmak

o.- saңыз 41a/11

oltur - Oturmak

o.- ıpdur 41a/9

o.- up 34a/5

o.- updurlar 19a/2

omaqlı Tahmin edildiğinden daha
ağır

o. 4a/10

omzı - Dayanmak, sıkıştırmak

o.- p 29a/23

on On

o. 10a/2, 42a/18

on beş On beş

o. 33a/1

on bir On bir

o.+ de 42a/20

o. 38a/8

onda Onda

o. 33a/21

oñar- Onarmak, düzeltmek

o.- sun 13a/3

onga Ona

o. 38a/16

orman Orman

o.+ a 39a/7

onlık Onluk

o. 24a/9

o.+ dın 36a/11

orta Orta, meydan

o. salıp 11a/5

o.+ da 36a/5

on miñ On bin

o. 36a/12

o.+ dın 24a/6

o.+ sı 5a/16

o.+ sina 15a/18

on toköz On dokuz

o. 12a/5, 13a/4, 36a/12

ot Ot

o.+ ina 22a/2

on tört On dört

o.+ ğa 24a/1

otağ Oda

o.+ a 3a/13

on üç On üç

o. 24a/7

otağa Kızların başlığının tepesine
takılan süs

o.+ sı 1a/7

on yètti On yedi

otur - Oturmak

o. 11a/10

o.- dı 32a/10

o.- dılar 19a/2, 26a/8, 28a/2,
38a/1, 41a/7, 42a/20

o.- ıp turup 1a/9

o.- ma 35a/24

otur - Oturmak

o.- updurlar 35a/20

otuz Otuz

o. 19a/14, 22a/6, 37a/24,
38a/10, 40a/13, 42a/20

oşak Oda

o. 20a/18

oy Düşünce, akıl, fikir

o. 38a/3

oyal - Düşünmek, akıl etmek

o.- ıgımmı 36a/20

oymaş Oymak

o. 8a/16

oyn Oyun (krş. oyun)

o.+ umda 19a/15

oyun Oyun

şuret-i o. 19a/3

Ö

öçir - Söndürmek

ö.- diler 41a/2

ög Akıl, düşünce, anlayış

ö.+ em 38a/3

ök Akıl, düşünce, anlayış

ö.+ de 37a/17

öl - Ölmek

ö.- di 6a/19

ö.- üm 39a/3

ö.- ümdin 10a/21

ö.- üme 31a/29

‘ömer [Ar.] Ömer, isim

‘ö. 21a/3

‘ömr [Ar.] Ömür, hayat

‘ö. étmey 9a/13

‘ö. 18a/15, 22a/17, 8a/3

‘ö.+ im 12a/14

‘ö.+ imde 4a/10

öñ Ön, ön taraf

ö.+ de 26a/5

ö.+ inde 23a/26

öpkele - Öfkelenmek, sinirlenmek

ö.- p 15a/18

ör - Örmek, işlemek

ö.- señ 3a/14

örten - Yanmak

ö.- er 14a/10

örtipiyle - Yanmak, alev almak

ö.- n 38a/8

öt - Geçmek, aşmak

ö.- diler 15a/5

ö.- dim 41a/27

ö.- er 12a/12

ö.- ersenmü 35a/24

ö.- gen 5a/17

ö.- se 35a/16

ö.- sem turar 4a/7

ö.- sem 31a/10

ö.- üp 31a/32

ö.- i 23a/24

ötker - Geçirmek

ö.- diler 16a/4

öz Kendi

ö. 16a/7, 19a/12, 20a/10,
22a/23, 23a/5, 35a/14, 37a/3,
8a/1

ö.+ i 10a/9, 12a/5, 15a/2,
20a/10, 22a/14, 26a/16, 28a/4,
32a/3,

33a/20, 38a/12, 40a/10, 7a/8

ö.+ im 25a/18, 35a/11, 37a/11,
39a/6

ö.+ ime 19a/12

ö.+ indin 22a/14

ö.+ ine 40a/9

ö.+ ini 24a/3, 36a/18, 8a/15

ö.+ iñ 13a/17, 19a/16, 19a/5,
20a/3, 20a/7, 22a/19, 23a/12,
6a/1,

7a/17

ö.+ leri 26a/5, 2a/7

ö.+ lerin 24a/6, 42a/19

ö.+ leriñiz 39a/5

ö.+ ü 40a/7

ö.+ üm 13a/3, 30a/5, 4a/6,
5a/24, 6a/14, 7a/7, 8a/17

özge Kendine has

ö.+ din 13a/16

‘özr [Ar.] Özür

‘ö. ètermen 25a/13

P

paket [Fr.] Paket

p.+ ğa 26a/4

parça [Far.] Bir bütünden ayrılmış
kısım

p. 40a/14, 8a/1

partman [Fr.] Apartman

p.+ ina 27a/23

pasport [İtal.] Pasaport

p. 16a/11, 16a/7, 18a/10,
18a/9, 21a/18, 25a/10, 28a/22,
32a/16,

34a/10, 41a/24, 4a/2

p.+ mı 30a/31

payraḥāne [Far.] Güvenlik odası

p.+ din 31a/32

pābendi [Far.] Bağlı kalmak

p. 16a/4

pāk [Far.] Temiz

p. 13a/14

pākīze [Far.] Temiz, pak

p. 11a/4

pāre [Far.] Parça

p. 19a/14, 22a/6, 28a/2

pāy [Far.] Kök, temel, baş

p.- i taht-ı kâbilğa 16a/7

pehlevān [Far.] Güreş yapan kimse,
güreşç

p. 42a/23, 42a/24

p.+ lar 38a/13

penāh [Far.] Sığınacak yer, melce

püşt-ü p.+ mı 6a/17

perdepūş [Far.] Kapatın perde

p.+ larım 33a/20

perī [Far.] Peri, tabiat üstü
güxelliğe sahip olan kişi

p. 42a/12

perīşān [Far.] Dağınık, düzensiz,
karmakarışık

p.+ dur 1a/17

perīşānī [Far.] Perişanlılık

p. 30a/3

perizād [Far.] Periden doğmuş

p. 25a/3, 33a/1

p.+ lardın 41a/6

pervā [Far.] Çekinme, sakınma,
korcu

p.+ yım 17a/15

pervāy[Far.] Çok düşünme

p. étme 14a/3, 23a/14, 23a/3,
31a/29

pervāz[Far.] Kapı, pencere vb.
kenarlarına çerçeve gibi konan
dar ve uzun parça

p. étip 27a/21

p.  tmene 26a/9

p. 3a/6

pes [Far.] M cadele edememek

p.  tip 39a/4

pest [Far.] AŞağı, al ak

p.  tip 27a/14

peŐv z [Far.]  n  a ık, serbest

p. 36a/16

peyd  [Far.] Meydana getirmek

p. 34a/7

p Őik bibi K yde yaşayan kadın

p.+ sin 40a/4

pil v h rlık [Far+Tr] Pilav yemelik

p. 9a/13

pinh n [Far.] Gizli

p. tutup 13a/16

piy de [Far.] Yaya

p. 7a/3

piy le [Far.]   ki kadehi, Őarap kadehi

p. 9a/3

p r [Far.] Yaşlı, ihtiyar kimse

p.+ in 10a/14

p Őin [Far.]  nceki, evvelki, eski

p.+ din 38a/10, 40a/8

poŐ [Far.] Bir t r giysi

p.+ ina 36a/1

p.+ indin 31a/10

puhte [Far.] PiŐmek, piŐirmek

p. tıkıp 26a/8

p. 28a/16, 29a/8, 37a/16, 38a/7, 38a/8

hışt-i p. 31a/36

pul Para

p. 10a/21, 19a/2, 1a/16,
28a/20, 30a/17, 30a/25,
31a/29, 38a/5,
4a/10, 7a/16

p.+ larda 4a/8

p.+ larım 25a/17

pür [Far.] Dolu

p. 27a/7

pürçüклиyle - Pürçükleme

p.- n 38a/6

püre pürçek Param parça

p. 40a/3

püşt [Far.] Arka, sırt

p.- ü penāhmı 6a/17

R

rabbān serdār çoğan bay

Nurullah'ın köyünde yaşayan

kişi

r. 11a/3

rahm[Ar.] Merhamet, acıma

r. eyle 22a/9, 35a/17

rahmān [Ar.] Acımak, esirgemek,
bağışlamak

r. tutup 13a/19

r. 20a/3, 27a/24

r.+ ı 41a/18

rahmānī [Ar.] Allah'a ait, Allah'la
ilgili

aleyh-i r. 29a/16

rahmān kör Nurullah'ın Kabil'de
ziyaret ettiği kişi

r. 28a/4

r.+ iñ 27a/23, 28a/2

rahmet [Ar.] Allah'ın yaratıklarına
olan merhameti, acıma ve
esirgemesi

r. 18a/9

r.+ indin 34a/17, 34a/20

ravāsHavaalanı adı

h̄`āce-i r.+ dın 26a/2

delil

r. bolsaңыз 21a/7

ravza [Ar.] Çayır çimeni, ağacı,
suyu bol yer, bahçe

r.- i h̄azret-i `alī 28a/1

rek`at [Ar.] Namazda kıyam, rüku
ve iki defa secdeden meydana
gelen bölüm

r. 13a/21, 41a/7

rāhat[Ar.] Üzüntüsüz ve sıkıntısız
olma durumu, huzur

r. boldı 42a/9

remel [Ar.] Koşmak

r. 10a/21, 8a/1

rāsta dükkān [Far+Ar] Rasta
dükkānı

r. 31a/36

resmī [Ar.] Devletle ilgili veya
devlet adına olan

r. 34a/10, 35a/24

rāzī [Ar.] Kabul eden, uygun bulup
benimseyen, olana boyun eğip
rıza gösteren

r. bol 30a/30, 38a/3

respublika Cumhuriyet

r. 3a/1, 8a/3

rāzılık [Ar+Tr] Razi olmak,
kabullenmek

r. 35a/1

reste bāzār Reste pazarı

r.+ a 20a/11

revān [Far.] Gitmek

r. boldılar 29a/15, 29a/19

rehber[Far.] Yol gösteren, kılavuz,

riyāset [Ar.] Reislik, başkanlık

r. 8a/15

muhtar-ı r. 26a/6

rūḥ [Ar.] Can

ruḥṣat [Ar.] İzin, müsaade

r.+ ı 14a/4

r. alıp 21a/4, 7a/14

r. bērdiler 31a/34

rūšen [Far.] Parlak, aydın, aydınlık

r. bērseḡ 30a/5

r. 26a/6

r. boldılar 23a/22

r. bolup 38a/12

rūy [Far.] Yüz, çehre

r. ētdiler 35a/22

r. bērdi 1a/3

r. tilediler 22a/17

r. 34a/12, 36a/10, 36a/14

rūzi eşekli ḥacı Köydeki eşekli kişi

r. 29a/10

rus [Fr.] Rus milleti

r.+ ıḡ 36a/1

S

r.+ ī 40a/7

saç - Saçmak

r.+ lar 36a/10, 36a/4

s.- dılar 36a/16, 36a/17

rus mülk [Fr+Ar] Rus yeri, Rus malı

r.+ i 3a/7, 4a/1

saç Saç

r.+ indin 3a/1, 8a/4

s. 38a/14

r.+ ine 8a/7

s.+ ın 40a/8

rusya [Fr.] Rusya devleti

saçra - Sıçramak, fişkirmek

s.- p 40a/14

s.- p 14a/4

sağ Sağ, diri, canlı

s.- u solına 17a/14

s. bolsa 23a/3

s. geldiğimizmi 29a/19

s. keldiğimizmi 38a/3

s. 22a/26, 26a/13, 30a/18,
36a/22, 8a/12

sağça Sağlıklı

s. 30a/19

saḫī [Ar.] Cömert, eli açık,
sahavetli

s. 40a/7

saḫal Sakal

s. 38a/14, 39a/21

s.+ ıñ 6a/4

saḫallı Sakallı

s. 38a/11

saḫatla - Eğilmek

saḫla - Saklamak

s.- sun 37a/1

sal - Salmak

s.- an 15a/4, 30a/14

s.- arsız 39a/17

s.- dılar 36a/6

s.- dım 42a/2

s.- dıñmı 37a/4

s.- ğıl 30a/2

s.- ında 29a/8

s.- ındın 29a/4

s.- ıñ 27a/13

s.- ıp 26a/4

orta s.- ıp 11a/5

s.- ıpdur 31a/36

s.- mana 41a/4

s.- mırıp turdılar 34a/4

salata [İtal.] Salata

s. 11a/2

saleḡ kūtāl Kabil yolunda hep kar
olan bir tünel
s. 16a/10

salḡı Bir yer sorulduğunda alınan
bilgi
s. 21a/17

sançaḡ Sancak
s. 16a/2

sanı Sanmak işi, zan
s. 33a/27, 34a/6, 37a/25,
38a/3, 38a/5, 38a/8, 38a/9,
42a/23

saḡa Sana
s. 19a/15, 19a/17, 20a/1,
22a/14, 30a/27, 35a/17

sar - Sarmak
s.- masam 15a/12

sarak [Far.] Yol
s.- ı kırrizi 23a/23

s. 29a/15
s.+ ni 15a/19

sarḡar - Sararmak
s.- ıp 9a/8

sarı Sarı
s. 5a/21

sarıḡ Sarı
s. 26a/4

sarma Sarılmış, sarılan, sarılmak
suretiyle yapılan veya
kullanılan
s. 38a/9

sat - Satmak
s.- ın alıp 26a/6
s.- ın 11a/1, 33a/27
s.- yon 38a/11

satēn [Fr.] Atlas denen makbul ipekli
kumaş

s. 38a/7	çabalama, emek sarfetme, ceht s.+ lara 23a/4
sāz [Far.] Saz, çalgı s. 38a/15	sebaḳ [Ar.] Birbirini geçme gayreti s. 2a/10, 5a/15
sāzla - Söylemek, çalmak s.- dırlar 38a/13	secde [Ar.] Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyla vücudu alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları yere degecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma s.+ ğa 13a/21
sā'at [Ar.] Saat s. 16a/9, 26a/2, 27a/21, 29a/17, 29a/20, 35a/22, 42a/18, 42a/20 s.+ de 27a/10	
sāht [Far.] Sert, katı s.- 1 kıızılayaḳ 36a/12	sefāret [Ar.] Elçilik s.- i ittiḥād 16a/11 s. 33a/15
sāle [Far.] Yıllık, senelik s. 8a/3	sefer [Ar.] Yolculuk, seyahat s. êtdiler 7a/14
sām [Ar.] Sam yeli s. 37a/18	sehm [Far.] Korku, ürküntü, dehşet s. eyle 22a/11
sāy [Ar.] Çalışma, çalışıp	

seher[Ar.] Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit

s. 23a/6, 2a/10, 3a/11, 3a/5, 4a/9, 5a/4

vaqt-i s. 13a/21

s.+ ler 2a/9

sekreter [Fr.] Sekreter

s. 36a/4, 36a/8

sel [Ar.] Sel, taşkın

s. boldı 19a/9

s.+ lere 12a/16

selām [Ar.] Selam

s. bērip 11a/3

s. bērmeli 29a/2

s. 22a/22, 27a/23, 34a/1, 35a/21

s.+ ın 17a/18

selāmet [Ar.] Ruh ve beden

yönünden sağlıklı olma, esenlik

s. 21a/11, 22a/26, 26a/13, 30a/13, 36a/22, 37a/1

sele [Ar.] Yayvan sepet

s. 30a/28, 40a/7

sen Sen

s. 3a/9, 30a/20, 30a/6, 34a/11, 35a/24, 37a/9, 41a/10

s.+ din 13a/10, 13a/15, 13a/20, 13a/5, 35a/3, 37a/13, 6a/14

s.+ ge 5a/20

s.+ i 33a/24, 38a/3

s.+ iñ 33a/21, 37a/7

senā [Ar.] Övme, övüş, medih

zıkr-ü s.+ dın 39a/11

ser [Far.] Baş, kafa

s. bolsañız 22a/4

serdār [Far.] Kumandan, başkumandan

s. eylediñ 35a/6

s. 12a/18, 15a/18, 33a/12,
37a/27

sergerdān [Far.] Şaşkın, perişan

s. étmez 33a/24

s. 31a/32, 35a/24

serhad [Far.] Sınır boyu, hudut

s.+ de 8a/11

s.+ lerini 41a/25

seri [Ar.] Hızlı, çabuk, sür'atli

s. 41a/3

serkātib [Far+Ar] Baş yazar

s. 15a/20, 16a/7, 26a/2

s.+ i 35a/21

ser me'mūriyyet [Far+Ar] Baş
memur

s. 16a/3

ser mektebī [Far+Ar] Baş okul

s. 23a/26

sermer [Far+Ar] Baş adam

s. 13a/11

serpāy Baş kişi

s. 11a/4, 36a/11, 36a/12,
42a/24

s.+ lar 12a/18

serpul [Far.] Afganistan'ı kuzeyinde
yer alan şehir

s.+ ı 40a/7

serterāş [Far.] Kafa traşı

s.+ lar 40a/8

server [Far.] Bir topluluğun en ileri
geleni, başkan, reis

s. bolsañız 21a/9

servis [Fr.] Servis

s.- i maşşūş 26a/3

s. 26a/5

ses Ses

s. étip 27a/13, 39a/2

s.+ i 38a/14

takip etme, bakma, izleme,
temaşa

s. étermen 17a/2

s. étip 35a/19

sev - Sevmek

s.- er 10a/5, 17a/4, 19a/7,
41a/21

sevdā [Ar.] Kuvvetli sevgi, aşk,
muhabbe

s.+ ğa 15a/16

s.+ ңыз 32a/11

seyrān [Ar.] Bakıp seyretme, temaşa

s. étsem 17a/20

seyyār [Ar.] Gezip dolaşan, gezen,
belli bir yeri olmayan

s. 4a/2

s.+ ı 15a/19

sevdāger [Ar+Far] Sevgili

s.+ lerdin 18a/6

seyyid qurbān işān remmāl

murdiyan Akça köyünde
Hoca

s. 7a/16

sevil - Sevilmek

s.- endin 40a/6

seyyid qurbān işān remmāl Akça

köyünde Hoca

s. 7a/17

seyāhat [Ar.] Yolculuk gezi

s.+ ler 22a/15

séf - Serpmek

su s.- ip 35a/20

seyr [Ar.] Bir şeyi zevk alarak gözle

sèkiz yüz èllik altı Sekiz yüz elli altı

s.+ nçı 3a/1, 8a/3

sêr - Sermek

s.- idiler 38a/8

sıçkan Sıçan, fare

s. 24a/4

sıĝ - Sıĝmak

s.- ip 28a/29

s.- maz 13a/12

sır [Ar.] Sır

s.+ ım 27a/20

s.+ ları 12a/9

sırdaş [Ar+Tr] Sırdaş, sır saklayan

s.+ ım 23a/2

sifâl [Far.] Çanak çömlek, testi vb.

toprak kap

s. 10a/6

silk - Silmek

s.- ip 29a/10

sinema [Fr.] Sinema

s.- yı zeynep 18a/15

s. 28a/19

sirke Sirke

s. 30a/30

siyâh [Far.] Siyah, kara

s. 23a/26, 3a/13

siyâhser [Far.] Siyah baş

s. 13a/19

siz Siz

s. 20a/15, 20a/17, 21a/21,
22a/21, 31a/1, 32a/11

s.+ din 10a/10, 22a/1, 25a/4,
5a/26

s.+ e 18a/9, 21a/3, 21a/6

s.+ i 10a/9, 21a/11

s.+ iñki 32a/14

s.+ ler 39a/14

s.+ lerniņ 15a/18

sīne [Far.] Göğüs, bağır

s.+ lerim 34a/24

s.+ m 18a/2

s.+m i 22a/2

s.+ mni 13a/11

sīnebesīne [Far.] Göğsüme, bağırma

s. 41a/5

sīrāb [Far.] Doymuş

s. 13a/15

soğat [Far.] Hediye

s. alıp 28a/20

s. 30a/21

s.+ ıñ 30a/26

sol Sol

s.+ da 8a/12

s.+ ina 30a/18

sağ-u s.+ ina 17a/14

sol - Solmak

s.- arsız 39a/29

s.- masa 31a/28

s.- masun 12a/11

soñ Son

s. 11a/4, 20a/9, 28a/2, 29a/19,

30a/31, 34a/9, 36a/2, 37a/19,

41a/6, 41a/7, 42a/23

soñra Sonra

s. 11a/7, 26a/14, 35a/23

sor - Sormak

s.- am 5a/19

s.- dı 1a/2

añvāl s.- dı 1a/1

‘aql s.- sam 6a/14

haber s.- up 28a/9

sora - Sormak

s. 23a/18

s.- p 11a/7, 22a/1, 25a/4

soramağ Sormak (krş. soramak)

s. 20a/17

soraş - Sormak, soruşmak,
soruşturmak

aḥvāl s.- dılar 18a/6, 20a/13

soy - Soymak

s.- up 11a/2, 30a/30

sög - Sövmek

s.- üp 29a/1, 37a/14

söyle - Söylemek

s. 35a/15, 37a/18

söz Söz

s. 11a/7, 14a/4, 16a/11, 19a/4,
21a/5, 22a/18, 24a/11, 25a/1,

26a/11, 29a/28, 32a/15,
34a/14, 36a/20, 39a/1, 3a/2,
41a/11, 5a/1,

8a/5, 9a/14

s.+ eri 23a/17

s.+ i 13a/16

s.+ im 31a/25, 35a/5, 42a/13

s.+ in 12a/17, 13a/21, 15a/17,
7a/11

s.+ ini 8a/14

s.+ lerdin 22a/10

s.+ leri 10a/3

s.+ lerim 30a/4

sözle - Sözleşmek

s.- p 31a/19

sözli Sözlü

s.+ m 1a/13

su Su

s. séfip 35a/20

s.+ ğa 11a/13

su'āl [Ar.] Soru

s. étdiler 35a/23, 36a/5

s. 16a/2

s.+ ini 16a/6

suḥun [Ar.] Sahne

s. 21a/2

s.+ lar 35a/22

suh Sulu

s. 10a/14

s. 12a/1

süleymān [Ar.] Süleyman

sür - Sürmek

sultān muḥammed ḡāzi beyne'l

s.- ermen 8a/9

Havaalanı adı

s.- milel meydān-ı hevāyī

26a/6

sürme [Far.] Sürme

s. 40a/10, 40a/11, 40a/9

sun - Sunmak

s.- sa 9a/3

sürmedān [Far.] İçine sürme
konulmak için ağaç, kemik,
altın, gümüş vb.nden yapılan
kap, sürme kabı, sürme
hokkası

s. 40a/9

sūfi [Ar.] Tasavvufa inanan,
tasavvufu bir hayat görüşü
olarak benimseyen, tasavvuf
ehli kimse, derviş, mutasavvıf

s. 29a/10

ş. 40a/1

süt Süt

s.+ ler 28a/27

sūre [Ar.] Sure

s.- i ihlāşnı 29a/16

sütūn [Far.] Sütun

s. 27a/7

sübḥan ḳul Belh vekili

süvārī [Far.] Ata binmiş kimse, atlı,

atlı asker

s. 24a/4

s.+ ler 24a/6

şadef [Ar.] Süs eşyalarında
kullanılan beyaz menevişli,
çok sert, parlak madde

ş. 10a/12

süyren - Yavaş yavaş sürmek

s.- ip 26a/9

şadr [Ar.] Başkan

ş.- 1 a'zam 22a/28, 31a/21

Ş

şabāh [Ar.] Sabah

ş. 19a/15

şafā [Ar.] Gönül şenliği, rahat,
huzur, kedersizlik

ş. 26a/6

şabr [Ar.] Sabır, tahammül
gösterme

ş. ètip 23a/10

ş. 20a/10, 33a/9

şandūk [Ar.] Sandık

ş.+ da 30a/23

ş.+ ğa 30a/2

ş.+ ğa 29a/25

şadaqa [Ar.] Sadaka

ş. bèrdiler 24a/9

ş. 37a/5

şarf [Ar.] Harcama, masraf etme

ş.- 1 çaydın 34a/9

ş.- 1 nazār ètip 24a/9

ş. bolsun 25a/15

ş. eyledim 41a/22

ş. eylesem 29a/6

ş. ètdim 30a/17

şadā [Far.] Ses, avaz

ş. kıldı 29a/13

ş. ètermen 17a/8

vezâret-i ş. 18a/11

ş. ètmesem 1a/14

ş. 15a/10

şınıf [Ar.] Sınıf

ş.+ ina 35a/6

şavlet [Ar.] Bütün gücüyle
saldırma, şiddetli hücum,
saldırı

ş. 6a/2

şohbet [Ar.] Sohbet

ş. ètdiler 38a/14

şāhib [Ar.] Sahip

ş. 30a/15, 32a/5

şüret [Ar.] Gözün ilk bakışta
gördüğü şey, dış görünüş,
şekil, biçim

ş.- i oyun 19a/3

şāliḥ bay Ormanda ölen kişi

ş. 31a/32

ş. 11a/13, 24a/2

berḳ-i ş. 19a/2

ş.+ li 26a/3

şıdk [Ar.] Doğruluk, gerçeklik

ş.- u dildin 13a/14, 27a/20

şüretli [Ar+Tr] Şekilli

ş. 26a/2

şıḥḥat [Ar.] Sağlık, esenlik, afiyet

ş. 30a/13

Ş

şıḥḥiyye [Ar.] Bu işlerle uğraşan
resmi daire

müdüriyyet-i ş. 18a/11

şāḡla İnce, şeffaf, saydam

ş. 39a/23

şaş - Şaşmak

ş.- ma 14a/2

şāgird [Far.] Öğrenci (krş. şāgirt)

ş.+ iniz 2a/5

şāhid[Ar.] Şahit

ş. 16a/4

ş.+ lerim 16a/5

şāh şafā Afganistan savaşı
döneminde önemli komutan

ş.+ nın 35a/20

şāh [Far.] Padişah, hükümdar

ş.+ ina 24a/5

şā'ir [Ar.] Şair

ş. 9a/14

şām [Far.] Akşam

ş. 19a/15, 40a/6

şehd [Ar.] Bal

ş.- ü şeker 10a/3

şehar[Far.] Şehir

ş.+ de 32a/10

şehercig [Far+Tr] Şehircik, küçük
şehir (krş. şehercik)

ş.+ i 32a/2

şehr [Far.] Şehir

ş.- i ārā 18a/16

ş.- i kābil 18a/16, 26a/10

ş.- i kābilde 16a/11

ş.- i nev 27a/21

ş.- i şibirğan 16a/5

ş. bolupdur 17a/9

ş. gētdiler 38a/12

ş. 11a/1, 36a/16

ş.+ inde 14a/7, 18a/5, 24a/7,
38a/11

ş.+ indin 28a/10, 32a/16

ş.+ ine 16a/9, 20a/5, 29a/17,
36a/15

ş.+ iniş 29a/18

ş.+ in 32a/3

şeker [Far.] Şeker

ş. 27a/24, 34a/9

şehd-ü ş. 10a/3

şekl [Ar.] Dış görünüş, dış çizgiler,
biçim

ş.+ i 2a/6

şer‘ [Ar.] Şeriat, İslam şeriatı

ş.- i islâmda 11a/6

şererī [Ar.] Kıvılcım

ş. 9a/14

şeriğ [Ar.] Ortak

ş. 18a/11

şer‘ī [Ar.] Şeriatla ilgili, şeriata
uygun

ş. 16a/4

‘ilm-i ş.+ din 2a/8

şerī‘at [Ar.] Herkesin uyması için

konan her çeşit kural, kânun,
yasa, düzen ve nizam

ş. 39a/1

şerīf [Ar.] Şerefli, kutsal, mübarek

belh-i ş. 29a/16

kelâm-ı ş. 28a/2

şerm [Far.] Utanma

ş. etmek 39a/10

şermsār [Far.] Utanması çok olan

ş. eylediğ 34a/22

şeşken - Şaşırmaq

ş.- ip 14a/4, 3a/2

şey [Ar.] Şey

ş. 16a/6

şeydā [Far.] Çılgın, divane, meczup

ş. 11a/11, 3a/12

şeytān [Ar.] Şeytan

ş.- ı aldan 12a/18

şibirğan [Far.] Afganistan'ın
Cevizcan şehrinin merkezi
ş. 15a/19, 16a/4, 25a/2, 32a/4,
33a/13, 7a/14
şehr-i ş. 16a/5

şikāyet [Ar.] Şikayet, sızlanma
ş.+ lerine 32a/5

şirket [Ar.] Şirket
ş.- i aryanadın 26a/2
dā'ire-yi ş. 26a/1

şīr [Far.] Aslan
ş. 27a/7

şīrhōr [Far.] Aslan yiyen, aslan sütü
içen
hāzret-i ş. 28a/2

şīrīn [Far.] Tatlı
ş. 11a/15, 25a/13, 26a/17,
35a/22, 8a/21

şol Şu

ş. 10a/9, 12a/14, 14a/2,
15a/13, 20a/18, 21a/7, 22a/14,
22a/25,
28a/9, 2a/2, 32a/10, 32a/7,
33a/26, 37a/15, 7a/13

ş.+ dur 14a/2, 8a/3

ş.+ lar 2a/7

ş.+ nı 1a/8

şöyle Şöyle

ş. 20a/4, 34a/2

şu Şu

ş. 1a/6

şu'be[Ar.] Bölük, takım, kol

ş.- i cezā 16a/3

ş.- i hūkūḳ 16a/3

ş.- i ihşā-yi ve 16a/3

şuğıl İhbar

ş. 7a/9

şuğılçı İhbarcı

ş.+ nın 5a/9

şurevi mülk [Far+Ar] Sovyet yeri

ş.+ inde 32a/17

şuğılçılık İhbarcılık

ş. 7a/4

ş. 4a/10

şurtipe [Far.] İlçe adı

ş. 22a/24

şunda Şunun gibi

ş.+ ların 30a/30

şuyyan Şu yan

ş.+ ı 40a/7

şunçar kuş Sungur kuşu

ş.+ ım 3a/3

şühlik [Far+Tr] Serbeslik

ş.+ dın 40a/16

ş.+ lar 18a/15, 41a/6

şunçar laçın kuş Sungur yırtıcı kuş

ş.+ ımı 13a/2

şürarığ Köy adı

ş.+ lar 39a/27

şunyani Şu yanı

ş. 32a/10

şürâ [Ar.] Bir konuyu görüşmek

için yapılan toplantı

ş. boldıñız 22a/5

şurevi [Far.] Sovyetler birliğı

ş. 33a/15

ş.+ din 16a/11

ş.+ ler 31a/13

şürtipe hükümet [Far+Ar] Şurtipe

hükümeti

ş.+ idin 20a/18

şükr [Ar.] Şükür

ş. 17a/6, 26a/12

ş.+ im 34a/19, 37a/17

tağ Dağ

t.+ ıdın 27a/13

t.+ lar 27a/16

t.+ lardın 4a/8

T

ta'vîz [Ar.] Taviz, ödün

t. 2a/5

taḥsîn [Ar.] Güzel bulup takdir etme, övme, alkışlama

t. 10a/11

taf - Yapmak

t.- an 4a/11

t.- arsa 3a/1

t.- arsen 8a/4

t.- arsin 14a/3

t.- ay 10a/5

t.- ıñ 12a/10

t.- ıp 28a/7

gep t.- ıpdur 2a/5

t.- iptur 1a/1

t.- masam 1a/10, 7a/16

taḥşîl[Ar.] İlim öğrenmek için okuma, öğrenim

'ilm-i t. êtip 7a/13

taḥşîlât [Ar.] Alacakların ve vergilerin toplanması

t.+ nı 36a/15

taḥvîl [Ar.] Değiştirme, bir durumdan başka bir duruma çevirme

t. êtdiler 36a/1

tafil - Yapılmak

t.- ıp 29a/19, 40a/1

t.- ur 31a/29

taḥmîn [Ar.] Yaklaşık olarak, aşağı yukarı değerlendirme

t. 19a/2, 41a/3

t.- up 42a/18

taht [Far.] Taht

pāy-i t.- ı kâbilğa 16a/7

taqrîr [Ar.] Sözle anlatma, ifade ve beyan etme, anlatış

t. bērip 32a/5

taḳ - Takmak

t.- dılar 42a/5

t.- ıp 37a/25

t. étip 11a/5

tam [Ar.] Tam

t.+ ıñ 40a/14

taḳdîr [Ar.] Beğenme, güzel

bulduğunu, beğendiğini

belirtme

t. 9a/12

t.+ e 15a/8

t.+ ine 23a/11

tamağ Damak (krş. tamağ)

t.+ ı 34a/7, 40a/14

t.+ ım 30a/8

taḳım Takım, grup

t. 39a/8

tamaḳ Damak (krş. tamağ)

t.+ larıñ 6a/24

taḳıl - Takılmak

t.- an 24a/5

tamdır - [Ar+Tr] Tam olmak, eksiksiz olmak

t.- ıp 20a/9

taḳırdaş - Yüksek sesle konuşmak, gülmek

tanıma - Tanımak

t.- dılar 40a/4

tanu - Tanımak

t.- r musen 11a/8

taḡ Tan, sabah vakti

t. 41a/7

tap - Yapmak

t. 1a/20

tart - Tartmak

t.- ıp 18a/9, 25a/25, 32a/4,
40a/13

tartdır - Tarttırmak

t.- ıp 41a/4

tasamṭur [Far.] Uzun süre dolaşmak

t. étip 36a/11

taşdıḡ [Ar.] Gerçek olduğunu
söyleme, doğru olduğunu
bildirme, doğrulama

t. étip 8a/14

taşvīb [Ar.] Doğru bulma, doğru
olduğunu belirtme, onama

t.+ de 23a/2

taş Taş

t. 38a/11

t.+ dın 38a/16

t.+ ında 38a/8

t.+ larım 27a/8

t.+ larını 8a/1

taşḡarı Dışarı

t. 21a/3, 38a/2

t.+ da 30a/26

t.+ dın 12a/18

taşla - Atmak, fırlatmak, savurmak

t.- dım 17a/12, 1a/6

t.- p 31a/33, 32a/3, 42a/22,
8a/1

taşlabèr - Atıvermek, fırlatıvermek,
savuruvermek

t.- di 24a/3

taṭ Tat

t.+ lara 38a/11

tavṣīf[Ar.] Vasıflarını, niteliklerini sayma

t. ètip 32a/10

tavuk Tavuk

t. 11a/2

tay [Ar.] Aşma, üzerinden geçme, katetme

t.+ lara 22a/26

tayan- Dayanmak

t.- da 12a/18

tā [Far.] Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar

t. 18a/15, 34a/12, 35a/19

tābı' Sıcaklık, parlaklık

t.+ da 11a/5

tācir [Ar.] Ticaretle uğraşan kimse, tüccar

t. 16a/9

tālibü'l 'ilm [Ar.] Bilim öğrencisi

t. 2a/8

tār [Far.] Karanlık

t.+ ımnı 17a/16

t.+ dur 35a/11

tāze [Far.] Taze

t. 14a/4, 30a/28, 40a/7

tāzece [Far+Tr] Tazece

t. 40a/7

te'kīd [Ar.] Sağlamlaştırma, berkitme

t. ètiş 10a/18

tebādul [Ar.] Değişme

t.- i efkār-ı müzākereler 36a/5

teberrük [Ar.] Uğur sayma,
mübarek sayma
t. 31a/1

tebessüm [Ar.] Gülümseme
t. kıldılar 18a/8

tefettul [Far.] Mitoz
t. 4a/10

tehāne [Ar.] Olan
t.+ ler 8a/12

tehdeb [Far.] Dibinde
t. 32a/3

teklif [Ar.] Teklif, öneride bulunma
t. 11a/14, 32a/8

tekmil [Ar.] Tamamlama, bitirme
t. étip 16a/6

tekrār [Ar.] Tekrar

t. étmen 5a/14

t.+ a 5a/4

t.+ ı 2a/10

tekye [Ar.] Yaslanılacak yastık

t. 35a/20, 35a/3, 37a/26

telefon [Fr.] Telefon

t. bērdiler 28a/4

t. 15a/20

telefonçi [Fr +Tr] Telefoncu

t.+ ni 28a/4

telefonhāne [Fr +Far] Telefon edilen

yer

t. 28a/5

telvīs [Ar.] Kirletme, pisletme,
bulaştırma

t. éter 14a/5

temām [Ar.] Bütün, tam

t.  tdi 12a/17, 13a/21, 15a/17

t.  tdiler 7a/11

t. 31a/25, 42a/13

t.+ ı 13a/1, 13a/6

tem    [Far.] Bakıp seyretme,
zevkle, hayranlıkla seyretme,
izleme

t.+ lar 19a/1

tem   k r [Far.]  zleyici

t. 11a/15

ten [Far.]  nsan v cudunun dı 
y z , cilt

t. 15a/8

t.+ e 9a/7

t.+ im 14a/6

tenbele - Sıkıca bağlamak

mu kem t.- di 4a/9

tenh  [Far.] Issız, i inde az insan
bulunan yer

t.  alıp 7a/15

ter Ter

t. 1a/5

tercem n [Ar.] Dilma , terc man

t. 36a/5

terk [Ar.] Bırakma

t.  termen 25a/11

t.  tip 9a/13

tert b [Ar.] D zenleme, hazırlama

t. b rdiler 40a/3

t. b rip 15a/19

t.+ de 32a/15

tesb h [Ar.] Tesbih

t. 37a/19

tesell  [Ar.] Sıkıntısını ve acısını
unutturmaya  alı ma, avutma

t. b rdiler 20a/10

tes ir [Ar.] Etki etmek

t.  tdiŒ 10a/15

t. 19a/1, 27a/10

t.+ men 26a/12

teŒ rat [Ar.] Kuvvetli bir tesirle
kendine baēlama, b y lenmiŒ
duruma getirme

teyy rsey Hazır olup beklemek

t. bolup 35a/20

t.+ ların 10a/21

t. 11a/5

t fgi Basmak, ayakla ezmek

t. b rsiŒ 23a/20

tesl m [Ar.] Emaneti yerine verme

t. 36a/9

t g - Dokunmak, deēmek, temas
etmek

teŒekk r [Ar.] TeŒekk r

t.-  r 13a/18, 20a/3, 20a/7

t. 34a/7

t kiptik Girmek, baēlamak

t. 38a/3

teŒr f [Ar.] Œeref verme,
Œereflendirme

t. k lsaŒız 22a/25

t  - Demek, s ylemek

t.- rseŒ 30a/12

tevbe [Ar.] T vbe

t.  tdim 6a/19

t Œ R ya (krŒ. t Œ)

t.+ lere 8a/20

teyy r [Far.] Hazırlamak, hazır
olmak

t.  tip 16a/7

t Œ k DeŒik, delik, yarık

t.+ inde 16a/10

t. k l p 11a/2

tève Deve

t. 28a/29

t.+ ge 38a/4

tık - Tıkmak

puhte t.- ıp 26a/8

ticâret [Ar.] Ticaret

t. 20a/18

t.+ ler 17a/10

tiken Diken

t. 27a/11

tikit [İng.] Bilet

t. 18a/15, 26a/2

til Dil

t.+ le 22a/8

t.+ lerde 26a/17

t.+ lere 11a/15

t.+ lerim 25a/13

tilâvet [Ar.] Kur'ân'ı güzel sesle ve kurallara göre okuma

t. kılp 28a/2

tile - Dilemek

ruşat t.- diler 22a/17

t.- rmen 25a/14

tilfag Şapka

t.+ ini 39a/18

tilmaç Çevirmen, tercüman

t. 36a/4

tiñle - Dinlemek

t.- p 12a/18, 30a/26

tirkeş - Bağlamak, eklemek, iliştiirmek

t.- üp 26a/5

tiş Diş

t.+ im 10a/12

t.+ indin 29a/10

t.+ iň 5a/21, 6a/3

tişle - Dişlemek, ısırmaq

t.- p 39a/21

tiyatör[İtal.] Tiyatro

t. 28a/19

tüz [Far.] Çabuk, seri, tez

t. 15a/19, 1a/22

t.+ rak 35a/4

t.+ raq 10a/19, 20a/3, 28a/7

tofil - Bulunmaq

t.- dı 7a/5

tofrak Toprak

t.+ ların 40a/4

tofuq Topuk

t.+ dın 15a/12

toğ- Doğmaq

t.- ayda 11a/7

toğrı Doğru

t. 26a/10

t.+ m 5a/26

tohta Dur, durmaq

t. 23a/25

toqkuz yüz otuz bir Dokuz yüz otuz

bir

t. 30a/28

toqlıq Tokluk

t. 37a/22

tol - Dolmaq

t.- dı 5a/7

t.- up 40a/14

toldır - Doldurmaq

t.- ıp 29a/27

tolqulu Dolgulu

t.+ 19a/2

ton Don, iç çamaşırı

t. 37a/25

töş Döş

t.+ i 3a/2

toy - Doymak

t.- duk 39a/24

töydük Düdük

t.+ ler 38a/14

tök - Dökmek

t.- ermen 19a/17

t.- üp 26a/6, 42a/21

tuğay Dolunay

t.+ da 11a/7

tökül - Dökülmek

t.- se 1a/8

tur - Durmak

t. 12a/4

töle- Zarar ve ziyanı ödemek

t. ètip 40a/2

ötsem t.- ar 4a/7

büküp t.- dı 3a/2

ceñfirdep t.- dı 41a/1

cilavlap t.- dı 23a/25

ğıllap t.- dı 34a/7

tördinçi Dördüncü

t.+ 10a/2

intizār t.- dılar 18a/15

ğarap t.- dılar 15a/19

salmırap t.- dılar 34a/4

tört Dört

t. 10a/21, 15a/18, 16a/9, 19a/1,

24a/5, 27a/21, 29a/17, 33a/27,

34a/11, 34a/6, 38a/9

t.- sam 28a/28

t.- up 28a/1, 28a/4, 41a/2

büküp t.- up 41a/11

otırıp t.- up 1a/9

rahmān t.- up 13a/19

turđı ħācı Nurullah'ın köyünde
yaşayan kişi
t. 28a/6, 29a/19, 36a/18, 38a/5
t.+ nı 28a/5

tut Dut
t.+ larınığ 31a/32

turđı ħācı kerīm Nurullah'ın
köyünde yaşayan kişi
t. 11a/3

tutdış - Tutturmak
t.- ıp 23a/16, 42a/19

turđı ħılıç Nurullah'ın köyünde
yaşayan kişi
t. 40a/7

tutuş - Tutuşmak
t.- up 18a/7, 42a/17

tuz Tuz
t. 28a/29

tut - Tutmak
t. 37a/23
çap t. 10a/21
t.- armen 30a/7
t.- dılar 27a/5
t.- sun 21a/11
t.- up 20a/18, 34a/11, 36a/18,
40a/3
āsān t.- up 13a/17
dermān t.- up 13a/18
pinhān t.- up 13a/16

tūtī [Far.] İřittiđi sesleri taklit eden,
bazı kelimeleri söyleyebilen
papağan türünden bir kuş,
dudu, dudu kuşu
t.+ niğ 40a/19

tüfeng [Far.] Tüfek
t. 39a/24

tükür - Tükürmek

t.- üp 7a/10

t.+ ime 14a/2

t.+ ine 12a/18

tün Dün

t.+ lerim 32a/19, 41a/18

t. 11a/4, 40a/7

t.+ lerinde 13a/22

türkistān [Tr+Far] Türkistan

tüvānā[Far.] Güçlü, kuvvetli, dinç

t. 20a/19

t. 13a/18

türkmen Türkmen

Ṭ

t. 25a/12, 25a/23, 28a/14,
33a/6, 34a/7

ṭa‘ām [Ar.] Yemek, aş

ṭ.+ dın 11a/4

tüş - Düşmek

ṭabaḳ [Ar.] Tabak

t.- er 3a/14

ṭ. 11a/10, 42a/23

t.- se 28a/24

t.- üp érđi 38a/6

ṭabī‘at[Ar.] Doğa

t.- üp 15a/18, 31a/35, 33a/27,
9a/14

ṭ. 25a/18

tüş Düş, rüya (krş. tüş)

ṭağ Dağ

t. kördim 21a/19

ṭ.+ ın 39a/22

t.+ dür 41a/18

t.+ im 10a/8, 36a/20

ṭağan bay kuş bağı Bir kuş türü

t.+ imde 9a/17

ṭ. 38a/15

ṭahāret [Ar.] Temiz olma, temizlik

ṭ. étip 13a/21, 28a/1

ṭ.+ larında 29a/16

ṭ.+ larımı 18a/16

ṭaleb [Ar.] İsteme, dileme, arzu etme

ṭ.- i ‘ilm 7a/16

ṭ.- i ma‘şūka 7a/16

ṭarīk [Ar.] Yol

ṭ.- i beççe 28a/1

ṭama‘ [Ar.] Aç gözlülük, tamah

ṭ. 6a/22

ṭarlan Güzel bir kuş türü

ṭ.- im 3a/5

ṭara - Taramak

ṭ.- p 34a/1

ṭayaḳ Dayak

ṭ. 32a/2, 38a/7, 4a/10

ṭ.+ a 7a/10

ṭ.+ ın 39a/1

ṭaraf [Ar.] Yöre, yer, bölge

ṭ. 18a/7, 20a/16, 22a/24,
25a/21, 35a/24, 36a/15, 38a/11

ṭ.+ dın 36a/4

ṭ.+ ğa 19a/19, 23a/23, 24a/5,
26a/5, 34a/13

ṭ.+ ın 11a/7

ṭ.+ ına 26a/10, 42a/19

ṭ.+ ında 28a/1, 31a/36

ṭ.+ ındın 41a/4

ṭ.+ larġa 7a/14

ṭayaḳlı Dayaklı

ṭ. 40a/6

ṭayyār [Ar.] Uçan, uçucu

ṭ. 4a/3

ṭayyāre [Ar.] Uçak

meydān-ı ṭ.- i mezār-ı şerīf
27a/21

ṭ. 26a/2, 26a/6, 27a/19, 27a/21,

27a/9, 31a/4

.+ de 28a/18

.+ miz 27a/14

oy Toy, eğence

. 39a/14

.+ lar 38a/1

ayyärei[Ar+Tr] Pilot

. 26a/9

oyılı Eğlece yapan, eğlenceklik

.+ dur 40a/1

ā'at [Ar.] İbadet, takva

. boldı 42a/10

ūfān[Ar.] Tufan, Őiddetli yaęmur

. 12a/16

āat[Ar.] Bir Şeyi yapabilmek iin
gereken gū, kuvvet, derman

. ętmez 33a/3

.+ imiz 32a/5

ūmār [Ar.] Tomar

. yazıp 2a/6

. 2a/5

āli' [Ar.] Baht, talih

.- i mes'ūdını 11a/5

ūr [Ar.] Hz. Musa'nın vahiy ve
tecelliye mazhar olduğu dağ,
Sina dağı, Tur-ı Sina

. 37a/18

ālib [Ar.] İsteyen, talep eden, istekli
olan kimse

. 20a/14, 4a/9, 9a/13

U

ube Kōy adı

u. 25a/11

orba[Far.] Torba

. 38a/9, 40a/3

uç - Uçmak

u.- sam 41a/14

uçır - Uçurmak

u.- dım 3a/5

uçra - Karşılama, rastlamak

u.- dım 9a/15

u.- p 22a/21

uçuk Uçuk

u. 4a/9, 5a/7

uğan Muktedir olan; Tanrı

aşl-ı u. 33a/23

uğlat - Uyumak

u.- dılar 42a/17

uluğ Ulu, yüce

u. 29a/4

ulus [Moğ.] Ulus

u. bolup 32a/7

ulusvālī [Tr+Far] İlçe

u. 15a/20, 9a/14

ur - Vurmak

u. 16a/2

u.- am 39a/16

u.- ar 6a/13

u.- armen 9a/8

u.- dılar 24a/10, 34a/1, 40a/17

ğadem u.- dılar 31a/35, 34a/13

muşt u.- dılar 41a/10

ğimār u.- dım 41a/26

u.- ıj 40a/2

u.- masam 15a/16

u.- sam 39a/17

u.- up 24a/7

emān u.- up 27a/21

urğan Pamuk, keten, kenevir, jüt

vb. bitki elyafından yapılan
ince halat

u. 13a/13

usta [Far.] Usta

u.+ sında 31a/37

ustahâne [Far.] Usta yeri

u. 14a/16

uşûl [Ar.] Bir amaca erişmek için
takip edilen yol, yöntem

u.- i muṭābıḳ 16a/2

u.+ i 32a/10

uş - Uçmak

u.- dılar 13a/9

uşaḳ Küçük çocuk

u. 27a/15

uşbu İşte bu

u. 23a/17

u. 8a/18

‘uḫārid [Ar.] Güneşe en yakın olan
gezegen, Merkür

‘u. 11a/5

uyal - Utanmak

u.- dı 5a/27

u.- ğıl 30a/16

u.- ıp 21a/16, 39a/29

uyġan - Uyanmak

u.- dı 14a/4

uyḳu Uyku

u. 13a/21, 15a/19, 2a/10

u.+ dın 14a/4, 2a/10

uzaḳ Uzak

u. 11a/9, 36a/21, 8a/11

uzat - Uzatmak

u.- dılar 16a/2, 28a/6, 2a/7,
37a/25

u.- ıp 32a/6

uzun Uzun

u. 26a/5

Ü

üç Üç

ü. 16a/6, 18a/11, 18a/6, 26a/9,
29a/20, 2a/8, 32a/8, 34a/11,
36a/2, 40a/16, 42a/21, 42a/23,
5a/17

ü.+ ünçi 42a/24

üçinçi Üçüncü

ü.+ de 26a/9, 40a/17

üç miñ Üç bin

ü. 19a/2, 34a/19

üçün için

ü. 12a/18, 19a/18, 19a/2,
26a/6, 2a/10, 38a/17, 5a/15

üç yüz Üç yüz

ü. 37a/19

ülfet [Ar.] Yakınlaşma, dostluk kurma

ü. 28a/15

ü.+ ler 41a/11

ümîd [Far.] Beklenti, umut

ü. 34a/20

ü.+ im 14a/13, 21a/7, 22a/25,
35a/15

ümm [Ar.] Anne

ü. bolup 7a/4

ün Ses

ü.+ de 6a/6

üst Üst

ü. 41a/4

ü.+ e 6a/3

ü.+ ime 37a/10

ü.+ imize 32a/2

ü.+ inde 15a/19, 24a/13, 41a/7,
41a/9

ü.+ indin 26a/10, 37a/25

ü.+ ine 20a/9, 23a/26, 35a/20,
36a/16, 36a/17, 40a/3, 40a/8

üy Ev

ü. 40a/3	zaman, mühlet, mehil
ü.+ de 3a/1	v. bērdiler 21a/3
ü.+ din 17a/7	
ü.+ e 28a/4, 30a/26, 41a/21	vah [Ar.] Acıma, yakınma, esef bildirir; yazık
ü.+ in 40a/17	v. 40a/12
ü.+ lerine 7a/15	
ü.+ niñ 30a/19, 40a/16	
ü.+ ün 40a/3	vaķırda - Yüksek sesle gülmek
	v.- p 38a/15, 39a/1
üz - Üzmek	
ü.- señ 6a/22	vaķırdaş - Yüksek sesle gülüşmek
	v.- ip 40a/12
üzil - Üzölmek	
ü.- ip 38a/16	vaķt [Ar.] Zaman
	v.- i seķer 13a/21
üzre Niyet, gāye, amaç bildirir	v. 20a/10, 2a/10, 32a/2, 36a/17, 36a/18, 37a/27, 38a/17, 41a/2
ü. 18a/2	v.+ de 29a/14
üzük Keçe	v.+ iģaça 35a/19
ü. 38a/8	v.+ i 16a/11, 28a/4, 36a/14, 36a/19, 39a/16, 3a/5
V	v.+ im 17a/1
va‘de [Ar.] Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi için tanınan	v.+ inde 28a/8

varak [Ar.] Yaprak, ağaç ve ot
yaprağı

v.+ ğa 16a/6

v.+ in 18a/11

varağa [Ar.] Bir tek yaprak

v.- yı cevāb 16a/2

vaşşāl [Ar.] Bağlayan, ulaştırın,
birleştiren

v. 20a/7

vaşşāle [Ar.] İki vakfi birleştirmek
için yazılan belge

v. 3a/17

vaṭan [Ar.] Vatan, yurt

v. 24a/14, 25a/11

vay Ünlem

v. 24a/6

vādeli [Ar+Tr] Vadeli

v. 22a/17

vā-dirig [Ar+Tr] Vay canlı

v. 13a/2, 13a/8, 6a/9

vālī [Ar.] Vali

v. 32a/4, 32a/5

vālīgāh [Ar+Far] Vali yeri

v. 16a/9

vāşıl [Ar.] Ulaşma, birleşme

v. 14a/14

ve [Ar.] Bağlaç, ve

v. 10a/21, 11a/2, 11a/3, 11a/5,
12a/12, 14a/2, 16a/11, 16a/2,

16a/3, 16a/4, 17a/15, 18a/11,

20a/12, 24a/7, 26a/5, 26a/6,

28a/2,

29a/18, 2a/7, 30a/18, 31a/37,

35a/21, 7a/14, 7a/16, 8a/4,

9a/13

şu‘be-i ihşā-yi v. 16a/3

veche [Ar.] Yüz, surat

allāh-ı v.+ niñ 28a/1

vedā'[Ar.] Ayrılırken hayırlar
dileme, esenleşme
v. eylep 25a/12

vekil [Ar.] Vekil,
v.- i akçe 21a/2
v.- i andhoy 21a/2
v.- i devlet-i belğ 21a/2
v.- i devletābād-ı meymene
21a/3
v. 20a/18, 22a/5, 32a/6
v.+ i 25a/2
v.+ iñ 25a/1
v.+ leri 27a/5, 28a/14
v.+ lerin 20a/19

vekil qarqın Nurullah'ın arkadaşı
v.+ mı 21a/3

vekil şahib [Ar.] Vekil Bey
v. 25a/24

vekil şürtipe Şürtipe ilçesinin vekili
v. 20a/14

vekli hān beluç herat Şoför kişi
v.+ i 29a/15

veli [Ar.] Cenab-ı Hakk'a yakınlık
mertebesini kazanmış olan
seçkin kul, Allah'ın dostu ve
sevgili kulu
v. 13a/1

vesika [Ar.] Belge
v.+ ğa 16a/5

vesvese [Ar.] Nefsin gönüle getirdiği
boş, faydasız ve huzursuzluk
verici şeyler, vehim, kuruntu,
şüphe, işkil
v.+ si 7a/14

veya [Ar+Tr] Veya, ya da
v. 32a/11

vezāret [Ar.] Vezirlik

v.- i dāhile 16a/11

v.- i fevā'id-i 'āmme 32a/6

v.- i şihhiyye 18a/11

vezīr [Ar.] Vezir

v.+ ler 22a/28

vicdān [Ar.] Vicdan

v. 13a/14

vilāyet [Ar.] Bir vali yönetimindeki
en önemli idari bölüm, il

v.- i cevzcān 24a/14

v. 33a/13, 4a/3

maḳām-ı v. 16a/4

vize [Fr.] Vize

v. 18a/9

v.+ si 4a/3

v.+ sin 16a/7

Y

yad - Bağlamak

y.- ip 38a/3

yād [Far.] Anma, hatırlama

y. ètermen 23a/6

y. ètyondur 26a/17

y.+ a 28a/24

y.+ ima 39a/28

yādla - [Far+Tr] Hatırlamak

y.- p 22a/6

yafuş - Yapışmak

y.- dı 29a/24

yağdır - Yağdırmak

y.- dı 32a/2

yaḥyācān Belh vekili

y. 21a/2

yaḥnī [Far.] Pişmiş, pişkin

y.+ ki 42a/22

yaḥşı İyi, güzel, hoş

y. 22a/14, 23a/4, 33a/23,

34a/20, 34a/7, 4a/10, 5a/10,
6a/22,
7a/8

y.+ ların 40a/3

yaşılık İyilik

y.+ lar 22a/7

yalbar - Yalvarmak

y.- a 40a/2

yak - Yakmak

bed y.- im 6a/2

y.- ip 38a/13, 41a/4

y.- ma 6a/12

yalguz Yalnız, tek başına

y. 14a/10

yalık Büyük mendil

y. 37a/25

yağa Giyeceklerin boynun etrafına
gelen kısmı ve bu kısma
eklenen türlü biçimdeki parça,
yaka

y.+ mda 37a/17

yalmaş - Yapışmak, yalanmak

y.- updur 24a/8

yağın Yakın

y. 27a/3, 33a/10, 39a/28

yama - Yamamak

y.- dım 16a/3

yala - Yalamak

y.- p durur 39a/19

yaman Kötü

y. 12a/8, 1a/5, 22a/10, 22a/21,
28a/16, 30a/29, 32a/3, 33a/2,

33a/21, 33a/3, 37a/1, 39a/1,
39a/2, 41a/16, 42a/6, 6a/7,
7a/17,

9a/1, 9a/18

yalan Yalan

yamañça Kötüce

y. 32a/7

yapıştır - Yapıştırmak

y.- dılar 16a/5

yamanla - Kötülemek

y.- p 4a/10, 4a/11

yarat - Yaratmak

y.- dı 15a/1

yan Yan

y. 8a/1

y.+ a 22a/16, 28a/2, 31a/24,
32a/11, 35a/19, 38a/15,
40a/16, 42a/22,

42a/7, 6a/12

y.+ ı 34a/4, 39a/14, 39a/23,
41a/5, 4a/9

y.+ imda 21a/21

y.+ ina 36a/16, 36a/18, 39a/22,
40a/13

yanılığ Tulum

y. 34a/7

yasa - Düzenlemek, hazırlamak

y.- mağ 32a/8

y.- r 4a/8

y. -p 26a/6

yasalan -Düzenlenmek, hazırlanmak

y. 32a/1

yaş Yaş

y. 37a/11, 38a/3, 38a/8

y.+ da 33a/1

y.+ ğa 7a/13

y.+ ı 12a/14, 12a/5, 19a/9,
24a/1

y.+ im 13a/4, 19a/17

y.+ ında 4a/6

y.+ ıñdın 37a/6

yañı Yeni (krş. yeñi)

y. 13a/13, 24a/1, 24a/4, 24a/8,
3a/16, 5a/27

y.+ larım 27a/4

y.+ ların 20a/9

yaşlıĝ Gençlik (krş. yaşlıĝ)

y.+ imdın 21a/14

yaşlık Gençlik (krş. yaşlıĝ)

y.+ dın 19a/13

yat - Yatmak

y.- dılar 22a/16, 28a/3, 41a/5

y.- malı 5a/14

yat Yad, anı (krş. yad)

y.+ larım 33a/10

y.+ ların 27a/3

yay Yay, kirpiĝi ok

y.+ lara 22a/30

y.+ ları 25a/7

yayrat - Sermek, ortaya açmak

y.- dılar 38a/10

yaz - Yazmak

y.- dılar 15a/20, 38a/11

y.- ıp 16a/7, 35a/20, 36a/1,
37a/26, 38a/10

hattı y.- ıp 8a/2

tümâr y.- ıp 2a/6

yazıl - Yazılmak

y.- ĝan 15a/14

yā [Ar.] Ey

y. çekdir 16a/4

y. 19a/5, 22a/24, 24a/5,
35a/24, 36a/20

yār [Far.] Sevgili

y. 15a/2, 18a/3, 26a/19, 31a/8,
34a/24, 37a/21, 8a/21, 9a/10

y.+ dur 31a/6

y.+ e 41a/13

y.+ im 13a/13, 14a/7, 17a/12,
17a/13, 19a/10, 19a/12,
19a/18, 19a/7,

1a/11, 1a/5, 25a/19, 25a/6,
26a/16, 27a/1, 28a/24, 30a/17,

30a/19,

31a/12, 35a/14, 35a/16, 35a/4,
36a/6, 3a/9, 41a/21, 8a/9, 9a/3

y.+ imdin 20a/8

y.+ ime 30a/21, 30a/22

y.+ imi 10a/5, 14a/9, 19a/20,
1a/10, 29a/5, 42a/1

y.+ imni 17a/4

y.+ iñ 11a/12, 23a/7, 2a/2,
38a/3

y.+ ları 36a/14

y.+ larının 7a/13

y.+ mış 21a/19

yārab [Ar.] Ey Allah

y. 13a/17

yek [Far.] Bir, tek

y. 29a/15

yekeçe [Far+Tr] Biricik

y. 31a/36

yeke yeke [Far.] Birer birer, ayrı ayrı

y. 29a/25, 32a/5, 38a/11, 40a/5

yekpāre [Far.] Bir parçadan ibaret,
tek parça, bütün

y. 5a/6

yelbegey Pazar yerinin adı

y. 18a/5, 34a/13

yeldā [Far.] Aralık ayının en uzun
gecesi

y. + m 27a/9

yeñilen - Yenilenmek

y.- ip 38a/14

yeñse Ense

y.+ sindin 40a/17

yeñsele - Enselemek

y.- p 40a/16

yer Yer

y.+ de 20a/18, 27a/22, 28a/9,

3a/1, 6a/8

y.- sem 10a/19, 31a/11, 31a/8

y.+ din 10a/5, 20a/15, 26a/9,
32a/8, 42a/21, 9a/13

yétir - Yetirmek

y.+ e 27a/18, 37a/4, 3a/14,
5a/25

y.- di 10a/10, 10a/9

y.+ i 29a/10

yétür - Yetirmek

y.+ idin 41a/2

y.- sün 22a/30

y.+ ine 41a/10, 42a/2

yétüş - Yetişmek

yetmiş beş Yetmiş beş

y.- di 14a/12, 14a/16, 14a/6,
14a/8

y. 12a/14

y.- diler 16a/9, 29a/17, 31a/33

yétti yüz yetmiş Yedi yüz yetmiş

y.- üp 28a/8

y. 30a/28

yığ - Yığmak, biriktirmek

yét - Yetmek

y.- dılar 23a/21

y.- diler 15a/6, 37a/15

y.- ıp 38a/2

y.- dim 41a/13, 41a/15, 41a/19,
41a/23, 41a/27, 42a/12,
42a/16, 42a/8

yığır - Toplamak

‘āra y.- dim 42a/4

y.- ıp 37a/3

y.- ermen 19a/4, 30a/6

yıgla - Ağlamak

y.- ip 26a/3, 35a/21, 36a/15,
36a/4

y.- rsèn 1a/2

y.- ir 23a/5, 35a/4, 3a/17

y.- rmen 8a/6

y.- rsen 14a/1

y.+ madur 18a/4

yık - Yıkmak

y.- ıp 32a/8

yıkıl - Yıkılmak

y.- dılar 38a/16, 40a/18

y.- ıp 29a/21

y.- sa 28a/17

yıl - Yıl, sene

y. 19a/10, 2a/10, 2a/8

y.+ dın 24a/7, 32a/8

y.+ lar 3a/11

y.+ lara 12a/12

y.+ larda 3a/18

y.+ larım 25a/9

yılan - Yılan

y. 20a/6

yılım yılım - Sırtarak gülmek

y. gülüp 30a/29

yırağ - Uzak

y. 31a/14

yigirme - Yirmi

y. 20a/11

yigirme bir - Yirmi bir

y. 27a/4, 37a/6, 4a/6, 7a/13

yigirme miş - Yirmi bin

y. 38a/5

yigirme dört - Yirmi dört

y. 26a/5, 26a/8, 27a/12, 27a/22

yigit - Yiğit, cesur

y. 12a/18, 16a/6, 18a/3

y.+ ler 39a/2

y.+ leri 40a/6

yigitlik - Yiğitlik

y. 12a/16

yitir - Yitirmek

y.+ ında 14a/10, 8a/21

y.- dim 17a/5, 28a/24

y.+ ıya 35a/1

yok Yok

y. mı 28a/9

y. 14a/2, 15a/19, 17a/15,
17a/4, 18a/13, 27a/2, 29a/3,
31a/29,

32a/5, 35a/24, 39a/14, 39a/15,
39a/16, 41a/12, 41a/14, 5a/19,
8a/8,

9a/3

y.+ dın 13a/17, 19a/5, 34a/15

y.+ dur 25a/16, 26a/18, 27a/11,
35a/3, 9a/7

yol Yol

y. 26a/15, 4a/8

y.+ a 15a/10, 15a/4, 21a/17,
25a/15

y.+ da 34a/14, 8a/11, 8a/3

y.+ ı 36a/15

y.+ ın 30a/7, 35a/13

y.+ ına 15a/2, 17a/13, 26a/19,
30a/17

yol - Yolmak

y.- arsız 39a/21

y.- ğıl 30a/24

y.- ğun 31a/33

yoldaş Yol arkadaşı

y. 19a/1

y.+ ım 23a/1

yön Yön

y.+ e 33a/25

yudır - Yıkamak

y.- ıp 42a/21

yuğar Yukarı (krş. yuğarı)

y.+ da 26a/10, 26a/11, 27a/17

yuğarı Yukarı (krş. yuğar)

y. 40a/17

yul - Yolmak

y.- armen 6a/4

yulduz Yıldız

y.+ lardın 11a/5

yüf İp, organ

y. 38a/11

yüfek İpek

y. 30a/28, 37a/25, 40a/7

yükle - Yükleme

y.- p 38a/4

yür - Yürümek

y.- er érdiler 9a/13

y.- ermen 9a/4

y.- gen 4a/10

y.- in 10a/17, 20a/18, 29a/19

y.- mesem 15a/4

yüreg Yürek, kalp (krş. yürek)

y.+ i 34a/14

yürek Yürek, kalp (krş. yüreg)

y.+ ine 20a/10

y.+ leri 7a/13

yür pilāv İnce pirinçli pilav

y. 23a/16

yürü - Yürümek

y.- psen 2a/10

y.- meli 29a/1

y.- p érdiler 20a/11

y.- p 27a/23

yüz Yüz, suret

y. 6a/2, 6a/7

y.+ i 12a/11

y.+ im 5a/27

y.+ in 37a/4

y.+ ini 38a/8

y.+ ini 5a/9

y.+ ler 32a/8, 39a/29

y.+ lere 35a/5

y.+ leri 23a/19, 4a/9

y.+ lerim 5a/7

z. 1a/2, 25a/1, 3a/2, 8a/5,
9a/14

yüz miğ Yüz bin

y. 21a/8, 9a/2

zāyi [Ar.] Zıyan olmuş, boşa gitmiş

z. 33a/23

Z

za'ferān [Ar.] Safran

z. 10a/21

zehr [Far.] Zehir

z.+ indin 28a/12

zād [Ar.] Azık, yiyecek, rızık

z.+ ı 31a/29

z.+ ine 20a/6

zāk [Far.] Nazarda kullanılan
beyaz ip

z. 13a/13

zemān [Ar.] Zaman

z. 14a/2

z.+ a 31a/20

z.+ dın 29a/19

zār [Far.] Ağlayan, inleyen

z. ètdiğ 19a/7

z.+ dur 24a/15

āh-u z.+ dur 31a/7, 35a/12

z.+ ımı 2a/4

āh-u z.+ ımı 29a/7

z.+ mış 21a/20

zemāne [Ar.] Devir, dönem

z. boldı 19a/2

z. 14a/8

zenger [Far.] Kuyumcu

z.+ ler 13a/13

zār zār [Far.] Çok ağlayan

zeynep Sinemanın adı

sinema-yı z. 18a/15

ziyāde [Ar.] Fazla, çok

z. 22a/15

ziyāretleş - [Ar+Tr] Ziyaretleşmek

z.- üp 38a/1, 9a/13

zūr [Far.] Zor, güç

z. 12a/16, 30a/10, 32a/18

z.+ dın 31a/33

z.+ din 5a/15

zūrlġ [Ar+Tr] Zorluk, güçlük

z.+ ina 16a/10

zūhre [Ar.] Utarit'ten sonra güneşe

en yakın gezegen, Çulpan,
Venüs

z. 11a/5

zūlf [Far.] Yüzün iki tarafından

sarkan saç lülesi

z. 17a/16

Ž

ža'if [Ar.] Güçsüz, kuvvetsiz

ž. boldılar 7a/13

žamm [Ar.] Üzerine bir şey ekleme,
katma

ž.- ı mektüb 15a/20

žābiť [Ar.] Tutanak

ž. 35a/21

žāyi' [Ar.] Kayıp, yok olmuş, elden
çıkılmış şey

ž. bolmasun 12a/10

žemānet [Ar.] Kefil

ž. 16a/4

žiyāfet [Ar.] Misafir davet edip
özenli biçimde ağırlama,
yedirip içirme, şölen

ž. 27a/6

ž.+ iġa 35a/21

Ž

zāhir [Ar.] Meydanda olan, görünen,
açık ve belli olan şey

z. 30a/15

zulm [Ar.] Eziyet, cevr, cefa

z.+ ine 32a/5

z

zāt [Ar.] Sahip, malik

z. 17a/7

z.+ larım 33a/9

aşl-ı z.+ larım 25a/23

aşl-ı z.+ ların 27a/2

zıkr [Ar.] Sözüünü etme, ismini
söyleme, anma

z.- ü senādın 39a/11

z. aytıp 41a/7

z.+ im 19a/15, 34a/19, 37a/19

